

UTL AT DOWNSVIEW



D RANGE BAY SHLF POS ITEM C  
39 12 01 25 06 010 4

PLEASE DO NOT REMOVE  
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

---

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

---

BS  
1415  
S9

Bible. O.T. Job. Hebrew  
Sefer Yob



Digitized by the Internet Archive  
in 2010 with funding from  
University of Toronto









# DAS BUCH HIOB

NEBST

EINEM NEUEN COMMENTAR.

VON

BENJAMIN SZOLD, J

RABBINER DER OHEB-SHALOM GEMEINDE, BALTIMORE.

---

BALTIMORE:

VERLAG VON H. F. SIEMERS,  
NR. 38 WEST-BALTIMORE-STR.

1886.

# ספר איוב

---

מבואר מחדש

על פי כללי הדקדוק וחוקי המליצה של שפת עבר

מאת

בנימין סאלר

(מילדי שאלגאו-נעמעשקורט בארץ הונגאריא)

רב ומורה לעדת „אוהב שלום“ בעיר באלטימארע

במדינת אמעריקא

---

BALTIMORE:  
VERLAG VON H. F. SIEMERS.  
NR. 38 WEST-BALTIMORE-STR.  
1886.

Copyright, 1886,

By BENJAMIN SZOLD.

---

ALL RIGHTS RESERVED.

PS  
1415  
59



832024

DRUCK, LITH. U. EINBAND VON  
ISAAC FRIEDENWALD,  
BALTIMORE, MD.

## לזכרון

נשמות אבותי ואבות אשתי ואפי' תחי', הנוחות תחת כנפי  
השכינה

אבי ברוך בן ישראל יהודה ומרים  
אמי חיילה בת יצחק ויאחאד  
חמי יצחק בן משה ובלימלה  
חמותי מרים בת משה צבי ואסתר

---

והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע  
ומצדיקי הרבים ככוכבים  
לעולם ועד!

בנם וחתנם

בנימין סאלד

לשמע און שמעתיך  
ועתה — עיני ראתך

(לומר חזרון של חיוז וו"ז, ה)

## פתח דבר

הכל יודעים כי מבארי ספר איוב הניחו להבאים אחריהם מקום רחב להתגרר בו. האם הניחוהו גם לי אני—ישפטו הקוראים.

רבו כמו רבו דורשי הספר אשר נסו את כחם להפיץ אור על פניו בביאורים מביאורים שונים—אפס למי מקוראיו הוא נעלם כי עם רוב ביאוריו ערן אינו מבואר באופן שירויץ הקורא בו מהחל ועד כלה. ברור הוא אם כן כי לא נשלמה עדיין חובת הביאור, ועוד החוב מוטל על דורשי ספרי קדשנו להשתדל מחדש למצוא פשר דבריו ולא לִשְׁקוּט עד כי יובן בהמשכו בטעם ובענין על פני כלו, ותשובנה סתומותיו מובנות ללב וגלויות לשכל.

לכן—נשען על אומר אליהוא: אכן רוח היא באנוש—אמרתי אנסה גם אני את כחי הדל לקרבה אל המלאכה, אולי יחונן השם את המשרת בשמו וינחהו אל מחוז חפצו—להביט נפלאות מתוך הספר היקר הזה ולהדריך בו גם שאר הקוראים דרך סלולה להבנתו. יאמצני אלוה בחסדו ויאזרני חיל ואל יצל מפִּי דבר אמת!

באלטימארע ז' כסלו תרמ"ו

המבאר

פרוש, ספר, כנפיק על לב נכאה כי יתחמץ  
ויתחל בראותו עולם הפוך בעניניו;  
רפא חליו במליך בהם רוחו בו תתאמץ,  
ויבין — כי מעלתו אך תרום בנסיונו:  
כבוד שמש לא ידל לעת עבים יכסוהו,  
ויקרת תום עור תגדל ברוב ימים ינסוהו.

## מבוא לספר איוב.

החקירה על עניני הספר, אשר בה תוקל הכנתו, תפול על ארבע בחינות אלה:—א' כוונת הספר, ב' חומר הספר, דהיינו ספוריו ודיעותיו, ג' צורת הספר בלשון ומליצה, ד' זמן חברו ומי שהוא מחברו.

**א' כוונת הספר.**—אין ספר בכל ספרי תנ"ך קשי הבנה כ"כ כמו הספר שלפנינו. אך זאת יבינו הקוראים וההוגים בו, כי רמו מליצותיו, ואמריו יקרו מאוד. אבל בענינו בכלל וברוב חלקיו בפרט הוא נרמה לקוראיו כספר חתום וסתום, מלא על כל גדותיו חדות אשר אין להן פתרון. לכן רבו מבאריו כמעט עד אין מספר. אבל לא לבד שלא יספיקו בבאוריהם להגיה תעלומותיו, אף גם הכבירו עוד יותר עלינו עבודת הקריאה וההבנה באשר סללו להם מסלות שונות, מיוחדות לכל מבאר ומבאר, ובחרו כל אחד מהם דרך לעצמו. אם אמנם כל קורא בו אשר הוא למוד בספר ולשון יטעם בחכו נועם מדעיו וצוף נופת מליצותיו, וגם יכיר וידע כי הספר אין ערוך לו בכל הספרים ביקרת המדע ובתפארת המליצה—אבל לא ישכיל לראות בו סדרים ולמצא בו קשור ענינים וחבורי דיעות ומאמרים על איזה אופן הגיוני, כדרך הספרים המחוכמים בעניני דעת וחכמה, כי נראה כאלו אין בו מוקדם ומאוחר ולא גרר וגבול לשטותיו ומחלקותיו השונות. המדברים בו נראים לפעמים כסותרים את עצמם, או כאלו האחד מדבר בלשון רייעו. גם יקאח כאלו שנושלו דבריהם אך למחסור מבלי אשר חרשו איזה רעיון והוסיפו איזו דיעה חדשה ברוב אמריהם.

והסיבה לערבוב זה היא חוסר הידיעה בעיקר כוונת הספר. כפי הסכמת כל המבארים הקדמונים והאחרונים הקוטב אשר עליו יסובו דברי הספר הוא רוע הסדר אשר תחזינה עינינו בהנהגת העולם, אשר יש צדיקים שמגיע אליהם כמעשי הרשעים ולהיפך. התרת ענין זה היתה כוונת המחבר, ועל זה יתנו המדברים דיעותיהם ממה שהשיגו בשכלם כאו"א לפי שטתו. ועל פי הכוונה הזאת רנו ופרשו המבארים הספר כלו בכל מחלקותיו. וזה שהתעה אותם, והרחיקם מהדרך הנכונה והסקה בלבולים וערבובים שונים, כמו שאראה לדעת בראיות נכוחות במה שיבוא.

כאשר סבותי אני את לבי להגות ולתור בספר הזה, מצאתי נכונה שכוונת הספר איננה התרת השאלה—מפני מה צדיק רוע לו ורשע טוב לו, כי אין פשר לזאת השאלה וכל הוגה בה לא יחכם. מכל הנביאים והמחקרים אשר נתקשו בה ותמהו על החפץ אין גם אחד אשר הבין לאחריתה, וגם בכפר עצמו יש הרבה ידים מוכיחות, כי אין פתרון זאת השאלה המטרה אשר עליה יכוון המחבר. ואלו הן הראיות נגד הריעה הנושנה בענין מה שהיא כוונת הספר:

א' אם זאת תהיה מטרת הספר להשכילנו מדוע המקרים בתבל אינם בערך למעשי ב"א ועלילותיהם, אז כוונת הספר נשארה מעל, כי אין גם אחד ממדבריו נותן לנו איזו דיעה

## מבוא לספר איוב

מספקת, וגם מענה האל לא יאר לנו בזה הענין אשר נתקשינו בו. ולא יתכן שיחובר ספר לתכלית מה. מבלי אשר בסוף תושג התכלית המכוונת. וגם למה זה קול אלהים מדבר אלינו, אם לא ילמד דעת כמה שהוא עיקר הענין אשר תסוב עליו החקירה. האם בעבור זה הטה שמים וירד לחוות לנו קוצר שכלנו, הלא נדע זאת בעצמנו, כי לא יוכל האדם למצא המעשה אשר נעשה תחת השמש, וכי כל יגיעתנו לבא עד תכונת זאת החקירה אך לריק ולכהלה; אף אם החכם מכל אדם אמור יאמר: אסורה נא ואראה את המראה הזה – מדוע דרך רשעים צלחה ואורח הצדיק נגדר, יודה ולא יבוש: אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני!

ואם יחשוב הקורא למצא התרת הענין במה שיסופר בסוף הספר, כי השיב השם את שבות איוב והוסיף את כל אשר לו למשנה, אשר בזה הראנו לדעת כי סיבת יסורי הצדיק היא להגדיל הצלחתו בסופו, ולתת לו כפלים כי ימלא צבאו. על זאת אענהו: הלא אין זה גורל כל הצדיקים לראות עולמם בחייהם. מה השכר אשר מצא הבל אשר ישרה עבודתו בעיני השם ונהרג על זאת מאחיו. ומה הטוב אשר נהיה לירמיהו אשר ראה אך עוני ומצוקה על דברו לעמו בשם אלהיו. וגם ראש כל הנביאים לא מצא שכר עמלו ויגיעו בעוה"ו. א"כ אחר כל הטרחות שטרח המחבר, אחר כל הווכחים והדבורים, כל המחזות והרעיונות אשר הציג לעינינו להורנו דרכי אל והנהגותיו עם ב"א, התמיהה במקומה עומדת – זו יראה וזו שכרה! –

ב' למה זה בחר המחבר בגבר ראה עני לשומו למעורר ומנהל באלה החקירות, וכי מה אכפת לנו בעינים מחקריים מי הם המתפלספים עליהם ומה מהותם ומצבם, אם אך יוצאו בעיוניהם האמת לאור, ויתנו השגותיהם בדעת צלולה ובשפה ברורה. הלא יותר טוב ונכון לשמוע במדעיים דיעות אנשים אשר הם חפשים בשכליהם, ואין למקריהם דבר במה שתושג להכנתם. איש אשר יכאב עליו לבו יוכשר אך מעט לחקור בחקירות על איזה ענין שיהיה, ובפרט על ענין צערו. אין לקוות מהמצער משפט צודק בדברים הנוגעים אל עצמו. אף אם נדינהו לכף זכות אם יוציא מפיו דברים בלתי הגונים, כי אין אדם נתפס בשעת צערו, אבל לזאת הסיבה בעצמה גם לא נבטח על שמועתו הנעכרת מצערו.

ג' אין כאן חלוקי דיעות בין שלשת ריעי איוב. כלמו מסכימים על דיעה אחת, ושפה אחת להם. כלם כאחד עונים אין עונש בלא חטא, ועלינו א"כ לשאול, אם המכוון מהספר הוא אך לשא ולתן על ענין ההשגחה, למה בחר המחבר בשלשה אנשים ההולכים בשטה אחת, הלא בחר סג'. מה יתן ומה יוסיף לנו הספר דעת ברבות מדבריו, אם האחד לא יחדש מאומה על חבירו.

ד' גם זאת יש לתמוה אשר כל המדברים פתחו באף וירגזו בדרך וויכוחם וכדי להם בזיון וקצף על מתנגדם. הלא רחוקה זאת ממחקרי אמת אשר כל דבריהם בנחת נשמעים בלי התרגשות והתרגזות. כי למה זה ג"כ יחרה אף החוקר במתנגדו אשר לא ידבר כ"א מה שישים שכלו בפיו, ואם למען הרחק ביותר הדיעות הנראות לו נגד השכל ולצוד בראיותיו נפשות השומעים, הלא יותר ישיג מבוקשו בהסירו כעס מלבו, הכעס אך יעיב זוהר השכל וימנעהו מהוסיף לקח על שפתיו. החוקר האמיתי ינהג דבריו וטענותיו בכל עת בהשכלה וכישוב הדעת.

ה' למה זה חרה אף אליהוא באיוב ובריעיו על מה שגזרו בענין זה. וגם אף השם חרה בשלשת רעי איוב על מחשבותיהם ומדברותיהם, למה חרה לשם על זאת. הלא זאת חלק המחקרים לתח דיעותם לפי עיונם ושטתם. ואם יטעון הטוען שהם לא נהגו כדרך המחקרים

אשר האמת מטרתם, ומה שנשאו על שפתם היה ההיפך ממה שהגו בקרבם. על זאת תען לשוני: למה בחר המחבר באנשים כאלה אשר אין תוכם כבר, האם תאות כזאת לספר מחקרי.

ו יעוד יש להקשות, למה הלביש המחבר רעיוניו בשמלת המליצה אשר לא תאות היטב לעינים מחקריים. אם אמנם רבות הן המליצות אשר עינים נשגבים משתלשלים מהן, אבל כוונתן העיקרית איננה הלמוד. המליצה ניתנה לנו ממרומים לעלוט בה הרגשות נפשיות אשר תתעוררנה בקרבנו, או במראות הנפלאות אשר תחזינה עינינו כטבע או במעשים נפלאים ונוראים אשר יחדשו בקרב האדם או במקרים משונים הבאים עלינו פתאום. אבל הדיעות אשר נשיג בעיונינו או נפשיטן ממה שנראה ונשמע, תוצינה על היותר נכון בשפה פשוטה וברורה המורגלת בפי העם.

ו יעל כלם יש לתמוה, למה גילה לנו הספר בתחלת דבריו סיבת עינוי איוב ומקורם. מיד בפתיחת הספר נפתחו לנו דלתות שחקים ממעל אשר נחזה שמה מחזה שדי יושב על כסאו, ומלאכיו נצבים עליו והשטן בתוכם המסיתו להכות איוב ולענותו, למען נסותו האם יעמוד בצדקתו. ובאזינו נשמע גזירת האל עליו אשר תמסרהו ביד השטן. א"כ נפתר לנו החזיון הנורא אשר השתוממו עליו איוב ורעיו, אשר לא ידעו על מה הגיע אליו ככה, כי הם לא שמעו בסוד אלוה, וגם אח"כ לא נגלה להם רו זה. ומה לנו עוד לדעתמה שלא נדע, ומה זה אשר ילמדנו עיר המדברים בספר אחרי הגלות לנו מקור עינוי איוב מיד בראשית הספר—הלא אנו הלומדים יודעים יותר בענין מהלומדים.

ממה שהצגנו נברר לנו על נכון כי לא בא הספר ללמדנו על ענין טוב ורע בעולם—ענין אשר אי אפשר לאדם להשיג וגם אין צורך לו להשיג. אך המנהיג צריך לדעת חקי ההנהגה, אבל לנו הנהוגים די בהשיגנו הידיעות הנצרכות לתקונינו ושליומויותינו. הידיעה האין העליון גזור גזירותיו ופוקד על יצוריו אין לה הכרח כלל לתקון ושליומויות האדם. לכן היא ג"כ שגבה ממנו. ואם גם נראה כי נתעוררה לפעמים התשוקה בלב איזה מהנביאים וחכמים לסור אל המראה ולהבין מדוע לא יערכו מקרי בני האדם למעשיהם, אולם מהר סרו מפניו, בחשבם כי אין לאדם לדרוש כמה שנפלא ממנו. האין א"כ יתכן שישקר על ענין שאין לנו עסק בו ספר מיוחד בספרי הקודש.

לכן נטשתי אני זאת הדיעה הישנה והנושנה שאחזו בה כל המבארים, ואשר כנראה היתה להם לקבלה איש מפי איש והוחזקה להם אמתותה לאין ספק, וחזרתי ועברתי עלפני הספר עד שמצאתי אור. ואשר נראה לי ברור וקים אחר כל דרישותי וחקירותי בעניניו ודבריו הוא זה:—הספר שם לו לתכלית להראות במשל ודוגמא מצב איש תם וישר מול המראה הנפלא הזה אשר נחזה כהבל שמקרי ב"א אינם בצירוף אל מעלליהם. באשר התרת השאלה מפני מה צדיק ורע לו ורשע וטוב לו היא בלתי אפשרית לשכלינו, ביותר תכון לנו לדעת, איך מול השאלה הזאת שאיננה לפתוח אפשר לאיש נקי ובר לבב אשר הוא אך נגוע כל היום ועמוס בכל עמל ותאלה, לשאת צרותיו ולאחזו בתומתו: על מי ועל מה ישען בראותו רוע סדר ההנהגה בעולם. ואין תנוצל אמונתנו באל מנהיג ומשגיח עלפי חקי הצורך והיושר אף אם נתמה על החפץ, ונלא למצוא פשר הענין. הנה רבים כשלו ונפלו בסיבת זאת השאלה, רבים חקרו ועיינו והתפלספו בענין זה, והפכו הקצרה על פניה—כחשו בהשגחת הבורא על יצוריו ואמרו: שוא עבוד אלוה

## מבוא לספר איוב

ומה בצע לשמור משמרתו, לית דין ולית דין, הרשע לא ישיג עונשו והצדיק לא ימצא שכר בעמלו.

זאת הניע איזה חכם ומאמין להראות בספר מה הוא חוסן הצדיק אשר מרוב צרותיו כמעט נטיו רגליו ובכ"ז נשאר לבו סמוך בה' ולא הסיר תומתו מעמו. ולתכלית זו בחר המחבר הספור—הגדיי או מעשיי—ממה שקרה לאיוב, אשר אם הספור מעשיי היה חי או בזמנו של המחבר או באיזה זמן מן הזמנים לפניו, ואשר היה נודע למרחוק לאיש תם וישר, ובכ"ז תכפו עליו יגונות אין ספורות למו. בדוגמת האיש הזה השתדל המחבר להתיר שתי השאלות האלו:

א' אם יעמוד איוב בצדקתו אף נגר כל הצרות המוצאות אותו או לא.

ב' ואם יעמוד ולא יפילוהו מקריו הרעים במהמורות הכפירה והזדון—מה יהיה בעוורו. איזו הן הדיעות והאמונות אשר תהיינה בתומכיו ותאזרינה אותו חיל וחוסן לאחוזו בדרכו הישרה.

התרת השאלה הראשונה היא אך ענין אישי—נוגע לגוף איוב לבדו. כי אף אם יעמוד הוא בתומתו, עוד ישאר לנו הספק אם גם אחרים במקומו כמוהו יתגברו לעמוד נגד צרותיהם ולמלט נפשם משחת הכפירה.

אולם התרת השאלה השנייה היא ענין כללי—נוגע לכל בני אדם. כי אם יש אמונות מיוסדות המאזרות את הדכא חיל, אז יש רווח והצלחה לכל הולך תמים אשר יסובבוהו מכאובים המטים לבב אנוש לסור מאחרי השם ולאמור: אך ריק זכיתי לבבי, כי אֶעֱנֶשׁ וְאֶסָּר על לא חכם בכפי.

והנה תחזינה עינינו בספר, איוב עומד בנסיונו ולבו יצוק כצור חלמיש בשטף מים רבים אשר באו עד נפשו. רגליו לא נטו מאורח הצדק, ולא סר אף רגל מהיות נאמן לאלהיו. איוב נצח—ונצחנו—נצחון הצדק והיושר, נצחון כל איש נקי ובר לבב.

וזהו הטוב אשר מסתעף מהרעות הבאות לעולם לכללית האנושי בלי הבחן בין טוב לרע, אשר יִדַּע בהן חוֹזֵק התמימות. בלעדן יש פתחון פה לשטן לומר: אין צדיק בחון בארץ! אם כן אין עוד מקום לתלונה על הנהגת הבורא לאמור: אין חוק ומשפט במקרי האנשים ואין סדרים למו. וגם אין עוד לקבול על חוסר ידיעתנו בדרכי ההנהגה. כי לא לבד לא תועיל לנו זאת הידיעה, אבל גם תזיקנו בנפשותינו—בשללה מאתנו ההצלחה האמיתית המיוסדת בנפש נקיה ובחונה.—הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט!

ב' חומר ותוכן הספר.—החומר אשר בחר המחבר למעשהו כדי להשלים בו תכליתו להראות עוזו דעות המוסר הוא כמו שיבא: א' ספור מהות איוב והצלחתו בתחלה וכל התלאה אשר מצאתהו אחר כן. ב' קינת איוב והשתפכות נפשו על קשי יומו. ג' הווכוחים בינו ובין שלשת ריעיו אשר בקלקלתו באו לנוד לו ולנחמו, והרבו לדבר אליו בתוכחות ונאצות בשמעם תלונותיו ותרעומותיו. ד' התרת המבוכה והמבוכה החדשה שנולדה מהתרה זו. ה' מעני אליהוא לו ולרעיו. ו' מעני האל. ז' ספור עניני איוב בסופו.

(א) מהות איוב וקורותיו. — בפתיחת הספר יבוא הספור בענין זה: — איש אחר, איוב שמו, חי בארץ עוץ והיה נודע בימיו לשם ולתהלה, לאיש אשר בתום ובשרת לב לא היה כמוהו בכל בני קדם ואשר ברכו השם בכל.

אולם אין ברית נצח עם ההצלחה. שם ממעל לשחקים נתעורר השטן לשטנו, יען כי התפאר השם בין צבאותיו על גודל צדקת איוב, ולמען נכותו מסרהו השם ביד השטן. והנה תכפו עליו שבר על שבר: שורדים שללו קניניו, אש מן השמים כערה בצאנו ובנעריו, ורוח גדולה וחזק הפיל הבית על בניו אשר התאספו שמה למשתה. — ואיוב ברוב צדקתו קבל כל הבא עליו בנפש שקטה. לא לבד לא יעברה שפתיו שום תלונה, אבל גם כרך את השם על הרעה כשם שברכו בתחלה על הטובה.

אח"כ נסו השם עוד הפעם, ומסר גם גופו ביד השטן אשר הכהו עד שנשחת מאיש מראהו. ולהוסיף על יגונו השיאתהו אשתו להסיר תומתו מעליו. אבל הוא לא שמע לעצתה וגער בה בנייפה.

אח"כ באו אליו שלשת ריעיו — אליפז בלדר וצופר, לנורו ולנחמו. אבל בהשתוממם על מפלתו הגדולה לא יכלו דברו ולתת נוחם לו, וישבו אתו על הארץ משמים שבעת ימים ושבעת לילות.

(ב) קינת איוב. — בראות איוב כי נדמו ריעיו ולא השתדלו להמציא תרופה למכתו בדברים נחומים, נלאה כלכל יעור כאבו, והרבה לשפוך שיחו על צעריו וקשי יומו. אבל לא הטיח דברים כלפי מעלה, אך דבר מרוב שיחו וכעסו: למה כי רעה נגר פניו והועתר אך לפגעי התבל לא נגזר על העדרו טרם היותו, הלא טוב לעמל שלא נברא משנברא, או למה לא גוע מיד בצאתו מרחם כי אז ינוח על משכבו בקבר בשלום.

(ג) ויכוחים בין איוב ובין ריעיו. — בשמוע ריעיו קינתו התחילו לכנס עמו בדברים ליסרו על תרעומותיו ולהוכיח לו מהמוחש והמקובל והחקירה, כי ישר השם ולא עולתה בו. וערכו דבריהם וטיענותיהם לנגדו בשלש מהדורות, והוא השיב לכל או"א וסתר דבריהם. בתחלה דברו לו בניחותא, אך בהתרגזותו עליהם, על כי חשדו אותו לחוטא והצריקו עליו את הדין, נתרגזו גם הם ודברו עמו קנטורין, עד שאמרו לו לבסוף בהדיה כי בוודאי חטא והוא בעצמו ברוב זדוניו הביא כל הרעה הזאת עליו. אולם הדיעה החזקה אשר היתה לו מתומת נפשו הרהיבתהו עזו להגביר עליהם בדבריו ולהשתיקם.

(ד) טבוכה חדשה. — אחרי סתמו נגדו טענות רעיו, הציע איוב כל עניניו מעשיו וקורותיו, כמו איש אשר יש לו דבר ויבוא אל השופט ומסדר לפניו טענותיו ותובע דינו. וההערכה הזאת נחלקת לשלש מחלקות. במחלקה הראשונה הוא מספר מהצלחתו מלפנים. במחלקה השנייה הוא מצייר שפל המצב אשר הוא בו עתה. ובמחלקה השלישית הוא מציג כל פועל אשר יאשם בו האדם, ומחייב את עצמו לסבול בנפש חפיצה העונש הערוך לו מדה כנגד מדה אם נאשם באחד מהם. — המבוכה שתצא מזה תבואר בספר.

(ה) מעני אליהוא. — אחר כל אלה התיעורר אליהוא לערוך נגדו ונגד רעיו: גינה את הריעים על אשר לא יכלו לו בטיענותיהם ואיע"פי כן הרשיעו אותו. וגם את איוב גינה על אשר

## מבוא לספר איוב

לא קבל עליו היסורים באהבה. אם גם יחשוב כי אין הסרחון תלוי בו יען כי פשפש ולא מצא, היה לו לתלותם בנסיין, אולי לנסותו בא אליו אלהים בעב הענן והחשיך עולם בערו.

(ו) מעני האל. — אז נגלה לו האל ודבר אליו כאשר הוא מדבר אל כל אדם אשר לו לב טהור ורוח נכון, והראהו חמלתו הנשגבה הנכרת בפלאי יצוריו, ודרכי טובו וחסדו על כל המון ברואיו, ורחמיו על כל מעשיו. העביר לפניו איזו מבריותיו היותר נפלאות, והראה לו כי חלק לכלן מדות ותכונות כפי שהן צריכות ונאותות להן לפי עצמותן וערכן. א"כ בוודאי גם למבחר היצורים לאנוש יציר כפו חלק כל הצריך לו לתכליתו ושלמותו.

(ז) אחרית איוב. — אחרי אשר שקטה נפש איוב, נשלם גם מעמדו החיצון: השם השיב את שבותו ונתן לו כפלים מאשר היה לו מלפנים, וגם מדת ימיו קצב למשנה. אך בניו ובנותיו לא הוכפלו לו, אבל היה להן פי שנים ביופי. כן ברך השם אחרית איוב מראשיתו.

ג' צורת הספר ותכונתו. — תחת הכוג הזה יש לנו לחקור על שני ענינים. א' אם הספור ממאורעי איוב ומוויכוחיו עם ריעיו אמת או משל. ב' מאיזו מין ממיני השיר והמליצה הספר יחשב.

(א) אמת או משל. — אם הספור בספר הוא אמת או משל נחלקו הדעות בתלמוד: יש גוזרים שהספור כלו אמת, ויש גוזרים כי איוב לא היה ולא נברא וכל הספור אינו אלא משל. וכל אחת משתי אלה הדעות תתמך על איזו ראיות.

אלו הן הראיות להדיעה שאינו אלא משל בעלמא — בדוי בכח דמיון המליין לתכלית אשר שם למטרתו.

א. המספרים המכוונים — שלש, חמש, ושבע.

ב. ההזדמנות שכל פעם שקרה מקרה רע לאיוב נמלט איש אחד להגיד לו, ובכל פעם זה יוצא וזה בא.

ג. הספור ממה שנעשה בשמים. האם שמע הכותב בסוד אלוה להגיד לנו את כל אשר נתהווה בחביון עוזו ונגזר מלפניו.

ד. המאמרים הערוכים והקצובים עפ"י משקל השיר. היתכן כי כל המדברים היו אנשי מליצה, וכ"כ מלומדים במלאכה זו עד שיכלו להטיף מליצותיהם בערך שירי בלי איזו הזמנה.

ה. הוא רחוק ההזדמנות שהיה שם סופר מהיר לוקח הדברים מעל שפתי המדברים וכותבם מיד במגילה, או נוצרם בזכרוננו כהוויתם וכצורתם כדי לחברם בספר.

והאומרים כי כל הספור אמת תומכים דבריהם על מה שיבוא:

זכרו שם איוב ושם עירו, ומספר בניו וקניניו בתחלה ובסוף, ושם בנותיו ויפין, ושנתן להן אביהן נחלה בתוך אחיהן, ומספר ימי חייו איוב, ומה שזכר ג"כ משם ריעיו ויחוסיהם — אמרו

אליפו התמני ובלדר השוחי וצופר הנעמתי ואליהוא בן ברכאל הכוזי ממשפחת רם — כי כמו אלו התארים עשו אך כספורים אמיתיים, להוסיף האמונה בהם (רלב"ג).

וקצת כאלה הראיות נאמרו בתלמוד (ב"ב, ט"ו) — "יטיב ההוא מרבנן קמיה דר"ש בר נחמני ויטיב וקאמר, איוב לא היה ולא נברא, אלא משל היה. — א"ל עליך אמר קרא: איש היה בארץ עוזן איוב שמו. — אלא כיעתה, ולרש אין כל כי אם ככשה אחת קטנה אשר קנה ויחיה (ש"ב, י"ב) מי הוה, אלא משל בעלמא, הכא נמי משל בעלמא. — א"כ שמו ושם עירו למה."

עוד שטה אחרת בענין זה לר"ל (מדרש רבה סוף פ' וירא) אשר לפיהו מציאות איוב אמת ולא מה שסופר עליו. שם איתא: "מחלפית שטתיה דריש לקיש, דתמן אמר ריש לקיש בשם בר קפרא איוב בימי אברהם היה. והכא אמר איוב לא היה ולא נהיה. — מאי לא היה ולא נהיה — ביסורים שנכתבו עליו. — ולמה נכתבו עליו — אלא שאילו באו עליו היה יכול לעמוד בהן."

אבל נראה כי שטת ר"ל במדרש אינינה שטה חדשה בפני עצמה, אבל היא ג"כ שטת ההוא מרבנן, כי בוודאי לא הכחיש א' מחכמי התלמוד מציאות האיש איוב, כי מצינו שמונזכר ב' פעמים ביחזקאל (י"ד, י"ד, כ) ונוכר יחד עם נח ורניאל, וכשם שהשנים הראשונים היו בעולם כן היה גם הוא במציאות, אלא המחלוקת היא באמיתת הספור. ומיושב בזה שלא הביא התלמוד דעת ר"ל, לפי שדעת ר"ל ודעת ההוא מרבנן אחת היא ושניהם לדבר אחר נתכוונו, לומר שמה שנכתב עליו הוא אך משל בעלמא, אבל במציאות איוב אין שום ספק. ורשב"ג דפליג על ההיא מרבנן כבר שכולו אמת.

ואם נשקול אלו הראיות המתנגדות נמצא כי יש קצת הוכחה לשני הצדדין. הראיות לדעת המשל אין לסתור. אבל גם ראית רשב"ג נראה נכונה, אלו משל הוא שמו ושם עירו למה. אף שהוא מדרך המליין לצייר ציורים ולבנותם בשמות — אבל רחקה זאת ממליצת ספרי הקדש לתאר בשרר אדם פרטי ומארין מפורשה אם לא שקרה הענין באמת באיש ההוא ובארין הזאת. והפסיק שהביא ההוא מרבנן "שני אנשים היו בעיר אחת" יוכיח כי כן הוא, שלא תאר שמות מיוחדים לא לשני אנשים ולא להעיר האחת. וכן יוכיח פסוק אחד בקהלת — "עיר קטנה ואנשים בה מעט, ובא עליה מלך גדול ומצא בה איש מסכן" לא נקבו בשמות לא העיר ולא המלך ולא המסכן. — וזה כוונת הרלב"ג במה שאמר: כי כמו אלו התארים עשו אך כספורים אמיתיים להוסיף ההאמונה בהם.

וכדי לצאת מן המבוכה הזאת יש לנו לפשר בין שתי אלה הקצוות ולתפוס בדרך הממוצעת, אשר על פיה נניח כי עצם ועיקר הספור אמת, והמליין אך הרחיב והפליג וקישט הענינים ברוח מליצתו לברר הנרצה בספרו. ולא לברר איוב חי, כ"א גם ריעיו אשר נקבו בשמות חיו. וגם באמת קרוהו מקרים רעים והוא עמד בצדקו. והראיה היותר עצומה על זאת הסברה היא זו — אם משל היה למה לא נשא משלו על איזה מאנשי עמנו, ולמה בחר באנשים אשר לא מזרע ישראל היתה. אלא בוודאי שהספור באמת קרה בהם. ולכן ג"כ לא נזכר מאומה בספר מקורות ב"י וממנהגיהם וממעשיהם. ויותר נוח להמליין לעטות כזה מליצתו גופים נמצאים מכרוא בראיות חדשות.

(ב) מאיזה מין ממיני השיר. — תחת סוג צורת הספר תפול גם החקירה במין השיר אשר הספר יחשב לו. הנה כמעט כל המבארים אשר שמו חקירתם על ענין זה, הסכימו לחשבו לשיר

מחזה (וראמא) כי נעשה על מתכונתו: — יש לו נושא אחד ראשי, אשר עליו יסוב כל עיקר הספור ועליו חונים איזה אישיים אחרים אשר חלק להם המחבר חלקם בכל הנעשה והנתהווה. — אבל בזאת לא יתכנו דבריהם בגורם כי הוא שיר מחזה למודי. והולכים בזה לשטתם כי המבוקש בספר הוא להורותנו דעת בעניני ההשגחה. אולם הלא הראיתי בראיות נכוחות כי אין זאת הכוונה. מה שרצה המחבר אינו כ"א לעורר בלבב הקורא הרגשות נשגבות ונעימות המרהיבות עוז בנפש ונותנות לה עצמה וכח הסבל לשאת כל העוגי וכל התלאה המטות רבים מני ארחות היושר. ויען כי זאת היתה בכוונתו לפעול על תהלוכות החיים ולהנחות הדרך אשר ילך בה האדם בטח בין סבכי הסיבות המתהפכות על פני תבל ארצה, ולא יכשל ולא יראה ויחת לבו בהמיר ארץ ובמוט הרים — לכן אחז בספור מיצורים אשר חיים להם, והוא הפיח רוח שכלו בקרבם אשר יעוררם לפעול זה על זה, ונדברו יחדיו, ונלחמו איש את רעהו — ובדבריהם מעשיהם ומשפטם יגלו לנו מסתרי דיעות המוסר, ויאור אור חדש על מחשבי התבל. א"כ אם גם השיר מלמדנו להועיל, והרבה למודים נכונים ומועילים מסתעפים לנו ממדברות המדברים, אבל הם אך ממילא באים ואגב גררא נתנו. כי זאת חקת כל מליצה נשגבה — מתחלקת לכמה נצוצות כפטיש יפוצץ סלע. וגם הווכוחים בינו לבין ריעיו לא ללמד הם באים כ"א לתת אומר להרגשותיהם אשר נתעוררו ונלהטו בקרבם ממה שקדם בדברי איוב, והם גם הם במדברותיהם הלהיבו היוקרה והקריחו עוד יותר אש הכאב העצורה בקרבו, בחשבו כי על כל צרותיו גם זאת באתהו, כי ריעיו נהפכו לו לאויבים השמחים עלי רעתו ומגדילים עליו עקב. וכל זאת אך למען הגדיל נצחונו בסוף ולמען הראות בנצחונו כח הצדק והאמת. — ועיקר ענין כל החבור נראה לי כך היה ונתהווה. איש חכם ומליץ גדול אחד ראה בדאבון לב כי נשחתו דיעות רוב ב"א בזמנו מסיבת רוע הסדר בעיר ומדינה. וחשב המליץ במחשבות לחזק הכושלים ולהקים הנכשלים, בהראותם ברונמא ומשל כי אין לרוע הסדר הנראה בתבל מאוס בעניני דיעות המוסר. ולהשיג זה המבוקש, הוביל לנו המליץ על כמת המחזה איש אחד אשר בישרו ותמימותו מהר יצוד נפשותינו ויכריחנו לאהוב אותו ולהשתתף במקריו, להצר בצרתו ולשמוח בשמחתו. והאיש הזה אשר נוקריהו ונחמדהו כ"כ אנו רואים פתאום מוקף ומלוחץ בכל מיני מכאובות ונסיונות מכל עבר ועבר, עד כמעט אין ישועתה לו. עתה באים אליו שלשת ריעיו, ואנו הקוראים מיחלים כי יחבשו לעצבותיו בנחומיהם. אכן אף שתכלית ביאתם אליו היתה לנחמו, מ"מ בראותם גודל שברו חשבו, כי אי אפשר שעל חנם נפצע כ"כ, ובוודאי על איזה חטא שבירו פגעו השם ולא חשכו מרמוז על זה באמריהם אשר ערכו לו. ובכן נצתה אש המריבה ביניהם והדבורים והווכוחים מתגלגלים ומסתבכים זה מזה, המאחרים מהמוקדמים, כמדת וחזק שירי המחזה, אשר כל המעשים בהם מתגלגלים ע"ד סיבה ומסובב. ומאור מאור השכיל המליץ להטות לב הקורא אל איוב וגם לנצור אותו מרוגז על ריעיו. כי זהו משפט שיר המחזה לצייר התמונות באופן שהקורא הוכרח לאהוב את הנושא הספור ולהשתתף עמו, וגם אין לו לעליל על החונים עליו ולוחמים נגדו, כי כל מה שנעשה נעשה עפ"י חקי הטבע. לכן מיד בראשית הספר גלה לנו המחבר מקור מקרי איוב למען חשוך אותו מלחסכים במרוצת הוכוח עם ריעיו, אשר הרשיעו אותו וגזרו, כי הוא בעצמו סבב רעתו עליו. אף רגע אחד מהחל ועד כלה לא נחדל לצדר עמו נגד מריביו בידעינו מהיכן באה עליו הצרה הזאת. אבל גם על ריעיו לא נשים חטא ואשמה על האשימם אותו חנם. כי יודעים אנו בעצמנו שגם אנחנו במקומם שפטנו כמוהם, כי הדברים הוכיחו נגדו, והם לא שמעו כמו אנו הקוראים בסוד אלוה. ובכן לבנו תמיד חרד על איוב שלא יביאהו הנסיון ההולך וגדל במרוצת הספור לידי כשרון. ונשיש אליגיל לבסוף

בראותנו אותו יוצא מן המערכה מעוטר בכתר הנצחון, מתגבר על עינויו ומריע על כל מתנגדיו.

הספר הנפלא הזה ער הוא כי גם שיר המחזה היה נהוג בקרב עמינו בימי קדם כי לא יחשב שיגשה ספר בזאת השלימות מבלי אשר היו לפני המחבר איזו דוגמות מעין השיר הזה. גם אפשר כי זה הספר בעצמו נחבר מקודם כמדה קצת חסירה וגרועה: הספור היה נודע בקרב העם בזמנים ההם, והיה נחשב לחומר נכבד לציירו בצורת המליצה, והרבה ידים חלו בו, והרבה מליצים נכו בו כחם, עד שבא המחבר האחרון הנעלה על כלם בכשרון המליצה, ותקנו והשלימו והכליל יפיו בהדרגה כאשר הוא עתה לעינינו.

ויען כי הספר הזה נראה למסדרי ספרי קרש להיות נכון למשגב ומחסה ליראה ומוסר לכן בחרוהו והבדילוהו מכל שאר הספרים אשר נעשו במתכונתו ונתנו לו מקום בין כתבי הקדש, כי לא נגרע הוא מהם בתכונתו ותכליתו, ושאר ספרי המחזה אשר היו לנו נאבדו ברוב הזמנים והטלטולים.

**ד' זמן הספר ומחברו.**—המבוכה היותר קשה בעיני זה הספר בין המבארים והמבקרים היא השאלה אורות זמן חברו ומחברו. ואלו הן החלוקי הדיעות הנמצאות בענין זה בתלמוד (ב"ב י"ד—ט"ו):

ר' יוחנן אמר: משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב. מסייעא ליה לר' לוי בר לחמא. דאמר ר' לוי בר לחמא: איוב בימי משה היה, כתיב הכא: מי יתן איפוא ויכתבון מלי (איוב י"ט) וכתב התם: ובמה יודע איפוא (שמות ל"ג); ואימא בימי יצחק, דכתיב: מי איפוא הוא הצד ציד (בראשית כ"ז); ואימא בימי יעקב, דכתיב: א"כ איפוא זאת עשו (שם מ"ג); ואימא בימי יוסף, דכתיב: איפוא הם רועים (שם ל"א).—לא ס"ד, דכתיב: מי יתן בספר ויוחקו (איוב י"ט), ומשה הוא דאקרי מחוקק, דכתיב: וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון (דברים ל"ג).

(ר"ל ב"ל נקט במלת "איפוא" למלה המנהלת בספר איוב, כי על זאת השאלה נוסד הספר, — אם דרך רשעים צלחה במה יודע איפוא כי צדיק ה' וצדקות אהב. אבל בהשאלה לברה לא הוגמר הכוונה, כ"א בשמירת החוק מול שאלת איפה, לזה אמרו: ומשה מחקק אקרי).

רבא אמר: איוב בימי מרגלים היה, כתיב הכא: אישה היה בארץ עין איוב שמו (איוב א') וכתב התם: היש בה עין (במדבר י"ג).

והצדיק המצמיק עצמה הוא כעין אשר שרשיו מרובים ואפילו כל הרוחות שבעולם נושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו).

ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרויהו: איוב מעולי גולה היה ובית מדרשו בטבריא היה.

ר' אלעזר אימר: איוב בימי שפוט השופטים היה, שנאמר: הן אתם כלכם חזיתם ולמה זה הכל תהכלו (איוב י"ז), איזה דור שכולו הכל, הוי אומר: זה דורו של שפוט השופטים.

ואין זמן שמולך אנשים תועה בזמן שדורו שופטים את שופטיו, עפ"י הדרש: אוי לדור ששפטו את שופטיו.

ר' יהושע בן קרחא אומר: איוב בימי אחשורוש היה, שנאמר: ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ (איוב מ"ב). איזהו דור שנתבקשו בו נשים יפות, הוי אומר: זה דורו של אחשורוש.

(אנשי חמים לוקחים להם נשים מכל אשר בחרו).

ואימא בימי דור, דכתיב: ויבקשו נערה יפה (מ"א, א), התם בכל גבול ישראל, הכא בכל הארץ. (ענין ספר איוב נוגע לכלל האנושי).

רבי נתן אומר: איוב בימי מלכות שבא היה, שנאמר: ותפול שבא ותקחם (איוב א).

וחכ"א: איוב בימי כשדים היה, שנאמר: כשדים שמו שלשה ראשים (שם).

ויש אומרים: איוב בימי יעקב היה ודינה בת יעקב נשא, כתיב הכא: כדבר אחת הנבלות תדברי (שם ב), וכתיב התם: כי נבלה עשה בישראל (בראשית ל"ד).

וכולו תנאי סבירא להו, דאיוב מישראל היה לבר מיש אומרים. דאי ס"ד מאוה"ע היה, בטר דשכיב משה מי שריא שכינה על אוה"ע, והא אמר מר: בקש משה שלא תשרה שכינה על אוה"ע ונתן לו. שנאמר: ונפלינו אני ועמך (שמות ל"ג).

(כל אלו המחלוקות נופלות גם על זמן החבור).

הנה נראה מהמאמר בתלמוד שהצענו, כי יש כאן בענין זמן חבור הספר בכלל שתי שטות, יש מקדימים ויש מאחרים זמן כתיבתו, כי שלשת הדיעות: ימי אחשורוש ימי כשדים ועולי הגולה, עולות בקנה אחת ומאחרות זמן חבורו בתכלית האפשר. ועל פיהן תחלקנה הדיעות בענין זה גם בין בעלי האסופות האחרונים: יש מהם מיחסים כתיבתו למשה ויש מיחסים אותו לכותב אחד בימי מלאכי ועזרא. אחר שטה הראשונה שמשה חברו הלך גם בעל מאור עינים שכתב בספרו (חלק אמרי בינה פ"ד) "החכם אריגונו אמר כי מצא כתוב במגילה קדמונית איך מרע"ה היה מוליך ומביא בידיו את ספר איוב לאחד אחד מזקני ישראל בשעבוד מצרים למען ישמעו ולמען ילמדו כי יש תקוה לכל בוטח ב'י ולאחר הרע יקבל גם הטוב והחסד ממנו יתברך." ואחר השטה השניה הלך בעל המחבר חקר שדי שגזר שכותב הספר הוא עזרא הנקרא ג"כ מלאכי, ושעל זה הספר רמז באמרו: אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויכתב **ספר זכרון** לפניו (מלאכי ג).

וכדי לברר על איזו מאלה הדיעות הרחוקות כ"כ זו מזו יש לנו לשען, נשימה עין בוחן על ראיותיהן ונשקלן אלו מול אלו:

הראיות שמביאים חכמי התלמוד, בין המקדימים ובין המאחרים, אין צורך לכנס עליהן בחקירה, כי הן נוסדות על מקראות בדרך אסמכתא בעלמא. אבל יש גם ראיות אחרות לקוחות מהספר, ועליהן תסוב בחינתינו לראות התעמודנה אם לא.

המקדימים מביאים סעד לשטותיהם מהרכבה מליצות ומקראות בספר, המתדמות לאיזה כתובים וענינים בתורה ולאלה המזמורים המיוחסים למרע"ה (תהלים, צ—ק).

וגם מדוחק הלשון וקושיא המליצה ברוב מקומות בזה הספר, המורים לפירעם על קדימת הזמן, בהיות האומה ושפתה עור בלדותן.

אבל נגד אלו הראיות יש לטעון: הרמיון בסגנונים בשני ספרים אין מוכיח על מחבר אחד; גם בשאר ספרי קדש נמצאו הרבה רמיונים לכתובים בספר איוב, האם ניהסם כלם למרע"ה. אך זאת יוכיח הרמיון בכתובים ובמליצות כי הספר האחד היה למקור למחבר של ספר האחר אשר ממנו שאל ושאב מליצותיו, והשאלה איננה כ"א איזה מהם קדם בהזמן. — והראיה על קדמות ספר איוב מקושיית המליצה ג"כ ראיה בטלה היא. כי אדרבא קושיית המליצה מוכחת יותר על אחור זמן החבור, בחדול מעיני השפה לנבוע, והמליץ הוכרח לפעמים לנזור מאוצר הלשון אשר נשאר למורשה מלות חדשות, והיכן שהלשון לא תספיק לאיזורייה מדיעותיו לשמש במלות זרות לקוחות כאחיות הלשון מארמית או מערבית.

והמאחרים זמן כתיבת הספר מביאים ראיות שונות על משפטם הנראות יותר מספיקות ונוצחות, ואלו הן:

(א) אין סגנון מליצת הספר דומה כלל למליצות משה בשירותיו, הנקייות מכל בלכול לשונות, ובספר איוב נמצאות הרבה מליצות ארמיות וערביות.

(וזאת הניעה הראב"ע לנזור כי הוא ספר מועתק. וזה לשונו: — "והקרב אלי כי הוא ספר מתורגם, וע"כ לא הזכיר מעמר עם ב"; וערבב כמה מליצות ערביות שהניחם. — אבל דיעה זו איננה נכונה כלל; הדרת הלשון בספר ושמרו חקי העברי במליצה מוכיחים כי אינינו מועתק).

(ב) אלו היה משה מחברו לא היו נמצאים בו כ"כ הרבה מלות אשר הן חר במקרא, כי אז לא יתכן ששאר ספרי קדש לא השאילום.

(ג) אין יתכן שלא הזכיר משה מאומה ממקרי עמו, ובפרט מקורות האבות.

(ד) המלות הזרות והסתומות אשר בו מורות על זמן מאוחר הרבה.

(ה) מצינו הרבה פסוקים באיוב דומים בסגנונם לפסוקים בשאר ספרי תנ"ך, ובוודאי כותבי שאר הספרים לא השאילום, כי אם ידעו מזה הספר והשתמשו במליצותיו למה שיירו כל אלה חר במקרא הנמצאים בתוכו, וא"כ אין ספק כי הוא השאילם מהם.

(ו) השטן הנזכר בספר שבא לקטר — דומה לשטן של זכריהו — והמליץ יושר הנזכר בו, לא נודעו בקרב עמנו מקדם ובוודאי עולי גולה מבבל הביאום, כמו שאמרו חז"ל משמות המלאכים.

(ז) יחזקאל מזכיר איוב אחרי נח ודניאל, וזה בלי ספק מפני אחור מציאותו בזמן, ולא באקראי בעלמא.

מכל זה נברר אחור זמן כתיבת הספר אחרי אשר נכתבו כל שאר הספרים, ושהכותב היה בקי בכל סגנוני ספרי קדש, ושהלשון לא היתה מדוברת בעם, והמליצים אשר שמשו בה, שאבו ידיעתה מהבארות אשר כרו הקדמונים מהספרים הנחלו להם.

בכל אלה ההנחות בקשור עם מה שאנו חושבים לעיקר כוונת הספר תתבררנה לנו לכל הפחות ע"צ הקרב שתי השאלות האלו אשר אנו מעינים עליהן — באיזה זמן נחבר הספר ומי חברו.

גם בחקירות האלו תנהלנו הידיעה בעיקר כוונת הספר, אם נטה אחרי הרבים ממבארי הספר ונניח כי כוונתו העיקרית היא השאלה — מ"מ צדיק ורע לו רשע וטוב לו, אז לא נתבע זמן

מיוחד לחבורו, כי אין זמן אשר לא יאות לזאת השאלה. בכל דור ודור, אף במשול המשפט בעם, אנו רואים כי לא כל צדיק ישולם ולא כל חוטא יענש. לכן מעולם נתקשו החוקרים בשאלה זו. אך אם זאת הכוונה לאמץ לב המדוכאים ולשמרם מנפול בשחיתות הכפירה, אז הסיבה לחבור ספר כזה לא נתנה כ"א באיזו עת רעה, בראותנו עולם הפוך, העליונים למטה והחתוננים למעלה, עבדים רוכבים על הסוסים ושרים הולכים כעבדים—בזמן כזה יחתו בחירי עם, ורבים מאנשי יושר יתמוטטו ויזורו אחור, באמרם מה בצע כי נרחיק מעול ונעשה הטוב והישר.

וכזה היו הזמנים בימי גלות בבל, כמו שנראה בספר ישעיהו'ממ' עד סופו, ובאיזו מזמורי תהלים אשר ירמזו על עתים האלה. ובעת ההיא החלו השרידים אשר קרא השם לעורר שארית ישראל בגלות בבל לשוב לארצם ולהחזיר העטרה ליושנה. אמנם נואשו רבים מעמי הארץ כי עוד יפרח קרן ישראל, בראותם אנשי רשע וזרן שלווים ושקטים, והישרים בלבותם היו ללעג ולחרפה. אליהם ערך הנביא (ישעיהו'מ) דברו: למה תאמר יעקב נסתרה דרכי מה' ומאלהי משפטי יעבור. ומלאכי האחרון שבנביאים רב עמהם: אמרתם שוא עבדו אלהים ומה בצע כי שמרנו משמרתו.

ולמען החזיק אלה הרפי ידים ונמוגי לב ולהפיח בהם תקוה, התעורר אז איש אלהי אחר, חכם מאמין ומליץ, וחבר זה הספר, ועשה לנושאו זה האיש איוב אשר היה חי או בימיו, או באיזה זמן מן הזמנים מלפנים, ואשר קרוהו מקרה אחר מקרה, ועמד בכ"ז בתומתו—ושמהו למופת לבית ישראל. והיותר קרוב, שהמליץ בחר בספור מליציי אשר חובר מאו, והוא יסרו ותקנו לצורך זמנו.

עפ"י ההנחה הזאת נוכל לפשר בין הריעות היותר רחוקות זו מזו, בענין זמן חבור הספר להשלימן על נכון. משה היה הראשון אשר יצר הספור הנורא והנפלא הזה לנחם בו עניי עמו הנאנחים תחת סבלות מצרים ולחזק בלבותם הבטחון בה' ולשתול בהם האמונה, כי הם מושגחים מאתו יתברך, וכי הוא רואה את עינים, כעדות שהביא החכם במאור עינים. וגם רעת חז"ל צדקה, כי הספר יצא מבין אצבעותיו אחרי במשתו: הודיעני נא את דרכיך וגו', שפירשו בו שבקש לדעת, מ"מ צדיק ורע לו רשע וטוב לו. כי הוצרך כזה הספר להשלמת התורה ויעודיה כמו שהוצרך לתכלית זו פרשת בלעם אשר בא לקלל את ישראל ואלהים הפך קללתו לברכה. וצדקו חז"ל באמרם משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב, כי שניהם פרשת בלעם וספר איוב לכוונה אחת נכתבו, להשלמת ולהתאמתות ספרו.

וזה הספור נמסר מדור לדור ונתרחב בשינויים והוספות כפי צורך עתים שונים, עד שבסוף גלות בבל קם איזה חכם ויסרו כמו שהשעה היתה צריכה לו, והשלימו בהודו והדרו כאשר הוא לעינינו.

היוצא מזה כי הספור מהאיש איוב המנוסה היה ישן ונושן בקרב עמינו, וחכמי דור ודור שמוהו לחומר מליצתם. אכן מתחלה שמו מחקרים על ענין הגמול. עד שבאחרונה קם המליץ המפואר הזה ויצק אותו באש מליצתו, עד כי יצא וקם לפנינו בתבניתו הנוכחית, לתכלית הנשגבה ששם לו, להראות בדוגמא—כי שבע יפול צדיק וקם.

א"כ צדקו הדיעות יחדיו: הספר הוחל מראש הנביאים ונגמר בסוף גלות בבל ממלאכי האחרון שבנביאים, כמו שהוא בעצמו רמז על זה באמרו— "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו" (מלאכי ג, י"ו).

ועל כל פנים, אם מלאכי בעצמו היה כותב הספר או לא, זה נראה ברור, כן מתוכנו וכן מצורתו של הספר, כי מחברו חי בזמן שקיעת שמש הנבואה אשר זרחה בשחק אומתינו בימי קדם, וקרניה האחרונים נפלו עוד עליו.

ולא נזכרו בספר הזמן והמקום, וגם בעליו אין עמו, לומר בזה כי אף שנחבר הספר מתחלה לצורך השעה לתועלת עם ישראל בעת ההיא, בכ"ז ענינו הוא ענין כל מין האנושי בכל עת, ואינו תלוי בזמן ומקום, ואינו שייך לאיזה עם ודת. — לכן גם לא נזכרו מאורעות וקורות איזה עם ומדינה בזמן מן הזמנים.

**יתר עניני הבקרת בספר.**— אף שהרחבתי כראי אודות ארבע הבחינות אשר תפולנה על כל דבר להבינו על נכון— חומר צורה פועל ותכלית, בכ"ז עדיין לא יצאתי ידי חובתי להראות לקורא הדרך אשר תובילהו הספר פנימה. אם אמנם ביאור ר' הענינים האלו יספיק לאיזה ספר אחר, לא יספיק לספר איוב, מפני הספיקות אשר עוררו הרבה מהמבקרים האחרונים על זה הספר בענין אחרות חלקיו, וגם מפני איזו סגולות מיוחדות של הספר בלשון ומליצה. וחובה היא על המבאר לברר מצבו נגד אלו הספיקות, אם הותרו לו ובאיזה אופן הותרו לו, ומה המה העינים אשר הגיע אליהם אודות הסגולות המיוחדות אשר לספר.

א.— הספיקות.

(א) אם הספר הזה יסודותו בהררי קרש— אם נכתב ממחבר יעברי בלשון עמו אשר הוא עכשיו בה, או אם אך הועתק מעל ספרי העמים.

(ב) אם גם החלק הספורי בפתיחת הספר ובסימונו נכתב מהמחבר או הוא אך הוספה נתוספה באיזה זמן מאוחר, אבל בתחלה לא היה אלא החלק המליצי. ומה שעורר לספק זה הוא, כי על כל פני הספר נעלמה סיבת מאורעי איוב מעין המדברים, ובפתיחת הספר גילה אותה המחבר לעין כל.

(ג) הכתובים בפרשה כ"ז מ"א עד סוף, וכל הפרשה כ"ח נראו כסותרים לדברי איוב, ובוודאי איוב לא אמרם, וא"כ הספק, אם יש בכאן חלופ המדברים, וכל אלה הכתובים ייוחסו לאיזה מדבר אחר, וכפי הנראה היותר קרוב לצופר, כדי לתת לו מקום גם במחזור האחרון, או יש בכאן איזו הוספה מאוחרת.

(ד) גם פרשה מ' מט"ו עד סוף הפרשה וכל הפרשה מ"א נדמו לאיזה מבקרים כהוספות מאוחרות.

(ה) האיש אליהוא וכל דבריו לא נראו לאיזו מבקרים להיות מילרי והמצאות המחבר.

(ו) גם חשבו איזו מבקרים לגזור אומר, כי הרבה טעיות נפלו בספר ברוב הזמנים אשר חלפו עליו, והרבה שינויים וחלופים נעשו בו בעתים מאוחרים.

כל אלה הספיקות תוסרנה מעצמן בבאורי המקראות והפרשיות אשר יבואו על מקומם ויפיצו אור על קשור העינים בספר. אולם כאן אומר דרך כלל כי מקור כל הספיקות האלו הוא

חוסר ההבנה אשר נתהווה למבקרים מטעותם בעיקר תכליתו. והאמת כי הספר שלם ותם הוא, אחר ומותאם בכל מחלקותיו ועניניו, וגם תבניתו בענין ומליצת הלשון מעידה כי מילדי העברים הוא זה. ואף שאין להסתפק כי הספר הנפלא הזה לא נהיה בזמן אחר, אבל גם זה אין ספק כי נשלם ונגמר בכל חלקיו ובצורתו ובמתכונתו הנוכחות טרם הכנסו בברית ספרי קדש, ומאז והלאה לא נשתנה, ולא חלו בו ידים.

### ב.—דקדוק לשון הספר ומליצותיו.

כמעט כל מבארי הספר הסכימו כי המליץ לא שמר חוקי דקדוק הלשון—יחליף הזמנים עתיד ועבר זה בזה; ידבר על היחיד בל' רבים ולהפך; ימיר זכר ונקבה נוכח ונסתר; ולא יחוש על סדר המלות כפי משפט ההגיון, אמנם מוסיף ומחסר ומסרס כפי אשר תשאנו הרוח.

אבל טעות הוא בידם להחזיק בזאת ההנחה שהמליץ לא ישמור גוף מין ומספר למנהלת גם בספר זה. ארר באחר עיון דק ושקידה רבה יגלה לנו, כי לא לבר שרוח המליצה אשר אחזתהו לא הסבה לשונו מדרך הסלולה לעזוב כללי הדקדוק וחוקי ההגיון, כ"א גם הדריכה אותו נכונה לדקדק מאד מאד בלשונו, ולבחון ולשקול היטב כל דבור ודבור, ולצייר מלותיו כפי הרעיון הנשגב אשר מלאה נפשו ממנו.

כי אם גם אמת הוא מהמליץ בכלל שיעבור בחווק המליצה הרועשת בקרבו חוקי הלשון וגבוליה, אמנם לא כמליצת שאר הספרים אשר נובעת המליצה בקרבם במרוצת שטף, מליצת ספר איוב אשר מלאכת מחשבת היא בענינה ובצורתה. כמו שהספר הזה הוא בודר בענינו ונברל ושונה באפנו מזולת הספרים, כן הוא בודר בלשונו ובדרכי מליצתו. הוא לא שפך רעיוניו כמו הנביאים אשר כח אלוה דבר בם במרוצת השטף המונע מלחוש על סדר הלשון. כי כפי כל הראיות וההוכחות שנתנו היה המהבר חי בזמן מאוחר והלשון אפסה מעמו, והוא שאב ידיעתה יותר מהספרים אשר נכתבו בה כמו משמושה. לכן שימש הרבה בסגנוני הנביאים והכתובים, והרבה פעמים שנה ותקן אותם לפי צרכו וענינו. והיכן שלא מצא בספרים אשר נמצאו תחת ידו מלה תכון למחשבתו, גזר מלות חדשות מהנמצאות, פעלים משמות ושמות מפעלים, וגם שימש, אם הצורך הכריחו או לתת יותר נועם למליצתו, במלות זרות ארמיות וערביות, ובפרט בכתובים מקבילים הכופלים הענין במלות שונות. — לכן, יען כי כתב בלשון מלומדה, היה נוהר יותר לבל יחטא בשפתו נגד דרכיה, ולתת מאמריו בסדר נאות אל הענין והתכלית הנרצה.

עוד יש לי להוסיף על האמור, כי הספר הוא רחב ידיים בענין ולשון. לא יחסר בו רעיון מכל אשר ביכולת השכל להוציא ולהמציא בענינים האלה אשר הוא נוסד עליהם. לכן היה לו ההכרח להרחיב הלשון בכל מה דאפשר, לאסוף ולאצור זרות וסתומות, עתיקים וחדשים, כדי לתת אומר לכל רעיון והרגשה אשר פעמו בקרבו.

# ספר איוב

xxiii

ועתה לא ראו אור  
בהיר הוא בשחקים!  
ורוח עברה ותטהרם—  
מצפון זהב יאתה  
על אלוה נורא, הוד.

(אליהוא ל"ז, כ"א—כ"ז)

## פתיחת הספר

שתי הפרשיות הראשונות לחלק בפני עצמו תחשבה כן בענין וכן בלשון, והן הפתיחה לספר, כי נכלל בהן הספור – מעשיי או הגר"י – אשר בו נתעורר המחבר ליסוד מבנה מליצתו.

הספור ההוא מקיף אלה הפרטים: מקום איוב ואיכותו ומהותו, תארי ישרת נפשו ומנהגיו הנכונים, וגורל עשרו והצלחתו מלפנים. רוב קניניו ושלות ביתו, ושבת בניו כאחוה גם יחד, וחרדת לבו עליהם לשמור על ארחותיהם ולנצור טהר לבבם מכל משמר. – ההתהפכות הפתאומית של גלגל מזלו אשר נגזרה עליו בשמים כדי לנסותו האם גם בימי מרודו יעמוד בצדקתו. הרשות שנתן למשחית לחבלו, הצרות הרבות אשר בעקבת זו הסבה השתרנו ועלו על צוארו תכופות זו על זו, רעה אחר רעה ושבר על שבר, שרדיות קניניו ואכרן בניו והשחתת גופו. קבלו היסורים באהבה והודיתו על הרעה, ועוצם רביקותו ביראת השם גם בשטף המים הזרונים אשר עברו על נפשו, ורחותו בנויפה יצת אשתו – שהשאיר לו המשחית בעבור הרעימו והכשילו – אשר השיאתהו לעיזוב יראת שרי ולבחור מות מחיים. כיאת שלשת רעיו אליו בשמעם מפידו לגור לו ולנחמו.

הלשון ששמש בה המחבר כשתי פרשיות האלו היא שונה ונבדלת בצורתה מלשון הספר בכללו, כי היא בלשון כל ספורי המעשיים בספרי קדשנו – פשוטה ונעימה מהדרת המליצה המזהרת בשאר חלקי הספר. ומאוד מאור השביל המליץ שלא לבהל על פיו ולפתוח ספרו בלשון מליצית אשר אך תבלבל הקורא הקרב אליו בלי איזה הכנה והתקנה. אף שלא נמצא שניעשה ספר מליצ"י על מתכונת זו משאר מושלי הקדמונים, כי משוררי היונים והרומים – כמו המירוס ו-וורגיליאוס – פתחו מיד בשיר ומשל פיהם, והליצו בספרותיהם מהחל ועד כלה. אבל זהו מפני שגם חומר מליצותיהם הוא שונה בתכונתו מחומר מליצת הספר הנוכחי. הם הליצו על הספור בעצמו, על ההסתעפות וההשתלשלות המעשים זה מזה וזה מסבת ומחמת זה, אמנם זאת לא היתה כמגמת פני המליץ שלנו. הוא כיון להליץ על ההתהוות וההסתעפות העיונים אשר נדכרו בס איוב ורעיו על דרך טענה ומענה, והמעשים שבאו בספור הם רק ההקדמות והסבות לאלה הדברים, לכן הבדיל המליץ גם בלשון וצורה הענין הספורי אשר בו נתעורר להליץ מהענין אשר שם לחומר ציוריו המליציים.

אולם, אף שהספור אינו מעוטה בהור לשון מליצית, בכ"ז ירגיש הקורא המבין מיד בפתחו הספר, כי הפרשיות האלו הן הדלתות הנפתחות לפניו, לכנס בהן בית מקדש מלוכה, אשר אבני נזר השיר מתנוססות בו, וחדריו מלאו כל הון יקר ונעים, ובהיכלו כלו אומר כבוד – כבוד בת אל, גברת המלכות ושרתי בחכמות. היא המליצה השוררת בעיו ותעצומות על מזמות רוח האדם, להטותו אל כל אשר תחפוץ, ולנקותו מכל סיג וחלאה, להשליטו גם אותו על הכחות הפחותות והנסיגות השפלות המושכות אותו ארצה. כי המעשים והציורים אשר הוצנו לעיני הקורא על מפתן ומפתח הספר, בריאות הן אשר ברא המליץ בכח דמיונו, להעיר לנו אוזן לשמוע בהשכלה ובתאיה נפש במליצותיו הנשגבות, הכביעות חדות ותעלומות מהשגחת והנהגת הכורא, ומתהלכות חיי האדם ויגורו.

אלה שתי הפרשיות תתחלקנה לחמש מחלקות.

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת הפרשה עד פסוק ה'. ובה בא הספור ממקום איוב, וגודל תוכנו, ויגורו מלפנים.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק ו' עד פסוק י"ב. בה יגלה לנו מה שנאמר על איוב ומה שנגזר עליו בסוד אלוה בשחקים.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק י"ג עד סוף הפרשה. בה תסופרנה הנסיונות שנתנסה בהן איוב על פי רשיוס הראשון שנתן השם להשטן לשלוח ידו בכל אשר לו. וגם נזכר שאיוב עמד בכולן.

המחלקה הרביעית נמשכת מתחלת פרשה שניה עד פסוק י'. בה יסופר מרשיוס השני אשר נתן אלוה להשטן להכות גם גופו, ומיעצת אשתו לפשויע באלהים ולבקש המותה, ותשובתו אליה.

המחלקה החמישית נמשכת מפסוק י"א עד סוף הפרשה. והיא מספרת מביאת שלשת רעיו אליו לגוד לו ולנחמו.

## פרישה א

### I.

א אִישׁ הָיָה בְּאֶרֶץ-עֹזַן אִיּוֹב שְׁמוֹ וְהָיָה הָאִישׁ הַהוּא תָם וְיָשָׁר וִירָא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע:

ב וַיֻּלְּדוּ לוֹ שִׁבְעָה בָנִים וְשָׁלֹשׁ בָּנוֹת:

ג וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת אֲלָפֵי-צֹאן וְשָׁלֹשׁת אֲלָפֵי גְמָלִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת צֹמֶר-בָּקָר וְחֲמִשׁ מֵאוֹת אֲתוֹנוֹת וַעֲבָדָה רַבָּה מֵאָד וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא גָדוֹל מִכָּל-בְּנֵי-קָדָם:

הספר מתחיל בספור שבחי איוב ומהותו ומצבו מקודם, לומר שהשובע והעושר לא הטו את לבבו לסור מאחרי השם, וגם שלא היה שום סבה — טבעית או מוסרית — לתלות בה יסוריו אשר באו עליו אחרי כן.

(א) אִישׁ הָיָה. לא התחיל צולת וי ה י כדרך הכתוב צל שחר וקומוות, מפני שזה אחר עליו יסוד הספור הוא נושא ומתחלה ועד סוף. ואח לו צוקרר: אִישׁ יְהוּדִי הָיָה (אסתר ז, ה). כי גם שם מרדכי ומתמיד להיות נושא כל הספור הצא.

בְּאֶרֶץ עֹזַן. פירוש צארן ארס (רש"י). הנה נלחו המצארים למנוח מקום ארץ עון, וכמעט אין שנים מהם מוכימים על דעה אחת. וצחרתי אני צדעת רש"י, מפני שעל פיה יתישצו על נכון הכתוצים אשר נזכר צהס שם זה, כנוו שחררה לדעת צמה שיצא.

עֹזַן הוּא שם פרטי, וגנוצאחו צוקרר ומשתתף לצויה אישים ציחוס לצווי קדם ולחרן נושצת מוצני אדום. ומה שהוא ווענין הרשון — שם איש פרטי — מוצני שנקראו צו אחד מוצני ארס (צראצית י, כ"ג) וצכורו של נחור (שם כ"ז, כ"ח), ואחד מוצני דיטן מוצני שער החורי (שם ל"ו, כ"ה). ומה שהוא ווענין השני — שם מקום פרטי — מוצני כתוצים הצדומים צהשקפה ראשונה כוכחשים זה את זה. לפי הכתוצ:

ישישי וישבתי בת אדום יושבת בארץ עוץ (איכה ד, כ"א) חנו נוטים לגזור כי ארץ עוץ היא אדום, אצל דעה זו נסתרת צליזה כתוצים צירוניה (כ"ה, כ — כ"א) כי שם נכרתו ארץ עוץ לעצמה ואדום לעצמה. וסתירה זו אין ליבזה אלא בהנחה שצליזה מוצני אדום גלו ומוקוים — כאשר צאוות נצחו עליהם ירמיה ועיזיה שיגלו — והלכו וישבו בארץ לא להם אשר קראוה ארץ עוץ. וזה שאמר הכתיב: צת אדום יושבת בארץ עוץ, דוגמת המוקרא: **הוי ציון המלטי יושבת בת בבל** (זכריה ג, י"א). וכדי נמשעות המוקראים צליכה וירמיה, והענין כאן, היתה ארץ זו למורחה של ח"י, אשר דרך שם הגלו בני יהודה ומוראם צלה, ובעצם שם שכבו בני אדום לעגם עליהם, לכן יחדם המוקוין ומאומתם ומור: יושבת בארץ עוץ. וצירוניה נכסוכה ארץ עוץ להערצ, אשר היא הערצה צין ארם וארץ כשדים. וכאן מוכח שציון מוצני קדם היה, וזה הוא הכנוי לאנשי ארם.

וארץ זו מוסדה צלי ספק מעון צנו של ארם, ומאחר שגם האחרים הנזכרים שם — עילם יהאור וכי' — נקראו ארצות על שמוותם. ואח"כ כשצא נחור ומור כשדים לשם, קרא הוא את שם צבירו ג"כ עוץ על שם המוקוס שהוא למושב לו. ואפשר שקוואל — הן השלישי של נחור — הרחיב גבולות הארץ ההיא, וקראו הכתוב מוכני זה: **חצי ארם**. וכשארכו הימים גלו לשם החורים אשר הורישו בני עשיו ומשעיר, ודין האחרון לחלופי החורי צא לשם, וקרא מוכני זה ג"כ את שם אחד מוצניו עוץ. ואחלה המושכות נשאר נכרדות זו נוצו, והיה מולך לכל אחת ואחת צכני עצמה, אשר כללם הכתיב יחד וקראם: **מלכי ארץ העוין** (ירמיה כ"ה, כ). ואין צרות לכ"ז להח"א הידיעה המהוצרת כאן צולת עוץ, ומאחר ששם זה הוא כולל לאישים רבים. וגם תוסר בהנחה זו התמיהה על ויה שלא חזר ירמיה וזכר מלכי ארץ העוץ צנצואתו אשר נצא על כל הגוים צסוף הסבר, אף שאר וזכר המושכות האחרות שהיה כורטן ליעלה צרוצו על נצואה זו. כי דצר זה על **דמישק חמת וארפר** (שם וי"ט, כ"ג), אשר הן שויות מוקויות ארם — וארם וארץ עוץ לכי הנחתנו אחת הן. ומה שלא זכר ג"כ ליעלה שויות האלו, זהו מוכני ששם אף רוץ לנצואה זו על כל הגוים אשר עיקרה צסוף הסבר אגז זכרו אחרית צצל. וצעומם התכעלות נכשו צהעלותו אחרית צצל על דיווינו, התעורר להטיף מולתו צווליה מורצה, ושום לזה צכנוים וולייים, כיוו שכינה ג"כ ע"ד מוליה לקדר ולוולכות חצור **קצוצי פאה** ולצצל **ישישך**. אצל צסוף הסבר (וי"ו — ח"א) צאו דצרי נצואתו צרצצה וצכרוטרטו, וכינה הגוים אשר נצא עליהם צשויותם היותר מורגלות.

אחרי כל זאת דעתי נוטה להכריע, כי ארץ עוץ הוא השם המולייני של ארם, כיוו שארץ חם היא השם המולייני של מורים (תהלים ק"ה, כ"ז). ואין עוץ שם מוקוס כרטי כלל, אלא שם איש כרטי מושחתך לשלשה אישים אלה שזכרנו. וצכ"ו שנסוכה מולת עוץ מולת ארץ הענין הוא: ארץ של עוץ — חציה מוויסדה הראשון.

**איוב שמו.** נודע בשערים לשם ולתהלה, כאמורס ז"ל: יאשיהו שמו דווה לקונו, שנאמר ה' שמו. או הטעם שזכר שמו אחר איוב, ולא אמר כדרך הנוקרא בשאר מקומות ואיוב שמו, להורות שהשם איוב מסמנו ומייחדו צקורותיו וכל שאר אנשים, כי איוב הוא שם נגזר מאיב צכלס נגזר.

אינו מייחסו יותר, וזה סינך להאומר איוב לא מוצרע ישראל (ראצ"ע). אצל נראה יותר שלא יחסו הכתוב על עמו ומשפחתו, לוור שהענין אשר יעמוד עליו המחבר צזה הספר אין לו שייכות עם איזה עם, אצל הוא ענין כל מין האנושי. ומטעם זה העלים ג"כ זמן חיי נושא הספר ושאר הכרטיס הנתצעים לספור שלם. ויהיה האיש ההוא. ומתלתו ועד סופו.

**תם וישר.** כוונתו רצויה ומעשיו רצויים. **תם.** איש אשר פיו ולבו שוים, ואין שום פניה אשר תרחיקהו ממה שהוא מחזיק לאמת. וכן נמצאנו על כני הספר כולו. גם צטענותיו עם רעיו לא כיון להקניטם כ"א לגלות מוצקו לכו. וגם את השם לא הצדיק נגד ידיעתו. — תארו צתחלה צתמימות, כי היא המדה הראשית, וזולתה אין מקום לכל שאר המדות.

**וירא אלהים וסר מרע.** לא עצד על מנת לקבל פרס אלא מפני שהיה מורא שמים עליו, ושמו ידו מעשות כל רע צין צפרהסיא וצין צצנעא, והיה א"כ שלם צכל עניניו, טוב לשמים וטוב לצריות. ולא תארו הכתוב ג"כ חכס וכצון, כי לפי הספר יראת ה' היא חכמה וסור מרע צינה (לקמן כ"ח, כ"ח). וגם לא נאמר עליו צדיק, כי עדיין לא היה צחון ומנוסה. — אמר: ירא אלהים וסר מרע ע"ד הכתוב: **ירא את ה' וסור מרע** (משלי ג, ז).

(צ) **ויולדו לו.** לא אמר ויהיו לו, לומר שכל הנולדים לו היו צחיים ואחד מהם לא נעדר.

**שבעה בנים ושליש בנות.** הרוב מנה תחלה (רש"י) והיו צקצוצם עשרה, והקצון צמונין זה נמצא גם צמוקנהו.

(ג) **ויהי מקנהו שבעת אלפי צאן ושלישת אלפי גמלים.** נותנים ג"כ צקצוצם מנין עשרה.

**וחמש מאות צמר בקר וחמש מאות אתונות.** קצוצם ג"כ עולה למנין עשרה. אחז צמוספרים וכוונים ומקודשים לרמוז כי ממשל ושל הוא.

**צמר בקר.** זוג, שני צקרים ומצומדים יחדיו צעול. הצקרים העומדים לחרישה יסברו שנים שנים. קדם המספר להמסופר, כי הכוונה להראות רוב עשרו.

**ועבדה רבה מאד.** עצדה שם קצון כולל כל מיני קרקעות — שדי תצואות וכרמים ונאות ורעה, וגם נכללו צו העצדים והשפחות. וכן נאמר ציצחק: **ויהי לו מקנה**

צאן ומקנה בקר ועברה רבה. (זראשית כ"ו, י"ד). והוסיף כאן וולת מו"ד להכליל.

ויהי האיש ההוא. כאן תכס צמלת ויהי ולא אמר והיה, כי לא עמוד צערו.

גדול. עשיר וגשול כנים. גם על יצחק נאמר כן: ויגדל האיש וילך הלוך ויגדול (שם כ"ו, י"ג). הוחדר תכס צמלת הספור צמגנון הסכורים ויחיי האצות צסכר תורת נושה.

ככל בני קדם. צני ארצו וצני הארצות הסמוכות. ויכאן יש ג"כ ראיה שארץ עון היא ארס, כי הארץ הזאת תקרא צסכר תורת נושה: ארץ צני קדם (שם כ"ט, ח).

ד והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו וישלחו וקראו לשלשת אחיהם לאכל ולשתות עמם:

ה ויהי כי הקיפו ימי המשתה וישלח איוב ויקדשם והשכים בבקר והעלה עלות מספר כלם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלהים בלבבם בכה עשה איוב כל-הימים:

(ד) והלכו — ועשו — וישלחו — וקראו. פעלים צעזר המהופך לעתיד מורים על תמידית הכעולה כלומר היו רגילים לעשות כן. (שופטים ו, ג).

כל לשון היום מושגה לדבר צלשון עתיד וצלשון עזר, לפי שכל דבר ההווה תמיד צבר היה ועתיד להיות (רש"י, זראשית כ"ט, ג).

בית איש. צצית איש. הצ' השמוש חסר לכעומים, כי הוא צמוצן. ועל הרוצ הוא חסר צשמוש לוולת צית (זראשית נו"ה, צ. — ש"צ ד, ט. — אסתר ח, ט).

יובו. יום של כאו"ח לעשות הנושה — הצכור בצכרתו והצעיר כצעירתו.

(ה) ויהי כי הקיפו. אחרי וולאת השצוע אשר קצעו להם ליווי הנושה. הקיפו צרשני קף, והענין צצצ הציון לציוא וועד זה שנית, כיווי: לתקופת השנה (דס"צ כ"ד, כ"ג). ויכאן ראיה שלא ייני הולדת שלהם עשו ייוני נושה, וואחר שאין לחשוב שיצואו אלה על הסדר עד שיוכל ליוור עליהם שהקיפו.

וישלח איוב. לקרא לצניו.

ויקדשם. קדש וטהר אותם, וברט הכתיב אח"כ ציוה קדשם.

והשכים — והעלה. קדשם ציוה שהיה ונהגו, להשכים צצקר אחרי הקפת יווי האושה ולהעלות עולות וסכר כלם.

ואין לומר, שטעם ויקרשם הוא שהזמינס ליום מחר, וכל הפעלים נמוקרא צאים דדרך שיה, ולא צהצטרפות זה על זה. ח"כ היה לו לנקוט כלם גם צצחינת הזמן דדרך אחד — או צעצר המהופך או צעתיד המהופך. אלא ודאי שצ' הפעלים האחרונים מתיחסים על צ' הפעלים שלפניהם על דרך פרט הצא אחר הכלל.

אולי. לא תפס פן אף שחכנו לשלילה, ופני שאין צועקים לשעצר.

וברכו אלהים. כנוי כלפי מעלה. מלת ברך היא מהמלות המשתמשות לצ' הוראות הכובות — לשבח ולגנאי. מה שהוראתה לשבח תצא צסימן כנוי הפעול את אחריה, חן היכא שהטעם לשבח הוא למד מענינו. ומה שהוראתה לגנאי יחסר זה הסימן אחריה.

בלבבם. לא חשדם על איזה חטא צמועשה וצגלוי, כי זה ודאי לא היה נעלם מעיניו, כי השגיח עליהם שלא יטו מני ארח. אצל צגודל תומתו חשב: אם אונס לא חטאו צפועל, שחא צמשכס ציין את צשרס נתנו לצם לחטוא צהרהור וגדכו אלהים צזה. כבה יעשה איוב. זה היה מנהגו תמיד, ולא רפתה רוחו מאתו לעשות כן כל הימים.

## II.

וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל־יְהוָה וַיָּבֹא גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכָם:

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן מֵאֵין תָּבֹא וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר מִשּׁוֹט בְּאָרֶץ וּמִהֶהָלֶךְ בָּהּ:

ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן הֲשִׁמָּת לְבָרְךָ עַל־עַבְדִּי אִיּוֹב כִּי אֵין בְּמַהוּ בְּאָרֶץ אִישׁ תָּם וַיֵּשֶׁר יְרֵא אֱלֹהִים וְסָר מֵרָע:

אחרי אשר הראנו המליין את האיש השלם הזה, אשר שמהו לנושא מליצותיו, הולך בכל דרכיו ועניניו קדמת אשור, פתח לנו דלתות שחקים ממעל, ותחזינה עינינו את השם יושב על כסאו ומלאכיו עומדים עליו והשטן ביניהם, דנים על יראת איוב: אם ממקור לב טהור היא נובעת, או אם היא אך נוסרת על תועלתו, שלא יגרע אלהים ממנו חסרו ואמתו.

(ו) ויהי היום. אותו יום שהיה ראש השנה (רש"י). וכשטו, אותו היום שאירע צו המסוכר צמה שיצא וכמו: ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם (מ"ז ד, ח). אולם גם כוונה מליצית צו צמשמע, שהיה לענין זה איזה יום מיוחד. המלך צייר צדמוינו מלכותא דרקיעא כעין מלכותא דארעא. כי היתה זאת דרך מלכי הארץ

ציוי קדם, לשנת כסאות למשכטו על עדתיהם צאיזה עתות קציעות. אז התאספו אליהם כל שרי ויועצי מדינותיהם המיומנים והמשמאילים, ועל כיהם גזרו הוולכים דיניהם צעניני תקון המדינה. וצדונמוא זו דומה המליך את אדון כל הארץ יושב על כסאו ציים מועד וצצאיו נצצים לשמוע צקול דצרו אל כל אשר יצוס על כני תצל ארצה להגיע גזרותיו אל כל מקומות מושלתו ולעשותן. וצתוך הסניגורים אשר יתצצו על השם יצוא גם הקטיגור להטיל ספק צלדקת הצדיק. אצל צאמצעית הקטרוגין של המסחר ריצ אך יצורר הדין על צוריו.

**ויבאו בני האלהים. הוולכים.**

**להתיצב על ה'.** סווכים לו וסציותיו, נצצים אצלו מיומיו ומושואלו וווצים לבקדיו. וצא זה המאמר עד"ה: **מהתיצב על ארון כל הארץ** (זכריה ו, ה).

**ויבא גם הישטן בתוכם.** כמותגנצ צתוכס, כאלו צא צתוך הצאים צווקרה צלי הזונה וצלי איזה כוונה.

(ז) **ויאמר ה' אל הישטן.** כתח השם כיו לשטן, כי השם חכן דכאו החלי לווען נכסתי, ולהראות צדונמותו לווען וחונתת היושר.

**כאין תבא.** וכי לא היה הווקוס יודע ווהיכן צא, אלא לתת לו כתח לכנס עמו צצרים (רש"י, צראשית ט"ז, ח). גם יתכן שאלו: היכן צארץ יש ווקוס נשחת שתיתם ציאתך ונשם.

**מישוט בארץ.** שוטעתי אנה ואנה והשקפתי על כל צני אדם לראות היש צהם וושכיל ודורש את אליהם.

**וכהתהלך בה.** הלכתי צה לארצה ולרצה. ווקוס תהלכותי הוא צכל הארץ, כי אין צה כנה נקי ונחטא ואשונה. עד"ה המאמר: **התהלכנו בארץ** (זכריה א, י"א). (ח) **הישבת לבך על עברי איוב.** לו שנות ונצאת עכ"פ אחד אשר צכל ציתי צאין הוא.

**כי אין בניהו בארץ.** לתטעם לשאלתו עליו דוקא. והמליך כיון לתת טעם להקירה, לווע שצצדילו והכלילו השם לנסיון ווכל צני אדם. לו היה אחר כוונה, וודוע לא יניסה ג"כ זה השני הדווע לו צתונינות וצישרת לצצ.

**איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע.** לעיל נכתצ: **וירא אלהים צו' החצור**, ווכי שנוסך לכעל והיה, ויש ח"כ לחזור על כל תואר ותואר. אצל כאן נווסך לאיש ואין צורך להצור אלא צין כל צ' תארים, לחצרם שנים שנים השיכים זה לזה, והענין: איש תם וישר, איש ירא אלהים וסר מרע. והכוונה ציולת איש לווע שכל אלה היודות הן דצוקית צו, ויווטצעות צעצנותו, ואי אפשר להכריד ולהרחיק אותן וועויו.

ט וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת־יְהוָה וַיֹּאמֶר הַחֲנָם יִרְא אֱיֹב אֱלֹהִים:

י הֲלֹא־אַתָּה אֵתָּה קִרִּי שִׁכְתָּ בְּעֶדְוֹ וּבְעַד־בֵּיתוֹ וּבְעַד כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מִסָּבִיב מַעֲשֵׂה יָדָיו בִּרְכָתָּ וּמִקְנֵהוּ פֶּרֶץ בְּאֶרֶץ:

יא וְאוֹלָם שִׁלַּח־נָא יָדְךָ וּגַע בְּכָל־אֲשֶׁר־לוֹ אִם־לֹא עַל־פָּנֶיךָ יִבְרַכְךָ:

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׁטָן הִנֵּה כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בְּיָדְךָ רַק אֱלֹהֵי אֶל־תִּשְׁלַח יָדְךָ וַיֵּצֵא הַשָּׁטָן מֵעַם פְּנֵי יְהוָה:

(ט) החנם ירא איוב אלהים. \* חן צמקרו שום הוכחה שיראתו היא נקיה וחינה תלויה 737.

(מכאן ראיה שסתם יראת אלהים היא אהבת הבורא ועבודתו בלי שום פניה).

(י) שכת בעדו. כמו מושכת הכרס שלא יגע צו רע (רא' ז"ע).

ומקנהו פרץ בארץ. מקנהו מפרה ומרצה כ"כ, עד שהוא כורך על המדה ואין מקום נגדר שיכילהו. כמו: ופרצת ימה וקדמה (צראשית כ"ח, י"ד), ויפרץ לרב (שם ל, ב).

(יא) וגע בכל אשר לו. ענין נגידה להרע ולהזיק, כמו: הנגע באיש הזה (שם כו, י"ח).

אם לא על פניך. צגלוי, הפך: וברכו אלהים בלבבם (לעיל ה).

יברכך. ינאן אותך צגדוכיו.

גם צדצרי השטן יש עדות על תמיונותו של חיוצ, כי חף שלא צא חלל לשטנו, לא ספר צגנותו, חלל טען שיראתו חיונה צמונה עדיין, ולא הסכים מוכי זה צצצח שנתן לו המוקם.

(יג) רק אליו אל תשלח ירך. למען נסותו פעם אחר פעם.

ויצא השטן מעם פני ה'. יצא חיש מהר לצע. מעשהו.

(כה) מוצאה לי מוקם לצאר ענין השטן אשר הוא זר לאמונתו, והמליץ עם זה נתן לו מהלכים צין העומדים על השם. הנה לא מוצא שם זה צמקרא לשם עצם מיוחד כ"א צזכריה (ג, ח — צ), והוא נחצר שם עם ה"א הידיעה. חלל צצאר ווקויות צתנ"ך לא מוצאהו צצצור זה, וכפי הוכחת הענין אשר הוא נזכר ענוו, חיוו חלל תואר לחיזה חיוצ ונותנקס ונתנגד ומוחרחר ריב.

וידוע כי ספר זכריה הוא מן הספרים היותר מאוחרים, שנצצרו אחרי שצ הגולה נוצל, וצודאי נושם הוצא השטן ולא היה נודע ונקודס צקצצ ענוו. וגם כאן — צזכריה

וצסכרנו — הוא רק הכנוי להקטיגור המלומד חזז על האדם נגד המזכים, אשר חזן לו שים ממשלה על האנוש, ואין זיכלתו לכעול איזה כעולה צלי רשיון אדון כל הארץ. חולם קטרונו אך יועיל ולא יזיק, נאשר צאונעיתו תגלה זדקת הנדיק לעין כל.

ויש ח"כ הצדל רצ צינו וצין השטן של צרית החדשה לנוצרים. לדעתה הוא מקור מנחת כל הרעות הוותרגשות לצוא לעולם נגד רצון האל. והוא שונא הצדק והאמות והיה הרשע והשקר, ומתקומם נגד האל העליון וממורה את כיהו. אכן השטן צסכרנו היא אחד מוונרתיו עושי רצונו ושונרי כקודיו. גם לא ידיח הגצר מדרכי אל, ולא ישנא את הטוב והאמות, אך שהוא לא יאמין צאכשרותם וצונוציאותם על הארץ. חולם צזה הוא אך מסייע להוציא האמות לאור ולהגדיל הצדק ולהאדירו.

זאת היא הדעה הנקשרת צעצם השטן צין העצרים מעת אשר נזכר שונו ציניהם. כי צון הרצה מוקדם, טרם נשא שונו על שכתי נציא או מולין, מודעת היתה זאת צקרב עדתנו, שתכלית הרע צעולם היא, להחזיק הטוב ולהרצות האושר. וציווי גלות צצל הגשיוו דעה זו. ושנו לה מולאך מויוחד אשר תכקידו הוא לתור אחרי הרע — היכן הוא, ולחקיר לכל דין ולדקדק עם האנוש כחוט השערה, למוען תגלה ותרזה מונשלת הצדקה צכל הדרה. כן גם הגשיוו צעת ההיא כל שאר הכחות צטצע וצרוח האנוש צשמות הוולאכים אשר ציירו להם צדויוגם והציאום עוהם צשצם ונצל לארץ נחלתם, כמו שאמרו ז"ל: שנות הוולאכים עלו ונצל. אצל מועולם לא עלה על דעת נציא ומולין צקרב עונו להשצ שיכוננו ידי היוצר עצם מנחת ומוחצל ורע מועללים.

ומכנוי התלמוד צטהרת אמונתם ורוחצ שכלם החזירו הדעה הנגשות צעצם השטן ליושנה, צאמורס: **הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות**. חולם המולין אחז צו צעצונו, והציגו לנגד עינינו צדוונתו וצצללוו אשר נוצרו לו על אדוות נכר. כי כן דרך המולין להגשים ולהעצים ציורי רעיוניו, ולכחת צאכס נשמות חיים).

### III.

י וַיְהִי הַיּוֹם וּבָנָיו וּבָנֹתָיו אֲכָלִים וְשָׁתִים יַיִן בְּבֵית אַחֵיהֶם הַבְּכוֹר:

י וּמִלֵּאךְ בָּא אֶל־אִיֹּב וַיֹּאמֶר הַבְּקָר הָיוּ חֲרָשׁוֹת וְהָאֲתָנוֹת רָעוֹת עַל־יְדֵיהֶם:

טו וַתִּפֹּל שִׁבְאָ וַתִּקַּחֶם וְאֶת־הַנְּעָרִים הָבּוּ לְפִי־חֶרֶב וְאֶמְלָטָה רַק־אֲנִי לְבִדִּי לְהַגִּיד לָךְ:

התחיל לכפר מהמכות אשר באו עליו, ומדותיהן שתיים במין שהן ארבע במספר. א' ביד האדם — גרודי שבא וגרודי כשרים שוללים מקנהו והורגים הנערים. ב' ביד ה' — אש מן השמים ורוח גדולה כהמזכר מחריבות נחלתו. והמכות האלו באו עליו בסרוגין: המכה הראשונה והשלישית ביד האדם, והשניה והרביעית ביד ה', וכל זה כדי להשימו ביותר.

המכה הראשונה ביד האדם.

(י"ג) ויהי היום. אותו היום שחזרו חלילה לאכול צצית אחיהם הזכור (רש"י). בבית אחיהם הבכור. צתחלת ההקף, כי הנושתאות היו נעשות צצית האחים צסדר לידתם. והתחילו הצרות תיכף אחרי התקדשם, שלא יתלה אותן צאשונות צניו. (יד) ומלאך בא. לא סכר הכתוצ המאורע כדי לקצר. הבקר היו חרשות. הקצון כולל צ' המינים, ותכס צלשון נקצה להשוות המין להאתונות רועות.

על יריהם. אלס, כמו: ראו חלקת יואב אל ידי (ש"צ י"ד, ל) ומוסצ אל ה נ ע ר י ס צמוצן, לוור שהרועים הסמוכים להם לא יכלו להצילם, ולא זכרם צפועל מחמת רדיכותו צדצור מוגדל הצהלה והשמוון. וגם סונך על וזה שזכרם צמקרא שלאחריו.

(טו) ותפל שבאותקחם. שם אומה צלשון נקצה, כמו: ותכנע מואב (שופטים ג, ו), נחה ארם (ישעיה צ) גלתה יהודה (איכה א). או שסברה וולת מחנה. — ותפל. ציאה כתאומית לשלול ולצו.

הבו. הצעולה המיוחסת לשם כולל אישים רצים, תסוצ לפעמים על הכלל צלשון יחיד, ולפעמים על הפרטים צלשון רצים. והנה הנפילה על העדר לא תיוחס כ"א לקצון צכללו, לכן אמר ותפל צלשון יחיד, אצל ההכאה היא פעולת כאו"א מאישי הקצון, ולכן נקט הבו צלשון רצים.

לפי חרב. כל וזה שתאכל החרצ. מצינו הרצה פעמים אכילה צחרצ, כמו וחרבי תאכל בשר (דברים ל"צ, וו"צ), חרב תאכלו (ישעיה א, כ).

ואמלטה. ואשמוט ואנצל. ה"א הכוסף מורה על החפץ, כי המוסוכן מוצק ומשתדל להציל את עצמו. והוא השתדל לנולט את נכשו וגם נולט, כאלו הצליח צכך רק למוען הגיד לו.

להגיד לך. הסחרון מוצן מועצמו, כלומר וצאתי להגיד לך. אלא צתמהונו חפצ וקצר צלשונו כדרך הצהלים. ורצותינו מוכרשים: אף הוא כיון שהגיד מיד מת, וכדומה כאלו לא נולט אלא כדי שיגיד המאורע.

טז עור וזה מדבר וזה בא ויאמר אש אלהים נפלה מן השמים ותבער בצאן ובנערים ותאכלם ואמלטה רקצאני לבדי להגיד לך:

המכה השניה ביד שמים.

(טז) עור זה מדבר וזה בא. מהירות הסכור תצייר לדמיונו מהירות הצגעים והצלחות. המשחית לא נתנו השצ רסו. רן לקראת רן ירחן ומגיד לקראת מגיד להגיד לו רעה אחת רעה הנה צאה.

אש אלהים נפלה מן השמים. אחר השמועה שצאה לו משהצד שקרה כנהוג הטבעי, הגיד לו המגיד השני ממה שאירע על דרך הכלל. — אש אלהים. דרך המוקרא כשרוצה להגדיל דבר מה ומסמכו לאיזה מכנויי השם. ותבער בצאן ובנערים ותאכלם. האש אחזה בהם ואכלתם צרוע שנכלה מן השמים עלי אחוז צתחלה צקוים וצסצכי יער.

י עוד וזה מדבר וזה בא ויאמר בשדים שמו שלשה ראשים ויפשוטו על הגמלים ויקחוים ואת הנערים הבו לפי חרב ואמלטה רק-אני לבדי להגיד לך:

המכה השלישית בידי אדם.

(יז) כשדים שמו שלשה ראשים. מחלקו לשלשה חלקים לכול על עדר הגמלים מכל צד, חזן מהצד הרצעי שהניחו כמות להולכים דרך שם. ע"ד: וישם שאול את העם שלשה ראשים (ש"א י"א, י"א).

ויפשוטו על הגמלים. התרחצו מכל עזר לכול עליהם כנו: ויפשוטו אל הגשורי (ש"א כ"ז, ח).

כן מנהגי צווי צו. כל זמן שהם מהלכים מדצקים יחד והולכים צומצו, שלא יצינו בהם ויצריחו את המוקנה, וכשמוגיעים למוקם המוקנה פושטים צומצו המוקנה, זה לכאן וזה לכאן לחסוף המוקנה (רש"י).

יח עוד וזה מדבר וזה בא ויאמר בניה ובנותיך אכלים ושתים יין בבית אחיהם הבכור:

יט והנה רוח גדולה באה ומעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית ויפל על הנערים וימותו ואמלטה רק-אני לבדי להגיד לך:

המכה הרביעית בידי שמים.

(יח) עוד זה מדבר. טעם עוד לכעוים נוטעם עוד, כאמור ז"ל: עוד ועד בכלל. וניצחית הוראת מלה זו נוטעם זה צכתוצים: הלא זה דברי עוד היותי על אדמתי (יונה ד, ג) עוד יצמח וקנכם ושתם (ש"ז י, ה). ותכם כאן עוד מוכי שהמוגיד הזה היה האחרון.

(יט) והנה רוח גדולה באה — ויגע. מלת רוח מהמלות המושגות כאחת זכר ונקבה.

מעבר המדבר. להכליל חוזק הרוח, עד"ה: כסופות בנגב לחלוף ממדבר בא מארץ נוראה (ישעיה כ"א, ח).  
ויפל על הנערים. קאי על הזנים ועל הזנות.

כ וַיָּקָם אִיּוֹב וַיִּקְרַע אֶת־מְעָלוֹ וַיִּגַּז אֶת־רֹאשׁוֹ וַיִּפֹּל אֶרְצָה וַיִּשְׁתָּחוּ:  
כא וַיֹּאמֶר עָרִם יֵצְתִי חֹסֶר אֶמְבֹּטֵן אֲמִי וְעָרִם אֲשׁוּב יִשָּׁמָה יְהוָה נָתַן וַיְהִי הָהֵּה לִקַּח יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ:  
כב בְּכָל־זֹאת לֹא־חָטָא אִיּוֹב וְלֹא־נָתַן תִּפְלָה לְאֱלֹהִים:

(כ) ויקרע וכו'. לא להתרעם עשה כך, כ"א להתאבל על מיתת זניו.  
ויגז את ראשו. את שער ראשו. דרך הספר לחסר מה שהוא מוזן מחליו.  
(כא) ערם יצתי מבטן אמי. דומה להמקרא: כאשר יצא מבטן אמו ערם ישב ללכת כשבא (קהלת ה, ט"ו).

וערם אשוב שמה. אל מקום תשונתי, ועל שהוא מוכן לכך ולא יחליף החוק לשון כי אם אל העפר, לא הוצרך להזכירו (רש"י).

התנחם בלצו: הלא מאלו ידעתי כי ערם יצאתי מוצנן אמי, וכן אני עתיד לשון אל האדמה אשר מונח לוקחתי, ואשר היא צית מועד לכל חי, ולמה זה א"כ אדאוג על אזור קניני אחרי אשר כל האדם הולך שלל וערם אל צית עולמו.

ה' נתן וה' לקח. וכשם שהוא נותן לטוֹצת האנוש כך הוא לוקח לטוֹצתו.  
יהי שם ה' מברך. על הלקיחה כמו על הנתינה.

ומה שזכר חיוז כאן את שם המכורש ה' פעמים צמאמר אחד מוכח צצירור שהיה השם הקדוש הזה נודע לו, וצלי ספק היה נודע גם לציריו. ומה שלא זכרו את השם הזה צוויכוחם, זהו מכני שהכנויים הם יותר נאותים להשתמש בהם צמלילה. אזל אומר: כי יד ה' עשתה זאת (לקמן י"ג, י"ט) מכני שהמאמר הזה לוקח מישעיה (מ"א, כ) והניחו כמו שצמאלו. וכן אומר: הן יראת ה' היא חכמה (לקמן כ"ה, כ"ח) מכני שהמאמר הזה הוא נוסד על המאמר יראת ה' ראשית דעת (משליא, ז).

(כג) לא נתן תפלה. מוגרעת ודוכי. תפלה צכ"ו ענינו דצר גרוע וסר טעם, וכן ובנביאי שומרון ראיתי תפלה (ירמיה כ"ג, י"ג).

בכל אשר קרה לאיוב לא קץ בתוכחתו של מקום, ולא סר לתת שבח והודיה לשמו, ותומתו נשארה בעצמה ובתקפה, ואשר וקים בזאת יערות בוראו יליו, כי אין כמוהו בארץ.

## פרשה ב

### IV.

א ויהי היום ויבאו בני האלהים להתיצב על־יהוה ויבא גם־השטן בתכם להתיצב על־יהוה:

ב ויאמר יהוה אל־השטן אי מזה תבא ויען השטן את־יהוה ויאמר משטן בארץ ומתהלך בה:

אחרי שעמד איוב בנסיונו ובל נמוטו פעמיו, הקורא משתאה לדעת מצב השטן עת יבוא שנית המועד הקצוב לפקוד על כל היצורים. מה יאמר ומה ידבר אחרי יצאו בדאי בקטרונו. האם יבוש ופניו יחורו על הלשינו איש נקי בחנם, או אם יעז פניו לבקש ולמצוא בהתנכלותו עלילות חדשות עליו. — לכן פתח לנו המליץ את שער השמים עוד הפעם, להשמיענו שנית בסוד אלוה, ולהודיענו מה שהשטן יערער עליו מחדש, ומה שיפסוק עליו הרן היחיד.

(א) ויבא גם השטן בתוכם להתיצב על ה'. לא צא הפעם כמוו צראשונה כמותנגז בתוך בני האלהים, יצל כמוהם צא עכשיו גם הוא צקקות השם וצהזונותו. (ב) אי מזה תבא. שנה כאן צהשאלה על ווקוס צואו ונשם, ונכני שהוא רומו צה עתה אל ווקוס יותר מיוחד.

ג ויאמר יהוה אל־השטן השמית לבך אל־עבדי איוב כי אין כמ־הוּב־אֶרֶץ איש תם וישר ירא אלהים וסר מרע ועדנו מחזיק בתמיתו ותסיתני בו לבלעו חנם:

ד ויען השטן את־יהוה ויאמר עור בעד־עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו:

ה ה־אֱוֹלָם יִשְׁלַח־נָא יָדְךָ וְגַע אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בָּשָׂרוֹ אִם־לֹא אֶל־פָּנֶיךָ יִבְרַכְךָ:

(ג) השמית לבך אל עבדי איוב. מלת אל תורה יחוס יותר קרוב להנף אשר תסב חלו ויוולת על. כאלו חור לו השם, הכעס ודאי השגחת צו יותר, אחרי שהזונתך לכך.

וערנו כהזיק בתוכמתו. זכר התינוקות לזדה, ולא זכר גם ישרו, יראתו וסורו מרע, מפני שהיא המדה הראשית, ואחריה ממשכות כל שארי מדות הטובות.

ותסייתי בו. כל לשון הסתה העתקה מענין לענין, וטעמה פתוי, כי המכותה נעתק מדעתו שהזיק זה לדעה אחרת הנותנגדת לה. ואף שאין לחשוב שאלוה יהיה נסת — וצחמות אמרו חז"ל: אלמלא מוקרא כתוב אי אפשר לאמרו — חזל כדוגמת התורה מדברת גם המליצה בלשון בני אדם.

לבלעו. להשחיתו, כי הצולע מנחית, והרצה מצינו כן במקרא.

(ד) עור בער עור. עור יתן צעד עור. מלת יתן צמאמר צ' ממשכת גם לכאן.

דרך צ"א כשרואה חרצ על ראשו הוא מגין צורעו מכניו (רש"י). הפירוש: האדם יטה למכהו אחר הנקל לו סבול המכה, כדי להגן צזה על אחר אחר אשר המכה תכבד עליו ותכאיצהו יותר.

וכל אשר לאיש. הו"ו דדרך ק"ו, אם יפקיר האדם אחר הפכות כדי להגן על היותר חשוב, כש"כ שיתן כל אשר לו צעד הצלת נפשו. גופו של אדם הוא יותר חציצ לו מהקנינים שהם חוצה לו. — רצה השטן לומר צזה, שעדיין לא נגמר הנסיון ועוד לא נצחן איוב כל זרכו.

(ה) אם לא אל פניך. אף השטן שנה כאן בלשונו ואמר אל תחת על, כדי לתתחזק לדבריו ולומר, אף יחזיק ויטיח דברים כלפי מעלה.

י ויאמר יהוה אל השטן הנו בדרך אך את-נפשו שמר:

י ויצא השטן מאת פני יהוה ויך את-איוב בשחין רע מכף רגלו עד יעד קרקרו:

ח ויבחרו חרש להתגרר בו והוא ישב בתוך-האפר:

(ו) הנו בדרך. עשה עמו כחפז.

אך את נפשו שמר. שמר את עצמו מנגוע בנפשו. ולפי חז"ל צוהו השם לשמור נפש איוב ולזהר שלא תצא מוננו. ועל כן אמרו: גדול צערו של שטן יותר משל איוב. משל לעבד שאומר לו רצו: שצור את החצית ושומר יינה.

(ז) בשחין רע. מכה זו מה היתה נלווד מהכתוב: יבבה ה' בשחין רע על הברכים ועל השקים אשר לא תוכל להרפא (דברים כ"ח, ל"ה).

מכף רגלו ועד קרקדו. מאמר זה הוא כעין סיכיה דקרא שזכר לעיל (דברים כ"ה, ל"ה), ואין ספק א"כ שהשתמש המחזר במקרא זה לצורך ענינו. (ת) להתגדר. להסתכך, והוא חד במקרא. — ולשון משנה הוא: גרדו והעמידו על גלדו (רש"י).

והוא יושב בתוך האפר. לא אמר וישב, מפני שהכוונה לוור שמעכשו והלאה היה יושב תמיד בתוך האפר.

במאמר הקצר הזה מצייר המליץ באופן נפלא הפלגת צערו של איוב העצור בעצמותיו. הוא יושב בתוך האפר נאנק ודום, ואין מלה בלשונו. לא התנחם כמו אחרי שבאו עליו הצרות הראשונות. אבל גם לא שלח רסן מפני השם שהוגהו, לדבר עליו תועה ותהפוכות. במכתתו, בין החרבות והשממות שעשה המשחית, עוד מצא חרש — זה חלקו מכל עמלו — חרש להתגדר בו. והוא, — המשול כחרס הנשבר — יושב בתוך האפר, ומתגולל בעפר, בדר ושומם, חרפת איש ובזוי עם, סחי ומאוס בקרב בני האדם.

מי שיש לו אוזן מליץ תבחן וחיך לטעום צוף נופת המליצה ירגיש בקראו זה הכתוב המספר ממעשי איוב רגע אחרי נפלו כמה גדלו כח ורוחב דמיון המליץ אשר הפליא לעשות לצייר במעט מליץ ציור נורא ונשגב כזה — איוב וחרש בידו יושב בתוך האפר.

פה הקורא עומד מרעיד ומשתומם על המראה ולבו עליו דוי. ונבט לארץ — להנענה המתגולל בעפר — ונכמרו רחמיו ונחומיו, ופנה למעלה ומחלה: אתה ה', בעבור שמך הגדול אל תטויש את הנקי הזה.

ואלוה ממרומים יסקיף עליו ועמו כל צבאי מעלה — איך ישא עול סבלו. סופו מוכיח כי נשא ולא הרפה תומתו בכל אשר קרהו. עמד כשחל נגר שוטניו ונצח, ונצחונו — נצחון האמת והיושר, נצחון ישובן ישחקים.

ט וַתֹּאמֶר לוֹ אֱשֵׁתוֹ עֲדָךָ מִחֲזִיק בְּתַמְתְּךָ בִּרְךָ אֱלֹהִים וּמָת:

י וַיֹּאמֶר אֵלָיָה כְּדַבֵּר אַחַת הַנְּבִלּוֹת הַדְּבָרִי גַם אֶת־הַטּוֹב נִקְבַּל מֵאַתָּה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה הָרַע לֹא נִקְבַּל בְּכָל־זֹאת לֹא־חָטָא אִיּוֹב בִּשְׁפָתָיו:

חתם המליץ כפור הפגעים שבאו על איוב בזכירת דברי אשתו אליו, לפתוח בעל כרחו את דלתי שפתיו, למען נכיר מתשובתו לה, כי עוד ישרה נפשו בו, וכי תומתו לא עזבתהו אף רגע.

(ט) ברך אלהים וכת. קרף ונדף אותו ותנוות, או צידי שוים, או צידי אדם, שישועו חנאים גדוכיך ויעידוך לפני השוכט ויוויתוך (ו"א כ"א, י — י"ג).

(י) הנבלות. הסכויית טיבה.

גם את הטוב נקבל. ע"ד צמיויה, הגם את הטוב נקבל, ותחסר הס"א השלמה, וכן: גם לכלכם יתן בן ישי (ט"א כ"ז, ז). נקבל. נקח צדקון.

ואת הרע לא נקבל. מלת גם צמאמר הקודם נמשכת גם לכאן, והענין, ולא נקבל גם את הרע. ולכירוש רש"י מלת גם צאה כאן להוסיף על מלת החיים אשר מיד האלהים היא. כלומר, לא די שצראנו אלא גם את הטוב נקבל ואת הרע לא נקבל.

הטוב והרע הם משותפים בתהלוכות החיים וחולפים זה עם זה, פעם יגבור האחד ופעם האחר, וראוי לנו לקבל את הרע ברצון ובנפש חפצה כשם שנקבל את הטוב, כי מאת אלהים יצא דבר שניהם. אך הנבל יתקצף באלהיו אם ירע לו, אולם הגבר ירא השם ישא וידום כי נטל עליו.

בכל זאת. ממשותפותו שנתן לאשתו אגלאי מלתא שצכל הצא עליו לא חטא. לא חטא איוב בשפתיו. אמר צשפתיו, מכני שחן משכתיו לא היה שום דבר אשר היה יכול לגלות צו יראת חטאו. ואין לוור: צשכתיו הוא דלא חטא, אצל צלצו חטא, כי אז צדקו דצרי השטן נגד עדות השם עליו — דצר שאי אפשר לאמרו.

# V.

י' וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשֶׁת וָרְעִי אִיּוֹב אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלָיו וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמָּקוֹמוֹ אֵלָיו הַתִּימְנִי וּבְלָדָר הַשּׁוּחִי וְצוּפָר הַנַּעֲמָתִי וַיּוֹעֲדוּ יַחְדָּו לָבֹא לְנוֹד־לוֹ וּלְנַחֲמוֹ:

יב וַיֵּשְׂאוּ אֶת־עֵינֵיהֶם מִדְּחוּק וְלֹא הִבִּיחוּ וַיֵּשְׂאוּ קוֹלָם וַיִּבְכּוּ וַיִּקְרְעוּ אִישׁ מֵעַלּוֹ וַיִּזְרְקוּ עֹפָר עַל־רֹאשֵׁיהֶם הַשְּׁמִימָה:

יג וַיֵּשְׁבוּ אֹתוֹ לְאַרְצָן שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת לַיְלֹת וַאֲיֵן־דִּבֶּר אֵלָיו דָּבָר כִּי רְאוּ כִּי־גָדַל הַכָּאֵב מְאֹד:

בהביטנו את איוב יושב בתוך האפר, מחלל ומדכא, ונאלם ולא יפתח פיו, כי אין מבוא לו להתנחמות — פונים אנו הקוראים כה וכה לראות, האם אין אוהב וריע לו, לדבר על לבו, ולהעלות באמרים נחומים ארוכה למכתו. והמליץ גלוי עינים, הרואה המית לבנו עליו, פורש בנפי רוח דמיונו למרחקים, וקורא למאהביו היותר נאמנים, ומובילם אליו, להיות עמו בצרה, ולהשתדל לנחמו ולחלצו מעניו.

(יא) וַיִּשְׁמְעוּ. או שכתצו אנרות או שלחו אודגין זה לזה. ולחצ"ל יש על זה מדרש יפה: מנא הוא ידעי. איכא דאורי כלילי הוא להו ונפיל. איכא דאורי אילני הוא ואכמיש. ופרש"י שמהתיהו דכל חד הוא כתיב צאילנא, ואם אירע צישא אחד מניהו הוא נתרין ענפיה מאילנא דקאים על שמייה.

**שלשת רעי איוב.** הסמיכות צ"ס המוסכר להורות צורך ודיוק חזק בין הדברים הנסכרים, ותלמדנו ח"כ כאן הסמיכות, שהיו אותם הרעים מיוחדים לו ודיוקים זו ציורת, והיו נאמנים כ"כ עד שלא היתה להם דוגמות. אלו חמור הכתוב: שלשה רעי איוב, היינו סוברים שזמנו שלשה רעים וזין הרבה אחרים שהיו לו עוד כמותם. אבל מדקאמר: שלשת, נשמע שהם היו מיוחדים ציורת נאמנותם אותם, ונשמר צרית רעים וחוק האמה. וזה שאמרו חז"ל: **או חכרא כחברי דאיוב או מיתותא.**

**ויוערו יחדו.** הסכימו ע"כי מכתמים או שלוחים להועד אל מקום אחד לצא משם שלשתם אל איוב. ע"ד: **ויוערו כל המלכים האלה ויבאו** (יהושע י"א, ה). ויחם הרעים היו על ארצות ונוריהם או על נשכמותיהם. **לנוד לו.** להראות צתנועת ראשם כי צר להם צרותיו. **ולנחמו.** לתת לו דברים נחומים כדי להקל צערו ומעליו.

(יג) **וישאו את עיניהם מרחוק ולא הכירוהו.** ראו שנשתנה צורתו כ"כ עד כי נשתת ממש מראשו ואין להכיר שהוא החיז מוקדם. ואין לוור שהכונה, מרחיק לא הכירוהו אבל הכירוהו נקרו, כי וזה חדוש יש צזה, וגם למה ח"כ צכו.

**השמימה.** זרקו העפר לגיזה האויר כדי שיכול על ראשם. צריקת העפר על הראש היתה צמונים הקודמים לסיון על גודל הצער (ש"א ד, י"ג).

(יג) **וישבו אתו לארץ.** ישבו אתו על הארץ להשתתף בצערו. ע"ה: **ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון העלו עפר על ראשם** (איכה ג, י). ושיבה זו שהיא ווענין חזילות וצער סוכה הכתוב לארץ, להצילה משיבה על הארץ שענינה על הרוב לשבת צחק ולשכון זה (יחזקאל ל"ז, כ"ה). וזה שזנינו: **על הארץ ישבו** (שם כ"ה, י"ז) חף שהענין שם הוא ג"כ לסיון צער, זהו לעורר הכוונה ולומר שיתמידו לישב על הארץ.

**שבעת ימים ושבעת לילות.** לא צמירונן אלא צהצרה ח"ל. וכן: **ואישב שם שבעת ימים משמים בתוכם** (שם ג, ט"ז).

**ואין דובר אליו דבר.** ולא השתדלו כיוו שכונו לדבר אל לבו ולנחמו. **כי ראו כי גדל הכאב מאד.** וכל נוחם נסתר וועניו.

הנה נתנכה איוב בשבע נסיונות – גרוד שבא, אש מן השמים, חיל כשרים, רוח גדולה. השחתת גופו, והסתת אשתו שהטילה ארס הספק בקרבו, ושתיקת רעיו אשר בה הרגיש שנגזרה תקותו כאתו – אולם **שבע יכול צדיק וקם.**

## קינת איוב

שתיקת ריעי איוב הרבתה תוגת נפשו כל כך עד שאמר נואש, באשר הרגישו הבין בה כי ירד פלאים וכי אין תקומה לו אחרי נפלו. לכן לא יכול עוד להתאפק משפוך שיחו מנהמת לבו; בכעסו אשר קרח בקרבו והקדיר זהר שכלו קלל את יום הולדו אשר נתן לו ההויה בעולם. שאג בצר רוחו: למה זה נולדתי אם יצאתי לאור עולם אך לראות עמל ויגון! ואם לאיזה סיבה היה ההכרח שאולד, היה לי עכ"פ להגזר מארץ החיים מיד בצאתי מרחם, הלא להמוכה טוב מותו מחייו. שם בבית עולמו ינוח חפשי מחליפות ותהפוכות התבל ולא יראה ולא ירגיש בשום צער, ולמה זה חיים לעמל המשולח לחצי ופגעי הזמן ולא יראה טוב ועונג בימיו.

אולם עדן לא שלח רסן מעל לשונו להתרעם על יוצרו. אך התאונן וקונן אבל לא התלונן. כי בדעתו — מה צירוף יש לאלוה עם הצרות אשר באוהו. האם יצויר שאל אוהב צדקות יעשה כזאת, לדכא אנוש על לא חמס עשה. ומי איפו הוא ההציר והציק לו — נעלם מעיניו. לא ידע באיזה סיבה לתלות היסורים שבאו עליו — וזאת רחקה מאיוב לחקור בדברים הסתומים משכל אנוש, ולדון עליהם בהשערה ומאומדן דעת בעלמא. אך זאת ידע נאמנה, כי הוא לא הסב צרותיו על עצמו במעשיו. רק השאלה האחת פרצה על שפתיו — למה יתן לעמל אור. לא שאל — על מה הגיע אליו ככה, ולמה הוא עמוס בתלאות כבדות מנשוא, ומדוע ינוגע איש ישר הולך חף רוחו מחטא ופשע. — אפשר שמולו גרם לו, או אפשר שלא תסכים להנהגת העולם בכללו (לאיזה טעם כמס עם אלוה) שיחיה הוא בהצלחה תמידית. אבל למה, במנוע מאתו השקט והמרגוע, לא נמנעו ממנו גם האור והחיים.

המליץ השכיל מאור לשום קינה זו על שפתי איוב, להראות בה להקורא ההרגשות והמבוכות אשר התעוררו בלב הנענה בהגלות לו בדומית רעיו כי אפס תקוה ממנו ואין ישועתה לו. אלו לא חדל איוב מתת בעפר פיהו, היה נדמה לנו לשוטה שאינו מרגיש בצער, ומעולם לא הגענו לכלל מדה זו, לדעת שצדקתו סמכתהו. אכן יללתו על גודל שברו תגלה לעין כל כי סערו בקרבו מבוכות אין להכילן, מבלי אשר יכלו הדיחו במהמורות הזדון, ותחזינה עינינו ברור, כי תומתו לא הועבה, ונפשו ישרה בו אף ברוב המכאובים אשר כתררהו.

ואודות הספיקות בעיקרי האמונה אשר לא עצר איוב כח מהוציאן על שפתיו במרוצת הויכוח — אל נבהל ברוחנו לחשדו כמו שנראה שחשדהו ריעיו, ולהאשימו כמאן דאמר בתלמוד: בקש איוב להפוך הקערה על פניה! כי היתה גם זאת שומה מהמליץ שתטרף נפשו בספיקות ותקולע ממבוכה למבוכה, כדי לנסותו האם ישאר איתן בתומתו אף בלי שום סעד לתמכו. אמנם נשקיפה עליו בעין חמלה וחנינה. ואם נשתומם על אמריו בלי מעצור ועל מללו מלין לצד עלאה, והשאלה תפרוץ בחזקה על דל שפתינו: הוזה האיש שהעיד עליו בוראו כי אין כמוהו בארץ — נעצרה נא כח להכחידנה תחת לשוננו, ונצדיקהו בינתיים במאמר חכמינו: אין אדם נתפס בשעת צערו! עד כי נגיע לקץ הטענות והמענות כינו ובין ריעיו, ונרד לסוף דעתו, ונכיר ונבין עמדתו בעיני המוסר והיראה.

הפרשה הבאה נחלקה לשלש מחלקות אשר בהן יעלה ענינה ממדרגה למדרגה זו למעלה מזו: המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת הפרשה עד פסוק י'. בה איוב מקונן על הויתו ומציאותו בעולם, ומקלל את יומו שנולד בו לראות עמל ותלאה.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק י"א עד פסוק כ'. בה הוא מרים נהי על שלא גוע מיד בצאתו מרחם. ותתרחב בה קינתו על כללית האומללים ממין האנושי, והוא משתתף עם צערו צער אותם אשר הוא חלקם בימי הכליהם להיות כבוש תחת ידי העריצים הרודים בהם בפרך.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק כ"א עד סוף הפרשה. בה הוסיף להדריג ענינו על הקודם במה ששאל: לאיזה תכלית ותועלת נתנו האור והחיים למרי נפש, אשר יקר בעיניהם המותה מכל מטמון.

## פרשה ג

א אַחֲרֵי־כֵן פֶּתַח אִיּוֹב אֶת־פִּיהוּ וַיִּקְלַל אֶת־יוֹמוֹ:

ב וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

(א) אַחֲרֵי כֵן. אַחֲרֵי שֶׁלִּכְּלוּ שְׁצַעַת הַיּוֹמִים מֵעַתָּה צוּר רָעִי אִיוֹז אֱלֹהִי, וְרָאֵה כִּי לֹא כִתְחוּ רַעִיּוֹ כִּי־הֵם לִנְחֻמּוֹ וּלְדַדָּר עַל לִצּוֹ —

פֶּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ. לֹא עָזַר עוֹד כֹּחַ לִכְצוֹשׁ אֶת כַּעֲסוֹ, כִּי כִרְץ צַעֲזוּמָה כִּאֲצוֹ הַעֲזוֹר צִקְרָצוֹ עַל דָּל שִׁכְתּוֹ.

וַיִּקְלַל אֶת יוֹמוֹ. קָלַל אֶת יוֹם הוֹלְדוֹ. לֹא עַל הַשֶּׁם זַעֲקָ לִצּוֹ, וְלֹא תִלָּה שִׁצְרוֹ אֲשֶׁר צָא לִכְתֹּעַ צְכוּנָתוֹ וּשְׁגִיטָה, כִּי מִי חֲשִׁיד קוֹצ"ה דַּעֲזִיד דִּינָא צִלָּא דִּינָא, לַהֲשִׁיז אֲנוֹשׁ עַד דְּכֹא צִלֵּי שׁוֹם עוֹן מַעֲדוֹ. אֲלֵא קָלַל אֶת יוֹמוֹ עַל הַכְרִיעוֹ עָלָיו שִׁיּוֹלֵד צוֹ, כֹּאֲדָם אֲשֶׁר נִגְסָה רַגְלוֹ צֹאֲצֵן וּמִתְקַלֵּף צֶה וּמִקְלָלָהּ, וּמִכִּי שֶׁהִיא לִלְעָרוֹ הַסָּצָה הַיּוֹתֵר קְרוּצָה.

(ב) וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר. לִשׁוֹן עַכְשָׁנָה תִּכּוֹל עַל הַתַּחֲלַת הַדְּצוֹר אֵף שֶׁאִינוֹ מַעֲנִין תַּשׁוּבָה לְשׂוֹאֵל, כְּמוֹ: וְעַנִּיתָ וְאָמַרְתָּ (דְּצָרִים כ"ו, ה).

## I.

ג יֹאבֵד יוֹם אֲוִלְדֵּךְ בּוֹ  
וְהַלִּילָה אָמַר הָרָה גִּבְרָה:

רֵאשִׁית דְּבָרֵי אִיּוֹב, אַחֲרֵי יֵשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים וּשְׁבַעַת לַיְלֹת דּוֹמָם וּמִשְׁמָמִים, אֲתוֹ כִּפְרִץ רַחֲב, וּכְסוּפּוֹת מֵאֲרִץ נִוְרָאָה, מִעֲמִיסִים עַל יוֹם הוֹלְדוֹ כָּל הַנֶּגְאִי וְכָל הַמִּיאוֹס, אֲשֶׁר יִיּוֹחֲסוּ לִזְדֵּר הַמִּשְׁחִית, וְנוֹתָנִים אוֹתוֹ נִצַּח לְשִׁמְחָה וּלְקַלְלָהּ.

(ג) יֹאבֵד יוֹם. יִכּוֹל וַיּוֹסֶכֶר יוֹמֵי הַשָּׁנָה.

אֲוִלְדֵּךְ בּוֹ. וּלְתֵּת אֶת יוֹר צְוֹאֲנוֹר הַצָּא נְיוֹשֶׁכֶת גַּם לְכֹאֵן, וְהַעֲנִין: יֹאבֵד יוֹם שֶׁאֲמַר עָלָיו הַצְּוֹנוֹר — שֶׁאֲוִלְדֵּךְ צוֹ.

וְהַלִּילָה. וּלְתֵּת יֹאבֵד שֶׁל וַיּוֹאֲנוֹר הַקּוֹדֵם נְיוֹשֶׁכֶת גַּם לְוֹאֲנוֹר זֶה, וְהַעֲנִין: וְגַם הַלִּילָה יֹאבֵד.

אָמַר. אֶת הַצְּוֹנוֹר, וְהִי שִׁי־הִיא, אֶת הַלִּילָה צַעֲזוּמָה הוּא הַצְּוֹנוֹר.

הוֹרָה גִּבְרָה. נוֹלֵד בֶּן זָכָר. וְקִרְאוֹ: גִּבְרָה עַל שֶׁם הַעֲתִיד.

נקט יום שלי ה"א הידיעה, לפי שכל היום כלו היה צסכק, אם יולד צו ציוס אלו לא. ונקט **הלילה** צה"א הידיעה, מפני שהלילה חוה דעת שכולד. ענין מלת **הורה** הוא ענין ירייה, ושרשו ירה, וצנינו ההפעל. ורצה לומר שהורה והושלך מצטנן אמו צזמן הלידה. וזה שהלילה אומר: נגמרה לידתו. ומה שנקט הורה ולא כולד, שלא להשתמש צלותו הכתוצ צ' פעמים צמלה אחת.

ואין לומר שרומז על ליל עצורו, כי צע"כ צריכים אנו לומר שכיון צמלת ג צר על הצן שנקלט צהריון, כי אלו כיון על האצ המעצר, היה לו לומר **ההרה** — ומי ידע זאת צליל צהריון שהנקלט יהיה צן זכר.

ותסכים לצ"ז מליצה זו עם מליצת ירמיה אשר עליה היא נוסדה. ירמיה ג"כ קלל את יומו ואמר: **ארור היום אשר ילדתי בו ארור האיש אשר בשר את אבי לאמר ילד לך בן זכר** (כ, י"ד — ט"ד).

ומאחר שהמליצות האלה צירמיה וצספרנו ומסכימות הן, והאחת נוסדה על האחרת, אין עוד צכק שולת אומר כאן רומז למאמר האיש אשר צשר צירמיה, אף שלפי דקדוק הלשון יצדקו שני הצאורים יחדו.

הנה רצים נדחקו צפירוש זה הכתוצ על תכסו צעתיד צמאמר הראשון: **אולד בו**, וצצצ צמאמר השני: **הורה גבר**. ומישצים אותו צמה שמינים, שהמדצר דמה את עצמו כעומד צין זמן צהריון ליום הלידה, וקללו לשעצר, קודם היותו, שיצדז מכלל הימים ולא יגיע למציאות כלל, כדי שיהיה גם הוא — המדצר — נעדר המציאות. אצל לפי צירוש זה קשה אמרו לצסוף, כדי לתת טעם לקללתו: **כי לא סגר דלתי בטני**, שמשמע שקללו, לא שימנע מלתת לו מציאות, אלא על שנתן לו מציאות והויה צעולם, ומוכח א"כ שלא קללו לשעצר, אלא שיצדז מכאן ולהצא ולא יחזור עוד לצוא צתקובת הימים. ומה שמש צעתיד ואמר: **אולד בו** על יום שכולד צו כצר, הטעם הוא, לפי שפעולת הלידה חשונה צעתיד צצחינה להצון שאמר צו האומר שיוולד. ושני המאמרים של הכתוצ נסמכים הם זה על זה צמלת יאצד צמאמר הראשון וצמלת אומר צמאמר השני, וזו צורת הכתוצ צשלימותו:

**יאבר יום — אמר — אולד בו**  
**והלילה — יאבר — אמר הורה גבר:**

וזהו מיופי המליצה שהמאמרים המקצילים הם לא לצד אחוצים ומשולצים איש אל אחיו, אצל הם גם נעוצים זה צזה. מה שחסר צמאמר האחד נשלם צמאמר האחר. וגם צתוכנו של הכתוצ נוססת המליצה צכל תקפה ונעימותה. המליץ מציג לעין דמיון הקורא יום הולדת איצ וכל מה שאירע צו צצית הוריו. האם כרעה ללדת. האצ חכה לרגע הלידה מאור הצקר עד שיכוח היום. ועת לעת אומר האומר: עתה

יולד! עתה יולד! ולעת ערב — ויהי אור, והקול נשמע צצית האז — קול מזער ואומר: הורה גזר! ילד לך זן זכר, אשר יגדל ויהיה לגזר. — ואותו היום, שאג המקונן, היום שקוהו וחכוהו הורי, ואותו הלילה שמשלה זו הרננה — יום אולד זו והלילה אומר הורה גזר, — מוכרח אני עכשיו לקלס, כי אך לרעתי נתנה לי זהם הויתי, וטוב היה לי שלא נזראתי משנזראתי.

(עוד יש לי מלים צענין השמוש צעתיד צמקום עזר צסכר הנוכחי. נקוט האי כלל צידך: כל מקום שהזמן הקצוצ אשר תכול זו כעולת הפעל נמשך יותר מעת הנזכרת לה, יצוא הפעל צעתיד, מפני שהפעולה היא אז צעתיד צצחינה לחלקי הזמן מוזמן הקצוצ שעצרו. ולכ"ז שפיר קמתכים כאן: **יום אולד בו**, כי הלידה לא היתה נמשכת כל היום כלו, אלא היתה צאיזה שעה משעות היום. צכלל זה יצואר ג"כ מכהג הלשון לשמש צעתיד צמקום עזר צחזור הפעל עם מולת אז. כי מלה זו תרמוז לאיזה זמן אשר נאדעו המאורעות שנזכרו מקודם אשר תכול זו גם הפעולה המדצרת צה ונעשית צחלק אחד מחלקיו. אצל נאומר: **וירף אז אמרה** (שמות ד, כ"ו) מפני שרמוז רק על הרגע של וירף ממו. וכן **אז נבהלו** (שם ט"ו, ט"ו) שרמוז על רגע השמיעה).

י הַיּוֹם הַהוּא יְהִי חֹשֶׁךְ  
אֶל־יִרְשָׁהוּ אֱלֹהִים מִמַּעַל  
וְאֶל־תּוֹפֵעַ עָלָיו נְהַרְהָ:

ה יִגְאָלְהוּ חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת  
חֹשֶׁךְ עָלָיו עֲנִנָה  
יִבְעֲתָהוּ כַּמְרִירִי יוֹם:

בכתוב הקודם אמר בכלל על היום ועל הלילה שיאברו, ועתה הוא הולך ופורט אופן אבידת באר"א. והיום והלילה מחוברים הם יחדו ליום אחד טבעי של כ"ד שעות מעת לעת, ובאמרו: **ויקלל את יומו**, היום השלם במשמע, היום בסבובו מזריחת השמש לזריחת השמש למחרתו. ואח"כ זכר כל אחד משני החצאים של יום הטבעי בפני עצמו.

(ד) **היום ההוא יהי חשך**. זה יהיה אופן אצידתו שיהפך ללילה. והסצות אשר צהן תסוננ הכיכה זו הוא ופכרט צשני וואוריס הצאים. **אל ירשׁהו אלוה ממעל**. לא ישים עליו אלוה מוועל עין השגחתו להזריח עליו השמש.

**ואל תופע עליו נהרה**. וגם איזה גוף אחר אשר יפין אור, זולת השמש, לא יניח חשכתו. — **נהרה הוא שם עולם חדש** אשר גזר המולין מופעל כהר אשר ענינו

הַשֶּׁלֶךְ קִרְנֵי אֹר, כְּמוֹ: אִזְ תִּירְאִי וְנִהְרַת (יִשְׁעִיהֶם ס, ה), וְכֵן: הַבִּיטוּ אֵלַי וְנִהְרֻ (תְּהִלִּים ל"ד, ז): וְדוּמָה לוֹ צִלְמוֹת: וְנִהְרָה עִמָּה יִשְׂרָאֵל (דְּבִיִּירִים כ"ג).

(ה) יִגְאֻלְהוּ חִשְׁךְ וְצִלְמוֹת. טַעַם יִגְאֻלְהוּ מִטַּעַם: אַחֲדֵי מֵאֲחֵי יִגְאֻלְהוּ (וַיִּקְרָא כ"ה, ו"ח), כְּלוּמָר, הֵם יִקְחוּהוּ לִהְיוֹת לָהֶם לִאֲחֻזָּה, כִּי גִּבְרָתוֹ הֵם צִלְמוֹת הוּא כְּמוֹהֶם מִכֹּחַ לְפִרְעָנוֹת. וּמֵאֲחֵר שֶׁהֵם קִרְוִיּוֹ אֵין לֵאמֹר שׁוֹם זְכוּת צוֹ.

הַמִּלֵּךְ מִדְּמוּתוֹ כִּלְכֹּל חִשְׁךְ וְצִלְמוֹת הֵיוּ מִרְצֵן וּמִדִּיּוּקִין זֶה עִם זֶה עַל אֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁל מִי הוּא. זֶה אֹמֵר שֶׁלֹּא זֶה אֹמֵר שֶׁלֹּא. וְהַמִּקְוֵן כּוֹסֵק הַזְכוּת צוֹ לִשְׁנֵיהֶם וְגִזְרֵי שִׁחְלוּקָהוּ צִיּוּנֵהֶם, כִּי לִשְׁנֵיהֶם מִשְׁכַּת הַגִּבְרָתוֹ.

(ו) שְׁטַעַם יִגְאֻלְהוּ הוּא כְּמוֹ גַּעַל צַעֲיָן, מֵאִס וְתַעֲצ, כְּמוֹ: בְּמַה גִּבְרָתוֹ (מִלְכִּי א, ז). אֲזַל לֹא מִיּוֹנוֹ שֶׁרֶשׁ גִּבְרָתוֹ מִעֵינֵין זֶה אֲזַל צִיּוּנֵי הַכֶּזֶד וְהַנּוֹסֵף. וְגַם כֹּחַ לְהַקְצִיל יִגְאֻלְהוּ צַעֲיָנוֹ לִיקָחָהוּ צִפְסוֹק שֶׁלֹּאֲחֵר זֶה).

תִּשְׁכֵּן עָלַי עֲנָנָה. הַעֲנָנָה תִּנּוּחַ עָלַי צִקְצִיעוֹת, כְּמוֹ: שִׁכְן עָלַי הָעֲנָן (שְׁמוֹת מ, ל"ה). הַה"א הַנִּקְצָה צִמְלֵת עֲנָנָה תוֹרָה ג"כ עֵינֵין קֶצֶן, כְּלוּמָר: תִּשְׁכֵּן עָלַי קֶצֶת עֲנָנִים אֲשֶׁר לֹא צִנְקֵל תִּפְזַרֵם הָרוּחַ. וְזֶה יִהְיֶה הַסִּיּוֹן כִּי הַחֶשֶׁךְ גִּבְרָתוֹ וְקִבְלָהוּ לְעֲצָמוֹ, וְאֵין לֵאמֹר רְשׁוֹת עָלַי.

יִבְעַתְהוּ כְּמִרְרֵי יוֹם. לְחֻזֵּי רֶשֶׁף, וְקִטְצוֹ מִרְרֵי אֲשֶׁר יִשׁוּד צִלְמוֹת יַעֲשׂוּהוּ לְיוֹם פֶּחַד וְצַעֲתָה, לְסִיּוֹן כִּי גַם מִצְלָמוֹת נִגְאֵל וְנִקְנָה. מִזֶּד מִה שֶׁהוּא קֵינֵין הַחֶשֶׁךְ — תִּשְׁכֵּן עָלַי עֲנָנָה, וּמִזֶּד מִה שֶׁהוּא ג"כ קֵינֵין הַצְלָמוֹת — יִבְעַתְהוּ כְּמִרְרֵי יוֹם. — מִלֵּת כְּמִרְרֵי הִיא מִרְכֶּצֶת מִשְׁנֵי שְׂרָשִׁים: כְּמוֹר וּמִרְרֵי.

(ו) שֶׁהַכ"ף שֶׁל מִלֵּת כְּמִרְרֵי אֵינוֹ מִן הַשּׁוֹרֵשׁ, כ"א הוּא אִזְ כ"ף הַדְּמוּיּוֹן אִזְ כ"ף הַהִתְאֻמּוֹת. אֲזַל לִכ"ז יִהְיֶה חֶשֶׁךְ וְצִלְמוֹת נִשְׁאֵי יִבְעַתְהוּ, וְזֶה לֹא יִתְכַּן לְמִשְׁכַּת נִשְׁאֵי לְנוֹשֵׂא רְחוֹק שֶׁיֵּשׁ אַחֲרָיו נִשְׁאֵי אַחֲרֵי.

הַכְּתוּבִים ד' וְה' הֵם צַעֲלֵי שְׁלֹשָׁה מֵאֲחֵרִים. הַמִּשְׁכָּן הַרְאֵשׁוֹן הוּא ע"ד כֻּלָּל, וְשְׁנֵי הַמִּשְׁכָּנִים הָאֲחֵרִים הֵם פֶּרְטִיּוֹ. וְזֹאת צוּרַת הַכְּתוּבִים לְפִי עֵינַיִם —

הַיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה חֶשֶׁךְ —  
אֵל יִדְרֶשׁהוּ אֱלֹהִים מִמֶּעַל  
וְאֵל תּוֹפֵעַ עָלַי נִהְרָה:

יִגְאֻלְהוּ חֶשֶׁךְ וְצִלְמוֹת —  
תִּשְׁכֵּן עָלַי עֲנָנָה  
יִבְעַתְהוּ כְּמִרְרֵי יוֹם:

## איוב — קִנְיַת אִיּוֹב ג

י הַלֵּילָה הַהוּא יִקְחֶהוּ אֹפֶל  
אֶל־יַחַד בִּימֵי שָׁנָה  
בְּמִסְפַּר יָרְחִים אֶל־יָבֵא:

י הִנֵּה הַלֵּילָה הַהוּא יְהִי גִלְמוֹד  
אֶל־תָּבוֹא רִנְנָה בּוֹ:

אחר שנמר פרטי קללת היום שהוא החצי האחר של היום השלם אשר היה נולד בו, חזר לתת בפרוטרוט קללת הלילה שהוא החצי האחר.

(ו) הַלֵּילָה הַהוּא — יִקְחֶהוּ אֹפֶל. האוכל יקח הלילה מוצן סדרי הימים והלילות. לא חומר כמו לעיל: יִהְיֶה חֶשֶׁךְ, וכני שהלילה הוא חשך צל"ה, אלא יקחהו האוכל לו ויוליכהו לארצו ארץ מאפלים. על פי נוספת הגיוני היה ראוי לכתוב: **אופל יקח הלילה ההוא**. אלא נראה — והוא מדרך המליצה — כוונת שחור המודגדג תוך כדי הדבור מכוונתו הראשונה. צתחלה כיון לוור: הלילה ההוא יְהִי, אצל חיש מזה טרם צא נולד זו על שפתיו חזר מכוונתו וחזר: **יקחהו אופל**, כדי להכליג צקללתו.

(ז) וְזָכַר אֵלֶּה שְׁלֹשֶׁת הַמִּקְרָאִים: **חֶשֶׁךְ צִלְמוֹת ואופל** אשר יחסו להם הקדמונים ארצות ניוחדות למקוונות ומגורותיהם מהלכה לאפסי הארץ, ונתן היום לחשך וללילות, והלילה לאוכל.

**אל יחד בימי שנה**. אל יתאחד ציוני שנה להיות מנוי עומה, וגם לא יתערב בשותתם.

יש והיוצארים נוכשים נולת יחד נוכני חרוקה ודגשותה מוענין סדור, ע"ד: **ויחד יתרו** (שמות י"ח, ט). אצל הככל: **לא יבא** צמאור שלחוריו, וורה שהיא מוענין התחלות, כונו: **בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי** (צדקת יו"ט, ו). ושרש המלה הוא יחד ולא סדה, ונכתב יו"ד הית"ן, ויו"ד השרש נעלם, כיוו: **וריש זרעך** (שם כ"ז, י"ז). אצל מומה שנקדוה צדגש נראה וו"ו שהיה להם חזיה הוכחה שגם החדוה צמאור נולד זו.

**במספר ירחים אל יבא**. לא יצורף עם שאר הלילות. וקרא ללילות: ירחים, כי הירח נועד למיושללת צלילה.

(ז) הִנֵּה. צא לעורר כוונת השווע אל ונה שזהכרח יונשך מהחומר צקודם. **הלילה ההוא יהי גלמוד**. צודד וגכרד מוחצרת הייוים והלילות, כי לא יחד ציוני שנה ולא יתחצר עם שום יום מיוונות השנה ליום אחד שלם.

## איוב — קינת איוב ג

**אל תבוא רננה בו.** אל תצוץ צו שום שמחה לאדם, וקול רנה לא ישמע צו, כי לא יחד צימיו שנה.

גם ה"א של רננה, אף שהיא לסימון נקצה, תורה ענין הקצון, לומר: לא תשמע צו שום רנה מאיזה מין ולאיזה סצה שתהיה. — ונוגזאות צסכר הרצה שמוות צכלם זו: נהרה, עננה, רננה וכדומה.

במאמר: **אל תבא רננה בו** ירמוז המקונן על הרננה אשר היתה בבית הוריו בלילה ההוא אשר בשר בו המבשר לאביו לאמר: ילד לך בן זכר. ובעבור מלה זו על שפתיו שהעירה בלבו רגשות האלה, הופחה חמתו מחדש בקרבו. וכל מה שקלל לא שוה לו, והלך והוסיף מפני זה בקללת הלילה.

ח יִקְבְּהוּ אֲרֵרֵי־יּוֹם  
הָעֲתִידִים עֲרַר לִוְיָתָן:

ט יַחֲשֹׁכוּ כּוֹכְבֵי נֶשֶׁף  
יִקְוּ־לְאֹר וְאֵין  
וְאֵל־יִרְאֶה בְּעַפְּעִי־שָׁחַר:

י בִּי לֹא סָגַר דִּלְתִּי בְטָנִי  
וַיִּסְתֵּר עָמָל מֵעֵינַי:

(ח) **יקבּוּהוּ אוררי יום.** הקוסמים היודעים לכונן את השעה להציץ צה מארה לעולם. כאלו לא צטח המקונן שקלל את יומו על קללתו שתצוּהוּ, ופנה אל הקוסמים ושאל מהם שיקצוּהוּ, כי הם אשר יאוררו יואר. **יום** לא יאמר לצד על הזמן הקצוץ לחליכת אור וחשך כעס אחת, כ"א ג"כ על הזמן ומקרו ושוניו צכלל, ואין כעולה רק לקללת אלה המצינים צהם ויודעים לכוונם.

**העתידים.** המזומנים ומוכנים צקסמים שצדיהם. ענין מלת עתידים מענין: **עתידים ליום הזה** (אסתר ו, י"ד).

**ערר לויתן.** לעורר לויתן. וחסר לו"ד השמוש כפי חוק המליצה לחסר צשמושים. וגם כדי לכונן עורר לאוררי ע"ד לשון נוכל על לשון.

**יקבּוּהוּ.** השרש נקצ הוא נרדף לקלל וארר, והמליץ שמש כאן צכלם. **לויתן** הוא התנין הנורא אשר צאה עליו ההגדה צזומנים הקדמונים, שהוא רוצן צתוך ימים על קרקעיתם, ואין אכזר כי יעורנו ונרצנו, להעלותו על פני המים, כדי

להלם זו, אומנם הקוסמים יעוררו אותו לעתיד ומקומו. ודומה מליצת  
ערר לויתן למליצת ערר לך רפאים (ישעיה י"ד, ט).

(ט) יחשכו כוכבי נשפו. זאת תהיה קללתם, שיחשכו כוכבי נשפו. תרי נשפי  
הו — נשף יום ונשף לילה.

יקו לאור. המוקה, מי שיהיה, או הלילה.

בעפעפי ייחר. זקיעת השחר נשחקים טרם זריחת השמש דומה לעכעפי  
העיניים.

אחר שקלל את היום צכני עצמו ואת הלילה צכני עצמו, קלל גם את הנשף ואת  
השחר אשר נאמזעיתם יתחזרו היום והלילה נתחלתם ונסוכם.

(י) כי לא סגר. מוסב על היום השלם שנכלל בו גם הלילה, ונותן טעם לקללו  
אותם, — מכני שלח ומנעוהו מלאת לאור התצל.

דלתי בטני. דלתי צטן אמי שנזרתי זו. כמו שיאמר אדם: ארצי על ארץ  
וולדתי.

ויסתר עמל מעיני. לו עשה כן וסגר צעדי, היה מסתיר מעיני כל העמול  
שלי רוחה עכשו שנזרתי ונולדתי. ומסכים זה המאמר עם הכתוב: אשר לא  
מותגני מרחם ותהי לי אמי קברי ורחמה הרת עולם (ירמיה כ, י"ז).

## II.

י"א למה לא מרחם אמות

מבטן יצאתי ואנוע:

י"ב מדוע קדמוני ברכים

ומה שדים כי אינק:

י"ג כיעתה שכבתי ואשקוט

ישנתי אז ינוח לי:

אחרי קללואת יומו, נתקררה רעתו קצת. ותחת הדמיון שחוק עליו בראשית דבורו בא עתה  
השכל ונהג דבריו. אף שלא חדל גם יעתה מהתריעמו על מציאותו, אבל לא בקש הנמנע שיצא  
הטבע מכנהגו. אך שאל: למה לא גוע מיד אחרי הולדו.

(י"א) למה לא מרחם אמות. למה לא נותי נויד כאשר יצאתי מרחם. ואמר:  
אז נות צעתי, וכני שהי נסווק ליצאתי צוואור שלהריו, וצחינת היציאה הקדונוס  
צוונן, המיתה היא צעתי.

מבטן יצאתי ואנוע. למה לא גועתי מיד כאשר יצאתי מנצטן.  
מלות למה לא צמאור הראשון ומלת יצאתי צמאור השני נמשכות לכאן ולכאן,  
וזהו צורת הכתוב בשלימותו —

למה לא מרחם — יצאתי — אמות  
— למה לא — מבטן יצאתי ואנוע:

ובכן יצא על ככון העתיד צמלות אמות ואנוע. זה כלל מונח צספר: כל שני  
פעלים צמאור שהם נסמכים זה על זה — צענין הזמן או צענין סבה ומסוצ, צא  
הפעל הראשון, שהוא או קודם צמון או המסצ, צעצר, והפעל השני, שהוא המאור  
צמון או המסוצ, צא צעתיד.

מליצה זו מיוסדת על סיוס קנת ירמיה: למה זה מרחם יצאתי לראות עמל  
ויגון (כ, י"ח). צמה שסיס הנציא פתח המלין ענין חדש.

(יג) מדוע קדמוני. המוקדמים — אציו ואמו.

ברכים. צצרכים לשעשעני עליהן. וחסר צ' השמוש.

ומה. נרדף ללמה ולמדוע, כמו: מה יתאונן (איכה ג, ל"ט). הפעל קדמוני  
נומשך גם לכאן.

שדים. צצדים, וחסר צ' השמוש, והפעל קדמוני נומשך גם לכאן — ומה  
קדמוני — המוקדמים — צצדים. ורמו צצרכים לאציו, כמו שמינו: ילדו על  
ברכי יוסף (צראשית ג, כ"ג), וצצדים לאמו.

כי אינק. הפעל אינק מתיחס על הפעל קדמוני, וצא מכני זה צעתיד.  
המלין שמש צצלש המלות שיש צלשון לשאול על הסבה ועל התכלית — למה,  
מדוע, ומה — רק ליפות המליצה, אצל ענין אחד לכולן — השאלה: למה תכלית  
נשאר צחיים, ומה כל החרדה והצריצות שהיו להוריו לשאבו על צרכיהם, לשעשעו  
ולכלכלו — אך להחיותו כיום הזה לראות עמל ויגון.

(יג) כי עתה שכבתי ואשקוט. לו מתי מרחם, שכצתי עתה צקצר שקט  
ושאקן מוסדר ראם.

ישנתי אז ינוח לי. אף נייחא וערצה לי מנוחתי צקצר, ורק אז ינוח לי ולא כל  
צמן שאני צחיים. נוח ציחס שאליו מורה על המרגוע ההווה לאדם מנוחו, כמו:  
גם שם לא ינוח לך (ישעיה כ"ג, י"ג). ומוסדה המליצה על המקרא: אם תשכב  
לא תפחד ושכבת וערבה שנתך (משלי צ, כ"ד). ואמר המקונן: ענינים נוחים  
לאדם כאלה לא ימצאו כ"א צקצר.

יד עם־מלכים ויועצי ארץ

הבנים חרבות למו:

טו או עם־שרים זהב להם

הממלאים בתייהם כסף:

טז או כנפל טמון לא אהיה

בעללים לא־ראו אור:

אלה הכתובים ענין אחד להם, וזהו באורם בהמשכם: אל תאמרו, לא מחכמה שאלתי על זה שהיה לי למות בראשיתי, באשר גיעתי בלי עשות שום רושם בארץ — הלא זה יהיה בסופי על כל פנים. — אם עם מלכים ויועצי ארץ אחד בקבורה, או עם שרים זהב להם — האם לא אהיה אז ג"כ בסופי כנפל טמון, בעוללים לא ראו אור. הלא בשכבר הימים הנאים הכל נשכת, ומה א"כ ההפרש אם שנים רבות אחיה או לא חייתי כלל.

(יד) עם מלכים ויועצי ארץ. זכר תחלה אותם אשר הם נחשזים ונכזבים זאיכותם.

הבנים חרבות למו. לקרא שמוותם עלי אדמות. — זהו דרך למעמידי שם לצנות ערים נחרצות לזכרון להם, כוונ: ובנו ממך חרבות עולם (ישעיה נ"ח, י"ז) כלומר עם שרים וצעלי שם (רש"י).

וגרסה שרונז כחן צולת חרצות לארנונות קצריהם, וקראן כך ופני שלא תצנינה לשנת צהן, כ"ח להטון צהן לאחר ונותם.

(טו) או עם שרים זהב להם. זכר ג"כ אותם אשר אינם נחשזים זאיכותם, חזל הם שרים וגשואי כנים ופני שזהב להם.

הממלאים בתייהם כסף. הם יחדלו ונעסוק צננין ופני שהם חסידים צייתר על ווונגס הויהשזס צעיני האגשים, ויראים וחוששים שיתנוסכנו. חזל כל ישעם וכל חפזם הוא למלא בתייהם כסף, ולהניח יתרם לעולליהם.

כדי זכרו חשיבות האדירים אשר בארץ הכה, הוא מצייר ג"כ את ריקות חשיבותם וסכלות השתרלותם להרבות הונם ועשרם. כי גם כספם גם זהבם לא יוכל להצילם ממות, וגם לא ירד אחריהם כבודם.

(טז) או כנפל טמון לא אהיה. האם אז — אם עם אלה צעלי שם חקצר — לא אהיה כנפל טמון. וולת או תורה לכעיוס על ענין תמייה ושמא, כוונ: או אז יכנע (ויקרא כ"ו, ויא). כנפל טמון, אשר לא ראה אור.

## איוב — קינת איוב ג

בעוללים לא ראו אור. ככל הענין של כנכל טוון, ואמר: עוללים על שם העתיד. מלת לא אהיה של מאמר הראשון נמשכות גם לכאן.

ההצטרפות של אלה שלשה פסוקים (י"ד — ט"ז) עם זה היא ע"ד תנאי ותשובת התנאי. פסוקי י"ד וט"ו הם מענין הראשון וכסוק ט"ז הוא מענין השני.

(המוצאים שפירשו: מדוע כנכל טוון לא אהיה, מהפכים הסדר, כאלו חזר המוקנן לאחריו — לזקש שהיה לו להיות כנכל אחר שכבר זקש שהיה לו למות מרגע שולד. ולו היתה הכוונה צחצור אלה הכתוצים עם הכתוצים שלפניהם לומר: כי עתה שכצתי עם המלכים וגו', היה ראוי לומר: אשר צנו ואשר מלאו, ולא הצונים והמומלצים).

מליצה זו דומה קצת צענינה להמוקראות צקהלת ה, ג — ו. ויש עוד יותר מוקראות שוות וענינים דומים צין אלה שני ספרים — מי לקח מווי.

יז **יָשָׁם רָשָׁעִים חָדְלוּ רִגְזוּ**

**וְיָשָׁם יָנוּחוּ יִגְיעֵי כַח:**

יח **יַחַד אֲסִירִים שְׂאֲנָנוּ**

**לֹא שָׁמְעוּ קוֹל נִגְשׁ:**

יט **קָטַן וְגָדוֹל יָשָׁם הוּא**

**וַיַּעֲבֹר חֶפְזִי מֵאֲרָצִי:**

המקונן הוסיף לומר — לא לבר שער ממנו מר המות, אבל אף משבח הוא את המתים, כי חפשים הם מכל עוני ולחץ, ולא תכבד עליהם יד אדנים קשה, וינוחו בשלום על משכבותם

(יז) **יָשָׁם**. רוונז אל צית מועד לכל חי. אף שהמוקס אינו כזכר מולכניו, ידוע הוא, כי הכל הולכים לשם. ואינה נזכרת מלת **יָשָׁם** צהוראה זו כ"א צספר זה וצקהלת.

**רָשָׁעִים חָדְלוּ רִגְזוּ**. הרשעים המורגזים צעז שלטותם אותם שהם רכי כח יחדלו שם להרגיז. עד"ה: הוזה האי"ש מרגיז הארץ (ישעיה י"ד, ט"ז).

**וְיָשָׁם יָנוּחוּ יִגְיעֵי כַח**. ומווילא ינוחו שם אלה יגיעי כח אשר שלטו צהם הרשעים האלה. הפעלים חד לו וינוחו הם מתיחסים זה על זה ע"ד סצה ומוסוצ, וצא מוכי זה הפעל האחד צעצר והפעל השני צעתיד.

(יח) יִחַד אֲסִירִים שֶׁאֲנֵנוּ. האסירים כלם יחד שאננים הם שם תמיד ומכאן הנוגש שיצא להכרידם איש מעל אחיו ולהעזיז צם בצרך.

לֹא שִׁמְעוּ קוֹל נִגְשׁ. צִשְׁמוּעַ האסירים לעת אשר ינוחו מעבודתם קול נגש צא יכרדו זה מעל זה מכאן הנוכל עליהם וכאז"ל רץ וכוונה למלאכתו.

(יט) קִטְן וּגְדוֹל שֵׁם הוּא. כללו של דבר, כלם שוים שם צמעלה — כקטן כגדול, כעצד כאדוניו. הוּא תחת הֵם, להורות שלימות השווי שלהם, אין שם שום יתרון לזה על זה והם צכל מעלותיהם כאחד. ורש"י פירש כדי לתרץ מלת הוּא: שם ניכר מן השוים ומי שכל.

וְעָבַר חִפְשִׁי מֵאֲדוֹנָיו. אין יד אדוניו תקיפה עליו שם.

כל אלה הכתובים לנתינת טעם על שהיה מתאזה למוות, כאילו אמר: אם אמות מה אכסיד, הלא כל קניני החיים מאכסם ותהו הם נחשצים, אצל ארויח, שאנוח מכל עמלי.

### III.

ב לִמָּה יִתֵּן לַעֲמֵל אֹר  
וְחַיִּים לַמְּרִי נֶפֶשׁ:

כא הַמַּחֲכִים לַמּוֹת וְאֵינָנוּ  
וְיִחַפְּרוּ מִמַּטְמוֹנִים:

כב הַשְּׂמֵחִים אֱלִי-גִיל  
יִשְׁיִשׁוּ כִּי יִמְצְאוּ-קֶבֶר:

כג לַגִּבּוֹר אֲשֶׁר-דִּרְכוֹ נִסְתָּרָה  
וַיִּסַּךְ אֱלֹהִים בְּעָרְוֹ

אחר שצייר המקונן השלוה והשקט אשר ימצאו העמלים בקבר, חזר והתחיל להרים קנתו אכן הפעם כלל בה כל האומללים ושאל: אם חלקם אך לשא ולסבול בטרדות וטרדות העולם, ולשבוע עמל ויגון — למה זה להם חיים.

(כ) לִמָּה יִתֵּן לַעֲמֵל אֹר. למה יתן — הנותן. ולא הזכיר מן הוּא הנותן וזכני כצד היוקום.

וְחַיִּים לַמְּרִי נֶפֶשׁ. הם הקצים צחייהם, כמו שהולך ומוצא. האיש החפץ חיים אזהב ינוים לראות טוב.

(כא) **הַמַּחֲכִים לָמוּת**. הַמֹּתָאוּס וְהַנֶּכֶס לֹא מוֹתִי יִצּוֹא וַיִּכְדֹּם מַלְּאוֹתֶיהֶם.

וַאֲיֵנָנוּ. וְאִם יֵאָחַר לָצוֹא —

**וַיַּחֲפְרוּהוּ מִמַּטְמוֹנִים**. הֵם חוֹפְרִים וּמַחֲפָשִׁים אַחֲרָיו יוֹתֵר מִמֶּה שֶׁמַּחֲפָשִׁים אַחֵר הַמַּטְמוֹנִים הַלְכוּנִים צָאֲרָן.

(כב) **הַשְּׂמַחִים אֵלַי גִּיל**. אֵלַי גִּיל תוֹה"פ שֶׁל שְׂמִיחָה, כְּלוּמָר, שְׂמִיחָה צִשְׂמַחַה יִתִּירָה, כְּמוֹ: **אֵל תִּשְׂמַח יִשְׂרָאֵל אֵל גִּיל** (הוֹשֵׁעַ ט, א). תּוֹסֶפֶת הַיּוֹ"ד שֶׁל אֵלַי הִיא מִדְּרַךְ הַמְּלִיכָה.

**יִשְׁיִשׁוּ כִּי יִמְצְאוּ קֶבֶר**. עַתָּה יִשְׁיִשׁוּ כִּי יוֹמְצֻאוּ קֶבֶר וַיִּרְאוּ כִּי לֹא לְרִיק חִכְרוּ אַחֲרֵי הַמוֹת, שֶׁמִּתְחַסֵּם שְׂמִיחַת אֵלַי גִּיל הִיא.

(כג) **לִגְבֵּר אֲשֶׁר דָּרְכוּ נִסְתָּרָה**. מוֹסֵס לְמוֹעֵלָה — לְמַעַן יִתֵּן אֹרֶךְ וַחֲיִים לְגִבּוֹר אֲשֶׁר דָּרְכוּ נִסְתָּרָה, וְרוּז צִזָּה עַל עֲצוּמוֹ. **דָּרְכוּ נִסְתָּרָה** מֵאֲלוֹהַּ וְאִינוּ מוֹשֶׁגֶת מֵאֵתוֹ, ע"ד: **נִסְתָּרָה דָּרְכֵי מֶה'** (יִשְׁעִיָּה מו, כ"ז).

**וַיִּסַּךְ אֱלֹהִים בַּעֲדוֹ**. כַּעֲנִין: **גָּדַר בַּעֲדֵי וְלֹא אֶצֶא** (אִיכָה ג, ז). הִנֵּה מִצִּינוּ צִסְפֵּר עֲנִין **שִׁכַּךְ בַּעֲד** לְטוֹעָה וְלַרְעָה. לַעִיל (א, י) נִאֲמָר: **שָׁכַת בַּעֲדוֹ** וְשֶׁם אֵין עֲנִינוּ כ"א לְטוֹעָה, כְּלוּמָר עֲשׂוֹת גָּדַר צַעֲדוֹ מוֹסִיז לְהִגֵּן עָלָיו, שֶׁלֹּא יִכְנָסוּ מַשְׁחִיתִים וּמַחֲזִלִּים צִנְזוּלוֹ, וְכֹאֵן הַעֲנִין לַרְעָה, לְגִדּוֹר עָלָיו שֶׁלֹּא יִצָּרַח מֵהַסּוֹנוֹס שֶׁצָּאוּ עָלָיו. וְאַפְשֵׁר שֶׁהַצִּדֵּל הַעֲנִין נִרְוֶז, אִם צִמָּה שֶׁנִּכְתַּצַּ כֹּאֵן הַשֶּׁרֶשׁ צִסְמוֹ"ךְ וְלַעִיל צִשִּׁ"ן, אִם צִמָּה שֶׁהוֹסִיף לַעִיל מִלֵּת מוֹסִיז צ.

כד **כִּי־לִפְנֵי לַחֲמִי אֲנַחֲתִי תָבֹא**  
**וַיִּתְּכוּ בַמַּיִם שְׂאֲגָתִי:**

כה **כִּי פָחַד פָּחַדְתִּי וַיֵּאֲתֵנִי**  
**וְאֲשֶׁר יִגְרָתִּי יָבֹא לִי:**

כו **לֹא שְׁלוֹתִי וְלֹא־שִׁקְטִתִּי וְלֹא־נַחֲתִי**  
**וַיָּבֹא רָגְזִי:**

אִיּוֹב פּוֹנֶה עֵתָה אֵל רַעִיו בְּמַתְנַצֵּל עַל שֶׁהוּא צוֹעֵק כ"ב, וְהוּא מַתְאָר לְהֵם מַחֲלַת נַפְשׁוֹ אֲשֶׁר תֵּאֲלַצְהוּ לְזַעֲקֵי מֶרֶה וּלְשֹׂאֵת בְּכִי וְנֹהֵי. כֹּאֲלוֹ אָמַר — אֵךְ מְרֹב שִׁיחִי וְכַעֲסִי דִּבְרַתִּי עַד הֵנָּה. כִּי אֵין מִכְאוֹב כִּמְכֹּאֹבִי.

(כז) **כִּי לִפְנֵי לַחֲמִי אֲנַחֲתִי תָבֹא**. אֲנַחֲתִי תִצָּחַ תַּחַת לַחֲמִי, הִיא אֲרוּחִתִּי תַמִּיד וְהִיא תִצּוֹא מֵעֲצוּמָה וּמֵאֲלִיָּה מַצִּלִּי שֶׁהִיא לִי הַהֲכָרָה לְהַעֲרִירָה וְלַעֲזֹרָה צִקְרָצִי,

והיא גדלה כ"כ עד שאשכח מחמתה מאכול לחמי. ע"ד: כי שכחתי מאכול לחמי מקול אנחתי (תהלים ק"ז, ה — ו).

ויתבו כמים שאגתי. כמים הגתכים צרוצ עוז כן גם שאגתי נתכות צלי מעצור וצלי הסבך. נתך ענינו כגר צשטף ונגזזה למווך, כמו: ומטר לא נתך ארצה (שמות ט, ל"ג), וכן: עד נתך מים עליהם מן השמים (ש"ז כ"א, י). ואמר: ויתבו צזכה, כי דרך העצרי צהרצה מוקומות להשוות הפעל צמין לשם הסמוך לי. וגם מוכני שהוא אך נושאל ממים לשאגות.

(כה) כי פחד פחדתי ויאתיני. כל יומי הייתי צפחד — ונה ילד יוס, ומה שכחתי צא, וצא לעכ"י שכחתי, נכלתי צרעה אך שהייתי ונכחד תוויד. הואמר הזה נוסד על הכתיב: בבא כשאה פחדכם ואדכם כסופה יאתה (ושלי א, כ"ז) והצר המליך סוכי שני המאמרים האלו: פחדכם — יאתה למואמר אחד.

ואשר יגרת יבא לי. ע"ד: מגורת רשע היא תבואנו (ושלי י, כ"ד), וכן: ומגורותם אביא להם (ישעיה ס"ו, ד). ורמז צזה לדאגתו — אולי חטאו בני.

(כו) לא יללותי. לא הייתי צלי דאגה.

ולא שקטתי. לא הייתי שוקט — יושב וצטל.

ולא נחתתי. אך לזמן היותר קצר לא נחתי מנחד רעה.

ויבארגז. וצכל זאת הרגז צא. כל אלה לא הועילו לי להצריח הרגז מועלי.

## המערכה הראשונה

אם נעבור ונשקיף בעין בוחנת על הקנה בפרשה הקדמה. נמצא שעם כל מרירותה טהורה היא מכל חלאת הכפירה והמרדה. אם אמנם שפך בה כל חמתו, לא הפריז על המדה למלל מלין לצד עלאה, ולקבול על סבלו בלי פשע. אף במלה אחת לא הזכיר תומתו כי גדלה, להתפאר על אלוה לאמר: אך ריק זכיתי לבי, כי על זכותי וצדקתי הוגני השם והמר לי מאור. איוב לא התלונן על השם כלל, אך כאבו הניעבר והניעצר בקרבו זה ימים רבים, מעת אשר נגעה בו יד האל, פרץ ויצבר על דל שפתיו בעזוז שטף הזעף והזעם.

ואין זאת נגד חוק הטבע. כן גם יפרוץ החוצה בקול רעש ושואן הרוח היצו העצור זמן כביר במעי הארץ. כן גם יפצו הררי עד בקרוח אש המסים בקרבם. וגם אין זאת נגד חוקי הצדק. אף הישרים הנפגעים מחצי הזמן ונשלחים לכל מקרה רע — אחרי אשר סגרו וינצרו צערם זמן הייבה בעצמותם עד שנלאו כלכלו — יתקצפו ויתמרקרו בצר רוחם ילרויע המול הנרמה ככרון בעקבם ורודפם בלי חשך. כן קצו כחיהם רבים מאנשי השם אשר מעולם הנזכרים בספרי קדשנו לכבוד ולהלה בראותם רוע הסדר בתבל. כן קלל ירמיה הנביא את יומו ואמר: למה זה ברחם יצאתי לראות עמל ויגון ויכלו בבשת ימי (ירמיה כ, י"ח) אף אליהו התנבי צעק בצר לו: רב עתה ה' קח נפשי (מ"א י"ט, ד). גם יונה בן אמת

גנח במר רוחו עליו: **טוב מותי מחיי** (יונה ד, ג). והמשורר **איתן האזרחי** שאל: **על מה שוא בראת כל בני אדם** (תהלים פ"ט, מ"ח).

וכדוגמתם עשה גם איוב — בקש המות מרוב צעריו אשר נלאה נשוא. ולא לבד שלא חטא בזעקותיו, אבל גם גלה בהן רוחב לבו אשר גברה בו אהבת מין האנושי, כי במרוצת קינתו נחזהו מתעלה על מצב מאוד נעלה אשר השקיף משם על כל האומללים והנאנחים בעין חמלה וחנונה ולא ללמד על עצמו בא אלא ללמד על הכלל כולו לבקש גם בעד שארי שבורי לב ומרי נפש שתכלינה צרותיהם, ושינוחו וינפשו מעינוייהם בתנומת המות.

וגם על זאת השקיף איוב בקינתו כמו שמוכח בסיומה, להעיר בלב ריעיו רוח החנינה ולהטות לבבם אליו שיראו ביוגו וישתדלו להקל אותו מעליו בניחומים. אולם ריעיו טעו בדבריו וחשבום למרד ומעל באלוה אשר לו ננתנו עלילות. לכן התעוררו והתאמצו להסיר מחסום השתיקה מעל פיהם ולדבר אתו רכות וקשות, למען הצילו מדחי ולהשיבו לתמימותו הראשונה. כי מצב נפשו עתה — כפי שרמוהו הם — נדמה להם לרעה היותר גדולה מכל הרעות שבאו עליו. אם בכל מחסוריו תחסר לו גם האמונה, אז וודאי נאבד הוא לגמרי ואין מפלט לו. לכן התאזרו רעיו חיל לקום נגדו ולטעון עליו עד שתתחדש ותתחזק בקרבו אמונתו מקודם. ואליפו התימני הגדול שכולם התחילו לערוך אליו דבריו.

**מענה אליפו.** — פתח דברי אליפו בנחת היה. כריע נאמן אשר יקרה לו מאוד נפש אהובו, החכים ליכנס עמו בדברים, באמרים רכים הממשיכים את הלב. בתחלה הזכירהו במנהגו מלפנים, לדבר על לב המיסורים, ולאמצם בעוז הבטחון. למה זה א"כ עתה, בבוא לחץ המקרים עריך, תלא ותבהל. למה לא תחיש מפלט לך ביראת השם אשר יחסו ויעוזו בה כל תמימי דרך, הלא הנקי לא יאבד ויכחד מן הארץ כמו הרשע. אם גם ברעתך הויה כך יד השם חנם, מן הנמנע הוא שהנך חפשי מכל דופי, כי מי יזכה בכל עניניו בעיני שוכן שחקים אשר גם שמיו לא זכו בעיניו. וגם למה תתן את פיך לחטיא את בשרך בדברים של כעס וקנאה המוציאים את האדם מן העולם. אלו הייתי אני במקומך — אני דרשתי אל אלוה העושה גדולות ונפלאות לשגב קודרים בישע. וגם אין למאוס כמוסר שדי, אשר בהוכיחו את האנוש אך חיים ברצונו. ואף אותך, אחרי עזובך רגע, יקים אלוה משפל מצבך כי תדרשהו בכל עוז. עוד ישמח אותך אלהים, וירחיב גבולך, ויריק עליך ברכותיו בשפע רב, וישביעך בשיבה טובה, ויראך בישועתו.

מענה אליפו בשתי פרשיות הבאות נחלק לחמש מחלקות, ובהן הניח יסודותיו בענין ההנהגה:

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת פרשה ד' עד פסוק י"א והניח בה היסוד — **אין הנקי אובר וכלה לגמרי בעניו כמו הרשע.**

המחלקה השניה נמשכת מפסוק י"ב עד סוף הפרשה, ובה הניח — **אין מי יזכה בעיני האל.**

המחלקה השלישית נמשכת מתחלת פרשה ה' עד פסוק ז'. והנחתו בה היא — **אין יסורים בלא עון.**

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק ח' עד פסוק י"ז. והציג בה ליסוד מוסר — **שהבורא משגיח על הטבע בכלל, ובפרט על מעשי אנוש ועלילותיו.**

המחלקה החמישית נמשכת מפסוק י"ח עד סוף הפרשה. והיסוד בה הוא — **טוב לגבר כי יוכיחו אלוה.**

ובסוף המענה סיים בנחמה.

ואלה היסודות הן הרעות המקובלות ומוסכמות אצל אנשי האמונה. וגם חברי אליפו השעינו עליהן טענותיהם. כי הם לא באו אחריו לחדש ולהוסיף על דבריו, כ"א לתת להם חזוק יותר בהוכחות שונות שהביאו מהמוחש ומהמקובל ומהמושכל, כאו"א כפי דרכו

והעקר במענה אליפו הוא היסוד השני – האנוש מאלוה יצדק. היסוד הזה הוא לו – יתר שלא תמוט. לכן חזר אליפו להציבו במענהו השני במערכה השניה. ובלדר סיים בו במענהו האחרון במערכה השלישית.

## פרשה ד

א וַיַּעַן אֱלִיפָז הַתִּימְנִי וַיֹּאמֶר:

### I.

ב הַנִּסָּה דַּבֵּר אֵלַיָּה תִּלְאָה  
וַעֲזֹר בְּמַלְיָן מִי יוֹכֵל:

ג הִנֵּה יִסְרֹף רִבִּים  
וַיִּדִים רַפּוֹת תַּחֲזֹק:

ד כּוֹשֵׁל יִקְיִמוֹן מִלֵּיָּה  
וּבְרַבִּים בְּרָעוֹת תֵּאֱמָן:

ה כִּי עָתָה תָּבוֹא אֵלַיָּה וְתִלְאָה  
תִּגַּע עֲרִיָּה וְתִבְהֵל:

ו הֲלֹא יִרְאֶתְךָ כְּסִלְתְּךָ  
תִּקְוֶתְךָ וְתִם דְּרָכֶיךָ:

בראות אליפו, הראשון והגדול מחביריו, כי נלאה איוב כלכל מחלהו, ולא ידע רו שום מבוא להתנחמות, – הרחיב בנפשו עוה, לערוך אליו אמריו ולהוכיחו על פניו. אחרי נטילת הרשות וההתנצלות על הכנסו בוויכוח עמו גלה השתוממותו על איוב שחשב את עצמו נעזב ונעדר הנוחם והתקוה. הרפתה מעליו תומתו אשר היה נתפאר בה כ"כ. האם אין עוד בידו משען הבטחון אשר הוא בעצמו תמך ואמין בו הנכשלים והרפי כח מקדם בעור לא שבט אלוה עליו.

(ג) הנסה דבר אליך. לו ינסה אחד נוונו לערוך חליך דצר.

תלאה. התלזה נשוא אותו, היקשה צעיניך ויכליניך שום גילוי דעת נוזדנו צוה שלמו חושנים צעיניך.

**הנסה** הוא העצר מצנין כיעל משרש נסה אשר יורה על עשיית איזה פעולה לצחון ולצער דצר מה. והטעם כאן הוא — לו ננסה דצר אליך אולי נצלה לשכך צו חמתך. ונקט העצר צמקום העתיד צצחינה לפעל תלצה המתיחס על פעל הנסה ע"ד סזה ומסוצ. והנושא של הנסה הוא המנסה, מי שיהיה. הה"א היא ה"א השאלה ומשמשת שני הפעלים צמאמר — הנסה ותלצה, וענין המאמר צצחינותו הוא — לו ינסה המנסה דצר אליך התלצה.

**ועצור במלין.** לעכצ המלין הערוכים צפה וכורצים לצאת על השפה, כמו: **שרים עצרו במלים** (לקמן כ"ט, ט). אמר מלין צנו"ן ולא מלים, למונע פגישת המ"מין של מלה זו ושל מלה שלאחריה.

**מי יוכל.** מי צשמעו תלוותיך על המקרים שחלו צך, יוכל לעצור צמלים המתהווים צו מעצמם, ולכלוא אותם צקרצו, ולשתוק.

ענין זה הכתוצ הוא ענין נטילת רשות והתנצלות. כאלו היה אליכז מתנצל על דצורו ואומר: יודע אנוכי שיכאיצוך דצרי, כי דצרי אמת מכאיצים אותם שאינם רוצים לשמועם, אצל מוכרח אני לדצר, כן לטוצת עצמך, וכן לכצוד המקום.

(ג) **הנה יסרת רבים.** יסרת מלכנים דצרי תוכחות רצים שהוכחו צמכאוצים ואמרו נושא. וצמוסרך וצתורת כיך נפחת רוח התקוה צקרצם וחזקתם והקימותם. ע"ד: **ורבים השיב מעון** (מלאכי צ, ו).

המאמר הזה הוא כלל, והמאמרים הצאים נותנים צפרוטרוט כל מייני הנכשלים שיוצנו צמלת רבים — **ידים רפות, כושל, וברכים כורעות.** והם מנוים צהדרגה, כי הכושל הוא יותר גרוע מרכה ידים, וצרכים כורעות יותר גרועות הן משני הקודמים. וכן יצואו הפעלים ע"ד הדרגה, כי אמוץ גדול מחזוק, כמו שמצינו צכמה מקומות: **חזק ואמץ.**

נקט הפעל הראשון צעצר — **יסרת**, ושאר הפעלים צעתיד — **תחזק, יקימון, תאמץ,** מכני שג' פעלים האחרונים הם נמשכים על הפעל הראשון ע"ד סזה ומסוצ.

**ידים רפות תחזק.** הנצחלים מפקד כי יצוא נקראו רפה ידים, כמו: **שמענו את שמעו רפו ידינו** (ירמיה ו, כ"ד) והמחזקס מכיר המורך הזה מלצם ונותן להם כח ומאזרם חיל לקום נגד הצרה.

(ד) **כושל יקימון מליך.** כושל הוא הנופל על ידי תקלה שנדחק צה, כמו: **המה כשלו ונפלו** (תהלים כ"ז, צ). והדריג המלין צזה על המאמר הקודם, לומר לא לצד חזקת אותם המכחדים מצרה קרוצה לצוא, אצל גם אותם אשר כצר צזה עליהם הצרה וכשלו ונכלו, הקימון מליך.

וברכים ברעת תאמץ. כורעות העומדות לנכול, כמו: המה ברעו ונפלו (תהלים כ, ט). וגרועות הן מהכושל, כי הן מוכנות לנכול תמיד מרוב החולשה ורסיון.

אלה המליצות נוסדו על המקראות: ואני יסרתי חזקתי זרועותם (הושע ז, ט"ו), חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמצו (ישעיה ל"ה, ג). ומכני שזכר כושל במאמר הקודם, החליף כושלות לכורעות.

(כאן נראה צרור, שלא הנציא שום צסגנון המוליך אלא להסך — המוליך שום צסגנון הנציא. כי הנציא היה לו לנקוט המלה כהייתה, בורעות ולא כושלות, ומאחר שלא היה לו שום הכרח לשנות המלה מומטצע שנטצעה זו צמוקורה הראשון. אצל המוליך היה לו ההכרח לשנות המלה ממה שמוצאה, כדי שלא לשום צשורש כשל שני כעמים צכתיו אחד).

(ה) כי עתה. כאן עכשיו. מלות כי עתה ומחצרות המאמרים הצאים צמאמורים הקידומים ציהם המוקדם ומאחר, להורות על ההסך של עכשיו משלפנים.

תבא אליך. תצא, וזה שתצא, והיא הצרה שצאה עליו. ולא זכרה ומכני שהיא מוצאת ומעלמה.

ותלא. ותש כותך.

תגע עריך. תגע — וזה שתגע. ג"כ הצרה צמושע.

תבא — תגע. נגיעה היא כגיעה יותר קרוצה לעצם מוצאה.

אליך — עריך. הראשון ריוון למה שקרה לקניינו שהם חוצה לו, והשני ריוון למגעי עניו וצשרו.

ותבהל. והנך צצהל ומשולל הדעת. וא"כ הנך צאה דורש ואין צאה מוקיים.

(י) הלא יראתך וכו'. האם אין עוד אהך מודותיך הטובות מוקדם — יראתך, כסלתך, תקיתך ותים דרכיך. אלו לא סרו מעונך, לא מואשת.

ומלת הלא קשירה צבעל ומאותת החיוצ, וצקשורה צסם, כמו כאן, ענינה: האם אין.

זְכַרְנָא מִי הוּא נָקִי אֲבֵר  
וְאִיפֹה יִשְׁרִים נִבְחָרוּ:

כִּי אֲשֶׁר רָאִיתִי חֲרָשֵׁי אֹן  
וְחֲרָעֵי עֵמֶל יִקְצְרוּהוּ:

ט מְנַשְׁמַת אֱלֹהִים יֹאבְדוּ  
וּמְרוּחַ אֶפְרוֹ יִכְלוּ:

י יִשְׁאַגְתְּ אֲרִיָּה וְקוֹל יִשְׁחַל  
וְיִשְׁנִי כַּפִּירִים נִתְּעוּ:

יא לֵישׁ אַבְדּ מִבְּלִי-טָרֶף  
וּבְנֵי לָבִיא יִתְפָּרְדּוּ:

(ז) זכר נא. שים על לב והתבונן. ענין שורש זכר זכלל הוא העלות על המחשבה איזה דבר או מעשה שהיו ואירעו צימים שעצרו ולשמרם משכחה. חזל ענינו הוא ג"כ התבוננות והשתכלות צמה שהוא אמות ויליז, וכון וקים. כמו: זכור את יום השבת לקרשו (שמות י"ט, ח). וכן: זכרו זאת והתאוששו השיבו פושעים על לב (ישעיה מ"ו, ה).

מי הוא נקי אבד. לגמרי. יסור יסרהו ים — חזל לא יאזדו מארץ החיים.

ואיפה ישרים נבחדו. נשמדו ונכרתו מן הארץ. כמו: ותבחר מן הארץ (שמות ט, ט"ז). וכן: ולהכחיד ולהשמיד (מ"א י"ג, ל"ד).

צמאמר ראשון שאלו על הגוף ועל השם של הנקי, אשר אפשר הוא יודע מומנו שאזד. וצמאמר השני שאלו על המקום שאירע שם כזה מעולם, שנכחדו ישרים. כאלו אמר: אם לא יעלה על זכרוןך לקוצ צס, איזה נקי אזד, אמור לי עכ"פ דרך כלל, איכה המקום אשר מעולם היו שם ישרים נכחדים. ומאחר שהוא נכון וקים שלא יכלו ויתמו הנקי והישרים, למה זה א"כ תייליל כ"כ, הלא תקותך לא נכרתה.

(ח) באשר ראיתי. ההפך מזה צאנשים מכת אחרת. לא יאזד הנקי, והישרים לא יכחדו, חזל לא כן הרשעים, הם יתמו מן הארץ ועוד אינם.

חרשי און. חושצי מחשבות און. חרש כולל צהורחתו ד' מושגים. ח' דומיה, כמו: אל תחרש ממני (תהלים כ"ח, ח). צ' עדור הקרקע להכינה ולהכשירה לזריעה, כמו: על גבי חרשו חרשים (תהלים קכ"ט, ג). ג' מעשה און צמתכות, כמו: כל חרש נחשת וברזל (צראשית ד, כ"ז). ד' חסוצ מחשבות להרע, כמו: אל תחרש על רעיך רעה (משלי ג, כ"ט). ומה שהוא מענין הד' הוא כולל ג"כ ג' המושגים הראשונים, כי המערים על חצרו, עונם שפתיו ומעמיק ענה ולוטש קשתו להפך מזיומתו. וכל אלו המושגים עלו ונתעוררו צדמיון המליך צאמורו חרשי און — ונתן להם מפני זה הזרעים לחצרה, כי יש להם שייכות

זה עם זה, והשלים הניזר צאמרו: יקצרוהו, מאחר שתכלית החרישה והזריעה היא הקצירה.

וזרעי עמל יקצרהו. עמל נרדף לאון בכל מקום שהוא סמוך לו. והרצה כעמים ענינו יגיעה וטורח.

מליצה זו היא ע"ד הכתובים: חרשתם רשע עולתה קצרתם (הושע י, י"ג), זורע עולה יקצר און (משלי כ"ג, ח)

(ט) מנשמת אלוה — ומרוח אפו. המליץ שימש צומאמר: מנשמת רוח אפך (תהלים י"ח ט"ו) וחזהו לשנים.

יאבדו — יכלו. הכליון הוא יותר קשה מאצידה, כי האצידה נמלאת צאיזה מוקס, והדצר הכלה אינו עוד צומיאיות כלל.

הפעלים: יקצרהו, יאבדו, יכלו נסמכים הם על מה שאמר: כאשר ראיתי, כלומר כאשר ראיתי אשר כן (ההפך נעודת הנקי והישרים) נכחדו חורשי און, המוכינים את האון צומשצתם, כחורש זה שוכין לפני הזריעה, ואחרי כן יקצרוהו, כלומר רעתם שזה עליהם, וראיתי כי מנשמות אלוה יאצדו ונורח אכו יכלו (רש"י). לכן ראיתי צעצר, ושאר הפעלים צעתיד.

(י) שאגת אריה וכו'. דומה הרשעים הצוממסים לחיות הטורפות המכילות כחזק על כל שאר צעלי חי, ועם זה, עת לא יזמין השם טרפן, הן כלות וספות לשתע.

ושני בפירים נתעו. האריה והשחל יתעו לצלי אכל, ונולתעות כפירים תנתנה. וולת נתעו היא מורכבת משני שרשים — לתע ותעה, ותסוב לכל הנושאים. עד"ה: הרם שנימו בפיו מלתעות כפירים נתון (תהלים נ"ח, ז).

(יא) לייש אובד מבלי טרף. אף ליש גצור צצהנוה הוא אוצד עת יחסר טרפו. אובד אינו לשון אדם האוצד דצר מונו, אלא הוא ענוו הולך לאיצוד, כמו: תעיתי כשה אובד (תהלים קי"ט), — רש"י —

ובני לביא יתפרדו. ונחמות אלה הסכות צני לציא יתכדו מואליותם ונעצום. הו"ו של וצני הוא ו"ו ההושך והתולדה, ונוה שהליש אוצד יושך שצני לציא, שאין להם ווי שיסביק ונזונתם, יתכדו זה נועם זה.

לייש אובד — ובני לביא יתפרדו. עד"ה: כי הנה אויבך יאבדו יתפרדו כל פועלי און (תהלים נ"ג, י).

II.

יב וְאֵלֵי דְבַר יִגְנֹב  
וּתְקַח אֶזְנִי שְׁמִי מִנְּהוּ:  
יג בְּשַׁעֲפִים מִחַיֹּנוֹת לִילָה  
בְּנִפְל תִּרְדָּמָה עַל־אֲנָשִׁים:  
יד פָּחַד קָרָאֲנִי וְרַעְדָּה  
וְרֹב עֲצֻמוֹתַי הִפְקִיד:  
טו וְרוּחַ עַל־פָּנַי יַחֲלֶף  
תִּסְמָר שַׁעֲרַת בְּשָׂרִי:  
טז יַעֲמֵד וְלֹא־אֶכִּיר מִרְאֵהוּ  
תִּמוּנָה לִנְגַד עֵינִי  
דְּמָמָה וְקוֹל אֲשַׁמָּע:

דברי אליפו ער הנה הם רק ההקדמה וההצעה למה שהוא תכלית מענהו. אחרי אמרו כי יתמה על החפץ, שיראתו של איוב, אשר מקדם הוא בעצמו אמין בה הנכשלים, לא תאמין גם אותו באידו, ואהרי שהציע החלטתו כי הצדיק אינו נעזב לגמרי, — בא אליפו לעיקר ענינו, כי אין איש בארץ בתכלית השלימות, עד שיזכה בהחלט בעיני המקום. ולגודל ערך וחשיבות זה הרעיון עשהו אליפו במעטה החזיון, כאלו היה נגלה לו ממרומים.

(יז) וְאֵלֵי דְבַר יִגְנֹב. חולם חלי נגלה צחשאי דצר וסוד חלום, אשר יתיר כל התמיהות צעניניך.

הו"ו של וְאֵלֵי מחדר הענין שיצא עם הקדום. וסני שליסז החליט כי אין נקי חזד, היה לו להשיב על מה שחשך לו לחיז לטעון, שאין מן הראוי שיתסר הנקי כלל, ועל זה צאס תסוצתו כי הוא מן הנמנע, שיזכר החוש זכל עניניו צעניני הסוקס.

נקט יִגְנֹב צעמיד, לומר שהחזיון צא לו אחרי שהוא צעצמו תמוה על החכך, שהנקי יתסר.

וזה שכס זה הגלוי זלשון גניזה, לומר שלז נכנס הדצר צאזניו חלז צחקרתי צעלומז, כאלו מקפידים לזעלס על הגלות הסוד, כמו שזנינו צעלמוד: וזאן גליז

רָצִיָּא. וְתוֹ: מִי גַלֵּה רָז זֶה לָנָבִי. וְדוּמָה קָצַת מוֹלִיָּה זֶה לְאֹמְרָם: שְׁמַעְתִּי מֵאַחֲרֵי הַכְּרֻגִיד. אִלּוּ אִכְשָׁר אֲמֹר כֵּךְ צַעֲמוֹתָיו. כְּלֹמֹר, לֹא נָצִיף אֲנוּכִי וְלֹא צָן נָצִיף, וְאִינִי מוֹרְגֵל צַחֲזִיגוֹת, אֲזָל אִירַע זֶה כַּעַם אַחַת שֶׁהִתְגַּנֵּז אֵלַי הַחֲזִיזִין צַחֲשָׁאִי. וְוֹה שְׁהוֹרֵךְ אֲלִיכֶם לִשְׁנוֹשׁ צִמְלִיָּה הַחֲזִיזִין לַתְּלוֹת צוֹ הַעֲנִין הַעִיקָר צִמְעָהוּ, מִכְּנִי שֶׁלֹּא רָצָה עַדִּין לְהַשְׁיִמוֹ צִהֲדִיָּא.

**שְׁבִיץ.** קִיל דָּק. כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא צִסְכָּר מֵלֵת שְׁמִיץ מִתְּנַגְדַּת לַרַעַם (לְקֻמֶּן כ"א, י"ד).  
(יג) **בִּשְׁעִיפִים.** צַהֲרֹרִי הַחֲלוּמוֹת. וְעִינִין שְׁעִיפִים כְּמוֹ סְעִיפֵי הַאֵילָן שֶׁמִּתְרַגְּסִים וּמִסְתַּעֲפִים. וְכֵּן צִסֵּם זֶה יֵאָרִי לִצְ הָאָדָם וּמַחֲשָׁבוֹתָיו, מִכְּנִי שֶׁהֵן מִסְתַּצְכוֹת וּמִסְתַּעֲכוֹת וְעוֹלוֹת צִקְרָצוֹ כְּאַחַת צִכִּים הִרְצָה. וְאֲמֹר אֲלִיכֶם: הַעֲנִין שְׁאִי צוֹ לְגִלוֹתוֹ אֲלִיךְ כְּדִי לְהַתִּיר סְכִיקוּתֶיךָ, צֹא אֵלַי צִמְחָשָׁבוֹת וּדְמִיוֹנוֹת הִרְצָה, כְּדוּמוֹת הַחֲלוּם הַצֹּא לְאָדָם עַל מַשְׁכָּצוֹ צִלִּיּוֹת.

**בְּנַפְל תִּרְדְּמָה עַל אַנְשִׁים.** דֶּרֶךְ הַחֲזִיזִין לְחוֹל עַל הַמּוֹקְצֵלוֹ אַחֲרֵי שֶׁנִּסְכְּלָה עַלְיוֹ הַתִּרְדְּמוֹת כְּמוֹ שְׁמִיָּצוֹ: וְתִרְדְּמָה נִפְלָה עַל אַבְרָם (צִרְאִשִׁית י"א, י"ג).

(יד) **פַּחַד קִרְאֲנִי וְרַעְדָּה.** מִכְּסֵּד שֶׁקִּרְאֲנִי נִסְתַּצָּה רַעֲדַת אִיִּצְרִי.

**וְרֹב עֲצָמוֹתַי הִפְחִיד.** וְהַסְחִיד רֹב עֲצָמוֹתַי. וְשִׁנּוֹשׁ צַעֲזֵר הַמּוֹסֹכֵךְ לַעֲתִיד, כִּי הוּא מוֹרֵךְ אֵל קִרְאֲנִי צִיחֵם הַמּוֹקְדֵם וּמִאֲחֹר.

הַתִּרְדְּמוֹת תִּקְדֵם לְהַחֲזִיזִין, וְהַסְחִידוֹת תִּצְאֻנָּה אַחֲרָיו, ע"ד: **וְהִנֵּה אֵימָה חִשְׁבָּה גִרְלָה נִפְלָת עָלָיו (שס).** גַּם צִדִּיקָל מוֹנִינֵו הַחֲזִיזִין וְנִתְוֹאֵר צִדּוּגִמוֹל זֶה (דִּנִּיקָל י, י"א).

(טו) **וְרוּחַ עַל פְּנֵי יַחְלוּף.** אַחֲרֵי שֶׁקִּרְאוּ הַכַּסֵּד חֲלָף הָרוּחַ עַל כְּנִיו. — **חֲלָף** נִרְדֵּף לְכַעַל עֵבֶר צִהֲדֵל קָצַת. הַחֲלָף נִגַּע צַעֲסֵם אֲשֶׁר יַחְלוּף לְכְנִיו, וְהַעֲזָר יַעֲזֹר מוֹנְגֵדוֹ צִלִּי נִגַּע צוֹ, לִכֵּן נִאֲמֹר צַחֲצִקוֹק: **אִזְ חֲלָף רֹחַ וְיַעֲבֹר (א, י"א),** כִּי הַכּוֹנֵה שֶׁם לְמוֹר שֶׁלֹּא לִצְדַּע עֲזָר מִכְּנִיו אֲזָל גַּם הַלֵּךְ לוֹ, וְאַחֲרֵי הַרְחֹק מִכְּנִיו לֹא שִׁיךְ עוֹד חֲלָף.

**תִּסְכֵּר יִשְׁעֶרֶת בִּישְׂרִי.** שְׁעֶרֶת צִשְׂרִי נַעֲשׂוֹ זִקּוּכוֹת לְמוֹעֵלָה כְּמוֹסְמוֹרוֹת. שְׁעֶרֶת נִשְׁאֵל שֶׁל תִּסְכִּיר. וְיִסְכְּדָה מוֹלִיָּה זֶה עַל הַכְּתוּב: **סִכֵּר מִפְּחָדְךָ בִּישְׂרִי (תְּהִלִּים קי"ט).** וְיִסְכֵּי שֶׁכָּזֵר זָכַר הַכַּסֵּד, הַסְחִירוֹ צִמְחָמוֹר זֶה וְהַשְׁלִימוֹ צִמְלָת שְׁעֶרֶת.

(הו) הַיִּלִּית צִמָּה הַמּוֹחֲמוֹר הֵן שׁוֹת צַהֲרֹתֶיהֶן. הַעֲזָרִי לֹא יַחֲרוֹז וְיִשׁוּהַ הַצִּרוֹת סִיכִי הַדְּלִתִּית, אֲזָל הוּא שְׁמוֹר שׁוֹי הַצִּרוֹת שֶׁל מוֹלוֹת הַרְצוּכוֹת, צַהֲרִיִּצֵּו אֹתָן צִאֲוֹכֵן שֶׁתְּקַלְנָה עַל הַמִּצְטָא וְתִשְׁכַּחַם כְּנִיזִלִּים יוֹן הַשִּׁכָּה. וְהַמּוֹלִין שֶׁלָּנוּ הַכִּלִּיָּא לַעֲשׂוֹת צִמְלָכָה זֶה, כְּמוֹ שִׁירָאָה וִירְגִישׁ כָּל קוֹרָא מוֹצִין צַהֲשׁוּיַע הַדְּצִרִּים (לְחִזְנִיו).

(טז) יעמר. לא כרוח הסולף ועוזר והולך לו, אלא הוא נשאר עומד ממולי.  
ולא אכיר מראהו. וזכ"ז תמונה לנגד עיני.  
דממה. היתה עת שקט ודומיה — וזכ"ז וקול אשמע.  
דומה מלינה זו קצת למלינת אליהו צמורה (מ"א, י"ט).

י' האנוש מאלוה יצדק  
אם מעשהו יטהר גבר:

יח' הן בעבריו לא יאמין  
ובמלאכיו ישים תהלה:

יט' אף ושלני בתי-חמר  
אשר בעפר יסודם  
ידבאום לפני-עש:

אחרי תארו החזיון, וחילו ומחנהו אשר שלח לפניו — הפחד והרעדה והרוח והדממה — ספר מהקול שהגיע אליו, וגלה לאזנו הרעיון, אשר יפתר לו קצת המבוכה בעניני איוב, ואשר מן הראוי לאיוב שישמו על לבו.

(יז) האנוש מאלוה יצדק. האם יצדק האנוש לפני אלוה, עד שיוכל לומר שאינו ראוי לעונש.

אם מעשהו יטהר גבר. אם יטהר גבר לפני עשהו, לומר לכניו: אלהי נשמה שנתת צי טהורה היא, ואין שום הכרח שתמורק על ידי יסורים וחלאים רצים.

הו"ס של מאלוה ומעשהו אינו מ"ס היתרון, לומר שהאנוש לא יצדק יותר מאלוה, והגבר לא יטהר יותר מעשהו, כי את מי אין כמו אלה, ומה צורך היה להחזיון שצא לאליפז על זה. וגם מה זה הסמך שנותן לדבריו צמקרא שלאחריו: הן בעבריו לא יאמין, — אם יצויר שהאנוש יצדק יותר מאלוה, למה לא יצויר זאת ג"כ מעצדיו ומלאכיו. אלא ודאי ענין הו"ס כאן הוא מענין לפני, כמו: והייתם נקיים מה' ומישראל (צמדצר ל"ז, כ"ז), וכן: לא רשעתי מאלהי (תהלים י"ח, כ"ז).

יצדק. צמעשיו.

יטהר. צרוחו ונשמתו.

מאלוה. המושגית על מעשי צני אדם.

**מעשהו.** היודע תכונות יצירי כפיו וצוקן לצות וכליות.

וקדם יצדק ליעהר ע"ד לא זו אף זו. לא לצד שמעשיו אינם רצויים כל זרעם לכני השם, אצל אף כוונתו אינה רצויה צעיניו דיה.

(יח) **הן בעבריו לא יאמין.** ששינוי ממשצתו ויוציאותו אל הכועל צתכלית השלימות. לשי חזיה מהמצארים רומז כאן הכתוב על הצדיקים צצני האדם, אצל לו היה כך, מה זה שאומר אה"כ: **אף שכני בתי חמר,** האם הצדיקים לאו שוכני צחי חומר הם. אלא וודאי ירמוז כאן צעצדיו למשרתיו העומדים צרום עולם ומגידים ומשמייעים תהלתו ותכארתו, אולם גם הם יקצרו צצצחו של מקום, צאשר כלמו מונצלים הם צערך אל הצורה, ולא יספיקו למלל כל תהלתו.

**תהלה.** ההכך של תהלה — דוכי וגנאי. והוא חד צמקרה.

(יט) **אף שכני בתי חמר.** כש"כ שצני אדם השוכנים צצתי חומר נעדרי שלימות הם.

**הן — אף כי הם** לשון של ק"ו צמקרה, והחסיר כאן מלת כי שלא להאריך הדלת יותר על ד' מלות.

**בתי חמר** כינוי מוליצי לגוויות צני האדם. גוף האדם הוא משכן הנפש אשר היא חלק אלוה מנועל.

**אשר בעפר יסודם.** אשר לוקחו מועבר.

**ירכאום לפני עש.** אשר ידכאום — הנודכאים, הנוקרים שהאדם עלול וועיתיד להם — יותר ומהר וואשר ידוכא העש. — **ירכאום.** מענין **תשב אנוש עד רכא** (תהלים ז, ג).

**כ מבקר לערב יבתו**  
**מבלי משים לנצח יאברו:**

**כא הלא נסע יתרם בם**  
**ימותו ולא בחכמה:**

הוכיף בציורו מחליפת ועמל האדם, לעורר כוונת איוב על ההכרח שיש לאדם להשתדל בכל כחו בימים הריצים והמיעטים שנתנו לו בארץ. לקנות ולהביא לבב חכמה, ולזהר מאור שלא לאבד לב מתנה בכניכו וכתלונתו. אם בחיי הבלו גם החכמה תחסר לו, אז יפנו מכינו לגמרי ציוו הידו והדרו.

(כ) מבקר לערב יכתו. אשר יכתו כל היום. יכתו שרשו כתת, וזנינו ההפעל, ע"ד: וגבוריהם יכתו (ירמיה מ"ו, ה). ואמר מבקר לערב ע"ד: בבקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש (תהלים ז, ו).

מבלי משים. מוצלי משים — המשים, מי שיהיה — על לז, כלומר חיש מוהר. לנצח יאבדו. כי גז חיש האנוש ויעוף.

(כא) הלא נסע יתרים בם. הלא נעתק מהם היתרון שיש זהם צעצום (מול יתרים לעולליהם שענינו העושר הנשאר לזרעם אחריהם, תהלים י"ז) — ימותו ולא בחכמה. אם אחרי חיי עמלם ימותו עלי אשר נחלו חכמה. ע"ד: אדם ביקר ולא יבין נמשל בבהמות נדמו (תהלים מ"ט, כ"א). נסע, נסח ונעתק, כמו: דודי נסע ונגלה מני (ישעיה ל"ח, י"ג).

ענין חלה הכתוצים דומה לענין מוזמור תפלה למשה — תכלית האדם, וחלקו מכל עמלו — לקנות ולהציף לזכר חכמה.

## פרשה ה

### III.

א קרא־נא ה'יש עונך  
ואל־מי מקדושים תפנה:

ב כי לאויל יהרג־כעש  
ולתה תמית קנאה:

אחרי הציעו ענין החזיון חזר אליפו לתוכחתו, להראות לאיוב האולת אשר בידו, לזעוף על השם, ולתת לבו לבעס על רוע עניניו.

(א) קרא נא. הוסף לקרא ולזעוק חנם.

ה'יש עונך. האם תמצא מי שיענה לך ויושיעך.

ואל מי מקדושים תפנה. מי מהקדושים שיהיה אשר תפנה אליו צועותיך — לא יענך.

הרצה מהמזכרים נתקשו צאור הכתוצ הזה. אצל אם נאחז צמודת דבר הלמד מענינו ודבר הלמד מסופן יזורר לנו טעמו על נכון. ממה שאמר להלן מול

הכתוב הזה: **אולם אני אררוש אל אל**, מוכח שקריאה הנזכרת כאן אין צוֹשִׁמֶעֶתָהּ הקריאה לאל, אלא לאִיזָה מלאך. וזה שאמר: **ואל מי מקדושים תפנה**, כי **קדושים** הוא כינוי ותואר לנולאכים, כמו שמינינו: **אף אמונתך בקהל קדושים** (תהלים כ"ט, ו). ונראה שהתחיל אליכז להראות ספיקותו צטרת ותמיונות אמונת איזז, כאלו חשדו שאינו מאמין שהצורא צעצמו הוא משגית על צרואיו, אצל מוסר הנהגתם לנולאכיו, והוכיחו אליכז צרמיצה על כי כונה היום לצצו מעם השם. כי ענין פנה הוא נטיית הלצ מחדד אל אחר. כמו: **כי פנה אל אלהים אחרים** (דברים ל"ה, י"ה), **אשר לבבו פונה היום מעם ה'** (שם כ"ט, י"ז), **ולא פנה אל רהבים וישטי כזב** (תהלים מ, ה), **פנו אלי והושעו** (ישעיה מ"ה, כ"ז).

ולכי זה שכיר עולה חצור זה הכתוב המתחיל כרשה חדשה עם הכתוב המסיים הכרשה הקדומה, וכן עולה חצורו יכה עם הענין שלאחריו.

זהו קשורו עם וזה שקדם: הנה ענין סוף דברי החזיון הוא, שימי האדם אשר הם מולאים עמל ותלאה ויעוכו חיש מהר, יתמו לריק ולצהלה, ואלו ילך מכאן ולא יצין ועל כל שאר הכסדיו יכסיד גם הכמותו, הלא אז יעתק כל יתרונו ומנו—יתר שאת הסכומה ויתר עוז יקרו וגדולתו.

אחר הצעה זו אמר אליכז לאיזז: כאלה תצער ותכסל גם אתה צזעקך על שצרך ללא הועיל. הקריאה של צער אשר איננה כונה אל אלהים וודאי סכלות גדולה היא כי מי זולתו יוכל להושיעך.

וזהו קשורו עם שלאחריו: הקריאה שאין כוונתה לדרוש אל אל היא אך קריאה של כעס, והכעס צחיק כסיל ינוח ולא יועיל לו ומאומה, כ"א יהרגהו ויורידהו שחת.

וגם נראה שיש כאן קצת התול צולת נא, כאלו לעג עליו על אשר עוד לא קנה הכמה, ואיור לו: צצקשה מונך, הוסף צזעקותיך למוען תנוצא אתה צעצונך, כמה גדלה סכלות האיש הנותן את כיהו לכעוס על רוע הסדר צווקרי צני האדם.

(ג) **כי לאויל יהרג כעש**. שינוש צלמו"ד צווקוס את שלא להכציר הדלת צמלין. ולחבר הסיוון הסעול אי אכשר, ווכני שיקשה—מי יהרג את מי. ודומה לזה מונח: **הרגו לאבנר** (ש"ז ג, ל).

**ופתה תמית קנאה**. ע"ד: **רקב עצמות קנאה** (משלי י"ד, ל). כאן אין צורך לסיוון הסעול, כי הסיון של תמית יוכיח על הסעול ועל הסעול.

אגב הכעס אשר גינה עליו אליכז את איזז זכר ג"כ הקנאה, כי כעס וקנאה אחים הם, כמו שמינינו: **הם קנאוני בלא אל בעסוני בהבליהם** (דברים ל"ז, כ"ה). כיון שצא אדם צציצת צרותיו לכלל כעס צא ג"כ לכלל קנאה, לקנא צבוללים כי ינוצו חיל. והזהירו אליכז על זה, שלא יקנא ציורעים. עד"ה: **אל תתחר בנרעים אל תקנא בעשי עולה** (תהלים ל"ז, ה).

ג אני ראיתי אויל משריש  
ואקוב נהו פתאם:

ד ירחקו בניו מישע  
וידבאו בשער ואין מציל:

ה אשר קצירו רעב יאכל  
ואל-מצנים יקחהו  
ושאף צמים חילם:

אליפז הולך ומראה, כי אין קיום לשלות הרשע אף שהוא מתערה לזמן מה כאזרח רענן. כי אחריתו להכרית, ובניו נוע ינועו, ואין חונן ומשך חסד להם. למה זה א"כ יתחר ויקנא הנקי, אשר תקותו לא תכרת, באיש עושה מזמות המצליח בדרכו.

(ג) אני ראיתי אויל משריש. ראיתי אויל עושה שרש פרה ומתערה. משריש מענין הבאים ישרש יעקב (ישעיה כ"ז, י). וקרא לאיש כועל און אויל, מכני שאין אדם חוטא אל"כ נכנס צו הוה שטות.

ואקוב נהו פתאום. זיינתי ונקצתי נהו פתאום לנות מחרה, אמרתי כלצי שאי אפשר שיעמוד האויל הזה בשלותו זמן רב.

אלו היה הפירוש, שהוא — המדבר — קללו פתאום, אולי צלי הקללה הצליח ועשה פרי, ומה ראיה יש כאן על אדגן הרשעים צהשגת אלוה, לעונש על רוע מעלליהם. אלא ודאי הכוונה שהכיר צדיק מפורעות שאין נהו המקום אשר צוה שם השם את הצרכה. — עד"ה: מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקים יברך (משלי ג, ל"ג).

מליצה זו נוסדה על הכתובים: ראיתי רשע עריץ ומתערה. כאזרח רענן — ויעבור והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא (תהלים ל"א, ל"ה — ל"ו).

(ד) ירחקו בניו מישע. סרס המקרא — ירחק ישע מצניו, ע"ד: רחוק מרשעים ישועה (שם קי"ט).

ידבאו. ידוכאו. שרשו דכא, צנינו ההתפעל צהוראת הנכעל, והתי"ו כצלע דגשות הד'.

בשער. מקום המשפט. ע"ד: ואל תרכא עני בשער (משלי כ"ג, כ"ז). ואין מציל. חין מי שינילם מיד עשוקי אציהם אשר גזרה ידם עתה.

(ה) אשר קצירו רעב יאכל. נתן טעם למה שנא עליו כך. מכני שראיתי שאויל זה יאכל קצירו של רעב. קצירו רעב, קצירו של רעב, דוגמת המאמר: ואחריתה שמחה תוגה (משלי י"ד, י"ג). ולא אמר קציר רעב, למנוע כנישת

הרש"ן, וכן לא חומר צושלי ואחרית שמחה למונע כנישת התי"ו והשי"ן אשר הם שים צהצרתם.

ואל מצנים יקחהו. ולא לצד שיגזול ויאכל קצירו של הרעצ, חצל גם אותו צעניו, הנגזל והשדוד, הוא לוקח צחזקה לשונו צחצורת נושאי הצנה שלו, לעצדה ולשומר שדותיו.

יקחהו. נושאו, החייל הנגזל והחומם, והכנוי הו, שז חל גוף הרעצ.

מצנים. לחזות נושאי צנה.

ושאף צמים חילם. ושאף חיל של צמים.

צמים ושרש צמח על משקל צדים מן צדא, כלומר צמאים. מלה זו נפרשה והמוצאים על כוונת כנים — שודדים, שצכות וכדומה. חצל הכירוש צמאים הוא היותר נכון. ויש לנו כאן ג' ידיים מוכחות על זה. הא' מוכני שצענין זה הוא יותר מוקציל לרעצ. ב' מוכני שהכעל שאף, אשר טעמו כונו שאצ, נאות יותר לענין זה. ג' מוכני שצחצורה זו תככים ותתאים גם וולת חילם יותר לכוונת כל המאמר, ויהיה ענין חילם מענין משקה, כמו: **האנה וגפן נתנו חילם** (ויאל צ, כ"ז).

צמים חילם. חיל של צמים, או צמים וחילם יחדו.

(ענין חלה הכתוצים (ג—ה) חזר למועלה, לונה שחור: **כאשר ראיתי חרשי און וכו'.** כי עקר כוונתו היה שם לומר לחיז, שהיה לו לתלות יסוריו צחצורה חטא שצידו, ומאחר שאין האדם קוצר חלא מזה שהוא חורש וזורע. חצל כדי להשיג על מזה שהיה אפשר לו לחיז לטעון, שהוא חף מכל כשע, הוכרח חליבו לפסוק צעניו שהתחיל צו, ולהציג לעיני חיוצ החיזון הנורא והנכלל הצא לו על זה ואשר צו הקול הלך והגיע לחיזו — **האנוש מאלוה יצדק.** וצדעיו הנכבד הזה גם הוכיח לו, כי חילת היה להמיוכר לתת לצו לכעס, המונעו מהשגת תכלית החיים — קנות חכמה וצניע. ונזה הוא צא חל ענין החייל המוחזרו חל ענינו הראשון. ואמר חליבו — מזה שמוצתי לך צתחלה צושל הסרישה והצריעה חוות הוא וכך היה המעשה: **אני ראיתי אויל כישריש וגו'.** ומוכני שכוונתו צזה הספור היתה לרמוז על מזה שקהר לחיזו וצניו, ועדיין לא רצה להרשיעו צהדיח, לא חומר רשע חלא חוייל).

אל הקורא: — קרא בפ"ך כתובי ד' ה' ו' והשמיעם לאוניך, ותמצא כי המלות: **ואין מציל** התצוררנה מחדש באוניך באות צד"ק הבא בכל מאמר ומאמר, באותן המלות אשר תפול עליהן ראשית הכוונה — **קצירו, מצנים, צמים, יצא, יצמח,** או תבין לדעת גורל חכמת וכשרון המליך, להקל מלותיו על המבטא, ולהנעימן בשווי ההברות, וזה דרכו בכל מליצותיו בספר.

י כִּי לֹא יֵצֵא מֵעֶפֶר אֹן  
וּמֵאֲדָמָה לֹא יֵצֵמַח עֵמֶל:

ז כִּי אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד  
וּבְנֵי רִשָּׁף יִגְבִּיהוּ עֹף:

(ו) **כִּי לֹא יֵצֵא מֵעֶפֶר אֹן וכו'.** האון והעמל לא יצאו צאקראי צלי איזה סיבה מולד האדם, כאלו יצאו ונמחו מעפר. אם לא יחרש האון ולא יזרע העמל גם לא יקצרו. הם אינם צאים אלא בשליחותו של מוקם לתשלום על מעשים רעים.

**און ועמל** מורים על המעשה הרע ועל גמול המעשה הרע. לעיל זכתו: **חרשי און וזורעי עמל** (ד, ח) הם מענין הראשון — מעשים רעים. וכאן הוראתם היא מענין השני — מקרים רעים. והטעם לשמות המשתתפות לאלו שני הענינים הוא, מפני שהמעשים הם גורמים המקרים — הגמול הוא לפי המעשה.

(ז) **כִּי אָדָם לְעֵמֶל יוֹלֵד.** אך האדם הוא הגורם של העמל היולד וקרה לו.

**כי — כי.** צמקרא הקודם הוא משמש כלשון **רהא**, וצמקרא זה הוא משמש כלשון **אלא**.

**יולד.** אירע ונתחדש. — **ילד מורה ג"כ** על ההתחדשות המקרים צמורות הזמן, כמו: **כי לא תדע מה ילד יום** (משלי כ"ז, א). אלו היום הענין כאן שהאדם נולד לעמל, היה לו לומר **יולד**.

**ובני רשף — יגביהו עוף.** והחיים הכוגעים צאדם מעופפים צגוצה, כלומר אלוה מועל שולח אותם ומנזה עליהם צמכגיע. — **מול ומאדמה לא יצמח עמל.**

**רשף.** שם תואר לשציצי דנור, כמו **רשפיה רשפי אש** (שה"ש ח, ו); וקרוצ לו צענין שורש רצץ צמלת רצפה לכינוי לגחלת, כמו **ובידו רצפה** (ישעיה ו, ו). — ומליצי העצרי שימשו צשם זה לכינוי לשלהצת השמיימית אשר יצאו מעומם הצרקים אשר הם חצי שדי וכלי זעמו, כמו **ולחמי רשף** (דברים ל"ז, מ). וכינוי צשם זה גם הצרקים והחיים, כמו **ויצא רשף לרגליו** (חזקוק ג, ד), **שמה שבר רשפי קשת** (תהלים ע"ו, ד).

**ובני רשף.** ע"ד **בני אשפתו** (איכה ג, י"ג), וכן **בן קשת** (לקמן מ"א, כ).

**יגביהו עוף.** מעופפים צגוצה ושומרים וממתינים עד שיהיה האדם מוכן לכורענות ואלוה יצוה עליהם.

## IV.

ח אולם אני אֶדְרֹשׁ אֶל־אֵל  
וְאֶל־אֱלֹהִים אֲשִׁים דְּבַרְתִּי:

ט עֲשֵׂה גְדֻלּוֹת וְאֵין חֶקֶר  
נִפְלְאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר:

י הִנֵּתָן מִטֶּר עַל־פְּנֵי אֶרֶץ  
וְשִׁלַּח מַיִם עַל־פְּנֵי חוּצוֹת:

יא לָשׁוּם שְׂפָלִים לְמָרוֹם  
וְקִדְרִים שֹׁגְבוּ יֵשַׁע:

עתה אחרי הוכחות האלו, כי אין צדיק בארץ אשר לא יהיה ראוי לעונש, וכי כעסו על ענשו אך יפסידו לגמרי—אאלפך מה שהוא היותר טוב במצבך: תפלה לעני כי יעטף ולפני ה' ישפך ש' חו! כי הוא, הכל יכול, עושה גדולות ונפלאות למלט דלים המיחלים לחסרו.

(ח) אולם אני אדרש אל אל. חלו הייתי חני צמקומך לח הייתי חוזו צמודתך לכעס ולהתרעס, כי אם נשאתי נכסי אל השם.

ואל אלהים אשים דברתי. אך לחלטים לצדו ערכתי דצרי.—דברתי שימש המליך כדרכו צסכר צס קצון דבְּרָה המורה על כללית המוקרים והמאורעות.

(ט) עֲשֵׂה גְדֻלּוֹת. גדולות, חוקי הטבע.

וְאֵין חֶקֶר. שאין לצד עד קצן. ע"ד: ולגדלתו אין חקר (תהלים קמ"ה, ג). אין לה גבול ויודה.

נִפְלְאוֹת עַד־אֵין מִסְפָּר. נפלאות, אותות יוצאות מוגדר הטבע, והוא מורצס לעשות עד שאין מוסכר להן.

נוסד על הכתוב: לעושה נפלאות גדולות לבדו (שם קל"ו, ד), וחלקו המליך לשני מחמורים, ונקט גדולות לצד ונפלאות לצד.

(י) הנותן מטר על פני ארץ, אשר לומר השמים תשתה מים.

וְשִׁלַּח מַיִם עַל פְּנֵי חוּצוֹת. שולח מועינים צמלים אשר יכולו החוזה.

אֶרֶץ—חוּצוֹת. המליך חנה הכתוב: עַד לֹא עֲשֵׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת (משלי כ, כ"ו) לשני מחמורים.

• צעצור שהגשם צא לפרקים ונעטים, גם יש עתים שיכלה הגשם צעת הצורך, וינעקו צני האדם אל הצורא, ויצוה על העצים להמטיר, על כן הזכיר זה האות צפרט, יותר משאר נעשי צראשית ותשמישו של עולם ההוים, כי החקים ההם לא ימושו, וזרח השמש וצא השמש, ואין נכר צהם דצר פלא, אצל הגשמים הם ענין כפלא (רש"ז).

(יא) לישום שפלים למרום. עשה גדולות לשום שפלים למרום.

וקודרים שגבו ישע. ונמשך מזה שהקודרים שגבו ציסע. ע"ד: ישועתך אלהים תשגבני (תהלים כ"ט, ל).

ג' מקראים האחרונים הם מנצחדים יחדו צענין, ונותנים משפט הניוני אחד שלם — נושא ונשוא ויחס התכלית. ולריכים אנו לסרסם כדי לצארם כהוגן. וזה סדורם לפי הכוונה:

הנותן מטר על פני ארץ  
ושלח מים על פני חוצות  
עשה גרלות ואין חקר  
נפלאות עד אין מספר —  
לישום שפלים למרום  
וקודרים שגבו ישע!

וכל זה לתת סעד לאמרו: אולם אני אדרש אל אל כי הוא המושגי צטצע, מושגי ג"כ על צני האדם ולא יעצם צצר להם, אצל ישמע שועתם ויושיעם.

יב מפר מחשבות ערומים  
ולא תעשנה יריהם תשיה:

יג לכר חכמים בערמם  
ועצת נפתלים נמהרה:

יד יומם יפגשו חישך  
וכל ילה ימשישו בצהרים:

טו וַיֵּשַׁע מִחֶרֶב מִפִּיהֶם

וַיִּמְדַּח חֶזֶק אֲבִיוֹ:

טז וַתְּהִי לַדָּל תִּקְוָה

וְעֹלָתָהּ קִפְצָה פִּיהָ:

עֵתָה הוּא הוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר מֵהֶן הַגְדֵּלוֹת וְהַנִּפְלְאוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה אוֹתָם אֱלֹהִים, כְּדִי לְשׁוֹם שְׁפָלִים לְמָרוֹם.

(יג) מִפֶּר מַחֲשָׁבוֹת עֲרוֹמִים, מִכֵּר וּמַחֲשָׁצוֹת אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲרִימוּ סוֹד עַל דָּל וְחֲצִיּוֹן לְכַנָּס תַּחַת יָדֵיהֶם.

וְלֹא תַעֲשִׂינָה יְדֵיהֶם תּוֹשִׁיָה. וַיּוֹשֶׁךְ מוֹזָה שֶׁלֹּא תִלָּא וּמַחֲשָׁצָתָם אֵל הַכּוֹעֵל, וְלֹא יִצְלָעוּ מוֹזְמוֹתֵיהֶם.

עֲרוֹמִים. חֲצִיּוֹן רֶכֶּן, עֲרֻיִלְאִין דְּנָשִׁין.

תּוֹשִׁיָה. וּלְהֵאָזֵן נִגְזֶרֶת מוֹלֶכֶן יֵשׁ, וְהוֹרָאתָ זְכָלָל, דָּצֵר שֵׁשׁ לוֹ יִשׁוֹת. וְהוֹרָאתָ זִכְרֵי תַשְׁתָּנָה עַל כּוֹזָה כְּנִים, כְּפִי הַעֲנִין שֶׁהָיָא מוֹזָכָה לוֹ — חֲכָמָה, עֲצָה, גְּבוּרָה, תְּכֵלִית וְשִׁלְיֻמוֹת. וְכֵאֵן הוֹרָאתָ — הַשְׁגַּת הַתְּכֵלִית הַנִּרְצִית זַעֲרֻמוֹת הַעֲרוֹמִים.

מִלִּיָּה זֶה נִסְכָּה עַל הַכְּתוּב: ה' הִפִּיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחֲשָׁבוֹת עַמִּים (תְּהִלִּים ל"ג, י), וְהִצֵּר הַמּוֹלֵךְ תַּחֲלַת הַכְּתוּב וְכּוֹכּוֹ וְשֶׁנָּה עוֹנִים לַעֲרוֹמוֹת, וְשׁוֹשׁ צִוְלַת עֲצַת צִיּוֹנוֹר הַשָּׁנִי שֶׁל כְּתוּב שֶׁלֹּאֲחֲרָיו.

(יג) לִכְר חֲכָמִים בַּעֲרָמִים. לֹא לִכְר שֶׁתּוֹכֵר וּמַחֲשָׁצָתָם, אֲזַל גַּם יִלְכְּדוּ צִחוֹתָה תַחֲצִלָה זַעֲמוֹת שֶׁחֲצִיו לִלְכּוֹד זֶה אַחֲרִים, כִּי זִדְצֵר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם. חֲכָמִים לַהֲרַע. בַּעֲרָמִים זַעֲרוֹמֹת.

וְעֲצַת נִפְתָּלִים נִמְהָרָה. אֵף הַעֲנָה אֲשֶׁר חִינָנָה יַעֲזֹנָה לַרַעַת אַחֲרִים תִּהְיֶה נִימְהָרָה וְצִלָּה.

נִפְתָּלִים נִדְדָף לַעֲקָשִׁים, כּוֹזֵי שׁוֹמְרֵי: דּוֹר עֲקָשׁ וּפִתְלָתֵל (דְּצָרִים ל"ג, ה), וְכֵן: אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעֲקָשׁ (וַיִּשְׁלִי ח, ח). — נִמְהָרָה כֹּאֵלֹ נַעֲשִׂית צוֹהֲרוֹת צִלֵּי הַעֲוֹן עֲנָה, כּוֹזֵי: וְלִבָּב נִמְהָרִים יִבִּין (יִשְׁעִים ל"ג, ד).

ג' וְנִדְרַעַת יֵשׁ כֵּאֵן מַחֲשָׁבָה עֲרָמִיָּה וְעֲצָה. הַמַּחֲשָׁבָה הַרְעָה אֲשֶׁר יִחְרוֹשׁ הַעֲרוֹמִים עַל אַחֲרִים, אֵף שֶׁלֹּא חוֹצֵלָה זַעֲרוֹמוֹת, תּוֹכֵר. וְצַחֲצוֹלָה הַמַּחֲשָׁבָה וְהַתְּקָנָה זַעֲרוֹמוֹת וְהַתְּנַכְלֹת יִלְכְּדוּ הֵם זַעֲמוֹת. וְגַם עֲנָתָם זְכָלָל, אֵף שֶׁחִינָנָה יַעֲזֹנָה לַהֲרַע, אֲזַל זֶאֶשֶׁר הֵם עֲקָשִׁים וְנִלְוִים זְכָל אַרְחוֹתֵיהֶם, לֹא תִלָּח לָהֶם, כִּי הֵם הַעֲשֵׂה גְדֻלוֹת וְנִכְלָאוֹת לָשׁוֹם שְׁכָלִים לְוִירוֹם יִסְכֵּל דַּעַתָּה, וְכָל חֲכָמוֹתָם תַּחֲצִלָּע.

(יד) יומם יפגשו חשך. עתם תתעם כ"כ עד שיכנסו ציוס כמו צחשך.  
 וכלילה ימששו בצהרים. וכוונ צלילה ימששו צהרים, כלומר, יתעו אך  
 דצר הצרור וגלוי לכל כמו השמש צהרים. עד"ה: והיית ממשש בצהרים  
 כאשר ימשש העור באפלה (דצרים כ"ה, כ"ט).

(טו) ויושע. וכן יושע השם, הנושעים, כלומר וכל אלה הנכלאות תושע  
 שתצוא התשועה לאותם הנצרכים לה, כי השם עשה גדולות ונכלאות לשום שכלים למרום.  
 מחרב וחרצם, והוא מוצן.

מפיהם, כי חרצות צפיהם.

ומיד חזק אביון. עד"ה: מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו  
 (תהלים ל"ה, י).

סנך חרצ לפה ולוד עד"ה: הצילה מחרב נפשי ומיד כלב יחידתי —  
 הושיעני מפי אריה (שם כ"ז, כ"א — כ"ז).

מחרב מפיהם ומיד. די לו"ו הצור לכני השם האחרון, כמו: במסות  
 באותות ובמופתים (דצרים ד, ל"ד). ולהוצארים התוצעים אותו לכני כל שם  
 ושם צפני עזמו, ונשנים מכני שחסר כאן הו"ו לכני מפיהם, או מלת מחרב למחרב,  
 או מפיהם לכיפיהם, מענין חרב פיפיות (תהלים קמ"ט, ו), אומר: כי יצולע כאן  
 הו"ו מכני ג' אותית בומ"ף שתפגושנה יחדו. ונוזה הטעם ג"כ יחסר לחרצ הכנוי  
 הרצים.

(טז) ותהי לדל תקוה. אחר כי כל התנכלותם להכיל עני ואביון לריק היא,  
 תתחדש ותתחזק ומילא תקות הדל.

ועולתה תקפץ פיה. ופי העולה אשר דצרה עתק צגאוס וצו תסגר ותאלס.  
 ע"ד: וכל עולה קפצה פיה (תהלים ק"ז, מ"ז). ותסת כל עולה צחר המלץ  
 צקצון עולתה שלל להאריך הדלת.

## V.

י הנה אשרי אנוש יזכיתנו אלוה  
 ומוסר שרי אל-תמאס:

יח כי הוא יבא יבאש  
 ימחץ וידו ידיו קרי תרפינה:

אחרי ראותך מכל אלה, כי השם משגיח על דרכי בני האדם, ועשה גדולות ונפלאות להקים  
 מעפר דל. יכון לך לקבל היסורים שבאו עליך בחבה, כי רק לטובתך נתכוונו מאת המקום —  
 למרק ולצרף אותך מכל חטא ואשמה, ולהטיב לך באחריתך.

(יז) הנה. לעורר הכוונה על אומתת וצרור הדברים שיצאו, כאומר, מה שיש לי עוד לומר לך צענייך הוא אמת צלתי ספק וצלי טוען נגדו, ומוסכם מכל אנשי השכל ומוכרסם בכל זמן ומקום.

אשרי אנוש יוכיחנו אלוה. כי את אשר יאהז ה' יוכיח.

ומוסר שדי אל תמאס. וראוי לך מוכני זה שלא תמאס צמוסר שדי.

זה הכתוב נחצר מאלה שני הכתובים: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה (תהלים ז"ד, י"ז), מוסר ה' בני אל תמאס (משלי ג, י"א). המליך הניח הכתובים כוועט כמו שמוצאם והתחיל מוכני כן על דרך כלל צלשון נסתה, וסיים צנוכה, נערך צברטית אל חיוצ. אלל שנה גבר לשם אנוש צמוסר הראשון, וצחר צכנוי שדי תחת שם ה' צמוסר השני, ווכני שדרכו לשמור צמולתיו שווי ההצרות צכל ונה דאפשר. וגם שנה הסעל תיסרנו ליוכיחנו מוכני מולת מוסר שנקט צמוסר שלאחר זה.

(יח) כי הוא יכאיב ויחבש. ע"ד: יך ויחבשנו (הושע ו, ח). והרחיצ המליך מולת יך מולת יכאיב שלא להרצות צמולת קצרות רזוכות זו אחר זו. — חבש ענינו התול המכה צרטייה. כמו: לשום חתול לחבשה (יחזקאל ל, כ"א).

ימחץ וידיו תרפינה. ע"ד: מחצתי ואני ארפא (דברים ל"ז, ל"ט). תרפינה. ע"ד נל"ה צו"ד צוקוס אלף.

יט בִּישׁ צָרוֹת יִצִּילָךְ  
וּבִשְׁבַע לֹא יִנַּע בְּךָ רַע:

על החלטתו במה שקדם, כי היסורים לטובת האדם הם, וכי השם ימחץ וירפא. יסר אליפו הנחמה אשר הוא מכיים בה תוכחתו.

(יט) ביש צרות. כשתצואינה לעולם.

יצילך. על ידי היסורים שתיסרת צהם.

ובשבוע לא ינע בך רע. וגם צשציעית כשתצוא לא ינע צך רע (רש"י).

מונה העצרי לשוש צחזה ווספרים צמוליה ע"ד גונוח והכלנה, אלל כאן הם צאים צדוק וכיוון, כי ז' מייני כורעניות צלו לעולם, כמו שהוא הולך ומונה ווספרן, ואלו הן:

כ ברעב פֿרֿךְ מָמוֹת  
וּבְמִלְחָמָה מִיְדֵי חָרֵב:

א' רעב ב' מלחמה

(כ) ברעב פֿרֿךְ מָמוֹת. אס יהיה רעצ צאָרָץ יתן לך ווזון די סכוקך לכדותך ומוות. הרעצ הנזכר כאן הוא רעב של בצורת דהיינו יוקר התצואה ומצת עצירת הגשמים, או ומצת השדכון.

ובמלחמה סדך מידי חרב שלא תהיה נסכה צמלחמה. — פֿרֿךְ צעזר, כי הכדיה תקדם למיתה, כלומר יכדו מעצור צחת מוחות הרעצ, ומוכול צידי חרצ ציוס קרצ.

כא בִּשְׁוֹט לִשְׁוֹן תַּחבֵּא  
וְלֹא תִירָא מִשּׁוֹר כִּי יָבוֹא:

ג' שוט לשון, ד' שור.

(כא) בִּשְׁוֹט לִשְׁוֹן תַּחבֵּא. עת ישוטטו צאָרָץ איזה עם ולשון להוריש מונה יושציה ולהולכס שצי, תחצא ותסתר ווהס, ותנצל ויפוענות הגלות ותשכון צאָרָךְ. עד"ה: קול שוט וקול רעש אופן (נחוס ג, צ), שוט שוטף כי יעבר (ישעיה כ"ח, ט"ו). לו ענין שוט — מלשינות, מאי תחצא, הכי יסתר איש צמסתרים מוכני המכהו צלשונו.

ולא תירא משור כי יבא. לא תירא מהארצה הצא צגצולך שיכרית האוכל מחדותיך. כו"ש: וכשור משרי יבא (יואל א, ט"ו), ושצ שס על הארצה. והרעצ הצא מוחות הארצה, האוכל את כל העץ ואת עשצ כל הארץ, הוא רעב של כליה.

כב לִשְׂד וּלְכַפֵּן תִּשְׁחַק  
וּמִחַיִּת הָאָרֶץ אֶל־תִּירָא:

ה' שד, ו' כפן, ז' חית הארץ.

(כב) לִשְׂד, זה הרבר, כו"ש: מקטב ישור צהרים (תהלים ז"א, ו). ולכפן, נרדך לרעצ, תרגוס רעצ כפנא. וזה הרעצ הצא מווצור אשר תצא צו העיר מוכני האויצ אשר יקרצ אליה להלחם צה. וזהו רעב של מהומה. ונקרא

הרעצ הזה כסן נוכני שצציאת הנניסית תכסן התצואה צווקוס סתר. ויש לו אס  
צססר: בחסר ובכפן (לקוון ל, ג).

תשחק. תהיה צטיח מכניהם שלא יכסידוך. כונו: ותשחק ליום אחרון  
(משלי ל"א, כ"ה).

ומחית הארץ אל תירא. אל תירא כי תרצה עליך חית הארץ. והו וצצצע  
לא ינע צך רע.

כג כִּי עַם־אֲבֹנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתָהּ  
וְחֵית הַשָּׂדֶה הַשְּׁלָמָה־לָּהּ:

(כג) כִּי עַם אֲבֹנֵי הַשָּׂדֶה בְּרִיתָהּ. לשמורך מכתן ותנין השוכנים ציניהן.

וְחֵית הַשָּׂדֶה. אשר תשכון על כני השדה ואינה צומצואות —

השלמה לך. תהיה אתך צצצית שלום ולא תציקך.

עד"ה: וברתי להם ברית ביום ההוא עם חית השדה (הושע ז, כ),  
וברתי להם ברית שלום והשבתי חיה רעה מן הארץ (יחזקאל ל"ד, כ"ה)  
הנולד חלק נולות ברית שלום לשני מואורים ונתן הצרית לאצני השדה, והשלום  
לחית השדה.

כד וִידַעַת כִּי־שְׁלוֹם אֶהְלֶךְ  
וּפְקַדְתָּ נֹוךְ וְלֹא תַחֲטֹא:

כה וִידַעַת כִּי־רַב זֶרַעַךְ  
וְצֹאצְאֶיךָ בְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ:

(כד) וִידַעַת כִּי שְׁלוֹם אֶהְלֶךְ. כשתלך צאחד המוקמוות יהיה לך נכון וצטוח  
כי אהלך הוה צשלום וצשלום (רש"י).

וּפְקַדְתָּ נֹוךְ וְלֹא תַחֲטֹא. וכשתחזור לציתך לפקוד את נוך אם חסר שום דצר  
מוצוה, תוצא שלא יחסר מוצו כלום (רש"י). עד"ה: ושמתי פקודתך שלום  
(ישעיה ס, י"ז). וחלק הנולד נולות פקודתך שלום לשני מואורים.

וִידַעַת — וִידַעַת. תויד וצכל עת וצכל שעה יהיה לך נכון וצטוח ושאנן מוסד  
רעה. חליכז חיור זהה מול ויה שחור חיו: כי פחד פחדתי.

וְצֹאצְאֶיךָ וכו'. וצני צניך. — עד"ה: ויציצו מעיר בעשב הארץ  
(תהלים ע"ז, ט"ו).

כו תבוא בכלח אלי־קבר  
בְּעֵלוֹת גְּרִישׁ בְּעֵתוֹ:

(כו) תבוא בכלח אלי קבר. תמות אחר מלאת יומיך. בכלח. לפי ענין המליצה יסתר וילמד מענינו שהוא לשון גמר ציטוט התצווה, כזו שצוה כל צורכה (רש"י). ויש לו אח צסכר: עלימו אבר כלח (לקמן ל, ז), וגם שם מורה הענין שטעמו זקן.

בעלות גריש בעתו. כמו שסתלק הגדיש מן השדה לגורן אחר שנתצט צימו הקין כל צורכו, כן גם אתה תאסף אל קצרך זקן ושצע ימים. הכתוצים מי"ט עד כ"ו נוסדו על מזמור ז"ל צסכר תהלים. גם שם מכויות הן שם מכות אשר יציל מהן השם כל החוסה בו, והשצע לא יגש. ומלצד זה נמצאו דמיונים הרצה צוולות ומאמרים צין זה המזמור והכתוצים שלפנינו.

כו הנה־זאת חקרנוה בן־היא  
שְׁמַעְנָה וְאַתָּה דַּע־לִךְ:

(כז) הנה זאת חקרנוה. אין אני גוזר ומחליט כל אלה ומאומדן דעתי לצד, אלא אחר העיון וחקירה צדצר.

בן היא. ואמת ונכון הדצר, ואין כאן שום ספק. שמענה. כדי שיכנסו דצרי צלצך.

ואתה דע לך. חקור עליהם ג"כ אתה צענמד כדי שתציגם על צורים. דע מה מאלו הדצרים יאות לך להנאתך ולטוצתך, וצחון אם תקח אמרי ואם תחדל. אצל צלי ספק תוצא גם אתה שכן היא.

אמר: חקרנוה צרצים, לרמוז לו שצציריו מסכימים עם דעותיו וכלמו מדצרים מתוך גרונם.

תשובת איוב. — אף שמענה אליפו רך הוא מאוד, ויסודותיו שהניח מקובלות הן על נפש כל מאמין, בכ"ז חדרו אמריו בטן איוב כמדקרות חרב, והרבו לפצוע לבו הכאוב. מי שיציג דברי אליפו נגד עין שכלו בלב שקט, חפשי מכל מחלה ותוגה, לא לבר לא ימצאם בלתי מהוגנים, אבל גם ימצאם ערבים על און שומעת ונעימים לחיך, כי בלמו הם דברי אמת ויושר, דברים היוצאים מן הלב.

אליפו הוכיחו על היותו נלאה לכבול יגונו, תחת אשר היה לו, כראוי ונכון לכל כאמין, לאמין לבו בבטחון ולקוות לעזרת השם. הלא הוא בעצמו נהג מקדם, בעוד זרחה שמש ההצלחה עליו, ליסר בתיכחות אותם אשר בעטו ביסוריהם, ולעוררם בדרכי צדק ומישרים לבטחון ולתקוה. ועתה בבוא היסורים עליו, הוא מואס בהם ובשכרם, אשר הוא זה שממרקים את האדם אשר יחולו עליו מכל חטא ואשמה. ואם אמר יאמר, שהוא איננו חסר השלימות ואין צורך לו להצרפה. יענהו שזה בלתי אפשר, כי אין איש כארץ שלם בכל עניניו, ומנוקה מכל סיג וחלאה בעיני האל. אף צבאי מרום לא יזכו לפניו בדין, ואיך יזכה לפניו האנוש אשר הוא עלול לחטוא מצד חמרו הבא מן העפר ושב אל העפר. ומה זה א"כ יתאונן על מקריו ופגעיו, ואך ישחית כבעטו עצמו ובשרו, ואף יפסיד חכמתו שהיא יקרת האדם ויתרונו. רק הזר ישחית לגמרי ויכחד כבוא אידו, אבל הטוב לפני האלהים ימלט בסופו מכל צרותיו, וגם אם יפול לא יוטל, כי השם אשר יבטח בו הוא מעוזו ומגן בעדו. כן יקים אלוה נם אותו, אשר יסרהו למשפט, משפל מצבו כי ידרשהו בכל לבבו. עוד יאזרהו אלוה שמחה ויברכהו בעושר וכבוד וישביעהו אורך ימים בשקט ובשלום.

מי זה שלא תתפעל נפשו מדברים רכים ונעימים כאלה המלאים חמלה וחנונה, מי זה אשר לא יקבלם באהבה וברצון. ומה, זולת אלה הדברים, היה יכול אליפו לענות לאיוב על קנתו. האם היה לו לומר: צדקת בריבך עם אלוה ובתלונתך עליו כי על הנם פגעך. — אולם איוב — במצבו שהיה בו, נגוע מכה אלהים ומעונה, ולבו כים נגרש סוער וזועף — לא היתה רעתו צלולה בו כדי להבין הדברים כמשמעם. לו צללו הדברים כחרבות וחצי קשתות כונונו נגדו, לפצוץ לבו עוד יותר, ולגולל עליו עלילות במזמות זו חשבו, כי חטא ואשם, ועל כן הפלא השם להכותו. ובכן אך הגדיל אליפו בדבריו והצית עוד יותר המדורה אשר יקרה בלב איוב. נוסף על מכאוביו הרבים אשר זה זמן כבר כתרוהו, באתה עתה גם זאת, ששקרו רעיו בבריתם עמו, ובקשו להטיל בו פגם ורופי, למיץ הצדק דין אלוה עליו. מכל היקר והכבוד והעושר שהיו לו מלפנים לא נשארה לו כ"א הידיעה החזקה בקרבו מישרת נפשו. ועתה באו אליו רעיו, להפר גם זאת הידיעה, ולשלול מאתו גם זאת הנחמה בקרב לבבו הנשארה לו לפליטה.

לעומת אלה התעורר איוב והתאמין מחדש, לתאר ולצייר עוצם צערו בכל עניניו ופרטיו. הנה מכאובי יכבר מחול ימים, איך א"כ אתאפק משפון שיחי. הלא גם הפרא והשור נואקים עת יחסר להם טרפם. כן הוא טבע מר נפש לזעוק מרה על שברו — והטבע לא יגונה. — והחלטתך, אליפו, שאין נקי אובר, אין לה שום שייכות למצבי, כי מפני נגעלו כל שערי התקוה. אך אחת אשאל ואותה אבקש — שיואל אלוה לבצע מעשהו וידכאני לגמרי, כי טוב מותי מחי. הנה כחי תם, שאיחל עוד לישועה כי תבוא, ואין תקוה נגד פני אשר בעבורה אחשוב במחשבות ואשתדל להחזיק את גופי ולקיימו. — ואתם, אשר תחת בכות עמי על קשה יומי אך תוגוני בדרכיכם, אחים בוגדים אתם, ומדוע באתם אלי אם כה תחשבו ממני, ואם לא תשתדלו לרפא מחצי לבבי בדברים המנחמים ומקילים את הצער ואת היגון. אכן בהיותכם עתה פה עמדי אבקש מאתכם שתפנו כי, ותכחנו דברי היטב, וידעתי כי תמצאו שאין עולה בשפתי. לו היה הדבר כמו שאמרתם, שמצא בעל חוב את חובו להפריע ממנו, אז אהיה עוד יותר בדין לזעוק ולקבול על מה שקרני. הלא צבא לאנוש עלי ארץ, והיושר יתבע, שתהיה לו עכ"פ, לשכר יגיעו ועמלו בחיים, מנוחת העבר אשר ישאף צל ליעת ערב ככלות עבודתו, ופעולת השכיר הנתנה לו בעת חרשו, אבל ממני נמנעו גם אלה. כלילה לא ישכב לבי, וכי אקום בבקר, אשכנע נדודים עד נשף. ואיה א"כ תקותי, הלא ימי מהר יכלו ויכופו, ואם לא יבששו אימתי. — למה זה א"כ אכבוש את כעסי העובר בעל כרחי על שפתי. לא! — אך אדברה בצר רוחי, לגול המשא הכבד הזה מעל לבי. וגם לאלוה אשר אמרתם שהכני על חטאי, אינרוך דברי בלי מעצור. — האם איום כים וכתנין אני שתוכרח לגדור בערי שלא אצא ואזיק את הבריות. למה זה תינמים עלי כ"כ, עד שתקוין נפשי בחיי ואבחר במחנק יותר מקיום עצמיתי. ובמה נחשב האדם בכלל שתפקדוהו לבקרים ותשמויר יגונותיו ותספור צעדיו ותמר בעיניו קשים ימי המיעוטים, הקצובים והמוגבלים וכלים כמו הנה. אם חטאתי, מה אפעל לך, ומה ההפסד אשר יולד ממיעשי לכללית הבריאה, אשר לא תוכל אתה הכל יכול לשאת פשעי ודל העביר יגוני. הלא לגדול כחך תאות רק מדת הסליחה, ואם תאחרנה, יעבור הזמן טרם יעבור זעמך, ואני לעפר אשכב, ואתה תשחרני להנחם ולגמול עלי. — ואיני.

תשובת איוב בשתי פרשיות הבאות נחלקת לארבע מחלקות.

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת פרשה ו' עד פסוק י"ד. במחלקה זו הוא כמעט גורל כאבו אשר לא ימד ולא יוגבל לא במשקל ולא בזמן, והוא מבקש על כן מהשם, שירף ממנו ויתנהו למות.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק ט"ז עד סוף הפרשה. במחלקה זו הוא ממשיך על בגידת רעיו. המחלקה השלישית נמשכת מתחלת פרשה ז' עד פסוק י'. בה הוא מרחיב לדבר על קוצר חיי האדם ורוב עמלו. האנוש מעותר לצבוא צבא. ימיו קצובים וחולפים. סופו למיתה אם יחטא או יזכה, ואין חזירה לו אחרי הליכתו, ובכ"ז לא ינוח בחיי הבלו.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק י"א עד סוף הפרשה, בה הוא חוזר על כל הצדדים בענין העונש. אם גם יחטא האיש ויאשם, אינו ברין שיתסר, כי כמה נחשב הוא שידקדק השם עמו כ"כ. — חמרו עלול לחטוא, וגופו חלש וכלה וכל עניניו הבל, ואם בחולשתו ילכד ברשת החטא, יגדל כח השם לשאת את פשעו ולהעביר את עונו.

## פרשה ו

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

### I.

ב לוֹ שָׁקוֹל יִשְׁקָל כְּעָשִׂי  
וְהִיָּתִי וְהוֹתִי קָרִי בְּמֵאזְנִים יִשְׁאוּ-יָחַד:

ג כִּי עָתָה מַחֹל יָמִים יִכָּבֵד  
עַל-כֵּן דִּבַּרְתִּי לָעוֹ:

ד כִּי חֲצִי שְׂדֵי עַמִּדִּי  
אֲשֶׁר חֲמַתָּם שָׂתָה רוּחִי  
בְּעוֹתֵי אֱלֹהֵי יַעֲרֻכּוּנִי:

השיב על מה שגנהו אליפו על כעסו. אם גם יסרתי רבים מקדם וחזקתי זרועותם והורתים סבול מחלתם בלי כעס, עשיתי כה מפני שצרותיהם נמדדו להם בקצב וכפי חקי הטבע. אבל מה דמות תערכו לכאבי הכבד מחול ימים. אמנם אתם תשלוו, ולא שבט אלוה עליכם, לכן לא תרגישו בצערי ולא תשתתפו עמי בו, כמו שגם הפרא והחור לא ינהקו ויגעו על כלילם. ודבריהם אלי דברי תפל הם ומחוסרי טעם. המה כדוי לחמי אשר כאנה נפשי לנגוע.

(3) לו. שכל לסיפיה דקרא: יִשְׁאוּ יָחַד, כלומר לו ישאו יחד. לו ענינו כאן: הלוואי.

**שקל ישקל בעשי והיתי במאזנים.** אם שקל ישקל בעשי והיתי צוואזנים. אם היה אפשר לשקל אותם וגם אם היה נוי שישקלם.

**היתי.** הכתיב צו"ד מן נהייתי ונחליתי (דניאל ח, כ"ז), והקרי הִתִּיתִי מן הוה על הוה (יחזקאל ז, כ"ו) וצין לפי הכתיב וצין לפי הקרי ענינו זרה ושזר. **במאזנים.** בכלי משקלת נשתי ככות שוות.

**ישאו יחד.** לו ישאו המאזנים הכעס והשזר שהושנוו זהם יחד, צלופן שתיינה הככות צקו אחד שוה, ונצלי שתעלה האחת לנועלה והאחרת יורדת לנוטה. הנוצן — אז לדקת צדצריך לגנות אותי על כעסי.

מקרא זה כולל שני ענינים — תנאי וחפץ. הענין התנאי הוא: **שקל ישקל בעשי והיתי במאזנים**, והענין החפץ הוא: **לו ישאו יחד.** וזו צורת הכתיב לפי כירושו הנכון:

לו — שקל ישקל בעשי  
והיתי במאזנים — ישאו יחד:

**אמר: שִׁקוּל יִשְׁקָל צוּקוּר הקל לפני העתיד של נכעל, להורות שצ' נויני תנאים צושיוע — תנאי האכשרות, אלו היה אפשר לשקול הכעס והשזר, דהיינו שהיו דצרים הנתנים להשקל, ותנאי המועשה, שהיה נוי השוקלם צאות.**

תכס הכעל ישקל צלשון זכר חף שהוא שצ ג"כ אל היתי, ונכני שהוא סמוך לכעשי ודרך הלשון לשוש צוין השם הסמוך.

(ג) **כי עתה.** אכן כנוו שהוא עתה, אין הדצר כך שיהיו כעשי ושצרי צערך השוין, אלא —

**מחול ימים יכבר.** שצרי גדול וכצד מחול ימים. **יכבר.** שצ אל היתי, ותכס צלשון זכר, ונכני מחול ימים הוא צין השם וצין הכעל, ותכס צוין שם הסמוך, וגם כדי להשוות הוין צכל פעלי הכתוצים האלה שחוצרו להם יחדו צענין.

ומסדו אלה הכתוצים על הכתיב: **כבר אבן ונטל החול וכעס אויל כבר משניהם** (יושלי כ"ז, ג). והשיב חיצו צזה על מחזור אליכז: **כי לאויל יהרג בעס,** ומחור הוא: אין כעסי לפי שצרי, ואם אויל אני, וכעסי כצד ונטל החול, הלא שצרי יכצד מחול כל הימים.

**על בן דברי לעו.** שצרי הצוואי לידי שעיווס, ודצרי יוצאים על שצתי ונלועי צלי צחינה וסדור. ע"ד: **ושתו ולעו** (עוצדיה א, ט"ו).

(ד) **כִּי חֲצִי שְׂדֵי עַמְרִי**. חצי שדי נחתו בי ונשארו עמודי תקועים צגופי צלופן —  
**אֲשֶׁר חֲמַתָּם שְׁתֵּה רוּחִי**. צתדירות צלי הפסק תשתה רוחי חמת אלו החצים,  
 ועל כן דצרי לעו, שתו ולעו, שתו חמת החצים, ואני כוונתך אשר דצרי ונגומגומים  
 וצלי סדרים. **חֲמַתָּם**. ארסס, כונו: **חֲמַת תְּנִינִים יִנָּם** (דצרים ל"ג, ל"ג).  
 כי היה דרכם למשוך החצים צארס. וע"ד: **חֲמַם שׁוֹתָה** (משלי כ"ו, ו).

ענין חצי שדי כלמוד מהכתוב: **חֲצִי אֲכָלָה בָּם מִזֵּי רַעַב וּלְחָמִי רִשָּׁף וּקְטַב**  
**מִרִירִי וּשְׁן בַּהֲמוֹת אִשְׁלַח בָּם עִם חֲמַת זֹחֲלִי עֹפֵר** (דצרים ל"ג, כ"ד).

**בַּעֲוֹתֵי אֱלֹהֵי יַעֲרֹכֹנִי**. דרך כלל: כל צעותי אלוה יערכוני. ע"ד: **בַּעֲוֹתֶיךָ**  
**צִמְתָּתוֹנִי** (תהלים כ"ח, י"ז).

**יַעֲרֹכֹנִי**. פי שנים צהוראת מלה זו — א' יערכו מלחמה נגדי, צ' יערכו  
 שלחני. תכס צלשון זכר, מכני שם אלוה הסמוך.

מלת **כִּי** צתחלת הכתוב היא לנתינת טעם למה שאמר: **מַחֹל יָמִים יִכְבֵּר**.  
 נכאצתי וכל גד, כנימי וחזון, חצי שדי עמודי, חמתם שותה רוחי, וצעותיו מוסציצי.

ה **הִינֵהק פֶּרָא עַל־דָּשָׂא**  
**אִם יִגְעָה שׁוֹר עַל־בְּלִילוֹ:**  
 ו **הִיאָבֵל תִּפֹּל מִבְּלִי־מֶלֶח**  
**אִם־יִשְׁטַעַם בְּרִיר חֲלָמוֹת:**  
 י **מֵאֲנָה לִנְגּוֹעַ נַפְשִׁי**  
**הֲכֵמָה בְּרֹנִי לְחֻמִּי:**

(ה) **הִינֵהק פֶּרָא עַל־דָּשָׂא**. כלומר וכי לחנם אני צועק והלא צהמה שוטה  
 אינה נוהקת צזמן שיש לה דשא (רש"י).

**נִהַק עֵינָיו כִּמוֹ נֶאֱק** — שאוג מנהמת לצו. והלשון משמש צראשון ציחוסו אל  
 האדם, וצשני ציחוסו לצהמה. ואמר: **בֵּין שִׁיחִים יִנְהָקוּ** (לקמן ל, ו) מכני שרצה  
 לומר ינהקו כונו הפראים.

**אִם יִגְעָה שׁוֹר עַל בְּלִילוֹ**. וכן שור לא יגעה אלא א"כ אין לו צליל תצואה. —  
 צפרא נוהג לשון נהק, וצשור לשון געה (רש"י).

בלילו. מסבוא שלו הנושם לכניו צאצוס כלול מווינים שונים, כיוו: בליל חמיין (ישעיה ל, כ"ד). וכן: ויבל לחמורים (שופטים י"ט, כ"א).

עוד כוונה שניה צענין זה הכתוב: דצר חיוצ כנגד חציריו, כלומר חין אתם וורגשים ציסורים שלי ווכני שאין אתם צענוכס צצרה, ווה תחושו לצער שאינו נוגע צנוכס צענוו, ונדווים אתם צעיני כצהווות, אשר ג"כ לא תשאגנה, כל זיון שמוזנתן היא מוציה להן. ותכס צושל הצהווות, ווול ושל החיות שתכס צו אליפז.

(ו) היאכל תפל מבלי מלח. היאכל אדם וואכל גרוע שלא נולח ואינו מתוקן כל צרכו.

אם י"ש טעם בריר חלמות. חלמון צינה, או ווין עשצ (כלאים כ"א). ונראה שהיא נושקה ווסוך להחלים ולהצריא צו החולה, ונגזרה וולת חלמות מוענין ותחלימני והחייני (ישעיה ל"ח, ט"ז).

(ז) מאנה לנגוע נפשי. לקצל דצרי תכל שלכס.

המה כרוי לחמי. סרס המלות — כלחם דויי, כלומר, כוואכלי צחליי. חצל ווכני שיקשה על המוצטא לוור: כלחם דויי, נדצק הכינוי ללחם וולת דוי נכמכה לו. ניחווים הם כווא חלו הוואכלים, צלי שום טעם, ונכשי וואנה הנחם צהם. וכן פירש רש"י: וכי סצורים אתם, שיהו מתקצלות תשוצות שאין צהן וווש.

ח מִי־יִתֵּן תִּבְּוֹא שְׂאֵלָתִי  
וְתִקְנֹתִי יִתֵּן אֱלֹהִים:

ט וַיֵּאֵל אֱלֹהִים וַיִּדְבָּאֵנִי  
יִתֵּן יָדוֹ וַיַּבְצֵעַנִי:

י וְתִהְיֶֽעוֹד וְנִחַמְתִּי  
וְאֶסְלַח בְּחִילָה לֹא יִחְמוֹל  
כִּי־לֹא כִּחְדַּתִּי אֶמְרִי קָרוֹשׁ:

(ח) מי יתן וכו'. לתשובה על דצרי אליכו, שאין נקי חוצד וכלה לגמורי, וכי חלו היה היא צוקיווי, היה דורש אל חל, — חומר חיוצ, חין נוחס לי צדצרים האלו, כי

מה שאשאל ואקוה הוא ההפך מזה. הלואי שתצא שאלתי לפני אלוה, והוא ימלא ויתן תקותי, אצל שאלתי ותקותי אינן קיומיות, אלא —

(ט) **ויואל אלוה וידבאני.** לו יחפז ויאצה השם לדבאני. **ויואל** כיון שהחיל והתחיל להכני, ויואל ג"כ וידבאני.

**יתר ידו ויבצעני.** יפתח ידו ויעשני כלה. מאמר זה אינו מוסיף ענין חדש, אלא הוא יותר צאור של מלת וידבאני מאמר שלפניו — כלומר לא דיכוי של חולי, אלא המיתת והכליון אצקשה, ששלח השם את כל מגבותיו אל לצי ואכחד מן הארץ. — **יתר** יפתח ידו ממוסריה כמו: **מתיר אסורים** (תהלים קמ"ו, ז). כאלו עתה, שהכהו השם צלי הכחידו, היתה ידו כזיכול אסורה, ושאל מכני זה שיתר ידו, כדי לשלחה אליו צלי שום מניעה. — **ויבצעני** ישלים ויגמור להפיק צי מנמתו, כמו: **וידיו תבצענה** (זכריה ד, ט).

כל מאמר שאינו נקשר עם המאמרים שלפניו צאונעית ו"ו החזור, המשכו להם הוא, שהוא נותן ענינם צדד כלל, או שהוא מוסיף ומרחיב צצאורם.

(י) **ותהי עוד נחמתי.** וזאת תהיה אז עוד נחמתי. מאמר זה נקשר עם מאמר השלישי — **כי לא בחרתי אמרי קרוש**, כלומר לו יאצה השם לכלותני, כמו שאצקש ממוני, אז אכיר ואדע כי גם אני לא מנעתי מעולם ממלאות אחרי דברו, והיתה לי זאת לנחמה.

**ואסלדה בחילה לא יחמול.** ואכרכר צכל עוז ושומח צחילה צלא חמלה. **ואסלדה** מלשון הערצי יסלד על הדבר כשישמע קולו (ר' זרחיה הלוי). (דומה למלת סאלטארע צלשון רומי, רקוד של שומח). — **בחילה** מענין **חיל ביולדה** (תהלים מ"ה, ז). ותוספת הס"ל היא מדרך הספר. — **לא יחמול** תואר של חילה, ומלות **חילה לא יחמול** מושג אחד הן כלומר חילה גדולה. וכן ענין לא יחמול צכל מקום צתנך, תאר לשם או לפעל הסמוך. — וזהתול נקט מלת חילה שהיא קרובה צהצרותיה למלת מחולה. — המאמר הזה הוא מאמר מוסגר, כי המאמר הראשון והאחרון הם נסמכים זה על זה, וענין הכתוב צכלו הוא כזה —

ותהי עוד נחמתי  
(ואסלדה בחילה לא יחמול)  
כי לא בחרתי אמרי קרוש:

**אמרי קרוש.** אין קדוש כה', ותכס צכינתי קדוש לעומת מה שאמר אליפז ואל מי מקדושים תפנה (לעיל ה, א), ואמר חוץ: אין לי אלא קדוש אחד, ואת אמרתי קדוש ישראל נאצו (ישעיה ה, כ"ד).

א מִה־כַּחַי כִּי אֵיחָל  
וּמִה־קָּצִי כִּי־אֲאַרִיךְ נַפְשִׁי:

ב אִם־כַּח אֲבָנִים כַּחִי  
אִם־בְּשָׂרִי נַחוּשׁ:

ג הָאֵם אֵין עֲזָרְתִּי בִי  
וְתוֹשִׁיָה נִרְחָה מִמֶּנִּי:

ד לִמָּס מִרְעָהוּ חֹסֶד  
וִירָאת שְׂדֵי יַעֲזוֹב:

(יא) מִה־כַּחַי כִּי אֵיחָל, שייטיץ לי השם באחריתי (אלו גם היתה לי תקוה הלא יכלה כחי טרם תצוא העת שתתנולל). — וּמִה־קָּצִי כִּי אֲאַרִיךְ נַפְשִׁי, ומה אשיג בקצי שתתנולל בשצילו לקיים את עצומי.

(יב) אִם כַּח אֲבָנִים כַּחִי, כי איחל. — אִם בְּשָׂרִי נַחוּשׁ, כי אחריו נפשי.

(יג—יד) הָאֵם אֵין עֲזָרְתִּי בִי, הלא אין בי להיות לעזר לי לעצומי. ע"ד חומר ז"ל: אין חוש וותיר עצומי ונזית האסורים. לתשובה על מה שהוכיחו אליפז: הנה יסרת וכו'. — הָאֵם וועגן הָאֵם תִּמְנֶנּוּ לַגּוֹעַ (צמד צד י"ז, כ"ח).

וְתוֹשִׁיָה — נִרְחָה מִמֶּנִּי לִמָּס מִרְעָהוּ חֹסֶד וִירָאת שְׂדֵי יַעֲזוֹב, והתושיה שהיתה לי ונלכנים לחזק צוולי ידיים רכות נעתקה ונמני — לא לטוב ונמני (ש"א ט"ו, כ"ח) — כ"א לאש אשר יומים חסדו ונרעהו ויעזוב יראת שדי.

לִמָּס, ציניני קל ומהכבולים, ע"ד נע"ו להצדילו וון היתה לִמָּס (איכה א, ח). והוא יוצא כיוו שנוכח עליו צינינו הנכעל: וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָה (שמות ט"ז, כ"א). — וְנָזַר הַזּוֹלִיךְ וְנָלָה חֲדָשָׁה וְלֹא שִׁינָה צִפְעֵל וּכְפֵלִים הַנּוֹלָאִים וְנִמְנֵן וְנִמְנֵה וְהַסְרָה, וְנִמְנֵן שֶׁהוּא וְנִדְבָר (כיוו שנוכח ונושל הנחל) צווי שהוא ונראה את עצמו כאלו היה נמשך חסד לרעהו והיה לו חוזה דבק ונחל — אך צרוז תוכחותיו אליו הוא נשחית החסד עד שהוא נעשה ניווה ועולה צתהו ואוצד.

לִמָּס — יַעֲזוֹב, ה' ציניני וה' צעתיד, לוור: הוּם וְנִרְעָהוּ חֹסֶד סוֹכּוּ גַם יַעֲזוֹב יִרְאֵת שְׂדֵי, ע"ד: מִשְׁבְּרִים הַבְּלִי יִשׂוּא חֹסְדֵם יַעֲזוֹבוּ (יונה ג, ט). וְרִיז חִיז צִוָּה עַל רִיעִיו שֶׁצָּחוּ לַחֲנוּנוּ וְנִחוּנוּיָהֶם נִוֹכּוּ עַל שְׂכֵתָם, והציע בהכרעה זו ענין כתוצים הצאים.

II.

טו אחי בגדו כמו־נחל  
כאפיק נחלים יעברו:

טז הקדרים מגי־קרח  
עלימו יתעלם־שֶׁלֶג:

יז בעת יזרבו נצמתו  
בִּחְמוֹ נִדְעָכוּ מִמְּקוֹמָם:

יח ילפתו אֲרָחוֹת דִּרְכָם  
יֵעָלוּ בַתְּהוֹ וַיֵּאָבְדוּ:

יט הִבִּיטוּ אֲרָחוֹת תִּמְאָה  
הַלִּיכוֹת שָׁבָא קוֹו־לָמוּ:

כ בִּשְׂוֹ כִי־בִטַח  
בָּאוּ עֲרִיָה וַיִּחַפְּרוּ:

כן גם אתם, הוסיף איוב לדבר אל ריעיו, תמנעו חסרכם מריעכם אשר תראו בצרת נפשו, ודומים אתם בעיני לנחל בוגד אשר יכזבו מימיו. הלואי לא באתם אלי כלל! כי בדבריתם אך תרבו יגוני תחת שהיה לכם לנחמני. ועבשיו שבאתם, אבקשה אך זאת מעמכם, שתעיינו היטב בעניני, ומובטח אני שאצא בסופי זכאי מלפניכם.

ומה שערך איוב דבריו לכולם, אף שערך עתה לא הוכיחו כ"א אליפו לברו, זהו — מפני שבסיום מענהו אמר אליפו: **הנה זאת חקרנוה!** וגלה לו בזה כי חביריו מסכימים עמו, ודעה אחת לכולם בעניניו. לכן כללם איוב יחד בתשובתו שערך להם.

(טו) **אחי בגדו כמו נחל.** חזיריו שהיו לו כאחים וצאו לנוד לו ולנחמו, שצו, אחרי התעכצם אתו זמן מה ושמעם קנתו, לצוגדים, כמו הנחל שהוא שוטף ועוזר ואין לו קיום. **בגד** ענינו שקר צזריתו.

**כאפיק נחלים יעברו.** כאפיק אשר יעצרו שם נחלים. **אפיק** הוא עמק צין צורי וסלעי ההרים וצו יתקצו המעינים והנחלים אשר צין הרים יהלכון. כמו שמצינו: **ועלה על כל אפיקיו** (ושעיה ח, ז). ואפשר שכל צמחור הראשון הוא ג"כ מענין אשר צו הוא נרדף לעמק, כמו: **ויחן בנחל גרר** (צראשית כ"ו, י"ז), ומחמר השני לא צל כ"ל לצארו ציותר.

(טז) הקדרים מני קרח. המעוטפים מקרח המתקנן בתוכם ציונות החורף, וגם שמו והושערו מורד הזמן אשר הקרח לצור שם.

עלימו יתעלם שלג. נדמה לעיני האנשים כאלו ישאר שם השלג לעולם. עלימו יתעלם. ע"ד לשון נוסל על לשון.

(יז) בעת יזורבו נצמתו. צעת הקץ שיתפסחו השלגים והם נתכים וגוזלים, הם תיכף נצמטים ונכבסקים. — יזורבו יזלו, והוא מענין מרזב בתלמוד דהכרך אותיות. — נצמתו נרדף לנכרתו, כמו: אצמית — להכרית (תהלים ק"א, ח).

בחנו נרעבו ממקומם. בחום השמש המכה זהם, נדעכו השלגים מיוקומום. לא נזכר השמש מכני שהוא מוצן מעצמו. דעך יכול על דצר הכוסק עלי השאר אחריו שום רושם שהיה שם הדצר ונקודם.

(יח) ילפתו ארחות דרכם. הנחלים יתעוּתו צמדותם ויוליכו מיומיהם אנה ואנה. — ארחות דרכם. צארחות שונות אשר הן דרכם של הנחלים לילך שם.

יעלו בתהו ויאברו. עד שיעלו צסוף צתוהו, כלומר מקום שאינו, ויאצדו לגמרי ועוד אינם.

צתהלת הצצרת השלגים יעתקו צצטף מרוצתם מיוקומום, ואחרי הליכתם אנה ואנה צארחות עקלקלות יעלו צתוהו, ואינם עוד צמציאות כלל.

(יט) הביטו ארחות תימא. השיירות הצאות מארץ תימא הציטו על אותם הנחלים וקוו שינאלו שם מים לשפות. — ארחות תימא מענין והנה ארחת ישמעאלים (צראשית ל"ז, כ"ה) וכן ארחות דדנים (ישעיה כ"א, י"ג), שם תאר לשיירות, סיעת חצרה נוסעות צמודה.

הליכות שבא קוו לבו. וכן השיירות הצאות מארץ שצא הציטו וקוו לבו. לבו שצ אל הנחלים אשר יעצירו האכיק.

אלו שני ההחזורים משליונים זה את זה צמלותיהם הנושכות לכאן ולכאן. הביטו — קוו שייכים זה לזה ויושך קוו צמאמר צ' להציטו צמאמר הא' והציטו צמאמר הא' יושך לקוו צמאמר צ'. וגם יש צענין הצטה לכעוים, השקפה על דצר ליורחק צעינים כלית ומיחלות שיצוא הדצר, כמו: ובושו מכוש מבטם (ישעיה כ, ה). — ארחות — הליכות ג"כ שייכות זה לזה, כי הולכי ארחות ישתנושו ליושב אחד, וגזר הוולץ וההחזורים: חרלו ארחות והולכי נתיבות (שוכטים ה, ו) אלו הוולות לתארים ולכנויים לשיירות. לבו נושך גם לנחזור הרשון.

תימא — שבא הם יוקיונות הערציים השוכנים צמוד צארץ ציה, כמו: לקראת צמא התיו מים יושבי ארץ תימא (ישעיה כ"א, י"ד).

(כ) **בִּישׁוּ כִּי בִטָח**. השיירות האלו נצטו כי צטט לצטט שימאלו מוים, והנה תחלתם נכזזה. **בִּטָח** הלכז. אין צורך לזכור הלכז צכירוש, מפני שהוא מוצן מעצמו, כי הצטחון משכנו כלל האדם, כמו: **בו בטח לבי** (תהלים כ"ה, ז).

**באו עדיה ויחפרו**. צאו עד מקום הנחלים ויחפרו. כל תקוה אשר לא תתמלא תשוב לזושה ולחרפה. **עדיה**, עד מקום הנחלים, ולא אמר עדיהם, כי צמותו הנחלים ואינם.

אמר עדיה צכנוי צסימן נקצה, אף שמה זו תסוב על מקום הנחלים, ולא מצינו מלת **מקום** צתנ"ך כי אם צלשון זכר, — מפני שלא נזכרה כאן מלת **מקום** מפורשת, והיא רק נחצצת צרעיון המדצר. זהו כלל מונח צסכר: כל כנוי סתוויי השצ על דצר שלא נזכר, והוא אינו כי אם צכוונה, צל צלשון נקצה.

**בִּישׁוּ — ויחפרו** נרדפים הם ונזכרים יחדו צהרצה מקומות.

אלו המאמרים נוסדו על הכתוב: **ואדיריהם שלחו צעיריהם לימים באו על גבים לא מצאו מים שבו כליהם ריקם בישו והכלמו וחפו ראשם** (ירמיה י"ד, ג).

מה יפה ונעים הציור הזה, המתאר הפרת חוק האחוה, בכל עניניה ופרטיה! בחשוב איוב, כי רעיו לא נאמנו עוד אתו כמלפנים, וכי שקרו בכריתם, מאז באו אליו, ומצאוהו מנודח ומוכה אלהים — נשא עליהם משל נחל הבוגד. אח לצרה יולד, והנחל — יעורו, להשקות עיף וצמא. אולם הנחל אשר לא ממעיניו יתגבר ולא יקירו בו מימיו מעצמם כי אם מהמים הנגרים אל תוכו מצורי שדי ומהררי עד כל ימות הסתיו, אף שיעכבו ויקרחו בו, והשלג יתקבץ עליו, ויראה שישאר שם לעולם, — בבוא הקיץ יחסרו מימיו וילכו להם, והנחל יחרב מחוס השמש, וגם הנחלים, אשר לרוב שפעת שלגיהם היו הולכים למרחוק, יעבטון ארחותם, ומפשטים מימיהם על פני אדמות השדה, עד אשר יבולעו ויאברו.

עתה מציג הממשל לעינינו ציור שוכני הנגב אשר המים יקר להם. מתימא ומשבא — ארצות בערב — אנו רואים ארוחות נוסעות, והאנשים עיפים ויגיעים וצמאים לשתות, כי הסרו המים מכליהם, אך עוד לא תחסר להם התקוה, כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה, ועיניהם כלות ומיחלות להם, הלא ידעו וגם שמעו כי התגברו בהם המים כל משך הסתיו. ובכן יביטו שמה למרחוק, ומצפים כי יזילו להם מימיהם לרוב, לרוות צמאונם, וגם למלאות כליהם. ובבואם לשם — והנה יבשו הנחלים, ובושו כי בטחו.

כמשל הזה קרה לי עמכם. הנה באתם אלי כנחלים הקודרים — קודרים מני קרח בראותכם גודל כאבי, הדברים נקרחו ונקפאו בפיכם. ישבתם אתי לארץ ואין דובר אלי דבר. ואמרתי — כמוני גם אתם נאלמתם מהשתוממות ותמהון על המראה, כי נהפך עלי הודי. והוחלתי לדבריהם, שיעברו על שפתותיכם עת יחמו לבבכם, ויהיו לי לנוחם ולמשיבת נפש. אולם בושתי מבטחוני כי שלחתם אמרותיכם ארחות עקלקלות, לשום עלי עלילות, ונחלי ניחומים עלו בתהו ואברו.

כנחלים האלה אשר יתגברו מימיהם, עת אשר אין צורך להם כ"כ — בימי הקור, אבל יכזבו בימות הקיץ, עת יצמאו להם הולכי ארחות אשר יכם השרב — כן גם אתם הרביתם לי אותות האהבה עת רוח לי, ועתה לעת הצרה, אשר בה נצרכו לי עזר ונוחם הריעים יותר מבשעת שלוה וריוח, יאחזים בוגדים אתם, המפירים חוק ריעות וברית האמונה, ומונעים מריעיהם חסדם ותנחומותיהם.

כא כי־עתה הייתם לא ליק'  
תראו חתת ותיראו:

כב הכי־אמרתי הבו לי  
ומכחכם שחרו בערי:

כג ומלטוני מיר־צר  
ומיד עריצים תפדוני:

(כא) כי עתה הייתם לא. כמו שהוא עתה שלא תשתתפו עמי צערי כחוק ריעים נאומים, ולא צאתם כי אם להרצות צקנטורין — הלוואי לא צאתם אלי כלל, ולא הייתם עתה כה עומדי. כמשל האומרים לדורה: לא מדוציך ולא מעוקליך! — הייתם לא תרגומו: הויתון כלל הויתון. ונראה שהוא ע"ד המקרא: והיו כלוא היו (עובדיה א, י"ו).

(מלת לוא צעזעדיה נכתבת צו"ו ואל"ף, ואפשר שזוהי חלוף הקרי והכתיב, ולא צא הקרי כ"ל למואלות החסרון).

תראו חתת ותיראו. תראו מחתתי — ויראתם לנפשכם. יראים אתם לוור האמות כן יקרבם גם אותכם וזה שקרני. תראו — ותיראו כמו: תרא אשקלון ותירא (זכריה ט, ה) וכן: ויראו צדיקים ויראו (תהלים נ"ז, ח). ולפי מנחת שי שניהם כתובים צו"ד, ועינים יראה, והכפל לחזק, כמו: חרלו פרזון בישראל חרלו (שופטים ה, ז).

לפי הקרי: הייתם לו, יש לפרש המוקרא כמו שפירשו הראש"ע: אתם מחניפים ליוקוס, והייתם לו — להצדיק דינו, מפני שתראו החתת, ויראתם לוור האמות, כן תסבו גם אתם. ויהיה לכ"ז, צין להכתיב וצין להקרי, עיקר ענין המוקרא, שאיוצ הוכיחם, כי החלטתם, שנתסבר על ד העונש, אינה צהסכנות לצם, אלא צדויה היא מזה ויראה שינוגעו גם הם כמוהו.

וזהו הקיטב אשר הוויכוח צינו וצין ריעיו הולך עליו סוצ סוצ מוהחל ועד כלה. הם חשדוהו והוא חשדם. הם חשדוהו לחנף, אשר ככה כשעיו ועיון צהצו עונו, והיה ירא אלהים רק צגליי, לווראית עיני האנשים, כי הוא צרור שאין עול צחיק אלוה. והוא חשדם, שהם מודצרים אחד צכה ואחד צלצ, ודנים אותו לכף חוצה, אף שלא ראו שום חטא צידו, מפני שהם חושצים למואל זכות צעיני המוקוס אשר הם חסים על כצודו.

(כב) הכי אמרתי הבו לי. האם אמרתי הצה וצואו לא אלי!

ומכחכם שִׁחֲרוּ בַעֲדִי. ותנו כוסר צעדי. על פי דקדוק הלשון היה לו לכתוב יִשְׁחָרוּ, ונקטוּ שִׁחֲרוּ מפני הפתחי"ן שלפניו ושל אחרייו. מכחכם ענינו און והון.

(כג) ומלטוני מיד צר. ומלטוני צאונכם מיד צר הצורר אותי.

ומיד עריצים תפרוני. ופדוני צהונכם מיד עריצים אשר אני כצוֹש תחת ידיהם.

שני מאמרי זה הכתוב הם ההרחצה של מאמר צ' צכתוב הקודם: ומכחכם שִׁחֲרוּ בַעֲדִי. על מה שזענין ומכחכם — כח גזורת איש, אמר ומלטוני מיד צר, כי השלשה יגזרו על האחד ויתקפוהו אם יעמדו נגדו להציל מידו האציון. ועל מה שהוא זענין מלת ומכחכם — הון ועושר, אמר ומיד עריצים תפרוני, כי אין לולט מידם, אף לא ציד חזקה, הדל שגכל צענומיהם. אצל יכולים לפדות ולתת כפרו ככל אשר יושת עליו מהם.

ונוסדו אלה המאמרים על הכתוב: והצלתיך מיד רעים ופריתיך מכף עריצים (ירמיה ט"ו, כ"א).

כד הוֹרוֹנִי וְאֲנִי אַחֲרָיִשׁ  
וּמֵה־שְׁגִיתִי הִבִּינוּ לִי:

כה מֵה־נִּמְרָצוּ אֲמַר־יִישָׁר  
וּמֵה־יֹכֵחַ הוֹכַח מִבֵּם:

כו הִלְהוֹכַח מְלִים תַּחֲשֹׁבוּ  
וְלָרוּחַ אֲמַר־יֹאשׁ:

כז אַף עַל־יָתוֹם תִּפְּלוּ  
וְתִכְרוּ עַל־רֵיעֵכֶם:

(כד) הוֹרוֹנִי וְאֲנִי אַחֲרָיִשׁ. אם תחכמו כ"כ צעניני ההנהגה, הורוני לאיזה סבה נתיסרת, ואני אשתוק ואודה לדצריכם.

ומֵה־שְׁגִיתִי הִבִּינוּ לִי. הצינוני מה הדבר ששגיתי בו. אין די צזה שתחייצוני דרך כלל, לוֹמַר — ודאי יש איזה חטא צידי, כי אין עול צחיק אלוה שיענוש על לא דבר — אצל יש לכם לפרוט מה פשעי ומה חטאתי.

(כה) מֵה־נִּמְרָצוּ אֲמַר־יִישָׁר. ואל תאמרו כי קשה הדבר להוכיחני ולהעמידני על דרך האמת, — כי אמרי יושר. הם חזקים ומכריחים את השומע לקבלם.

ומה יוכיח הוכח מכס. אזל מה יוכיח הוכח הצל מכס. — אם אמרי יושר  
הייתם ליומרים היו מוקוצלים, אזל עתה מה יוכיח הוכח מכס. — כל תוכחה שצאיוצ  
צירור הדברים הם להעמיד על האמת (רש"י).

\* מה נמרצו ע"ד: מה נמלצו לחכי אמרתך (תהלים קי"ט). ואמר כאן  
נמרצו צחוף הלנו"ד צרי"ש, להשוות ההצרות צוואמר. — אמרי יושר. דברים  
שהם והלשון שוים זהם.

יוכיח הוכח ע"ד: הוכח תוכיח את עמיתך (ויקרא י"ט, י"ז).

מה — ומה הראשין להפליג והשני להפחית.

(כו) הלהוכח מלים תחשבו. התחשצון להוכיח אותי צוולין צלל ראה כלל,  
ותחשצו לרוח אמרי נו"ש כוונתי, כלומר, אתם תחשצו דצריכם ככונים, ודצרי מוי שהוא  
צנער, ונותיאש מלראית עוד צטוצה, תחשצום הצל (רש"י). כאומר: אתם אין לכם  
אלל וולים, אשר לא תוכלו להחזיק צראיות, כי לא מוצאתם צי מואומה אשר תתן סעד  
לדצריכם, שהסרחון תלוי צי. אזל אני אוכל לקיים תלונותי צעניני הרעים אשר  
יאלצוני לי"ש את לצי.

ולרוח אמרי נו"ש. לא תחשצו האיש אשר הוא נו"ש כדאי לשום לצ על  
דצרי וצחון אותם אם כנים הם. כדרך שאמר קהלת: וחכמת המסכן בזויה  
ורבריו אינם נשמעים (קהלת ט, י"ז).

(כז) אף על יתום תפילו. מודצריכם חלי נכר, כי אפסה מלצכם וודת החוולה,  
עד שחשוד אתכם, כי גם על יתום תוכלו להפיל גורל להשחיתו, ולא תשכטו אותו  
על כי הדין והיושר, אם יציא חליכם ריצו.

ותברו על רעכם. מואמר שתכרו ותחרשו רעה על רעכם.

תפילו — ותברו. הפעולים גורל ורעה הם צכח הפעלים וווצנים מועזום. צשר  
נכל צהפעיל סתם מוצן צכ"ו השם הפעול גורל, כוונ שווצני: הפילו ביני ובין  
יונתן בני (ש"א י"ד, וי"צ), וכן: ובהפילכם את הארץ (יחזקאל מ"ה, א). —  
ויושר כרה מוצל: כרה רעה (יושלי ט"ז, כ"ז). צרצות הרגל השמוש צזה קצרו  
צווצן מוכני שהפעל לצדו מוספיק לכוונה צווקוס שהענין יורה עליו. כרה נרדף  
לחרש, וצצניהם נכלל ענין ההפירה והעיוק עזה.

\*הפליין צייר ההתנגדות בענין המקרא בראשי האותיות בשני מאמריו. ראשי האותיות  
במאמר הראשון הן אותיות השנים, המורות על החרוד והשנון. כאומר — אמרי יושר, אף שהם  
חדים ושנונים, נכנסים אל הלב, והם מקובלים עליו, מפני שהם יוצאים מן הלב. ובמאמר השני  
ראשי האותיות הן אותיות החיך, כאומר — אף האמרים היותר רבים לא יטעמו לחיך, אם לא  
מקור לב נבעו, ונוצרו רק מן השפה ולחין

כח ועתה הואילו פנו-בי  
ועל-פניכם אם-אכזב:

כט שבו נא אל-תהי עולה  
ושבי ושבוק עוד צדקי-קה:

ל הישב-ב'שוגי עולה  
אם-חפי לא-יבין היות:

(כח) ועתה הואילו פנו בי. ועתה שצאתם אלי לזקש מכם שתרצו ותתחילו לשום פניכם צי ולחקרני. פנה נקשר ציחם שצו, ענינו שום פנים צדצר, דרש וחקר היטב, כמו: ואני אתן את פני באיש ההוא (ויקרא כ, ג) וכפירוש רש"י שם — פנאי שלי, פונה אני מכל עסקי ועוסק צו.

ועל פניכם אם אכזב. ויהיה הדצר צרור וגלוי לכם אם אכזב צמה שאומר ואגזור צעניני.

אלו היה הענין כפי דעת רוב המצארים, שצקש איז מריעיו שיכנו צו לשמוע אל מה שיוסיף לדצר, היה לו לומר: פנו אלי. אלא צקש מהם שיעיינו צמדותיו וצמעשיו ולא ידיינוהו צהשערותם צעלומא. כאומר, מה שעצר עצר, אצל מכאן ולהצא דיינוני אחר העיון והצקור למען תוכלו לומר צפרוטרוט: כזאת וכזאת עשית.

(כט) שובו נא. צצקשה מכם, שצו ופנו צי.

אל תהי עולה. צהשפטכם אותי, לחייצני שלא כדין, ואל תגזרו אומר נגד הסכמת לצכם.

ושבו עוד. לעיין צדיני פעם אחר פעם.

צדקי בה לצר צדקי וצכותי צענין שאני צו. — בה. כל כנוי סתמי השצ על צר שלא נזכר והוא רק צכוונת המדצר צא צלשון נקצה.

שובו — ושובו עוד. פירוש שוב כשאני מחוצר לא לפעול, ולא ליחם שאליו או ליחם שממנו, הוא — השנות הפעולה הנזכרת או מאחריו או מקודם, כמו: ונשוב ונבנה חרבות (מלאכי א, ד). והענין כאן — שצו ושצו עוד ופנו צי.

יש מפרשים שיש כאן תנאי ותשוצת התנאי צכל מאמר ומאמר, ויהיה לפ"ז פירוש הכתוב —

שובו נא ותמלאו כי אל תהי עולה.  
ושבו עוד הפעם ותמלאו כי צדקי בה.

חולס יש כאן ג' תשובות נדבר. — הא' חסרון הו"ו, שהיה לו לומר: ואל תהי עולה, וצדקי בה. הב' נקטו אל שהוא בכל וקום לשון נקשה. הג' אמרו אח"כ: היש בלשוני עולה, ולא יתכן שיאמר ע"ד השאלה אחר שאמר כבר ע"ד החלטה — כי אין זו עולתה.

(ב) היש בלשוני עולה. הואילו פנו צי, שצו ושצו עוד ופנו צי, לראות היש בלשוני עולה, נקראי תגר על מה שקרני. עולה, הפך היושר, ע"ד: ועולה לא נמצא בשפתיו (ומלאכי ז, ו).

אם חכי לא יבין הוות. אם חכי לא ירגיש לידע, כי לא נמשכט נתיסרתי ודנריכס הם עול והוות.

דמיונכם שאכזז לא ינזיר כ"א נאחד משיני פנים: או שאכזז צכיוון ואתרעס נגד ידיעתי שראוי אנוכי לעונש, ואז תהיה בלשוני עולה, או שצדיק אני צעני וחושב מכני זה שנעשו לי הוות, שנהייתי ציסורים שלא כדין. לכן אשאל ואצקש — הואילו ופנו בי.

יושר — עולה — הוות. ההוראה הראשית של אלו המלות תכול על מעשי האדם, והמליץ מנרף הממשצה והדבור למעשה, ומשמש מכני זה גם עליהם נאלו המלות ע"ד ההשאלה.

## פרשה ז

### III.

א הלא צבא לאנוש על עלי קרי ארץ  
ובימי שכיר ימיו:

איוב מחזיק החלטתו, כי אין עולה בלשונו, ולא על חנם הוא קיבל וקורא תגר על מקרי הרעים, בראיות ממהות ותכונת חיי האדם בכלל, וממצב עצמו בפרט. הנה זמן האדם על הארץ הוא קט, וימיו הם קצובים וקצרים. וחלקו בחיים הוא רק הצל אשר ישאף, והמנוחה אשר בה ינפש מתלאותיו, ויחליף כח לצבוא בצבא מחדש, וליעבוד עבודתו הקצובה לו. אכן הוא, הגבר ראה עני, יוצא מן הכלל אף באושר המצער הזה. מאתו גם הצל והמנוחה נמנעו. כי כל ימיו מכאובים, וכל עניניו הבל, ימים לא ינוח, וגם בלילה לא ישכב לבו, ומה לו עוד להוחיל ולצפות בחיי הבלו עלי ארץ.

(ה) הלא צבא לאנוש עלי ארץ. הלא אך זמן קצוע לעבודה קצועה הושם לאנוש עלי ארץ.

ובימי שכיר ימיו. קצוצים וקצרים. לא לצד שהם מוגזלים בזמן, אצל גם לא יאריכו על האדמה אשר הושם עליה מזוראו.

**צבא** נוכל על הקצון הנסדר והנערך לאיזה ענין ותכלית. הן קצון אנשים — או לערוך מלחמה, או לאיזה שירות שהוכנו ונועדו לה — הן קצון הככבים היוצאים ממספר לזמן הנקצע להם. ומהם הענין הושאלה המלה לכל הדברים והמועשים אשר נתן להם חק וזמן. לכן אמר על חיי האדם: **הלא צבא לאנוש כי קצוצים הם בזמן**. וכן: **חליפות וצבא עמי** (לקמן י, י"ז), וכן: **כל ימי צבאי איחל עד בא חליפתי** (לקמן י"ד, י"ד). ומצינו ג"כ לזה שמוש המלה לזמן הקצוצ לעונש, כמו: **כי מלאה צבאה** (ישעיה נ, ז). ולפי שהמלחמה נערכת מאנשים המיוחדים לה ונקראים מפני זה **אנשי הצבא** תכונה גם היא צמלה זו, כמו: **כל יוצאי צבא בישראל** (צמודר א, ג), וכן תשמש ג"כ מלה זו לכנוי העזודות שהיו קצועות צומקש, כמו: **הבא לצבא צבא** (שם ד, כ"ג).

ושמש כאן המלך צמלה זו הכוללת כל אלה המושגים, מפני שכלמו הם נוכלים על חיי האדם. ימי חיי האדם הם קצוצים, ועזודתו היא קצוצה, ויעודו היא — לצבא לצד וללחום נגד מקרי ומאורעי התצל.

והכתוב הזה הוא ההקדמה וההנעה לענין כל הפרשה, והתחיל צמלת **הלא**, לאמת היסוד הזה שהניח לזנות עליו הוכחותיו, כאומר — הלא צרור הוא לכל וכחן ואמת הדבר, כי צבא לאנוש עלי ארץ, ועל פי יסוד זה המוסכם ומפורסם אסדר לפניכם הוכחותי המזדיקות החלטתי: **כי אין עולה בלשוני**.

וצאמצעית הכתוב הזה יחוצר ענין פרשה הצאה עם סיום פרשה הקדמה: **היש בלשוני עולה אם חכי לא יבין הוות**. צמחקה הראשונה, הנמשכת עד פסוק י, הוא מוצר ענין מאמר הראשון: **היש בלשוני עולה**, וצמחקה השניה, הנמשכת מפסוק י"א עד סוף הפרשה, הוא מוצר ענין מאמר השני: **אם חכי לא יבין הוות**.

ב כְּעֶבֶד יִשְׁאָף-צֶלַל

וְכִשְׁכִּיר יִקְוֶה פָּעֵלוֹ:

ג בֶּן הַנְּחֻלָּתִי לִי יֶרְחִי-שׁוּא

וְלִילֹת עֶמֶל מְנוּ-לִי:

ד אִם-שִׁכַּבְתִּי וְאִמְרָתִי

מְתִי אֶקוּם וּמִדֶּר-עָרֵב

וְשִׁבְעֵתִי נִדְרִים עֲדִי-נֶשֶׁף:

(ג) **כעבר ישאף צל.** כעצד אשר יאכלהו החרצ ציוס, והוא מיוחל לעת ערצ כי ינטו הצללים וינכש מעצודתו.

**ובשכיר יקוה פעלו.** ובשכיר המזכה לעת אשר זה יקבל שכר פעולתו (נקשר עם כסיק ד').

(ג) **כן.** כן גם אנוכי אשאף ואקוה (וזהו שיאף ויקוה, צל צכסוק ד', והמאמרים ציגתים הם מוסגרים).

**הנחלתי לי וכו'.** כי הונחלו לי ירחי שוא, והם — הזמינו לי לילות עמל.

(ד) **אם שכבתיו ואמרתיו מתי אקום.** אשאף ואקוה על משכני צלילות לאור הצקר, כמו העצד אשר ישאף כל וכו'.

**ומדרד ערב.** ואם נדד וכנה הערצ, וקומתי מעל משכני — **וישבעתי נדודים עדי נשף.** ושבעתי נדודים וטלטולים אנה ואנה עד נשף צערצ יום.

הכתוצים האלה נוצ' עד ד' יחוצרו להם יחדו, וזהו צאורם צהמשכס:

כעצד ישאף כל ובשכיר יקוה פעלו — כן אם שכצתי, ואמרתיו: מתי אקום. — יומד ערצ, ושבעתי נדודים עדי נשף, כלומר, כעצד ישאף כל, כן אשאף צלילה לאור הצקר, וציוס אשאף ואקוה לעת הערצ. ולמה זה, — מכני שהנחלתי לי ירחי שוא וכו'. — המאמרים: **הנחלתי לי ירחי שוא ולילות עמל מנו לי** הם מוסגרים ויושגים להגיע המאמרים שלאחריהם ולתת הסצה המציאתו לוור צלילה, ווי יתן צקר, וציוס, ווי יתן ערצ. ואלה הם סיווגי הכתוצים האלה לפי מוצנס:

**כעבר ישאף צל**

**ובשכיר יקוה פעלו**

**כן — הנחלתי לי ירחי שוא**

**ולילות עמל מנו לי —**

**אם שכבתיו ואמרתיו: מתי אקום**

**ומדרד ערב — וישבעתי נדודים עדי נשף:**

**ישאף צל.** ישאף ללל.

**יקוה פעלו.** יקוה לבעלו. **פעלו.** שכר פעלו, כיוו: הנה ישכרו אתו ופעלתו, לפנניו (ישעים נו, י).

**הנחלתי לי.** ההבעל, לוור, חין חני צעמוי הסצה, לא אדע ווי הגמולס לי, ויוכני מזה הנחלו לי. והיולת הנף מוככת על סיוון הנף, לחזק, כיוו: נגזרנו לנו (יחזקאל ל"ז, י"ח).

ירחי שוא. אשר לא ימציאו לי מנוחה כמו שהיה ראוי להם לעשות.

מנו. הזמינו או זיוו, כמו: אשר מנה את מאכלכם (דניאל א, י) וכן חסד ואמת מן (מענין וע"מ צו) — ינצרהו (תהלים ס"א, ח).

ומדר. וכדד, דהיינו עזר, כמו: ותדר שנתִי (צראשית ל"א, מ). ותפס המליץ מדר תסת כדד מכני נדודים הצא אחריי, וגם לכלול זו ענין המתיחה, כלומר שארך לו הלילה, והוא היה משער משיכותו וסוכר ומונה חלקיו ורגעיו, כמה עזר מונו, וכמה נשאר עוד, ומתי יכלה ויסוף.

ענין הכתוב הזה דומה למה שנאמר: בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בקר (דברים כ"ח, ט"ז).

ה לְבִישׁ בִּשְׂרֵי רִמָּה וְגִישׁ וְגֹשׁ קִרְיָ עֶפְרָי  
עוֹרֵי רִגְעַ וַיִּמָּאֵם:  
ו יָמִי קָלוּ מִנִּי-אֲרָג  
וַיִּכְלוּ בְּאֶפֶס תִּקְוָה:

(ה) לביש בשרי רמה וכו'. רמה ורגזי עפר עוטפים צרי כלצוש. ועורי נצקע ונכצע עד שנמאס ונמוס כמו מים יתהלכו למו. נותן טעם לאמרו: ושבעתי נדודים ונחמות הרמה שהן כמחט צצצרו. וגם הכוונה לומר: מה כחי כי איחל, מאחר שאני חשוב כמות צחיי.

גוש מלה צודדת צמקרא, אצל נמאלת צמשנה: גוש מצית הכרם (טהרות כ"ה) וענינה רגז.

רגע מענין רגע הים (ישעיה כ"א, ט"ו), ונראה שהוא דומה צהוראתו לשרש רגש.

וימאם משכטו כמו ימסו ע"ד: ימאסו כמו מים (תהלים כ"ח, ח).

(ו) ימי קלו וכו'. ימי קלו לרץ מני ארג, וזכן יכלו ויתמו צאפס תקוה, שאראה עוד צטוצה צחיי הצלי.

ארג כלי שקופלים עליו חוטי האריגה, ואשר ירליהו האורג צמהירות צין חוטי השתי מקנה אל קנה. עד"ה: קפרתי באורג חיי (ישעיה ל"ח, י"ז).

באפס תקוה. כי שנים צהוראת מלת תקוה. הא' תוחלת, והצ' חוט, כמו שמינינו: תקות חוט השני (יהושע ז, י"ח). ומוצא אחד לשתי אלו הוראות, והוא מלת קו. כי ענין התקוה הוא לנושך קוים מונצז ההווה לימים שיצואו, אשר יחכה

להם האדם צעת לרה ומנכה שיהיו טוֹצִים ויהיוֹמִים אֲשֶׁר הוּא עוֹוֹד צֶהם עֲכָשִׁיו. ויִזְעִינָן זֶה נִתְהוּוּ הַמְלִיכוֹת: תִּוְחַלֵּת מִמּוֹשְׁבָה (וּשְׁלִי י"ג, י"ג) וּתְקוּתָךְ לֹא תִכְרַת (ש"ס כ"ג, י"ח). — וְעַל שְׁנֵי אֲלוֹ הַעֲנִיִּים כִּיֹּן הַמּוֹלֵךְ: דְּוֹה חַיִּי הָאָדָם לְנוֹעֲשֵׁי אֲוָרָה. הַיּוֹמִים הֵם הַחוּטִים הַקְּבֻלִּים עַל הָאָרֶץ. וְהָאָרֶץ רַךְ צִתְדִירוֹת וְצִוְהִירוֹת, וְלֹא יִשְׁקוּט אֶף רַגֶּעַ. אֲזַל כִּתְלוֹם יִכְרַת הַחוּט, כִּי יִסּוֹף וַיִּתּוֹם, וְהָאָרֶץ יַעֲוֹד וְנוֹרֹלָתוֹ. וְשֶׁם הַמּוֹלֵךְ צֶהם הַתְּשׁוּבָה צִבִּי חַיִּוֹת, עַל מִוֶּה שֶׁהוֹכִיחוּ אֲלֵיכֶם: הֲלֹא יִרְאֶתְךָ בְּסִלְתְּךָ תְּקוּתָךְ. וְעִנְהוּ חַיִּוֹת — אִם גַּם אֲמֹרֶתִי אֲקוּהָ, כַּשְׂכִּיר יִקּוּהָ כְּעָלוֹ, הֲלֹא הַרְוֹהָ הַלּוֹצֶשֶׁת צִשְׁרִי מִנְתַּקֶּת חוּטֵי חַיִּי, וְחֵישׁ נֹהֵר יִכְרַתוֹ, וְאִין כֶּאֱן עוֹד נִוְקֹם לַתְּקוּהָ.

ז זָכַר בִּי רוּחַ חַיִּי  
לֹא תִשׁוּב עֵינִי לִרְאוֹת טוֹב:

ח לֹא תִשׁוּרֵנִי עֵין רֹאִי  
עֵינִיךָ בִּי וְאֵינְנִי:

ט כָּלָה עֵנָן וַיֵּלֶךְ  
כֵּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לֹא יַעֲלֶה:

י לֹא יִשׁוּב עוֹד לְבֵיתוֹ  
וְלֹא יִכְרַנּוּ עוֹד מְקוֹמּוֹ:

בִּדְבָרוֹ מִמֵּי־אֹם וְהַמֶּסֶס נֹפֵו וְאַפִּסֶּת כַּחוּתִּיו, וְכִי קָרֹב עָתוֹ לְבֹא, וַיִּמְיוֹ לֹא יִמְשְׁכוּ, נִתְפַּעֲלָה נַפְשׁוֹ וְנִתְעוֹרְרָה כ"כ עַד שֶׁחֲזָר וּפָנָה אֶת פָּנָיו כְּלָפִי מֵעֵלָה, וְקָרָא בְּמִרְיֹת וּבְרִאבֹן לֵב — לִמָּה לֹא תַחוּס עֵינֶיךָ עַל נִדַּח וְנַחֲלֶשׁ כְּמוֹנִי, אֲשֶׁר חַיִּיו חֵישׁ מָהֵר יִכְלוּ וַיִּפְסוּ.

(ז) זָכַר בִּי רוּחַ חַיִּי. רָאָה כִּי חַיִּי אֶךְ רוּחַ הַמּוֹלֵךְ הַנּוֹה.

לֹא תִשׁוּב עֵינִי לִרְאוֹת טוֹב. וְאַחֲרֵי הַלִּיכָתִי וְכֶאֱן לֹא אֲרָאָה עוֹד צִטּוּצָה, וְוֹה ח"כ תְּקוּתִי. אִם לֹא עֲכָשִׁיו חַיִּוֹתִי.

(ח) לֹא תִשׁוּרֵנִי עֵין רֹאִי. וְאִם אֲלוֹי אִירֶשׁ טוּצָה וְצִרְכָּה אַחֲרֵי נִוּוֹתִי, לֹא תִשׁוּרֵנִי שֶׁם עֵין מִכִּירִי, וְלֹא תֵלֵךְ ח"כ זִדְקָתִי לְאוֹר.

עֵינִיךָ בִּי וְאֵינְנִי. לֹא תִשׁוּב עֵינִי לִרְאוֹת טוֹב, וְלֹא תִשׁוּרֵנִי עֵין רֹאִי, עַתָּה תִּשִּׁים עֵינֶיךָ בִּי וְאֵינְנִי. — ע"ד: הַתְּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינְנִי (וּשְׁלִי כ"ג, ה).

(ט) כָּלָה עֵנָן וַיֵּלֶךְ. כִּי כִיוּוֹ הַעֵנָן צִבְלִיתוֹ גַּם הֵלֵךְ לוֹ וְשׁוֹב חֲזָר —

בן יורד שאול לא יעלה. אצל ישאר שם לעולם (לא אמר אם יהיה שם צחיים או לא, כי חיוז אין לו עסק בנסתרות).

(י) לא ישוב עוד לביתו. ואם יצויר כי יעלה, לא ישוב עוד לביתו.

ולא יכירנו עוד מקומו. לא יכירוהו עוד אנשי מקומו. ואיש לא ידע צטותי אשר ארעה תחת כל העמל שעמלתי צחיי.

צאלה הכתוצים שמש המליך צשני כתוצים צתהלים, ושלצ אותם איש אל אחיו, וארגס זה צזה שתי וערצ, ועשאם למעשה רוקס יכה ונחמד. הא': ויזכר כי בשר המה רוח הולך ולא ישוב (ע"ח, ל"ט). והצ' כי רוח עברה בו ואיננו ולא יכירנו עוד מקומו (ק"ג, ט"ז). וכתוצ הא' לקח והתקין המליצה זכר כי רוח חיי, והשמיט מלת בשר, כי צשרו צצר נרקצ ונתעפש, כמו שאמר: לבש בשרי רמה. צפסוק ח' השתמש צמלת ואינני לוקח מהמאמר: כי רוח עברה בו ואיננו. וסוּך למלה זו מלת עיניך ע"ד לשון נוכל על לשון, והשתמש צה צכל הגופים — עיני, עין ראי, עיניך. צפסוק ט' השלים ענין איננו צמשל הענן. וצמליצת לא ישוב צתהלים שמש צשני פנים: העין לא תשוב לראות טוב, והוא לא ישוב לביתו. וחתם צפסוק י' צמאמר: ולא יכירנו עוד מקומו.

ומלצד מלצכת ומחצצת זו שחרעה כאן המליך, להשליצ כתוצים שונים צאוכן היותר נאה, השכיל ג"כ למסוך צהמאמרים האלו רכות ומרירות צתכלית השלימות, צסמכו מלות והצרות היותר רכות ונוטפות זו לזו, כדי לתלהקורא צויר שלם ומתכונת נפש חיוז ודלצונה, צזכרו מעמדו הרע — כאלו יצאה נפשו צדצרו והיתה נומס צקצרו.

#### IV.

יֵא גַם־אֲנִי לֹא אֶחָשֶׁךְ־פִּי  
אֲדַבֶּרָה בְּצַר רוּחִי  
אֲשִׁיחָה בְּמַר נַפְשִׁי:

אחרי הוכיחו כי אין בלשונו עולה במה שהיה מסתער כ"כ בצערו, הוא הולך ומוכיח כי חכו יבין הוות ואין סבה ויסוד במדותיו ובמעשיו לתחלואים גדולים ונאמנים כאלו. לכן גם הוא לא יחשך פיו וידבר — אולי ירוח לו.

(יא) גם אני לא אחשך פי. הואיל ואינך חדל ממני גם אני לא אומע דצרי מלצעוק על מדותיך (רש"). — אדברה בצר רוחי. אחסוך לדצר צצר רוחי. — אשיחה במר נפשי. אחסוך להשיח צמר נפשי (אולי ירוח לי צשיחתי).

הכתוב הזה הוא ההצעה לדברי האֵל, שיהיה לוֹוֹר שְׁכוּנָתוֹ דְּזוּרֵי חֵינֶה  
להתרחם על מַדּוּתוֹ שֶׁל אֵל, כ"א להרויח קֶזֶת לנִשְׁשׁוֹ.

יב הִים־אֲנִי אִם־תִּנֵּן  
כִּי־תִשִּׁים עָלַי מִשְׁמֶר:  
יג כִּי־אִמַּרְתִּי תִנְחַמְנִי עֲרִשִׁי  
יִשָּׂא בְּשִׁיחִי מִשְׁכְּבִי:  
יד וְחַתַּתְנִי בַּחֲלָמוֹת  
וּמְחַזְּנוֹת תִּבְעֶתְנִי:  
טו וְתִבְחַר מִחֲנֹק נַפְשִׁי  
כָּמוֹת מַעֲצָמוֹתִי:  
טז מֵאִסְתִּי לֹא־לְעֹלָם אֲחִיָּה  
חֲדַל מִלִּמְנִי כִי־הִבֵּל יָמִי:

(יב) הִים אֲנִי. עורך דבריו אֵל השם: הִים אֲנִי אֲשֶׁר יִהְיוּ וַיִּחַנוּ וַיִּנְוּוּ  
וְשׁוֹת מִכֵּנִי זֶה הַחֹל לַגִּזּוֹל לוֹ, שֶׁלֹּא יַעֲזוֹר חֲקוֹ וַיִּזְקֶה אֶת הָעוֹלָם.  
אִם תִּנֵּן. אֵם תִּנֵּן אֲנִי, הַכְּלוּף צִנְצְכִי הִים שֶׁלֹּא יֵלֵךְ וַיִּזְקֶה אֶת הַצְּרוּיֹת.  
כִּי תִשִּׁים עָלַי מִשְׁמֶר. שׁוֹמְרִים לְהַשְׁגִּיחַ עָלַי וְלִמְנוּעֵנִי שֶׁלֹּא אַעֲשֶׂה הַרְסוֹת  
וְשׁוֹת צְעוֹלָם.

זכר הַתִּנֵּן צָקָשׁוֹר עִם הִים, עַד"ה: וְהִרְגָּ אֶת הַתִּנֵּן אִשְׁרֵי בֵּים (יִשְׁעִיהַ כ"ז, ח).  
(יג) כִּי אִמַּרְתִּי תִנְחַמְנִי עֲרִשִׁי. אֵם לוֹוֹר עֲרִשִׁי תִּנְחַמְנִי מִנוֹחַ וְהַרְחֵם  
וַיִּנְחַמְנִי וַיִּנְחַמְנִי לְצָנִי. תִּנְחַמְנִי וַיִּנְחַמְנִי זֶה יִנְחַמְנִי (צִרְאִישִׁית ה, כ"ט).  
יִשָּׂא בְּשִׁיחִי מִשְׁכְּבִי. וַיִּשָּׂא בְּשִׁיחִי וַיִּשָּׂא עִוִּי צְנוּשָׁא שִׁיחִי.

עֲרִשִׁי – בְּשִׁיחִי נִסְכָּד עַל הַמִּלִּיָּה: אִשְׁחָה בְּכָל לַיְלָה מִטַּתִּי בְּרַמְעַתִּי  
עֲרִשִׁי אִכְסָה (תְּהִלִּים ו, ז).

(יד) וְחַתַּתְנִי בַּחֲלָמוֹת וְכוּ. וְהִנֵּה תִשִּׁים וְתִשָּׂא כְּחִי בַּחֲלָמוֹת וְתִכְחִיד נַפְשִׁי  
תִּצְהַלְנִי צְרוּץ חֲזוֹנוֹת. אֲנִי כִשְׁחָר צָנִי אֶדֶם הַיּוֹזְאִים וַיִּרְגַּע עַל וַיִּשְׁכַּח צְלִילוֹת  
לְהַכֵּשׁ צִיָּה וַיִּטְרַחֵם וַיִּעֲלֶם, לֹא דִי מוֹתָ שֶׁאֵינִי וְהַכְּזוֹל צִיָּה, גַּם צְלִילוֹת לֹא  
יִשְׁכַּח לְצָנִי, וַיִּצְהַלְנִי נַפְשִׁי תִצְהַל וַיִּרְגַּע הַחֲלָמוֹת וְהַחֲזוֹנוֹת.

(טו) ותבחר מחנק נפשי וכו'. עד שמוסצתן תצחר נפשי מחנק, או איזה מומי המות שיהיה, יותר מקיום עצמותי. ע"ד: ונבחר מות מחיים (ירמיה ח, ג). — מחנק תפס צמלה זו משום שווי הצרותיה לשאר המלות צמאמר.

מעצמותי מחיי, כי כל חיותו היתה נקשרת אך צעצמותיו לצדן מאחר שצחרו ועורו כצר כלו, כאמרו לעיל: לבש בשרי רמה וכו'. ואמר — נצחר לי המות מלחיות אך חיי עצמות שלי עור וצחר. וגם נקט מעצמותי מול נפשי צמאמר הקודם ע"ד: כי נבהלו עצמי — ונפשי נבהלה מאד (תהלים ו, ג — ד). זו צורת הכתוב צעצמותו:

ותבחר מחנק נפשי — מעצמותי —  
— ותבחר — מות — נפשי — מעצמותי:

(טז) מאסת. צעצמותי דהיינו צחיי וקיומיי, ולכן תצחר נפשי המות. לא לעולם אחיה. הלא סוף סוף לא אחיה לעולם ומוטצ שמוות מיד מלחיות חיי צער. חדל ממני. הרבה מומי ואל תוכיחני. ע"ד: חדל ממנו (שמות י"ד, י"ג). חדל ממני כי הבל ימי. יש צכח המאמר הזה ענין לשון נופל על לשון, כאלו אמר — חדל מומי כי חדל אחי, ע"ד: מה חדל אני (תהלים ל"ט, ה). וכדוגמת לשון נופל על לשון זו, צכח וצמאצצה ולא צכועל וצמלות, יש הרצה צספר. כי הבל ימי. צמה נחשצים הם שתשגית צזה כ"כ, ומה אוכל להשחית ולהפסיד מומעשיך צימים מועטים האלו כי תשים עלי משמר. המעיין ומדקדק היטצ צאלו הכתוצים ירגיש כי הם קרוצים צענין וצמלה למוזמר ו' צספר תהלים.

יז מה־אנוש כי תגדלנו

וכי־תשית אליו לבך:

יח ותפקדנו לבקרים

לרָגעים תבְּחָננו:

(יז) מה אנוש כי תגדלנו. צמה נחשצ האנוש ומה כחו וגבורתו שתשגית צו כ"כ לשום לו משמר שלא יתקומם נגדך.

וכי תשית אליו לבך. לשמרו שלא יפסידך צמעשיו. ע"ד: ולא שית לבו גם לזאת (שמות ז, כ"ג). השגחה זו תגדיל את האדם ציותר, כאלו יראת מפניו, ותחוש כי צלתי ההשקפה היתירה, ילא לך מלתו איזה הפסד.

בסמוך זה הוא חוזר למה שאמר למעלה: חדל ממני כי הבל ימי, ועלה  
זכרון המליץ הכתוב: חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה  
נחשב הוא (ישעיה 3, כ"ג).

(יח) ותפקדנו לבקרים. עד שתזקק אחרי מועדיו בכל יום ויום, ותיכף זקומו  
זקק תשים השגחתך עליו. — נגד המליצה: חדשים לבקרים רבה אמונתך  
(איכה ו, כ"ה).

לרגעים תבחננו. דרך כלל — בכל רגע ורגע תזכננו אם לא יהנה רעות  
זקדנו. ותפקדנו — תבחננו. ע"ד: בחנת לבי פקדת לילה (תהלים י"ז, ג).  
מה אנוש. המליץ שם צבי חיוז כדי להראות גודל נוריות נכשו התול הזמר  
הנתקן וננעים זמירות לקלוסו של אדם: מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו  
(תהלים 14, ה).

יט כִּמְהָ לֹא־תִשְׁעָה מִמֶּנִּי  
לֹא תִרְפְּנִי עַד־בִּלְעִי רִקְיִי:

כ חֲטָאתִי מֶה אֶפְעַל לָךְ  
נֹצַר הָאָדָם לָמָּה שְׁמַתְנִי לַמִּפְגֵּעַ לָךְ  
וְאֵהְיָה עָלַי לְמִשָּׂא:

כא וּמֶה לֹא־תִשָּׂא פִשְׁעִי  
וּתַעֲבִיר אֶת־עֹנִי  
כִּי־עָתָה לָעֵפֶר אֶשְׁכֵּב  
וְשִׁחַרְתִּנִּי וְאִי־נִנִּי:

(יט) כִּמְהָ לֹא תִשְׁעָה מִמֶּנִּי. כמה ומהזמן יהיה שלא תשעה ומוני (רש"י).  
שחר כל האדם תכקוד ותזחוק לרגעים, ומוני אכילו מועט וזן המועט זשיעורי הזמן  
לא תשעה. ישעה נרדף לשרש פנה.

לֹא תִרְפְּנִי עַד בִּלְעִי רִקְיִי. דרך כלל — לא תרף ומוני חף לזמן היותר קצר  
שאוכל לבלוע זו רקי.

(כ) חֲטָאתִי מֶה אֶפְעַל לָךְ. אם גם יונח שחטאתי — ויה הרעה שבעלתי לך  
זאת. אפעל צעתיד צצחיה לכעל חטאתי.

נֹצַר הָאָדָם וכו'. למה שמתני צאוכן שחיה למפגע לך ועלי למשא. לך  
למוכנע — חטאתי, ועלי לנשא — צעונש שאקבל ואסבול עליהם.

(כז) ומה לא תשא פשעי ותעביר את עוני. ואחר שינרתי צלוקן סתם כגיעתי רעה צחטאים שאני עלול להם – למה לא יגדל כחך לשאת פשעי ולהעזיר את עוני, הלא עמוך הסליחה, והיא אומנות שלך, כמו שמוקלסים אותך: מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע (מזכר ז, י"ח).

סוף למאמר: ואהיה עלי למשא, המאמר: ומה לא תשא, כאומר: למה לא תקח וועלי המשל אשר אנוכי רוצן תחתיו. ושנה הסדר צפעלים וצמנות של הכתוב צמיכה, ונקט תחת נושא עון – תשא פשעי, ותחת ועובר על פשע – ותעביר את עוני, כדי לסמוך ולחצר המלות השוות הצורותיהן.

כי עתה. כמו שהול עתה, שחליתי ונהייתי, הלא צקוצר זמן – לעפר אשכב. וישחרתני. ותצקני להראות לי מדת טוצך ולתתלי שכרי סלף עמלי – ואינני. ושל לרופא הסולך לצקר את הסולה, ומוצל אותו שמת ואינו.

**מענה בלדר.** – תשובת איוב על מענה אליפו התימני עדפה במרירות על קנתו. בפתחו את פיהו בראשונה להריר בשיחו, אף ששטפו תלונותיו בעזו על שפתיו, לא היו עוד על השם. אך שפך לבו הלחין, ושאל – למה לא גוע טרם באו לו ימי הרעה, ותמה על החפץ, כי לא יחיש המות לבוא, למלט את הקודר מעניו, ולפרותו מחיים אשר געלה בס נפשו.

אולם אחרי שהוכיחו אליפו על שיחו וכעסו, ויסרו למשפט, לפשפש במעשיו, ולתלות יסוריו באיזה חטא שבירו, ולדרוש אל אל המשגיח על דרכי אנוש, אולי יחוס עליו וירחמהו – נחרה בו אפו כל כך, עד שלא יכול להתאפק עוד מערוך שאלותיו אל אל, אשר – לדעת התימני – הקרה לו פגעיו ומכאוביו הרבים. – לו גם חטאתי והרע בעיניך עשיתי, האם תזכה על כן לבוא במשפט עמדי ולשפוך עלי כל זעמך. מה הרע אשר פעלתי לך במעשי, האם השימותי את עולמך והריסותי את אשיות הברואה אשר כוננו ידיך. ואם כה תדקדק במעשי בני אדם, למה שמת בקרבי היצר אשר רק לרע יכונן. וגם הלא בעל היכולת אתה – ולמה לא תשא את פשעי ועוני. אלוה הסליחות! למה לא תרגיעני טרם אלך ואינני.

ובכל זאת לא סר איוב מישרת לבו וענותו, להתהלל ולאמור – צדיק אנוכי ולא חטאתי. גם בתשובה זו כמו בראשית דבריו החשה מהתפאר בצדקתו, ומנע את עצמו אף מרמוז עליה. אך זאת אמר – לו ימלא אלוה שאלתו ויתנהו לכליון חרוץ, היה לו הנוחם כי לא כחד אמריו. אכן לא עברה עדיין פיהו הקנה, שהוא סובל על לא חמס בכפיו. לא בא איוב למדה זו עד שבמרוצת הוויכוח הביאוהו חבריו לידי כך בעל כרחו.

והנה אף שדברים כאלה – לומר לגדול העצה מה תעשה – לא יראו לנכונים, והקורא גם יתמה וישתומם עליהם, בכל זאת לא יחשדהו לחוטא על שאלותיו ועל דבריו, בידעו מה היא סבת יסוריו ועל מה יעין עליו אלוה ככה, והוא אך בצערו דבר כאלה – ואין אדם נתפס בצערו.

אולם לא כן הריעים אשר לא נגלה להם סוד השם. הם נבהלו וגם נחפזו כשמעם תלונותיו, וחשבון לחרפות ולנאצות אשר לא תצאנה כי אם על שפתי אנשי ודון. לכן – או להצילו מדעות נשחתות, או לקנאות קנאת השם – הוסיפו בהשתדלותם לרחות דבריו ולסתור טענותיו. ובא עתה בלדר השוחזי, השני מאחוזות מרעיו, לערוך אליו תוכחותיו.

והוא דבר אליו יותר קשות מחברו הראשון. אליפו העליט תוכחותיו, וגם נסה דברו אליו במענה רך מאוד. אכן בלדר הרשיעו בפירוש ובפומבי. הוא לא עקם דבריו כחברו הגדול לדבר אליו בלט, בכל הזהירות והמתנות שאפשר, ובהתנצלות על נסותו אליו דברו, ובנסילת רשות, אבל גלה לו תיכף, בלי שום העלמה, כל דעתו בעניניו.

הדיעות שהניח בלדר הן שוות לדיעות אליפו, כי לא על חנם יכולע האנוש וכי הסיבה לפגעיו היא בו בעצמו. וכי תחלת רשעים שלוח וסופם יסורים, ותחלת צדיקים יסורים וסופם שלוח. אבל שונה בלדר מאליו בראיותיו ומשלו. — אליפו בא בנסיונו, כמו שאמר: **כִּאֲשֶׁר רִאִיתִי — אֲנִי רִאִיתִי — וְאֵלֵי דְבַר יְגֹנֵב.** ובלדר תמך יתירותיו על הקבלה: **כִּי שָׁאֵל נָא לְדֹרֹר רִאִשׁוֹן.** — ומשליהם הם שונים, כי אליפו היה ממשל על אברן הרשעים משל חיות הטורפות, ובלדר לקח משלו על זה הענין מהצמחים. וגם בסגנונם יבדלו זה מעל זה: סגנון התימני הוא רך וארוך, וסגנון השוחי הוא חד וקצר.

מענה בלדר נחלק לשלש מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת פרשה ח' עד פסוק ח. ומניח בה. כי אין עוות המשפט והצדק בחיק האל — הוא מעניש החוטא והוא קרוב לקוראיו.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק ט, עד פסוק י"ח. בה הוא מברר מה שהורונו הקדמונים. בעניני ההנהגה והמשל שהיה בפיהם על זה הענין.

המחלקה השלישית היא סיום הפרשה, הוא חזור בה וכולל כל העולה מדבריו: **אֵל לֹא יִמָּאֵס תָּם וְלֹא יִחְזִיק בִּיד מְרַעִים.**

### פרשה ח

א. וַיַּעַן בַּלְדֵּר הַשּׁוּחִי וַיֹּאמֶר:

#### I.

ב. עֲרֹאֵן תִּמְלֹל־אֱלֹהִים  
וְרוּחַ כְּבִיר אֶמְרִי־פִיךָ:  
ג. הָאֵל יַעֲוֶת מִשְׁפָּט  
וְאִם־שִׁדִּי יַעֲוֶת־צֶדֶק;  
ד. אִם־כְּנִיָּה חֲטָאוּ־לִי  
וַיִּשְׁלַחֵם בִּיד־פִּשְׁעָם:

פתח בלדר מענהו בנצרת חכם. בסיום תשובתו סגר איוב על השם, כי עות משפטו, ויסרו שלא כדיון. לכן גער בו בלדר וטען: היחשב כי עול בחיק אלוה, וכי הוא יעוֹת משפט וצדק, אשר השית עליהם תכל. תאמר — כי פגעך מעידים על עוונתם. לא כן! אבל הם מאמתים כי חטאו בניך ועשו הרע בעיניו, ועל כן המיתם השם. ואותך הם מעירים לשחר אל אל, והוא רהום יעיר עליך ויגדילך מעלה מעלה.

(ג) עד חן. השללה לנצול היוקם או לנצול הזיון של חיזה כעולה, היא **עַד אֲנִה אוֹ עַד אֵן.** וכאן היא כוללת שני חלו היושגים — עד וותי ועד היכן, כאלו חזור: גם שתי נשויים כן. והכוונה חיזה כאן לשללה כ"ח לקריאה ולתינוה.

צלדד לא התנצל על דבורו כמו אליפז שאמר: ועצור במלין מי יוכל, אלא אמר: **עַד אֵן תַּמְלִל אֱלֹהִים**, כלומר עד אן לא תעצור אתה צמלין. — אן. יש לו חצר אחד במקרא: **אֵן הַלַּכְתָּם** (ש"א י, י"ד). — **אֱלֹהִים**. כמו אלה.

**וְרוּחַ כְּבִיר אָמַרִי פִיךָ**. לעומת מה שאמר איוב: **וְלִרוּחַ אָמַרִי נֹאשׁ**. לא לרוח צעלומא, אלא לרוח כציר נחשוז אמריך. — **כְּבִיר** מוצנו רצוי וחזק צכמות וצאיכות.

(ג) **הָאֵל יַעוֹת מִשְׁפָּט**. היחס שאל אשר הוא צעל הכחות כלם, ולא יגור מפני כל, יעות משפט, ולא יתן לרשע רע כרשעתו.

**וְאִם שְׂרֵי יַעוֹת צָדֵק**. ואם שדי השליט צכל, ולא ישא פנים ולא יקח שוחד, לא יגמול ללדיק כמפעלו.

ועוד כוונה שניה לאלו המאמרים — האם צעצורך ישנה השם חק וסדר הצריאה, כמו שאמר צלדד צמענהו השני: **הַלְמַעֲנָךְ תַּעֲזֹב אֶרֶץ וַיַּעֲתֵק צוֹר מִמְּקוֹמוֹ** (לקמן י"ה, ד).

(ד) **אִם בְּנִיךָ חָטָא לֹו**. מאחר שצניך חטאו לו. **אִם**. לאמת, כלומר ודאי חטאו. הלא אתה צעצורך חשבת — **אוֹלֵי חָטָא בְּנִי**, וסופם מוכיח על תחלתם.

**וַיִּשְׁלַחֵם בִּיד פִּשְׁעָם**. גרשם מארץ החיים צעצור כשעם. **וַיִּשְׁלַחֵם**, מענין **תָּרַע לְאוֹמִים וּתִשְׁלַחֵם** (תהלים מ"ד, ג).

**בִּיד פִּשְׁעָם**. צסצת כשעם. ע"ד: **וַאֲשַׁלְּחֵהוּ בִּשְׂרִירוֹת לְבָם** (תהלים כ"א, י"ג) וגם יד ממש צכוונה, יד הכשע צעצומה היא צהכושע. כאמרם צ"ל. לא הערוד מומית אלא החטא מומית.

ה **אִם־אַתָּה תִּשְׁחַר אֶל־אֵל**

**וְאֶל־יְשֻׁרֵי תַתְּחִנָּן:**

י **אִם־נָךְ וַיִּשָּׁר אֶתָּה**

**כִּי־עָתָה יַעֲרֵר עֲלֶיךָ**

**וְשִׁלֵּם נָתַתְּ צָדִיקָךְ:**

ז **וְהָיָה רִאשִׁיתְךָ מִצֶּעַר**

**וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׁנָה מְאֹד:**

(ה) **אִם אַתָּה תִּשְׁחַר וכו'.** אצל אתה אשר השאריך השם צחיים תשחר אל אל. מלת **אִם** צכתוצ זה טעמה כטעם **אִמְנֵם**. וצמקרא הקודם ענינה לאמת הסצה — מאחר שצניך חטאו לו. וצמקרא הצא תצוא מלת **אִם** ל ת כ א י.

(ו) אם זך וישר אתה. אם צלמת זך וישר אתה — זך צמחשנה וישר צמחשנה. — ע"ד: אם זך ואם ישר פעלו (משלי כ, י"א).

כיעתה, כעת עתה, כלומר תיכף וצלי אסור. יעיר עליך. יתחיל לעורר עליך רחמיו. השם רחמים צכח הכעל יעיר.

ושלם נות צדקך. ושלם ויכונן נות צדקך. כלומר שלם ויגמור מה שהתחיל, עד שתהיה נות צדקך ונזכרת ושלום כצתחלה.

(ז) והיה ראשיתך מצער וכו'. ראשיתך יהיה מצער אצל אחריתך ישגה מאד. והיה כמו ושלם צער המוסכך לעתיד. והענין — הנלחמך לא תצוה צנת אחת כ"א צהדרגה, תעלה וועלה עד שתשגה מאד.

## II.

ח כִּי־שָׁאֵל־נָא לְדֹר רִישׁוֹן רִאשׁוֹן ק'  
וְכֹנֵן לְחַקֵּר אֲבוֹתָם:

ט כִּי־תִמּוֹל אֲנַחְנוּ וְלֹא נִדְעַ  
כִּי צֵל יִמְיֵנוּ עַל־אֶרֶץ:

י הֲלֹא־הֵם יוֹרוּךְ יֹאמְרוּ לָךְ  
וּמִלְבָּם יוֹצִיאוּ מִלִּים:

אל תסמוך על נסיונך ואל בינתך אל תשען. כי קצר הזמן מהשתרע על ראשית ואחרית כל דבר, ולהכריע על תכליתן בהחלט אנו צריכים להקבלה. אבל שאל לדורות שקדמוך, וכונן לכה שהוברר והוחזק להם לאמת דור אחר דור. והם הניחו לנו למורשה חכמה ודעת במשל ומליצה: כי אחרית רשעים נכרתה, ותקות נקי לא תכרת.

(ה) כי שאל נא לדור רישון. ע"ה: כי שאל נא לימים ראשונים אשר היו לפניך (דברים ד, ל"ז), שאל אביך ויגידך וקניך ויאמרו לך (שם ל"ז, ז). רישון צו"ד להרגיש יותר הרי"ש צתחלת הוולה הצחה אחר וולה שסוכה רי"ש.

וכונן לחקר אבותם. וכונן נחשצתך להשיג חקר של אבותם, חקר של דורות שהיו לפני הדור אשר הים לכניך, כלומר, כונן לדעת ולהצין מה שהיה נוסר ונדור לדור ומהיה צהסכמות הזמנים לקבלה.

(ט) **כִּי תִמּוֹל אֲנַחְנוּ וְלֹא נָרַע.** כִּי מִפִּיהֶם אָנוּ חַיִּים צָאֵר אֲנַחְנוּ מִתִּמּוֹל עָלֵי אֶרֶץ, וְלֹא נָדַע כָּל מִי שֶׁנַּעֲשֶׂה וְנִתְהוּוֹה, עַד שֶׁהֵינּוּ יְכוּלִים לֵדוֹן עַל פִּי הַיָּדִיעָה הַנִּקְיִית לָנוּ צִנְסִיּוֹן עֲזָמוֹ.

**כִּי צִל יִמִּינוּ עָלֵי אֶרֶץ.** וְגַם לֹא יֵאָרְכוּ יְמֵינוּ עָלֵי אֶרֶץ, שֶׁהֵינּוּ יְכוּלִים לִסְמוֹךְ עַל הַנִּסְיּוֹן שֶׁנִּקְנָה מִכָּאן וּלְהִצֵּל. א"כ כָּל הַיָּדִיעוֹת הַצָּאוֹת לָנוּ מִעֲזָמוֹ, הֵן אֲוֶתֶן שִׁקְיָנוּ כִּצֵּר, וְהֵן אֲוֶתֶן שִׁנְקָה צַעֲתִיד, לֹא תִסְפִּיקֵנָה לָנוּ, לְהַכְרִיעַ עַל פִּיהֶן צִמְדָּעִים וְצִמּוּסִרִיִּים, וְלִהְצִין רֹאשׁ וְסוֹף כָּל דָּבָר. הַיּוֹם קָצֵר וְהַמִּלְחָמָה מִרְוּצָה. לָכֵן אֵין לָנוּ לֵדוֹן עַל פִּי הַרְאִיָּה לְצִדָּה, כ"א צִחְצוֹר עִם מִי שֶׁיֵּשׁ לָנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, מִדּוֹרוֹת שֶׁהָיוּ לִפְנֵינוּ, מִהַאֲמִיתוֹת שֶׁקָּבְלוּ הֵם מֵאֲצוּתָם וְאֲצוּתָם מֵאֲצוּתָם. אֵךְ צַעֲזֵר נִסְיוֹנָם וּמַחְקָרָם נָצִין וְנִשְׁכִּיל לְאַחֲרִית הַחֲקִים צִסְדֵּר הַהִנְהָגָה.

(י) **הֲלֹא הֵם יוֹרוּךְ יֹאמְרוּ לָךְ.** הֵם יוֹרוּךְ צִמָּה שִׁאֲמָרוּ לָךְ. יוֹרוּךְ מוֹל הַדּוֹרוֹנִי וְאֲנִי אַחֲרָיִשׁ (לְעִיל ו, כ"ד).

וּמִלְבָּם יוֹצִיאוּ מַלְיָם. דְּצִרִּיהֶם וְדָאִי אֲמָרֵי יוֹשֵׁר הֵם הַצָּאוֹת מִלָּצֵ. מוֹל מִה נִמְרָצוּ אֲמָרֵי יוֹשֵׁר (שֶׁס כ"ה).

כִּתּוּב ח' נִקְשָׁר עִם כִּתּוּב י', וְכִתּוּב ט' הוּא מוֹסְגֵר וְצִל לְנִתְיִנֶת טַעַם לִאֲמָרוֹ:  
**כִּי שֶׁאֵל נֹא לְדוֹר רִישׁוֹן.** וְלִזְרֵת הַכִּתּוּבִים הַיֵּל כִּזֶּה:

כִּי שֶׁאֵל נֹא לְדוֹר רִישׁוֹן  
וְכוֹנֵן לַחֲקֵר אֲבוֹתָם  
— כִּי תִמּוֹל אֲנַחְנוּ וְלֹא נָרַע  
כִּי צִל יִמִּינוּ עָלֵי אֶרֶץ —  
הֲלֹא הֵם יוֹרוּךְ יֹאמְרוּ לָךְ  
וּמִלְבָּם יוֹצִיאוּ מַלְיָם:

וְזֶה הַמַּשַּׁל שִׁאֲמָרוֹ:

י' הִיגָאָה גִמָּא בְּלֹא בְּצָה  
יִשְׁגָּא אַחוּ בְּלִי-מִיָּם:

יב עֲרָנוּ בְּאִבּוֹ לֹא יִקְטָף  
וְלִפְנֵי כָּל-חֲצִיר יִבְשׁ:

(יא) **הִיגָאָה גִמָּא בְּלֹא בְּצָה.** הַאֵם יִגְדֵּל הַגִּמָּא לְגִזְהוֹ הַרְאִי לוֹ צִמּוּקִים שֶׁהֵיוּ צָה. — גִּמָּא שֶׁס צִמָּה הַעוֹלָה צִקְנָה גִּזְהוֹ וְאִחֻד, וּמִן הַכִּלּוֹת שֶׁלוֹ עָשׂוּ אֲנִי שִׁט וְכִלֵּי מִשְׁטִי. כִּמּוֹ: תִּבֵּת גִּמָּא (שְׁמוֹת ז, ג), וּבִכְלִי גִמָּא עַל פְּנֵי הַמִּים

(ישעיה י"ה, ז) והוא גדל רק צמקום כלו משקה. — בצה רקק, וקום שהוא לח תמיד, כמו: הטבעו בבין רגליך (ירמיה ל"ח, כ"ז).

ישגא אחו בלי מים. האם ישגא הגומא צאחו צלי אשר ירד מי המטר על האחו. אחו חסר צי"ת השמוש. אלו היה אחו שם איזה צומח היה לו לומר ואם ישגא אחו. בלא — בלי. הראשון הוא שלילת דצר קצוע, והשני שלילת דצר הצא אך לבעניים צמקרה וצחזחזמן. הגומא אינו גדל אלא או צמקום טיט ורפש, או צאחו אשר ישוקה לבעניים צומים. לכן אומר: צלא צזה — צלי מים.

(יז) עודנו באבו לא יקטף. הגומא הצומח צלא ציזה או צאחו צלי מים, עוד הוא צעזו הרך, עוד לא יקטף, כי לא צשל עוד כל צרכו —

ולפני כל חציר ייבש. וייצש קודם שיתיצש כל חציר. עד"ה: יהיו בחציר גנות שקרמת שלף יבש (תהלים קכ"ט, ז).

באבו. מענין באבי הנחל (שה"ש ו, י"א). — יקטף. ענין קטף הוא, תלישת צומחים, כמו: וקטפת מלילות (דברים כ"ג, כ"ו).

יג בן ארחות כל־שוכי אל

ותקות חנף תאבד:

יד אשר־יקוט בסלו

ובית עבדיש מבטחו:

טו ישען על־ביתו ולא יעמד

יחזיק בו ולא יקום:

(יג) בן ארחות כל שוכי אל. כמו זה הגומא אשר נחוסר מים ייצש לכני כל חציר, יקרה ג"כ לכל שוכי אל, הצומחים על חילם יוכו כעשז וישוצו כחציר יצש. בן ארחות, ע"ד: בן ארחות כל בוצע בצע (משלי א, י"ט). שוכי אל, אשר שונו ועשתו וירם לצצם, ושכחו כי השם הוא המותן להם כח לעשות חיל. ע"ד: כמרעיתם וישבעו שבעו וירם לבם על בן שבחוני (הושע י"ג, ה). מלילה זו דוניה לנצחית ירמיה (י"ז, ה — י) הוודוה הצומח צשם לען שתול על מים.

ותקות חנף תאבד. וכן תחזד מוסר תקות חנף, ע"ד: ותקות רשעים תאבד (משלי י, כ"ח), ונקט חנף תחת רשעים ווכני ששם אות חי"ת לחות המושלת צאלו המאמורים. ונקט תקות ע"ד הכתוב צושלי, ולא שנוש צכתוז

נתהלים (א, ו) ודרך רשעים תאבד, וכני ארחות צמאור הראשון, וגם סנוך תקות לחנף, לומר — כמו שהוא נחניף, כן תקותו תחניף לו ותכתש צו. ורמוז צוה לאיוב שהוא מחזיקו לחנף.

(הוציא אחד מן הכלל אחר שדצר על הכלל, כדי לשמש צשאר המאמרים אשר יסוצו עליו צלשון יחיד, מכני שהרצים אינו קל כ"כ על המוצטא, והו דרך המליץ צכל הספר).

(יד) אשר יקוט בסלו. מאחר שהוא צעצמו יכרות ויפסוק כסלו. ענין יקוט קליטה, או ענינו — יועט ווענין כמעט קט (יחזקאל ט"ז).

ובית עבביש מבטחו. מוצטחו אשר שס לו דומה הוא לצית עכציש אשר אין לו קיום. מאמר זה הוא מול המאמר: והיה ה' מבטחו (ירמיה י"ז, ז).

(טו) ישען על ביתו ולא יעמוד. כי אם יכול. ולא יעמוד, היפך ובית צדיקים יעמוד (משלי י"ז, ז).

יחזיק בו ולא יקום. אחרי נכלו יחזיק צו להקים את עצמו, אזל לא יקום עוד.

כתוצ ט"ו הוא נקשר עם כתוצ י"ג, וכתוצ י"ד הוא מאמר מוסגר, לתת טעם למאמר: ותקות חנף תאבד, ולהציע הענין הצא אחריו.

טז רָטֹב הוּא לִפְנֵי־שָׁמֶשׁ  
וְעַל־גִּנָּתוֹ יוֹנְקֶתוֹ תֵּצֵא:

יז עַל־גִּל שֶׁרָשָׁיו יִסָּכְבוּ  
בֵּית אֲבָנִים יִחַזֶּק:

יח אִם־יִבְלָעֵנוּ מִמְּקוֹמֵנוּ  
וְכִחֵשׁ בּוֹ לֹא רְאִיתִיהָ:

יט הֵן־הוּא מְשׁוֹשׁ דֶּרֶכּוֹ  
וּמַעֲפָר אַחֲרַיִם:

(טז) רטוב הוא לפני שמש. החנף הזה עודנו צאצו, מלא לחלוטית, דשן ורענן לעיני השמש. רטוב, לח, וחצרו צספר: מזרם הרים ירטבו (לקמן כ"ד, ח). לפני שמש. ע"ד: לפני שמש ינון שמו (תהלים ע"ז, י"ז).

ועל גנתו יונקתו תצא. חף ישלח צדים וכפרות, וקציריו ילכו ויתפשטו עד חוץ לגנתו. גנה — יונקה שמוות צסיוני הקצין.

(יז) על גל ישרשיו יסבכו. גם על גל חזנים יתפשטו שרשיו וימסתזכים צו לרצ תקבס. על גל מושך חלוו מלת אבנים של מואמר השני. יסבכו יסתעכו.

בית אבנים יחזה. חף צית חזנים יחזו צמוחטיו שיכה צו.

יסבכו — יחזה. הוולין גזר חלו המולות ומהמואמר נאחז בסבך (צראשית כ"ג, י"ג).

(יח) אם יבלענו ממקומו. וצכל זאת חס יצלענו חיש מווקומו, כלוור יעקרהו ויסירהו מווקוס שהא גדל וגשר צו. — יבלענו, המוצלע, מוי שיהיה.

ובחש בו מוקומו לאמור: מועלס לא ראיתך. דומה להמואמר: ולא יכירנו עוד מקומו (לעיל ז, י). וצא המואמר הזה ע"ד הכתוצ: ועוד מעט ואין רשע והתבוננת על מקומו ואיננו (תהלים ל"ז, י).

הן הוא משיש דרכו. חלף והלך לו משיש דרכו, והו כל משישו — יפרח כמו עשצ להשמודו עדי עד. ענין הן כמו אן וגקשרה עונו ג"כ הוראת התעוררות הכוונה. משיש דרכו דרך משישו, כמו: קרוש היכלך (תהלים ס"ה, ה). כלוור, זאת כל הלחתו, תושוך צונו ונה ותחצד.

ומעפר אחר יצמחו. ומועבר שהיה שתול צו, יצומו אחרי עקירתו מוש צמוחיס חחריס, ולא יפקד מוקומו. אחר מלה זו יש לכופלה — אחר אחר, צנות אחר צנות יצומו וועבר שצנות צו המוצלע. ולא אמור אחר אחר שלא להחריך הדלת. ולא חומר אחריס כי לא יצומו צצת אחת. וגקט יצמחו ולא יצמח, שלא יוצן שהו צעצומו, הצוה העקור, יצומו וועבר אחר.

תוכן הכתוצים ויכסוק י' א' עד פסוק י"ט הוא מוה שיוור דורות הראשונים, והמושל שהיה צביהם. וציתן צתחלה מושל הגווא צווקוס לא צינה וצחחו צלי מוים, ושחל האס יחצצ שיגחה וישנה זה, ודחי כחציר הוא שקדנות שלף יצש. אחר כך הוא זוכר הגושל, זהו החנף אשר צצתר לצו ישים זהצ כסלו, מוון השס יסור לצו. כמו הגווא צווקוס לא צינה וצלי מוים, כן גם השוכח חלוה חיו שתול על כלגי מוים, ולא ישלח שרשיו על יוצל, לכן גם לא יצלח ולא יעמוד. ואחר זה הוא חוזר לענין המושל, לדמות חלוו המושל מוכל צד. כמו שייצש הגווא צעודמו צחצו, כן גם החנף רעוצ הוא, דשן ורעקן מורחצ ויוכריח ויושתרע על ציתו ועל גנתו, וילכו יונקתיו ויתפשטו צכל גצולו ויכצצו, וכתחיס יצילע ותצצוקן על מוקומו — ואיננו.

III.

כ הֵן־אֵל לֹא יִמָּאֵס־תָּם  
וְלֹא יַחְזִיק בִּיד־מְרָעִים:

כא עַד־יִמְלֶה יִמְלֵא ק' שְׁחוֹק פִּיךָ  
וְשִׁפְתֶיךָ תְּרוּעָה:

כב שְׁנֵאִיךָ יִלְבֹּשׁ־בִּשְׁת  
וְאַהֲלֵךְ רְשָׁעִים אֵינָנו:

עתה חזר השוחי וכלל רבוריו בשתי הנחות העולות ממה שקדם: **אל לא ימאס תם ולא יחזיק ביד מרעים.** הנה לא יחשב מאל, אשר עצמותו היא — שתמצאנה בו כל השלמיות, ותסולקנה מעמו כל החסרונות — שיעות משפט וצדק, וימאס תם, ויחזיק ביד מרעים. ומוזה ימשך, אם באמת נקי הנך וגם תשחר אל אל, שירחיב השם לבך וימלא פיך רנה.

(כ) **הן אל לא ימאס תם.** ודאי אל לא ימאס תם ולא יעזזהו ולא יטשהו, אצל יקיימוהו אחרי נכלו.

**ולא יחזיק ביד מרעים.** להקיים אחרי נכלם, אלל דחו ולא יוכלו קום.  
(כא) **עד ימלה וכו.** עוד שימלא וכו' כמו: **עד עקרה ילדה שבעה** (ש"א 3, ה). — **ושפתך ימלא תרועה.** — ע"ד: **או ימלא שחוק פיני** ולשוננו רנה (תהלים קכ"ו, 3).

(כב) **שנאיך ילבשו בשת.** ע"ד: **אויביו אלביש בשת** (שם קל"ז, י"ח) ושנה המליך מלת **אויביו** למלת **שנאיך**, מכני שמלה זו היא שזה צהצרותיה למלות **שחוק ושפתך** במקרא הקודם. — והענין: אם היו לך איזה מי שהיו שמחים צרעתך, עתה כשיראו הטובה שעשה לך הצורא ילצשו צאתם (ר' זרחיה הלוי).

**ואהל רשעים** אשר היה מצטחם איננו. ההכך מזה שנאמר: **ואהל ישרים יפריח** (משלי י"ד, י"א).

וכיון צלד צדצרים האלו לוור לאיוצ, כי הוא וחזיריו המוכיחים אותו על כעסו לא ישמחו לרעתו, ואינם אחים צוגדים. אצל עוד נאמנו צצרותם אתו, וצר להם צכל צרותיו, וגם ישמחו צצמותו כי תצוא.

**תשובת איוב.** — דברי בלדד במענהו, אף שהם בעצמם נכונים וישרים למוצאי דעת, פגעו בנפש איוב כחצים שנונים והכעיסוהו והרעימוהו עד למאור. היתר והיסוד במענה בלדד הם שני המאמרים אשר באחד מהם פתח דבורו, והציבו ליתר שהכל תלוי בו, ובהשני חתם מענהו ושמהו ליסוד מוסר באמונה מהקבלה: — **אל לא יעות משפט — אל לא ימאס תם.**

באמת אלו המאמרים אין שום ספק. אבל תמיהה היא – האין היה אפשר לבלדר להחליט אלו הדיעות לעומת פני איש אשר מצבו הרע מוכיח על סתירתן. אם ערכה האמין בלדר והחזיק בהן יען כי קבלן מדורות הקדמונים, – אבל האין היה יכול לקיימן עוד עתה על פני איש אשר לא היה כמהו בארץ תם וישר וירא אלהים וסר מרע, ובכ"ז מאסו השם, והשחית מאיש מראהו, ושמהו למנוד ראש בקרב האדם.

אולם לא מרוע לב ולא בלשון רמיה נשא בלדר אלה המאמרים על שפתיו במענהו להמוכה והמרוכא. הוא לא כיון לכונן יתר לשונו על פני ריעו ולפצוע לבו הכאוב עוד יותר. אבל הוא החזיק בכל עזו באמונה המקובלה מימי קדם ומוסכמה בקהל המאמינים: כי לא יאונה רע לאיש מבלי שנרמזהו לו מעשיו. והיה דן מזה על חוסר תומת איוב, כי בודאי לא הכהו השם על חנם. ועל כן לא היה בלדר יכול לחשוך פיו מהניד תוכחותיו לאיוב, למען עוררו לתשובה, שישתדל איוב מעתה לזכות נפשו ולתקן בכל מה דאפשר מה שעוות במעשיו עד הנה, כדי שיעיר אלוהו רחמיו עליו וישיבהו לקדמתו.

אכן לא כן רמה בנפשו איוב אשר היריעה מישרו נשרשה בחזקה בקרבו. גם לו לא חסרה האמונה אשר עליה יסרו ריעיו טענותיהם. אולם עתה היתה האמונה הזאת נפלאה בעיניו, וחשב מפני זה, כי גם ריעיו אם לא בנדר בו, ועוד נשארו באמון עמו – היה להם להתפלא על זאת ולהשתומם שהניע אליו ככה אף שהוא מקובל ומוסכם לאמת ואמונה, כי אל לא ימאס תם, ולא לחשבו ולהחליטו מחמת אמונה זו לחוטא ולחומס נפשו.

ובכ"ז, אף אחרי בררו בראיות במענהו להראשון מחבריו, כי אין עולה בלשונו, וצדקה קנתו הבאה מעצמה ומאלוה על שפתיו, – בא עתה גם השני בתוכחותיו, וירה למולו, כאיש המתלהלה היורה זקים וחצי מות, אלה המאמרים אשר נדמו לו עתה לחצים שנונים ונחלירתמים: **אל לא יעות משפט – אל לא ימאס תם.**

כאן יש מקום לשאול: מה היה לו לאיוב לעשות מול דברי בלדר אשר באו אל קרבו כמדקרות חרב, כדי לחזק את עצמו ולאמין את לבו הנשבר שלא ישבר עוד יותר. האם היתה עתה עת לחשות, לישב דומם ולסבול שרוחו תשתה חמת אלו החצים עד שתגוע בקרבו. או להכניע לבבו ולהורות לדבריו ולאמר נגר ידעתי נפשו: אמת צדיק השם על כל הבא עליו –

לא האחת ולא האחרת. לו הורה לדברי בלדר, אזי בודאי היה חרל מהיות עוד התם שהיה מקדם, ונהפך לאיש חנף ומרע. ולשום מחסום לפיו ולשתוק, – הלא שתיקה כהודאה דמיא.

נשובה עתה ונראה: מה יעשה האיש, אשר הורו אליו המורים, וחצי קשתותם נחתו בו, כל עוד נשמתו בקרבו – ודאי ישתדל טרם כל, לשלוף החצים מגופו, ואח"כ או ישליכם בחמתו אל פני הרובים, או יכתתם לשברים.

וזה שעשה גם איוב בתשובתו על מענה השוחי. שלף החצים האלה מבטנו וכתתם, בשפכו על אלה המאמרים: **אל לא יעות משפט – אל לא ימאס תם** כל ההתול המר אשר הוא בתכונת כל מרי נפש בהתרגזותם על מקריהם.

בפרשה הראשונה פתח איוב כמה דסליק מניה בלדר: **אל לא ימאס תם!** אמנם כן הוא! אני בעצמי ידעתי כי כן! כל עיני ומקרי מעידים כי כן הוא: **אל לא ימאס תם.** אבל האין יכור התם תומתו לפני האל השגים והנורא. – לא בכח! כי הוא האמין. – לא בתחנונים! כי אף לא יאזין לקולו. – ולא בחכמה! כי מה חכמת האנוש נגד האל, הלא בריבו יעבו תסתמינה טענותיו בפיו, עד שאם יחפזין השם לריב עמו, לא יענהו אחת מני אלף השאלות שיערוך אליו האל. אולם גם זה ארהיבה בנפשי עז לדרן עמו אלו ישלמו כל התנאים הנתבעים לכדור הדין – השואת הכדות בין בעלי הדינים, ומוכיח אשר ידו שולטת על שניהם – ולא אירא לשא ולתן עמו. אולם מאחר שיעדרו התנאים האלה, רחוק הוא ממני להתיצב לריב עמו, ואין אני מדבר כ"א בצר רוחי להפיג בקצת צערי הגדול מנשוא.

ובפרשה השניה חזר איוב על ראשית דברי בלדר: **אל לא יעות משפט.** והוא הולך ומברר, האין ידן גם האל, לו ישלמו התנאים הנזכרים. על פניו יוכיחהו כי עוות משפטו.

וכה יטען נגדו: אם אין עול בי, למה זה תיסרני, האם יאות לך, אשר לך הגדולה והגבורה, לעשוק ולחמוס יגיע כפיך. ואם על צד העונש הכיתני, למה לא תודיעני על מה תריבני. או האם כאנוש הנך, אשר לא יראה ללבב, לידע אם זך אני או לא. או האם קצבה לשנותיך ותחוש, שלא תוכל לבצע בי חוק אמרתך אם אחטא, ותמהר על כן למצוא עלילות. וכיותר אני תמה על מנהגך בהעלותי על רעיוני עוצם פליאות יצירתי. הנה הפלאת לעשות ליצרני באופן היותר שלם, ולתקנני על נכון בכל אברי וחלקי גופי. לאיזה תכלית היה לך כל הטורח הזה. האם בעבור לשמור עונותי, כדי לענשני אחר כך ולמרר חיי. זאת ודאי לא תצדק מאל אשר לא יעות משפט וצדק. לכן אשאל מעמך: או שא פשעי וחדל מהלאותני, או סחני מארץ החיים.

שתי פרשיות הבאות הן א"כ נברלות זו מזו גם בעצם שדברי איוב בהן הם ערוכים לו. בפרשה הראשונה ערך איוב דבריו אל ריעיו, ובפרשה השניה פנה את עצמו כלפי מעלה.

הכתובים באלה הפרשיות ובפרט בפרשה הראשונה, הם אחוזים ומשולבים זה בזה באופן שאי אפשר לחלקן למחלקות כמו שאר הפרשיות שבספר. ושליבה זו נתקנה במליצה נפלאה, מלאכת מחשבת היא אשר אין כערכה וכמתכונתה בכל ספרי תנ"ך.

## פרשה ט

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

### I.

ב אֲמַנִם יָדַעְתִּי כִּי־גֵן  
וּמַה־יִּצְדָּק אָנוּשׁ עַם־אֵל:

ג אִם־יִחַפֵּיז לָרִיב עִמּוֹ  
לֹא יַעֲנֶנּוּ אַחַת מִנִּי־אֱלֹהִים:

ד חֲכַם לֵבָב וְאִמְיִץ כַּחַ  
מִי־הַקֹּשֶׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלַם:

בפרשה זו איוב מראה, כי אין בכח אנוש, אף אם הוא נקי מכל חטא ואשמה, לברר זכותו לפני אלוה. כי האנוש הוא חלש וחסר כח, ואלוה המתנשא לכל ראש עושה כל אשר חפץ. ולהביאו למשפט אי אפשר, כי אין מי שידו גברה עליו. אשר יגזור ויפסוק הדין עם מי. וגם קשה הוא לאנוש לטעון נגדו, כי מראה מפניו תסתמינה כל טענותיו בפניו.

(3) אֲמַנִם יָדַעְתִּי כִּי כֵן. אמת כן הוא כנו שְׁמֹרֶת, ואני ידעתי זאת מוכזר. וְשֶׁזֶה הַמִּשְׁמֹרֶת אֵל וְהַשְׁהִיחַ צֶלֶד: אֵל לֹא יִמָּאֵס תָּם.

וּמַה יִּצְדָּק אָנוּשׁ עַם אֵל. חזל הסיך יכול האנוש לזרר צדקתו צריצו, עם אֵל. צִדִּיקָה תַּחְזֹלָה יִלָּחֵה הָאָנוּשׁ חֵם נַחֲשָׁד הוּא צַעֲיִי צִנִּי גִלּוֹ לַחֲטָא, מַכְנִי שְׂמוּכָה חֲלָהִים הוּא, לַגּוֹל מַעֲלִיו הַחֲשָׁד וְלַהֲכָרִיחַ אֶת חֲלוֹה שִׁגְלָה צִדְקָתוֹ לַעֲיִנִּי כָל.

**אמנם.** מלה זו היא מלת הטעם לאמות חִיזָה ענין. ועל הרוב היא משתמשת במקרה לאמות קצת ולהוציא ולשלול קצת. וכן שמש זה חִיזָה צדצרו, כי כמעט כל צדצרו זהתול נאמרו. והמאומות נאמרה צפירוש, והקצת הנשללת מוצגת להמשכיל מהענין. ואמור חִיזָה כאן — אמות כדצריך כן הוא: **אל לא ימאס תם.** חזל עם זה לא תוכל לשלול מומי התווימות, כי מה שעשה לכך חלום צדין להראות לעין השמש, כי צאמות תם חזי וגם לא נאסני, ואך הכני לחיזה טעם כוונס עמודו.

**ומה.** הו' לא להוסיף צא כ"א להתנגד. חונס ידעתי כי כן, חזל מה יצדק חנוס עם אל, צוה יודע חיכו, כי צדיק הוא צריצו עם אל.

**עם אל.** לא אמור מאל, כדרך שאמר אליז: **האנוש מאלוה יצדק** (לעיל ד, י"ז), כי לא נאמרו חלו הנאמרים על כוונה אחת. כוונת נאמור אליז היא, שלא יצדק חנוס לכני חלוה, כי אף צדיק היותר שלם יוצא צו חלוה שום דוכי, חזל כוונת הנאמור שלכנינו היא, ומה יצדק חנוס צריצו עם אל, מאחר שאינו יכול לכנס עמו צדין כמו שיוכח אדם לרעהו: וצלדד צווענהו האחרון תכס ג"כ צסגנון חִיזָה ואמור: **ומה יצדק אנוש עם אל ומה יזכה ילוד אשה** (לקמן כ"ה, ד) כי הכוונה שם היא, להשיצ לחִיזָה על טענה זו ולומר, לכן לא יצדק חנוס צריצו עם אל, ומכני שצאיות לא יזכה. והו מדרך הספר צהרצה מוקוונות, שיתפוס אחד מהנודצרים צסגנון ונתנגדו צדרך התול לחיזה כוונה אחרת.

(ג) **אם יחפרין לריב עמו.** לו יחפון האל לריצ עם חנוס, כדי לצרר חס לכי מעשיו נצדונו לו וקצרו חו לא.

**לא יעננו אחת מני אלף.** לא תהיה ציכולת חנוס להשיצ חמרים לחלוה אף על אחת מני חלף השחלות שיסאלהו, כי שאתו תצעת חותו וכחדו יכול עליו.

נושא של נאמור הח' הוא **אל** שסיים צו הכתוצ שלכניו. ולא נוכל לוואר שנושא הוא **אנוש**, כי למה לא יחפון חנוס לריצ עם חלוה חס הוא ציכלתו, חזל חין הדצר תלוי צרצונו כלל. וגם ינה זה שאמור צתשוצת התנאי: **לא יעננו אחת מני אלף.** הלא האל ודחי לא יענהו כלל.

ונושא של נאמור הצ' הוא **אנוש**, כי לשון **אחת מני אלף** לא תורה על החפון ועל הרצון חלף על היכולת, והחס יחשצ כי מוצלתי יכולת לא יענה השם, חזל להחנוס תחסר היכולת, חנוס השכל לא יחיון לצו, ולא יעז כניו, לענות חלף על חלפי שחלותיו. ויווכח כן צסוף הספר, צענות השם לחִיזָה מון הסערה וצהניעו לכניו שחלותיו צעניני הצריחה, וחִיזָה לא ענה כלום חזל יצצ נאלס דווייה.

והו ח"כ ציאור הכתיצ: חס יחפון האל לריצ עם חנוס, ודחי לא יחפון, כי לא יחשיצו כל כך לריצ ולהתוכח עיוו. חזל חס חניח כי יחפון מוחיזה טעם ויאמור

לאדם: לכה נא ונכחה — אז יסתום האנוש צטענותיו ונכחד השם ומהדר גלונו, ולא יעננו אחת מני אלף.

לריב. להתוכח, כמו: כי ריב לה עם עמו ועם ישראל יתוכח (מיכה ו, 3).

(ד) חכם לבב ואמין כח. גם שיהיה האדם חכם לזד ואמין כח לא יעננו אחת מני אלף.

מי הקשה אליו וישלם. החכם יהיה איש ריצו או גזור, — מי הקשה את רוחו לערוך כגדו ונשאר בשלום.

ה המעתיק הרים ולא ידעו

אשר הפכם באפו:

ו המרגיז ארץ ממקומה

ועמודיה יתפלצון:

ז האמר לחרם ולא יזרח

ובער כוכבים יחתם:

נותן טעם למה שאמר: מי הקשה אליו וישלם, כי גדול הוא ורב כח, הוא מעתיק הרים, מרגיז ארץ, ומסיר האור מהשמש ומהכוכבים במשמרותיהם, כחפצו וכרצונו.

(ה) המעתיק הרים. עוקרם ומקומם להסיעם למקום אחר. ולא ידעו. מולי אשר ידעו היודעים, וי שהם, כלומר צכתאומיות. ע"ד ויעתק משם ההרה (צראשית י"ז, ח).

אשר הפכם באפו. לא מפני איזה סבה, רק שחרה אכז ושכך חמתו עליהם.

(ו) המרגיז ארץ ממקומה. לא לזד שהוא עוקר הרים ומסיעם ומקום למקום, אף כל הארץ הוא מרגיז ומקומם אשר היא מיוסדת עליו.

מליצה זו היא נוסדת על הכתוב: על בן שמים ארגיז ותרעש הארץ ממקומה בעברת ה' צבאות וביום חרון אפו (ישעיה י"ג, י"ג). וצחר הנולין צמלת מרגיז, ולא אומר מרעיש כדי לכלול הסבה ולומר שעושה כן צרוגז, ע"ד שאומר: אשר הפכם באפו לקום מהמאמר: אשר הפך ה' באפו (דצרים כ"ט, כ"ז).

ועמודיה יתפלצון. מרגיז ומרעיש הארץ עד שעמודיה יתכלצון. עמודיה, מנזקי ארץ אשר השית עליהם תכל, והם הנורים הגדולים שנטעו צארץ, ומעמידים

ומוזיקים אותה, כמו העצמות צנוף האדם. או אפשר שחשצו ציונים ההם שיש לארץ עמודים אשר היא נשאת מהם. — יתפלצון. יתרוצצו וישצרו מוסדת הכללות שתאחזם. הנו"ן הנוסף לחזק.

(ז) **האומר לחרם**, לא אומר מה שהוא אומר, מכני שהוא מוצן מעצמו, או מושם כתאומית הכעולה הצלה צמצת האמירה, עוד לא גמר ציוויו לחרם — **ולא יזרח**, ויפסוק לזרחה, ע"ד: **כי הוא אמר ויהי** (תהלים ל"ג, ט).

**חרם שוש**, כמו: **בטרם יבא החרסה** (שופטים י"ד, י"ח). וצחר המליץ צולה זו, מכני אות הרי"ש שזה, שהיא שוה זו לראשי הנולות צהמאמרים הקודמים — **הרים — ארץ**, ולהשוות כל המאמר צאות הרי"ש.

**ובער ככבים יחתום**. יסגור צעדס שלא יזכירו. צאכום החרם לזרחה מומילא כיכצו השמים לא יהלו אורם.

**המעתיק — המרגיז — האומר**. עלה מהחומר אל הקל, כדי לצייר הקלות והמהירות אשר צהן אלוה עושה כל אשר חפץ צשמים וצחק.

ח נִטָּה יְשָׁמִים לְבָדָו  
וְדֹרְךְ עַל־בְּמַת־יָם:

ט עֲשֵׂה עֵשׂ בְּסִיל וּכְיָמָה  
וְחֲדָרֵי תִקֵּן:

י עֲשֵׂה גִדְלוֹת עַרְאִין תִּקֵּן  
וְנִפְלְאוֹת עַרְאִין מִסֵּפֶר:

הוא מתאר באלו הכתובים תארי האל המיוחסים לו מעת אשר עשה בחפצו כל, ונותן טעם לענין שלשה כגובים הקודמים, אשר תאר בהם גבורותיו ונוראותיו. הוא שעשה והכין כלם בתבונתו יש לו ג"כ היכולת לעשות בהם כרצונו.

(ח) נטה ישמים לבדו. נטה שמים צעת הצריחה צעוד היה לבדו.

**ודורך על במתי ים**. צרקעו הארץ עליהם. — ונוסדו אלו המאמרים על הכתוב: **נוטה ישמים לבדי ורוקע הארץ מאתי** (ישעיה ויד, כ"ד). — ונאמר התוס"ס לבדו רק על ותיחת השמים ולא על שאר וועשיו, לריוז על תחלת הצריחה, כי צראשית צרה אלהים את השמים. — **על במתי ים**, ער"ס: **ודורך על במתי**

**אריץ** (עמוס ד, י"ג), וענין המאמר כמו רוקע הארץ על המים. וענין הכתוב כלו הוא ענין צראשית צרא אלהים את השמים ואת הארץ.

(ט) **עשה עש וכו' שמות מזלות הן.**

**עש.** שם מספר ככזים הנדמים קצוצים לצורה אחת, ונקראת צורה זו ג"כ **עיש** (לקמן ל"ח, ל"ז) על דרך שמינו **יש ושיש** לכנויי מין אצן קשה. וענין **עש** הוא מענין **עושו ובאו כל הגוים** (יואל ד, י"א).

**כסיל וכימה.** שמות צורות ככזים, ונזכרים ג"כ צעמוס (ה, ח) **עשה כימה וכסיל.** ומהענין שם נלמד שהם הפכיים, או צפעולותיהם, או צממרותיהם שנקצעו זו. ומספר שלנו שנזכרו זו עוד פעם אחת (לקמן ל"ט, ל"א) נלמד שכימה הוא שם קצון ככזים קצועים, וכסיל הוא שם קצון ככזי לבת. (קח לך לרמוז: **והכסיל בחושך הולך**). והכסיל נזכר ג"כ ציפיה (י"ג, י) **כי כוכבי השמים וכסיליהם לא יהלו אורם**, ויהיו לפי שיעורנו **כוכבי השמים** העומדים, **וכסיליהם** המהלכים. — ולדעת חז"ל ההפך שציניהם הוא ג"כ צפעולותיהם, כסיל מוציא החום, וכימה מוציא הקור, כי אמרו: אלמלא חמה של כסיל לא נתקיים העולם מפני צנה של כימה, ואלמלא צנה של כימה לא נתקיים העולם מפני חמה של כסיל (צרכות נ"ח).

**וחררי תימן.** הם הככזים הסמוכים לציר הדרומי, ונקראו צם חדרים מפני שהם סגורים ונסתרים לרוב היישוב שהוא צפאת נכון.

**עש, כסיל, וכימה, וחררי תימן.** צענין צורת ומקום אלה קצוצי הככזים יש דעות שונות צין המפרשים, וקשה הוא להכריע האמת עם מי. אצל די הוא להצנת המקרא לומר, שהענין כאן יורה עליהם, שיש להם משמרותיהם צרקיע צארצע רוחות העולם. ומנה המקרא אלו הצורות ושייר שאר קצוצי הככזים הנראים בצורות מיוחדות צשמים, מפני שדי הוא לצרכו, לזכור שש קצוות התצל — שמים לרום, וים לעומק, ושתי צורות מקצוצי הככזים לשתי קצוות האורך, ושתיים האחרות לשתי קצוות הרוחב.

וגם צחר צאלו הקצוצים, מפני שהם אותם אשר צימים ההם הציטו אליהם האנשים, ושמו אותותם אותות לקורות הזמנים ושנויי העתים. — ואפשר ג"כ שהוציא מכלל הצורות אלו הארצע, מול ארצע עתות השנה. ונזכרו א"כ כאן כל חלופי הזמנים, כי צהקודם דצר על השמש והככזים אשר הם לאותות על סצוצ יום ולילה. והכוונה לומר — האל אשר מיינו צראשית סדר הזמנים צשנויהם כפי חקים קצוצים, אשר עוד כל ימי הארץ לא ישצותו, אף משנס ומספכס, צחרות אכו צו, כרצונו.

(י) **עשה גדולות וכו'.** כלל אחר הפרט. ושמש צמולילה זו צהתול נגד אליכז,

שאמר (לעיל ה, ט) אלהים עשה גדולות ונכלאות להושיע דלים ונדכאים, ואיוצ אומר עושה גדולות ונכלאות לעשות שמות צאֵרָן.

מוֹמֶה שֶׁשֵׁמֶשׁ צֶה"ל הַיְדִיעָה צִכְעִלִים הַצִּינוּנִים צג' כְּתוּצִים הַקּוּדֻמִּים, וְהַשְׁמִיטָה צִכְתִּיזִים שֶׁלִּכְנִינוּ, נִרְאֶה צֶהֱדִיא כִּי לֹא עַל דֶּרֶךְ אֶחָד נִאֲמָרוּ. צוֹה שֶׁקֶדֶם דָּזָר עַל הַכְּעוּלוֹת אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֵל לַעֲתִים שׁוּנִים צַחְרוֹת אֲכֹז צו, וְצִכְתִּיזִים הָאֵלֹו דָּזָר עַל מַעֲשֵׁי צֶרָאֲשִׁית. וְתִקֵּן הַמּוֹלִיץ אֵלֶּה שְׁלֹשָׁה הַכְּתוּצִים עַל כִּי הַמּוֹקְרָאִים צִתְחַלַּת מוֹזְמוֹר קל"ו. מִאֲמֹר: נֹטָה יִשְׁמִים לִבְרוּ מוֹקְצִיל לַהֲמִאֲמֹר שֶׁ: לַעֲשֶׂה הַשְׁמִים בַּתְּבוּנָה. מִאֲמֹר: דּוֹרֵךְ עַל בִּמְתִּי יִם מוֹקְצִיל לַהֲמִאֲמֹר: לְרוֹקַע הָאָרֶץ עַל הַמִּים. הַכְּתוּצִי עִשָׂה עִשׂוֹכֹו מוֹקְצִיל לַהֲמִאֲמֹר: לַעֲשֶׂה אֲוִרִים גְּדוּלִּים. וְלֹא נִקְטָ שֶׁמֶשׁ וְכַבָּבִים מִכְנֵי שֶׁנִּזְכְּרוּ מוֹקֻדֶּס. וְהַכְּתוּצִי: עִשָׂה גְּדוּלוֹת וְכו' מוֹקְצִיל לַהֲכְתוּצִי: לַעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוּלוֹת לִבְרוּ.

א הֵן יַעְבּוֹר עָלַי וְלֹא אֶרְאֶה

וַיַּחֲלֶף וְלֹא־אֲבִין לוֹ:

ב הֵן יַחְתֹּף מִי יִשְׁכְּנֹו

מִי־יֹאמַר אֵלָיו מִה־תַּעֲשֶׂה:

ג אֱלֹוֶה לֹא־יֵשֵׁב אִפֹּו

תַּחֲתֶן תַּחֲתִּיו קִרִּי שֶׁחֲחוּ עֲזָרִי רָהֵב:

כַּמִּשְׁלָתוֹ בַּטֶּבַע בַּעֲזוֹ וּבְחִימָה, כֵּן גַּם הִנְהַגְתּוֹ (וְאֵם נִשְׁפּוּט לִפִּי רֵאוֹת עֵינַיִנו) בַּעֲנִינֵי בְנֵי אָדָם. יַעֲשֶׂה כָל אֲשֶׁר חָפֵץ וּמַבְצֵעַ פִּתְאוֹם חִפְצוֹ, יַעְבּוֹר וַיַּחֲלֹף וַיַּחְתֹּף, וְאֵין מִי שִׁיעֲצָרָהוּ. וְהַמְהִירוֹת אֲשֶׁר בַּה יִשְׁלִים רְצוֹנוֹ מֵרֵאָה שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ לָאָדָם מִקְרִיו כִּפִּי מַעֲשִׂיו, מֵאַחֵר שֶׁאֵין עוֹנֶשֶׁן אֵלָא אֵ"כ מוֹהִירִין.

(יא) הֵן יַעְבּוֹר עָלַי וְלֹא אֶרְאֶה. הֵן יַעְזוֹר עַל כִּנִּי צִנְחָלוֹתַיו אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה וְלֹא אֶרְאֶה אֹתוֹ צַעֲנוּנוֹ, כִּי לֹא יִרְאֶהוּ הָאָדָם וְחִי.

וַיַּחֲלֶף וְלֹא אֲבִין לוֹ. וְגַם יַחֲלֹף וְנוֹנֵעַ צְנוּכִי, וְעַם זֶה לֹא אֲשִׁיג עֲנוּתוֹ. ע"ד הַכְּתִיזִים: הִרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ — וַיַּעְבּוֹר ה' עַל פָּנָיו (שְׁמוֹת ל"ג — ל"ד). וְאֲמֹר: אֵינִי עוֹזֵר הוּא עָלַי תִּיּוֹד, וְעַם זֶה לֹא אֶרְאֶה כְּזוֹדוֹ.

יַעְבּוֹר — וַיַּחֲלֶף. נִרְדֵּסִים הֵם, וַיֵּשׁ קֶזֶת הַצֵּדֶל צִינִיהֶם: הַעוֹזֵר עַל כִּנִּי אֵיךְ אֵינוֹ נוֹנֵעַ צו, וְהַחֲלֹף עַל כִּנִּיו נוֹנֵעַ צְנוּכֹו עַל הַמוֹעֵט צְנוּיָה קֵלָה. הַעוֹזֵר עַל

כני אִישׁ יִרְאֶה מַעֲמוֹ, וְהַחֹלֶק אֵף יוֹרֵג מֵאִתּוֹ. וְאָמַר ע"ד לֹא זֶה אֵף זֶה: הֵן יַעֲזֹר עָלַי צָקָת רַחוּק — וְלֹא אֲרָאָה, וְגַם יַחֲלֶף וְנוֹגַע צְנוּפִי — וְלֹא אֲצִין לוֹ.

(יג) הֵן יַחֲתֹף מִי יִשְׁיבְנוּ. הֵן כִּשְׂצָל לַחֲטוּף וּלְטֶרוֹף, מִי יִשְׁיבְנוּ אֲחֹרַי, וְלֹא יִתְּנֵהוּ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֵׂהוּ כְּרָצוֹנוֹ.

מִי יֹאמַר אֱלֹהֵי מַה תַּעֲשֶׂה. אִם לְכָל הַכַּחֲסוּת מִי יִדִּין עַמּוֹ וְיִוְכִיחֵהוּ לְיוֹמָר לוֹ שֶׁלֹּא כַּדִּין עָשִׂיתָ. יַחֲתֹף צִי"ו כְּמוֹ יַחֲטֹף צִי"ת, כִּי הֵם מִתְחַלְפִּים זֶה בְּזֶה כְּמוֹ שְׁמֵינֵינוּ טַעַם וְתַעַם. מַה תַּעֲשֶׂה. דּוֹמֶה לַהֲכַתֵּז צָקָהֶלֶת (ח, ד) בְּאִשֶּׁר דָּבַר מֶלֶךְ שְׁלֹטוֹן וּמִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה.

הֵן — הֵן. הֵא' ע"ד הַקְדָּמָה וְהַצ' ע"ד תּוֹלְדָה. מִמֶּה שֶׁהוּא עוֹזֵר מִצְלֵי אֲשֶׁר יִרְאֶה יֵשׁ לִשְׁכּוֹט כִּי אֵף אֵם יַחֲתֹף, אִין מִי שִׁשְׁיבְנוּ. אִלוֹ נִאֲמָרוּ אִלוֹ צ' הַמִּקְרָאִים ע"ד שׁוֹם, הִיֵּה לוֹ לְיוֹמָר: וּמִי יִשְׁיבְנוּ — וּמִי יֹאמַר אֱלֹהֵי מַה תַּעֲשֶׂה.

(יג) אֱלֹהֵי לֹא יִשְׁיב אָפוֹ. עַד —

תַּחֲתִּיו שִׁחָחוּ עֲזָרֵי רֹהֵב. עֲזָרֵי מִזְרִים, כְּדֶרֶךְ שְׁמֵינֵינוּ: וְנִפְּלוּ סִמְכֵי מִצְרִים (יִחְזָקָל ל', ו) וְכֵן וְנִשְׁבְּרוּ כָל עֲזָרֵיהָ (שם ח). מִזְרִים נִקְרָא רֹהֵב שְׁנֵאמַר: לִכֵּן קִרְאֹתִי לְזֹאת רֹהֵב הֵם שִׁבְתָּ (יִשְׁעִיה ל', ז). — הַמִּאֲמָר הַזֶּה הוּא מִקְצִיל לַהֲמַאֲמָר: לְמַכָּה מִצְרִים בְּבִכּוּרֵיהֶם (מִזְמוֹר קל"ו). — לֹא יִשְׁיב אָפוֹ הַכֶּךְ וְהַרְבֵּה לְהִשְׁיב אָפוֹ (תְּהִלִּים ע"ח, ל"ח).

תַּחֲתִּיו שִׁחָחוּ. שָׂרְשׁוֹ שֶׁחָס וְעִנִּינוּ כְּמוֹ: וְהִלְכוּ אֵלֶיךָ שִׁחּוּחַ (יִשְׁעִיה ס, י"ד). שִׁחָחוּ צִעֲזָר צִנְחִינָה לִישִׁיב, כִּי לֹא יִשְׁיב אָפוֹ לֹא שִׁחָחוּ כִּצָּר.

כָּל אֵלֶּה הַכְּתוּבִים וְהַ' עַד י"ג הֵם מוֹסַגְרִים, וְצָחִים לְהַרְחֵקֵת הָעֵינִן שֶׁל הַמִּאֲמָר בְּכַתּוּב ד': מִי הַקִּשָּׁה אֱלֹהֵי וַיִּשְׁלֵם.

י' אֵף כִּי־אֲנֹכִי אֶעֱנֶנּוּ

אֶבְחַרְהָ דְּבַרִּי עִמּוֹ:

טו אֲשֶׁר אִם־צִדְקָתִי לֹא אֶעֱנֶה

לְמִשְׁפָּטִי אֶתְחַנֵּן:

טז אִם־קִרְאֹתִי וַי־עֲנֵנִי

לֹא אֶאֱמִין כִּי־יֵאֱזֶינִי קוֹלִי:

י' אִשְׁרֵי־בִשְׁעָרָה יִשׁוּפְנִי  
וְהִרְבָּה פָצְעֵי חֲנָם:

יח' לֹא־יִתְּנֵנִי הַיֵּשֶׁב רוּחִי  
כִּי יִשְׁבְּעֵנִי מִמָּרָרִים:

(יד) אף כי אנכי אעננו. אם אין נני שהקשה אליו וישלם, ואין נני שישלם  
אם יסתף, עד שגם הרעצים והחזקים ישתחושו תחתיו — וכש"כ שאנכי הדל  
והנצוה לא אעננו, אם יסבון לרצ עוני.

אבחרה דברי עמו. הייתי צוחר צוותר, לעשות כדצריכם, ולשים דצרתי אליו.  
אז ענין הצהרה כונו הצהרה, כלומר לו לערוך דצרי אליו, רצוני לצחנם, צחיה  
לסכן שיהיו דצרי עמו. — הציאור הזה יסכים ג"כ לענין הוואמורים, והצוחר יצחר.  
(טו) אישר אם צדקתי לא אענה. אשר אם גם אני שצדקתי לא אענה:  
צדקתי ועל חנם נתיסרתי.

למשפטי אתחנן. אך אתחנן למושפטי. שופט הוא הכוסק את הדין צרי  
שהוצא לכינו. משופט הוא הצע"ד והעד והדיין והגוור את הדין שגור. ואמר זה  
צחיה וול וזה שאמר צלד: ואל שד' תתחנן, כאומר: אך גם זאת אעשה,  
להכניע את עיני ולתחנן למושפטי — אזל וזה תועיל לי זאת. — משפטי ע"ו  
מלשני בסתר (תהלים ק"א, ה).

(טז) אם קראתי ויענני. צלשון צתווי. אם אקרא לו צתחנן האם יענני.  
לא אאמין כי יאזין לקולי. לא לצד שלא יענני, אזל גם לא הצטח שאך יטה  
לזנו לקולי.

(יז) אישר בשערה ישופני. הוא אשר צא עלי צחון סואה וסער לכעני.  
ע"ד: יסערו להפיצני (הצקוק ג, י"ד). — ישופני יכעני, כונו ישופך ראש  
(צרחית ג, ט"ו), וכן כלוד ווואמר הצא.

והרבה פצעי חנם. וגם הרבה כעני צלי חיה סצה ונדי.

(יח) לא יתנני הישב רוחי. אכילו להשיצ רוחי לא יניחני, ולא ירפה וונוני  
אכילו לשיעור צון היותר וויעט.

כי ישיביעני במרורים. אזל יוסף להשיעני צכל וויני וורורים. ע"ד:  
הישיביעני במרורים (חיה ג, ט"ו). במרורים על ווסקל ממתקים ווסר  
צ"ת השווע.

פסוקי י"ז וי"ח הם מושכים זע"ז ציחם נושא ונשוא. הוא אשר צסערה יסוכני וכו', הוא לא יתנני השצ רוחי וכו'.

יט אם־לכח אַמִּיץ הִנֵּה  
וְאִם־לְמִשְׁפָּט מִי יוֹעִידֵנִי:

כ אם־אֶצְדַּק פִּי יִרְשִׁיעֵנִי  
תָּם־אֲנִי וַיַּעֲקֹשְׁנִי:

כא תָּם אֲנִי לֹא־אֲדַע גִּפְשִׁי  
אֲמָאֵם חַיִּי:

(יט) אם לכח אַמִּיץ הִנֵּה. איך יצויר שאכבי אַעננו, אם צדין כל דאלים גצר אצוא, הנה הוא האומין, ולא צכח יגצר איש נגדו.

וְאִם לְמִשְׁפָּט מִי יוֹעִידֵנִי. ואם צמושפט אצוא עמו, ווי יזמינני לדון לפניו עם האל, כדי להוכיח צינינו. — מִי יוֹעִידֵנִי ע"ד: כִּי מִי כְמוֹנִי וּמִי יוֹעִידֵנִי (ירמיה וו"ט, י"ט). צחלק הראשון מזה המאמר: כִּי מִי כְמוֹנִי, שמש המליץ לקמן צפסוק ל"ז צמאמר: כִּי לֹא אִישׁ כְּמוֹנִי, וכאן שמש צחלק השני:

הכתוב הזה שצ להמאמר צפסוק י"ד: אֵף כִּי אֲנִי אַעֲנֶנּוּ, כי אם אַעננו, לא יוכלט שיהיה המענה צא' וצ' פנים, או צכח או צמשפט, ועל זה אמר איזה וצ' פנים שאצחר יהיה ללא הועיל.

(כ) אם אֶצְדַּק פִּי יִרְשִׁיעֵנִי. אם גם צדקתי ולא יהיה צי שום דופי, צכ"ז כי ירשיעני, ארשע צטענתי צעצומה שהרצה פלעי חנם, ואחצצ לעז פנים וקשי עורף, לומר לפניו: צדיק אני ולא חטאתי.

תָּם אֲנִי. אשר פיו ולבו שוים ולא יוכל להעלים מחדצתו, כלומר אני מודצר צתומי כאשר עם לצני. וַיַּעֲקֹשְׁנִי. והוא צחלק שאלותיו יצלצל דעתי כ"כ ויעותני צריצי, עד שארצה כאיש עקש ופתלתול. ויהיה ויעקשני חוזר אל השם, או הוא חוזר אל פִּי, כלומר צמה שאספר צזכותי אהיה לעקש.

(עד כאן עוד לא החליט איצו צתומתו, ורמז עליה אך ע"ד תנאי.)

(כא) תָּם אֲנִי. וגם צאמת תם אני, ואני מחליט זה צפירוש צלי פחד ואימה. כיון שפעם אחת ינא הדצר מפי ונשמוט צלי כוונה משכתי, לא אחזור עוד לשנות

דצורי, חָף שֶׁשָׁכַר שֶׁכַּעֲסִים צוֹה הָאֵל, וְחָף חֶקְלָקֵל דִּינִי, כִּי יִרְצַּח מִכִּי זֶה כַּעֲסוֹ עוֹדִי. לֹא אֲדַע נַפְשִׁי. לֹא חָמוֹס עַל נַכְשִׁי. ע"ד: וּבִנְיָו לֹא יָדַע (דצרים ל"ג, ט). אִמָּאֵם חַיִּי, חָיִן לִי נוֹחַ צַחִי. (כסוקי כ"ה וכו' נותנים הטעם לנאסו צחיו, והכתובים צינתיים הם מוסגרים.)

כב אַחַת־הִיא עַל־בֶּן אֲמַרְתִּי  
תָּם וְרִשָּׁע הוּא מְכַלָּה:

כג אִם־יִשׁוּט יִמִּית פֶּתָאֵם  
לְמִסַּת נִקְיִים יִלְעַג:

כד אַרְיָן נִתְּנָה בִיד־רִשָּׁע  
פְּנֵי־שִׁפְטִיָּה יִכְסֶּה  
אִם־לֹא אֵפֹא מִי־הוּא:

(כב) אחת היא. אחת היא לי, אם אחיה או חנוות. על בן. מוכני שאתה  
היא לי על כן חגלה דעתי שהחלט, עלי העלמה ורעיונה — (רש"י פירש: אחת היא  
לעולם. כלומר מזה אחת לכולם, לתם ולרשע).

תם ורשע הוא מכלה. שום הם לכניו כטוב כחוטא. נוול וזה שאמר  
לדד: אל לא ימאס תם.

כג כתיבים הצאים הוא נחזיק החלטתו, שהאל וכלה את התם ואת הרשע, כג'  
רחיות. ה' וזהרעות הצאות לעולם בטבע, והצ' וזהרעות צוודינה.

ראה א'.

(כג) אם ישוט ימית פתאום. שוט שוטף כי יעצור צורך, כנוו דצר ורעצ,  
חש מין השוים, וינצר סוף.

למסת נקיים ילעג. לא לצד שלא יצחין צין טוב לרע, חלף חף ילעג למורצת  
הנקיים הצועקים חיים. מסת מענין מסה ומריבה (שוות י"ז, ז).

ראה ב'.

(כד) ארין נתנה ביד רשע. הלא נראה כי נתנה הדרך ציד וולך רשע.  
פני שפטיה יכסה. הוושחד השופטים, שיעליו עיניהם מעניי העם, לווען  
שלטו היא זהם כרצונו.

**אם לא אפוא.** אם אין זה כונו שאני אומר, **מי הוא** שיכזיבני וישים לחל מלתי.  
(רש"י פירש: **אם לא אפוא** דבר אנות דבר זה, **מי הוא** המוכלל את התמוימים.  
אבל הפירוש הזה לא נראה לי נכון, כי הצלצול הסדר צעולם הוא יותר לנוכח על  
בלתי מושגית כונו על הנושגית.)

כה וימי קלו מני-רין  
ברחו לא-ראו טובה:  
כו חלפו עם-אניות אבה  
בנשר יטוש עלי-אכל:

(כה) **וימי קלו.** קלים ונעורים הם, לא הוכדו צקניני התצל וצתענוגות צני  
אדם. **מני-רין.** מן האיש הרן, יווי הם יותר קלים מן האיש אשר הוא נטול  
הטחול, ואין עונו מאלומה שתכזיד עליו הרינה. **רין** איש לווד ומוכן להיות לרן לכני  
השרים הרוכזים על הסוסים.

**ברחו לא ראו טובה.** צרחו, מכני שלא ראו טובה, כלומר זאת היא סצת  
קלותם.

(כו) **חלפו עם אניות אבה.** חלפו מכני צרדיכות עם אותן האניות העשויות  
מחצי הנחל —

**אבה** הוא הגמול הנקטף לנורץ עשיית האניה צעודנו צאצו. והראיה שעשו חניות  
מוגמל היא מהמוקרא: **השולח בים צירים ובכלי גמא על פני מים לכו**  
**מלאכים קלים** (ישעיה י"ח, ז).

**בנשר יטוש עלי אכל.** כונו הנשר אשר שזפה עינו אוכל על הארץ, ויחיש ווהר  
ווגצהו, כדי לטוש את עצמו עליו ולטרפו.

**בנשר יטוש.** עד"ה: **יעופו בנשר חיש לאכול** (צחקוק ח, ח). **יטוש**  
ענינו יעוף, ואין לו ריע צוקרא, אבל צתרגום יש, תרגומו של **כחלום יעוף**  
(לקוון כ, ח) הוא: **היך חלמא יטוש.** וגם התרגום של הווקרא צחקוק הוא:  
**בנשרא דטאים למיכל.**

אלה הכתוצים (כ"ה — כ"ו) שנים להנאמר צפסוק כ"ח: **אמאם חיי,** כדי  
לתת טעם על מחסו צחיו. וזהו המושך הענין: אומר אני כונו שהוא עם לצני  
**תם אני!** אף שאפשר שאסתכן צזה את עצמי, ואחיי צאשי לאלה, כי יקצוף עלי על

העִיזי כִּנִּי נִגְדוּ, חָצַל זֹאת לֹא תִכְחַדְנִי, כִּי אֲמַחֵם חַיִּי, וְלֹמֶה לֹא אֲמַחֵם, הֲלֹא יִמּוּ קָלִים הֵם וְיִמְהָר יִכְלוּ וְיִכְסּוּ, וְזֶה אֶ"כּ אֲכַסִּיד זְשׁוּמֵי נֶפֶשׁי זְכָכִי. — עַל דֶּרֶךְ זֶה אֲמַחֵם ג' כ' לִמְעַלָּה (ז, י"ו) מֵאִסְתִּי לֹא לְעוֹלָם אַחִיָּה. — (וג' הַכְתּוּזִים זִנְתִּים כ"ז — כ"ד הֵם מוֹסְגָרִים.)

כו אִם־אֲמַרְי אֲשַׁכַּחַה שִׁיחִי

אֶעֱזֹבָה פָּנַי וְאַבְלִיגָה:

כח יִגְרָתִי כָּל־עֲצָבֹתִי

יֵדְעֵתִי כִּי־לֹא תִנְקֵנִי:

כט אֲנֹכִי אֲרִישֶׁע

לְמַה־זֶּה הִבֵּל אֵינֶנִּי:

ל אִם־הִתְרַחֲצֵתִי בְּמֹ־בְמִי קְרִי שֶׁלֵּג

וְהִזְכּוֹתִי בְּכֹדֶר בְּפִי:

לא אֲזִ בִּשְׁחַת תִּטְבֹּלֵנִי

וְתַעֲבֹנִי שְׁלֵמוֹתִי:

(כו) אִם אֲמַרְי. אֵם יִהְיֶה אֲמַרְי, כְּלוּמָר לוֹ אֲמַחֵם אֲנִי לַעֲזוּמִי: אֲשַׁכַּחַה שִׁיחִי אֲשַׁתְּדֵּל לִשְׁכּוֹחַ שִׁיחִי, אֶעֱזֹבָה פָּנַי, אֲשַׁתְּדֵּל לַעֲזוֹב כַּעֲסִי, וְאַבְלִיגָה וְאֶעֱנֹוֹל וְאֶטְרַח אֶת עֲזוּמִי כ"כ כִּדִּי שֶׁתִּחְזָק.

אֲמַרְי ע"ו: עַד עֲבָרִי (שְׁמוֹת ל"ג, י"ז). — שִׁיחִי זְעִרִי וְיִגּוּנִי, כְּמוֹ: כִּרְבִּי שִׁיחִי וְכַעֲסִי (ע"א ח, י"ו). — פָּנַי כַּעֲסִי כְּמוֹ: פָּנַי יִלְכוּ (שְׁמוֹת ל"ג, י"ד). (כח) יִגְרָתִי כָּל עֲצָבוֹתַי. הֲלֹא יִגְרָתִי כָּזֶר שֶׁתִּצְוִינֶנּוּ עָלַי כָּל אֱלֹהֵי הָעֲלָזוֹת, אֲשֶׁר אֲנִי רוֹצֵן עֲכָשִׁיו תַּחַת וּנְשָׁחֵן.

יֵדְעֵתִי כִּי לֹא תִנְקֵנִי. הֲלֹא יֵדְעֵתִי זֶה יוֹיִם כְּזִירִים, כִּי לֹא תִנְקֵנִי מִהֲרַעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת לְצוֹחַ לְעוֹלָם, וְלֹמֶה זֶה אֶ"כּ חִיּוֹרֶר וְחִקּוֹן. — רִנּוֹז זֶה לֹמֶה שֶׁאֲמַחֵם: וְאִשְׁרֵי יִגְרָתִי יִבֹּא לִי (לַעֲלֵל ג, כ"ה).

(כט) אֲנֹכִי אֲרִישֶׁע. גַּם אֵם יִהְיֶה כֵּה חִיּוֹרִי, הִיָּה לְצִי וּנְשִׁיז חִיּוֹרִים לִי, אֲנֹכִי אֲרִישֶׁע עִם זֶה, אֵם חִיּוֹרֶר אֲנִי לֹא אֲמַחֵם, נִחְשָׁתִי כִּרְשֶׁע זְעִינִי הַחֲנָשִׁים, לִיּוֹר כִּי מוֹכֵה אֱלֹהִים אֲנִי עַל רוֹצֵן חֲשׁוֹנִי וְכַשְׁעִי.

למה זה הבל איגע. לכזוש כעסי ולעזור צולין.

(ל) אם התרחצתי במי שלג. אף אם התרחצתי צווי שלג לנקות ולטהר את עצמי.

והזכותי בבר כפי. והזכותי כפי צורית.

התרחצתי — והזכותי. ע"ד: אך ריק זכיתי לבבי וארחץ בנקיון כפי (תהלים ע"ג, י"ג). וכן חזר הכזיף: רחצו הזכו (ישעיה א, י"ז).

(לא) אז בשחת תטבלני. אז תטבלני בשחת היסורים.

ותעבוני שלמותי. ואף שלמותי, שילוכלכו מטיט ורפש השחת, יתעצוני צעוני האגסים.

אלה הכתובים (כ"ז — ל"א) הם מוסגרים, והכוונה להתנצל ולהצטדק על שלא חשך כיו מכל וכל. מאחר שהוא יודע, כי לא יצדק האנוש צריצו עם אל, וגם תחנוניו לא יועילו לו, ח"כ טוב היה לו לשום נוחסם לפיו ולא לקונן כלל. על זה חזר, כי אי אפשר להוזהר לכזוש את כעסו אלא ציגיעה יתירה, ולמה זה יתיגע, אם גם שתיקתו תהיה לריק, ולא תועיל לו להצדיק את עצמו.

לב כִּי־לֹא־אִישׁ כְּמוֹנִי אֶעֱנֶנּוּ  
נְבוֹא יַחֲדוּ בַּמִּשְׁפָּט:

לג לֹא יִשְׁבִּינֵנוּ מוֹכִיחַ  
יֵשֶׁת יָדוֹ עַל־שִׁנֵּינוּ:

לד יִסֵּר מַעְלֵי שִׁבְטִי  
וְאַמְתּוֹ אֶל־תִּבְעַתִּי:

לה אֲדַבֶּרָה וְלֹא אֶירָאֶנּוּ  
כִּי־לֹא־בֶן אָנֹכִי עֹמְדִי:

(לב) כי לא איש כמוני אעננו. לא איש הוא כמוני שאעננו וחזר לו — נבוא יחדו במשפט. לזרר הדין עם מי, אם צדקת להוכיחני ולסרני כ"כ לו לא. — הכתוב הזה חוזר לכתוב י"ט.

משפט משמש ג' לשונות: תחלתו הוכחת דברים, אמצעיתו פסק דין, וסופו משטר יסורין וגזוי חז. ופעמים שהוקרא כתבו על שם תחלתו, ופעמים על שם אמצעיתו, ופעמים על שם אחריתו (רש"י).

(לג) לא יש בינינו מוכיח. המוכיח והמוכריע צין שתי דעות לריך שיהיה יותר חכם משניהם, וזה אי חכמה, שאין צוויאיות יותר חכם וזהשם יתצרך. וגם לריך שיהיה יותר גבור משניהם, כדי שלא יתחזק הגבור על החלש, וזה אי חכמה, שאין צוויאיות יותר גבור וזהשם יתצרך (רש"ז).  
 ישת ידו על שנינו. לא יש צינינו מוכיח, אשר ישת ידו על שנינו, להכריח החייצ לציית הדין. מוכיח שליט המוכריע צין שני צעלי הדין, כוונ: ויזכיחו בין שנינו (בראשית ל"א, ל"ז).

(לד) יסר מעלי שבטו. יסלק וועלי כגעיו. כדי שלא תסתמוינה טענותי כפי מירחתי אותו. ע"ד: ויסר מעלי רק את המות הזה (שמות י, י"ו).  
 (לה) אדברה ולא איראנו. אז אחסון לדבר עונו ריבות, ולא אירא נוכחיו להדדיק את נכשי.

כי לא כן אנכי עמדי. חונם לא כן אחשוז אנכי עתה עומדי, לדין עם שהתקיף מוויני.

### פרישה י

\* נִקְטָה נַפְשִׁי בַּחַיִּי  
 אֶעֱזֹבָה עָלַי שִׁיחִי  
 אֲדַבְרָה בְּמַר נַפְשִׁי:

(ח) נקטה נפשי בחיי. חזל נכשי קזה צחיי. אעזובה עלי שיחי. לכן חכמי לעוז שחי שיסכך עלי, ואני לא אעזרהו צקרצי. אדברה במר נפשי. וצור נכשי חזקש לדבר, כוונתי צעקי על צרותי חונה להתרעם על חלוא, כ"ל צור נכשי חזקש להציג צערי.

נקטה שרש קטט וצינינו הנכעל והרחוי נקוטה, חזל דרך הסכר להקל הוולות צחותיותיהן וצתנועותיהן, והיכל הנכעל ע"ד: ונבקה רוח מצרים (ישעיה י"ט, ג). והורחתו ווענין קוין, כי הככולים והגע"ו הם שוים צהורחה, וטי"ת ודי"ק הם וותחלכים צעזרית וצחיות. ותכס צנכעל, ליוור נגרותי לקון צחיי.

(י"ו) שנין הוול הוא קטטה כיוו: ונקטתם בפניכם (יחזקאל כ, יו"ג). חזל גם שם הענין הוא, שהם צעניוס יקונו צניהם.)

הכתיב הזה הוא נקשר עם הוולור הווכיים הכרשה הקדוים: כי לא כן אנכי עמדי, אשר ענינו הוא, שהיא לא יחסון לקרוא תגר על השם, וליור וזה שהוא נודצר עם זה, חינו כ"ל צורירות נכשי.

# איוב — המערכה הראשונה י

זהו סדר הפרשה הנוראה ראשי הכתובים המושכים קלו על קלו, והכתובים המוסגרים, והמוסגרים צתוך המוסגרים:

אמנם ידעתי כי כן  
ומה יצדק אנוש עם אל  
אם יחפץ לריב עמו  
לא יעננו אחת מני אלף  
חכם לבב ואמין כח —  
מי הקשה אליו וישלם:

המעתיק הרים ולא ידעו  
אשר הפכם באפו  
המרגיז ארץ ממקומה  
ועמודיה יתפלצון  
האומר לחרס ולא יזרח  
ובער כוכבים יחתם:

נטה שמים לבדו  
ודורך על במתי ים  
עשה עש כסיל וכימה  
וחרר תימן  
עשה גדלת עד אין חקר  
ונפלאות עד אין מספר:

הן יעבור עלי — ולא אראה  
ויחלף — ולא אבין לו: —  
הן יחתף — מי ישיבנו  
מי יאמר אליו מה תעשה  
אלוה לא ישיב אפו  
תחתו שחחו עוזרי רהב:

אף כי אנכי אעננו  
אבחרה דברי עמו  
אשר אם צדקתי לא אענה  
למשפטי אתחנן: —  
אם קראתי — ויענני?  
לא אאמין כי יאזין קולי!

אשר בשערה ישופני  
והרבה פצעי חנם —  
לא יתנני השב רוחי  
כי ישביעני ממררים:

אם לכח — אמיץ הנה  
ואם למשפט — מי יועידני  
אם אצדק — פי ירשיעני  
תם אני — ויעקשני  
(תם אני! — לא אדע נפשי!  
אמאם חיי!)

[אחת היא — על כן אמרתי  
תם ורשע הוא ככלה!  
אם שוט ימית פתאום  
למסת נקיים ילעג  
ארץ נתנה ביד רשע  
פני שופטיה יכסה  
אם לא אפוא — מי הוא:]

(וימי קלו מני רץ  
ברחו לא ראו טובה  
חלפו עם אניות אבה  
כנשר יטוש עלי אכל:)

אם אמרי אישכחה שיחי  
אעזבה פני ואבליגה  
(יגרתי כל עצבותי  
ידעתי כי לא תנקני)  
אנכי ארשע —  
למה זה הבל איגע:  
אם התרחצתי במי שלג  
והזכותי בבור כפי  
אז בישחת תטבלני  
ותעבוני שלמותי:

כי לא איש כמוני אעננו  
נבוא יחדו במישפט  
לא ייש בינינו כוכיח  
ישת ידו על ישנינו

יִסֵּר מֵעַלִי שְׁבִטוֹ  
וְאָמְתוּ אֶל תִּבְעֵתִי  
אֲדַבְּרָה וְלֹא אִירָאֵנוּ  
(כִּי לֹא כֵן עֲמַדִּי —  
נִקְטָה נִפְשִׁי בַחֲיִי  
אֶעֱזֹבָה עַלִי שִׁיחִי  
אֲדַבְּרָה בְּמַר נִפְשִׁי:  
אֹמֵר אֵל אֱלֹהֵי וְכוּ

## II.

ב אֲמַר אֶל־אֱלֹהֵי אֶל־תְּרַשִּׁיעֵנִי  
הוֹדִיעֵנִי עַל־מַה־תְּרִיבֵנִי:  
ג הַטּוֹב לִךְ וְכִי־תַעֲשֶׂק  
כִּי תִמָּאֵס יִגִּיעַ בְּפִיךָ  
וְעַל־עֲצַת רְשָׁעִים הוֹפָעֶת:  
ד הָעֵינִי בְּשֶׁר לִךְ  
אִם־כִּרְאוֹת אֲנֹשׁ תִּרְאֶה:

במחלוקה הבאה איוב מסדר טענותיו שהיה עורכן כלפי מעלה לו ישלמו כל התנאים הנדרשים כדי ליכנס לדין עם בעל ריבון. והוא חוזר על כל הסבות שאפשר להחשב שפגעו אלוה מחמתן, ומראה כי איזה מהן שתהיה, לא תהיה מספקת להצדיק המדה אשר ינהג בה בוראו עמו.

(3) אֲמַר אֵל אֱלֹהֵי. הייתי חומר אל אלוה. — ש3 לחזור לעיל: אֲדַבְּרָה וְלֹא אִירָאֵנוּ, ואומר: תחלת מזה שאומר ואדבר אל אלוה תהיה — אֶל תְּרַשִּׁיעֵנִי, אל תחייבני על חנם.

הוֹדִיעֵנִי עַל מַה תְּרִיבֵנִי. ואם על דה העונש תיסרני, הודיעני על איזה חטא תענישני. כי הדין אוכל לתקן מעשי ולהזהר שלא אחטא עוד אם לא אדע צוה שחייבתי את עצמי.

הַרְשָׁע עֵינֵינוּ הַחֲלִיט הַדִּין, שאחד מצעה"ד הוא הרשע. ואם לא נחמרה הסבה של חתוך הדין בפירוש, אז ההחלטה היא על חנם, כמו: וִירְשִׁיעוּ אֶת אִיּוֹב (לקמן ל"3, ג).

(ג) הטוב לך כי תעשוק. האם זה מודרכי טוֹבָךְ, לעשוק ולעשות חוסם ולהכות אנוש על לא דבר. מוול אל תרשיעני.

כי תמאס יגיע כפיך. ואם תחשז זאת לטוב, למואס יגיע כפיך, כי מואס מואסתני ולא הודעתני מדוע קצבת עלי. מוול הודיעני על מה תריבני.

ועל עצת רשעים הופעת. ועל עדת רשעים הוכעת והשכעת להם כל טוב. עצה, ערה וכן מלת סוד תתחזירנה יחדיו זהוראת חזרה. והסירוש: אם יצויר שתואם יגיע כפיך, הים לך עכ"ס להשוות וודתך לטוֹבִים ולרעים.

(גם נראה שיש עוד כוונה שניה צמחור זה: אם טוב הוא לך לעשוק ולמואס יציר כפיך, הלא תוכע צה על עזת רשעים — לעשוק דל ואציון ולהצזות יראי השם, כי יאמורו שדגומתך תורם לדעת, כי צדין ישלוט הגזור על החלש.)

(ד) העיני בשר לך, שלא תראה ללצ.

אם כראות אנוש תראה, שלא תצחין צין טוב לרע, או שתחייז אנוש על חנם, מוכני שלא תאמין בו ותחשדהו אולי חטא צכתר לצו, וטיוון צחצו עונו.

ה הכימי אנוש ימיך  
אם ישנותרך כימי גבר:

י כי־תבקש לעוני  
ולחטאתי תדרוש:

ז על־דעתך כי־לא־ארשע  
ואין מידך מציל:

ח ידך עצבוני ויעשוני  
יחד סביב ותבלעני:

(ה) הכימי אנוש ימיך, שתיוהר להנקם וונונו, ולא תחכה לו לתשובה.

אם ישנותרך כימי גבר, אשר יש קצנה לשמותיו אף אם צגצורות.

ויה זה שקרה לך, הנך חליה — ותעשוק, ותמואס, ותיכע על עזת רשעים. חין צאלו הכעולות הנחית לאל. זאת דרך צצר ודס אשר טצעו וישתנה צו — יכעס, וינקים, וימואס, ויעשה הטוֹבִים והרעות, ולא יראה לוי ולויה ועל ויה (ר' צרחיה הלוי).

(ו) כי תבקש לעוני וכו'. חוזר אל הכימי אנוש ימך, האם ימך קצרים הם שתזקק ותדרוש לעוני ולחטאתי שאפשר שנואלו צי, כדי לענשני תיכף.

**תבקש — תדרוש.** עד"ה: מי עשה הדבר הזה וידרשו ויבקשו (שוכטים ו, כ"ט).

(ז) **על דעתך.** עם ידיעתך כי לא ארשע תזקק ותדרוש אחרי חטאי, כמו שעושים בני אדם, המזקקים למואל עלילה על איוצם, כדי להנקם מעמו מיד, מיראה שימותו טרם שיקחו נקמותם צו.

**ואין מידך מציל.** ועל דעתך כי אין מידך מניל ותוכל א"כ להמתין צעונשי עד שרשע צכועל. **על דעתך** עומד צמקום שנים: על דעתך כי לא ארשע, ועל דעתך כי אין מידך מניל. — עד"ה: **ואין מידי מציל** (דברים ל"ג, ל"ט).

וכני ג' דברים האנוש ממהר להנקם משונאו, ומתירא שימות הוא, או שימות שונאו, או שיצרח שונאו ויוולט מידו. ואמר איוצ, הלא אתה הוא מלך אל חי וקים, ואין לך לירא מכל אלה, ולמה זה א"כ תחיש לצע דיןך צי.

(ח) **ידיך עצבוני ויעשוני.** ידיך תקנוני ונתנו לי דכום ועצצ, עד שעשוני שלם צגופי. **יחד סביב.** ידיך עשו כל אצרי, וחצרו אותם יחד סביב, לגוף אחד שלם. **ותבלעני.** וצכ"ז תשחיתני ותעשני איוצ וכלה.

**עצבוני.** הרצה מלות משרש עצצ נוואל צמקרא אשר הוראתן היא דכום וצורה. וכן תרגם ג"כ הכשדי: **ידיך ציירו יתי.**

המקרא הזה שצ אל המאמר: **כי תמאס יגיע בפך,** ונתקנה המליצה עד"ה: **מעשי ידיך אל תרף** (תהלים קל"ח, ח). וצכתוצים הצאים הוא הולך ומוצא כל תולדת האדם וצנינו עד"ה וצמור קל"ט.

ט זכר-נא כי-בחמר עשיתני

ואל-עפר תשיבני:

י הלא בחלב תתיבני

וכגבנה תקפיאני:

יא עור ובשר תלבישני

ובעצמות וגידים תשכבני:

יב חיים וחסר עשית עמרי

ופקדתך שמרה רוחי:

(ט) זכר נא. התצונן ושים על לב. כי כחמר עשיתני, כי הייתי צידך כחומר ציד היוצר, ועשיתני לכשש חיה. — ע"ד: זכור כי עפר אנחנו (תהלים ק"ג, י"ד)

ואל עפר תשיבני. וגם סוכי לשון אל העפר, ואיש אשר אלה לו איך תהיה מדת דינך מתוחה כנגדו שיהיה עמלך לריק (רש"י). עד"ה: כי עפר אתה ואל עפר תשוב (זרמית ג, י"ט).

אומר דרך כלל: זכר נא מוהין צאתי ולאן אני הולך, וצומן מועט כזה אשר קצצת לי צינתיים היה לך לחם על עיולך. וצכתוצים הצאים י' וי"א הוא הולך וכורט הויית האדם ואוכן וסדר יצירתו, האיך נתהווה צומעי אמו, ונתעצם ומודריגה למודריגה, עד שנגמור ונשלם על תיקונו השלם. צתחלתו הוא טיבה לחם וגרת כחלצ, הנקרשת ונקבאת כגזינה, ואח"כ רוקמו צו העור והגשר, ונולדו צו העצמות, המתקשרות צו צו צאומעית הגדים הנרקמים עליהן, כדי לסוכך על האזרים הפנימיים.

תתיכני לשון יציקה משרש נתך. — תקפיאני ענין קרישה, כוונ: קפאו תהומות (שמות ט"ו, ט). — תשובכני ע"ד: תסכני בבטן אמי (תהלים קל"ט, י"ג).

(יב) חיים וחסד עשית עמדי. ולא לצד שנתת לי חיים, אף עשית עמדי חסד. ע"ד: כי טוב חסדך מחיים (תהלים ס"ג, ד).

ופקדתך שמרה רוחי. הנשמה שנתת צי אתה משמרה צקרצי. — ופקדתך שמרה מועין ופקדת משמרת (צמודר ג, ל"ו).

יג ואלה צפנת בלבבך

ידעת כי נאת עמך:

יז אסחטאתי ושמרתני

ומעוני לא תנקני:

יט אסרשעתי ואללי לי

וצדקתי לא-אשא ראשי

שבע קלון וראה עני:

(יג) ואלה צפנת בלבבך. ואלה הכוונות היו כוונות עונך לעת אשר יצרתני. (יולת ואלה תביצ אל הכתוב הצד היוצא התכלית המכוון צצריחת האדם — להיות נזהר ונן החטא).

ידעתי כי זאת עמך. גם ידעתי נכונה כי זאת היתה כוונתך ונתחלת יצירתי.  
(יד) אם חטאתי ושמרתני וכו'. אשר תשמרני אם אחטא, ותדקדק עוני  
כחוט השערה, ולא תנקיני. ידעתי היטב ולא נעלמה זאת וועיני, כי לכך נוצרתי,  
להיות נקי וחף מפשע.

(טו) אם רשעתי. אם כן לו רשעתי, אז אללי לי, מכיר אני צעמוני כי ראוי  
אני לעונש, ואקבל דיני.

וצדקתי. אולם ומאחר שצדקתי. לא אשא ראשי, צתמויה. לא אשא ראשי,  
לקרוא אליך: שבע קלון! וראה עני! אמור די לזרותי, וראה עניי וחללני.

טו ויגאה בשחל תצורני

ותשב תתפלא בי:

י תחדש עדיך נגדי

ותרב כעשך עמדי

חליפות וצבא עמי:

(טז) ויגאה. וכי יש צדק וזו ההכללה וענין גלות והתרוומויות שתצורני כמו  
שדים השחל, אשר צידתו יתגאה הרודפו צעיני האנשים.

ותשוב תתפלא בי. ואשר על כן תחזור להתכלא צי עוד הפעם, כוסף על מה  
שהכללת ציירתי.

(יז) תחדש עדיך נגדי. הנה תעמיד לך נגדי עדים חדשים על עונם יכלתך.

ותרב כעשך עמדי אשר חליפות וצבא עמי. עם יציר חלש וחדל כמוני  
אשר יש לו צדק עלי ארץ עד יצאו ימי חליפתו אתה נורזה כעשך.

חליפות זמן הווייתה שהאנוש חלף ועבר כמו: ערבא חליפתי (לקוון י"ד, י"ד). —  
צבא זמן החיים כמו: כל ימי צבאי איחל (שם).

(המליץ חזק צאלו המאמרים מליצת ההתול צוה שמש צמלות היחס שונות  
המורות על גוף האנוש. — ותשוב תתפלא בי, תחדש עדיך נגדי, ותרב כעשך עמדי,  
חליפות וצבא עמי. באומר בי צדק נצח ושכל ערך, אשר הוא היום כאן ומחר  
צקצר, תחפון אתה אלוה להתגאות ולהראות גדולתך ורוצ נכלאותיך צעולם. ודומה  
מליצה זו למליצת: מה אנוש כי תגרלנו (לעיל ז, י"ז).

יח וּלְמָה מָרַחַם הוּצֵאתָנִי  
אֲגֹעַ וְעֵין לֹא־תִרְאֵנִי:

יט כֹּאֲשֶׁר לֹא־הָיִיתִי אֱהִיָּה  
מִבֶּטֶן לִקְבֹּר אוֹבֵל:

(יח) ולמה מרחם הוצאתני. וואסער שמתחלה מוכן לכורענות איני, אס  
אחטא אז לא אחטא, — למה זה הוצאתני מרחם. אסר איז לתלונתו הראשונה,  
שהעדרו היה טוב לו מהייתי. כאלו אמר איז — אסר כל אלו ההקדמות כתאמות  
לי, כי נדקתי צוה שהייתי אומר ונתחלה: למה לא מרחם אמות מבטן יצאתי  
ואגוע (לעיל ג, י"א).

אגוע ועין לא תראני. אז היה לי לגוע אסר שיצאתי מרחם, ועין לא תראני  
עוד. אגוע צעמיד צצחנה להוצאתני.

(יט) כאשר לא הייתי אהיה. לו גועתי תיכף אחרי יציאתי אל העולם הייתי  
כלא הייתי. אהיה צעמיד צצחנה ללא הייתי.

מבטן לקבר אוכל. לו גועתי מיד הייתי כלא הייתי, כי אז הוצאתי מבטן לקבר.  
אוכל צעמיד צצחנה להוצאתני.

כ הֲלֹא־מָעַט יָמַי וַחֲדָל וַחֲדָל קִרִּי  
יָשִׁית־ וּשְׁתִּי כִּרְיִי מִמֶּנִּי וְאַבְלִיגָה מִעֵט:

כא בְּטָרַם אֵלֶךְ וְלֹא אָשׁוּב  
אֶל־אֶרֶץ חַיִּשָּׁה וְצִלְמוֹת:

כב אֶרֶץ עֲפָתָהּ וּבְמִז־אֶפֶל  
צִלְמוֹת וְלֹא־סְדָרִים  
וַתִּפֹּעַ כְּמִז־אֶפֶל:

(כ) הלא מעט ימי וחדל. הלא ימי וועטס הס, א"כ חדל ווייני. אסר  
הענין וושהי קציתו, — למה הוצאתני מי מרחם, ווואסער שיצאתי לאור העולם וצעל  
כרתי איני מי, הלא וועט ימי, וראוי עכ"פ שתחדל ווייני צומן הקצר הזה אשר עוד לי  
לחיות על הארץ.

**ישית ממני.** והרכה מומני, ואבליגה מעט. ואתחזק וארוח מעט. **ישית** ענינו ענין סור, אם הוא נקשר צמי"ס.

לפי הכתיב — **יחדל ישית** פירוש הכתוב הוא זה: הלל המעט של יומי יחדל מהר, כלומר יפסקו, מענין **מה חדל אני** (תהלים ל"ט, ה). **ישית** ויסור מומני, תן ח"כ שצליגה מעט.

(כא) **בטרם אלך.** נקשר עם המאמר: **אל ארץ חשך וצלמות, ומלות ולא אישוב** הן מוסגרות, והענין — בטרם אלך אל ארץ חשך וצלמות אשר לא אשוב משם. וזו צורת הכתוב צמימניו לפי ענינו.

**בטרם אלך — ולא אישוב —**  
**אל ארץ חשך וצלמות:**

המאמר השני של כסוק כ' והמאמר הראשון של כסוק כ"א נוסדו על הכתוב: **השע ממני ואבליגה בטרם אלך ואינני** (תהלים ל"ט, י"ד).

(כב) **ארץ עפתי כמו אפל וכו'.** והארץ הזאת אשר אצא שמה, שמה וגם נקרה דומים הם לאוכל דהיינו — צלמות ולא סדרים.

**עפתי** שמה מענין **עושה שחר עיפה** (עמוס ד, י"ג). — **צלמות ולא סדרים,** להרחצת ציור של **כמו אפל.** **ולא סדרים,** אין שם סדרי העתים — קור וחוס, קין וחורף, יום ולילה. — **ותופע כמו אפל.** ותזרח, והיא עודנה כמו אכל. אל ארץ כזו אנכי הולך — תן לי ח"כ כה ריוח מעט להנפש.

**מענה צופר.** — עתה שנס השלישי מריעי איוב את מתניו להלחם נגדו, ולסתור טענותיו. הספיקות העצומות אשר התעורר איוב בתשובתו על מענה בלד תפעולנה בנקל על לב ההמון, ותטינה לכפירה אותם האנשים אשר לא הורגלו לכנס בעיוניהם בעובי הקורה, ומלים בעלמא נדמו להם למופתים חותכים. שומעי דברי איוב וריבותיו תמידים ומתפללים על האל, אשר מעשיו הם גדולים ונפלאים. ונראים לשכל האנושי, כאלו אך יעידו על גבורותיו ונוראותיו, ולא על חמלתו ורחמיו על יצוריו. אולם גם על איוב הם משתוממים, אשר מלאו לבו, להוציא ספיקות כאלה על שפתיו. לכן — כדי להסיר הספיקות האלה מלבבות השומעים — היה עתה ההכרח להריעים, לעמוד נגדו מאוזר בעיוניים וחקירות, ולא לבוא עליו לבר בדיעות אשר הנחלו להם מפי השמועה, ונתאמתו להם בנסיניהם. אף שהאמונות שנתנו לנו לנהלנו בארצות החיים לא נטבעו על החקירה, כי הן לאדם נחלת שדי ממרומים, אבל גם לא תכשנה מן החקירה. הדיעות והאמונות אשר השכל מרחיקן וסותרן על פי חוקי ההגיון שנטבעו בו, ודאי כוזבות ושקריות הן. לכן קם עתה נגדו החוקר שהיה באחוות מריעי איוב — **צופר הנעמתי.** והוא הציג מול דברי איוב וטענותיו חקירה אחת עצומה מאוד, אשר היא ההקדמה לכל המחקרים: **אין לשכל האנושי לחרוץ משפטו על איזה דבר בלתי אשר ידע ויכיר כל חלקיו ופרטיו.** האיך אי"כ נחליט איזה הכרעה נכונה וברורה בעניני אלוה, מאחר שידעת כל חלקי ופרטי הבריאה שנבה משכלנו המוגבל. ואמר צופר לאיוב: הנך לא תדע מה למעלה ומה למטה, והאיך אי"כ תוכל לגזור, כי אלוה מנהיג עולמו אך ברוב עוז

ותעצומות, ועורך מקרי בני אדם כפי שיעלה על רצונו בלי מדת הרחמים ובלי חוק ומשפט. לו ירבר אלוה ויפתח שפתיו עמך. אז תבין כי לא יעשה אלהים דבר בארץ כלאיזה סבה ותכלית אשר הן למופת האדם. אכן האנוש. אשר תקצר ידיעתו מהתפשט על כל קצווי ומרחקי הבריאה לא יחקר זאת.

וזהו ההבדל בין צופר ובין ריעיו. אליפו יסד מענהו על הנסיון, ובלדרתמך יתרותיו על הקבלה. אבל צופר הוציא מליו מלבנו ונתן אך כברתו.

ואין להכחיש שחקירותיו מעידות על החוקר האמיתי. הבונה דיעותיו על השכל והעיון. – אך באחת טעה צופר, ונס חבריו נבערו ונסכלו בזאת – להוציא ממה שראו ושמעו וחקרו סבת יסורי איוב. אם אמנם כן הוא כי אלהים לא יעשה דבר בלי איזה סבה ותכלית, – אבל מי יחקר זאת ומי ידע מה הן כבות פעולותיו, ועל פי איזה החוקים הוא מנהג עולמו.

ועוד הבדל אחר יש בין צופר לחבריו – הוא ענה לאיוב יותר קשות מהם. פתח בגנותו את איוב על רוב דבריו וכנהו איש שפתים, איש המלעיג על אחרים, ומתנאה. וחושב את עצמו שלם בדבוריו ובעיוניו. גם אמר לו בפירוש, שהוא מחזיק אותו לחוטא באמרו: **ודע כי ישה לך אלוה מעונך. כי הוא ידע מתי שוא. – אם אתה הכינות לבך. – אם און בידך הרחיקהו. כי אז תשא פניך ממום.** וגם בנחמה שסיים בה רמז לו, כי הוא לא יאמין בנחמתו, באמרו: **ותקוותם מפח נפש,** כי אמר זה נגד מה שאמר איוב: **ותבחר מחנק נפשי,** אי"כ הוא כאחד מהרשעים אשר תקותם נגזרה מהם.

מיענה צופר נחלק לשתי מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת הפרשה עד פסוק י"ב. בה הוא מניח היסור. שאין לשכל האדם הרשות לגזור דעתו בהחלט בעניני הנהגת האל.

המחלקה השניה נמשכת מפסוק י"ג עד סוף הפרשה, והיא כוללת הזהרותיו לאיוב, והנחמה שסיים בה.

## פרשה יא

א וַיַּעַן צֹפֶר הַנְּעֻמָּתִי וַיֹּאמֶר:

### I.

ב הָרַב דְּבָרִים לֹא יַעֲנֶה  
וְאִם-אִישׁ שִׁפְתָּיִם יִצְדָּק:

ג בְּדִיךְ כִּתְּיִם יַחֲרִישׁוּ  
וְהִלְעֵג וְאֵין מִכְלָם:

ד וְתֹאמַר-נָךְ לִקְחִי  
וְכִר הָיִיתִי בְּעֵינֶיךָ:

הנה האריך איוב מאוד בהשובתו והפליג בטענותיו ואמריו, וגינהו צופר על כך: רבר שפתים אך למחסור ואין יתרון לבעל הלשון. אך ההמון ישתוק לקול דברים ויחשבם למופתים חותכים, אבל לא יועילו לך רוב דברך בעיני המקום. לו יפתח הוא שפתיו עמך, אז תשכיל

ותדע, כי על זדונך הענישך, ועוד השה לך מעונך. האנוש הוא קצר רעיון ומוגבל בשכלו, ולא יגיע עד חקר אלוה. ואם יפליא השם להכות האנוש, ולהביא אידו עליו בפתע פתאום, זהו מפני שתוכן לבות הוא, ויודע מעללי איש מבלי אשר יתבונן עליהם להבחינם.

(3) **הרב דברים לא יענה.** האם נוי שהוא איש רצ דברים לא יוכל מוענה לדבריו, כלומר האם תחשוב, כי צהרצותך עלינו צדברים, נחל מהשיצ לך, ונשתוק. — איש של ואומר השני יושך גם לכאן.

ואם איש שפתים יצדק. או תחשוב, כי נוי שאינו חושך שפתיו, ומרצה לדבר, יצדק מפני זה צריצו. כלומר אף אם לא יהיה צינינו איש עונה אמריך, לא תלדק עם זה צעיני האל.

מליצה זו נוסדת על המקרא: **ברב דברים לא יחדל פשע וחושך שפתיו משכיל** (משלי י, י"ט).

(אפשר שהשומעים שהיו שם דמו לזמן מה ושתקו, כי נזהלו מריצותיו, ורוצ דבריו אל אל, ולא יכלו לענות אותו. וחרה אף צוכר על זה, ואומר — למה זה תדמו, הלא רק קול דברים שמעתם, ואין יתרון לצעל הלשון).

(ג) **בדיך מתים יחרישו.** אם גם נאלמנו דומיה ולא השצנו לדצריך, אז היו דצריך משתיקים רק האנשים, אשר צני תמותה הם, ואינם יודעים מה שצסתר לצך. ותלעג ואין מכלים. עד שאפשר לך לדצר דצרי לעג ואין מי שיכלימך ושיעשה דצריך לכלום.

**בדיך.** כצניך שאתה צודאס מלצך, שרשו צדא, והוא על משקל צמים משרש צמא.

ותלעג. הפעל הזה נקשר עם הפעל יחרישו ע"ד סצה ומסוצ, כלומר צדיך מתים יחרישו ומוזה יושך שתלעג ואין מכלים. (ועל דרך זה ישתמשו צספר כל פעלי העתיד צו"ו הסכוד הצאים אחרי פעלים אחרים צעצר או צעתיד שנסמכים צע"ז ע"ד סצה ומסוצ. וכן אם הם צאים ע"ד התנגדות, שהיה להושך כך, ולא נושך).

**ואין מכלים.** ואין מונע, כמו שמוצינו: **תלקט ולא תבלימוה** (רות ג, ט), וכן **ואין מכלים דבר** (שופטים י"ח, ז). וכולל ג"כ צעינינו ענין צושה, אין מי שיחשוד אותך להסויף צלעניך צמה שיכלימך עליהם.

(ד) **ותאמר.** עד שערצ לצך לומר צפניהם אל המקום: **זך לקחי ובר הייתי בעיניך.** — זך לקחי דצורי הוא זך, ובר הייתי הייתי תמיד צר לצ, בעיניך צעיני אלוה. — הפעל ותאמר הוא ע"ד השה עם הפעל ותלעג, ונקשר עם יחרישו ע"ד סצה ומסוצ, וצא ליותר ציאור של מלת ותלעג, כלומר אלו הם דצרי לעגך, שתאמר: **זך לקחי ובר הייתי בעיניך.**

זך לקחי. כונו הטתו ברב לקחה (משלי ז, כ"א). כלומר תורת אמת היתה  
 זכי, ועולה לא נמנע צדקתי. מול היש עולה בלשוני (לעיל ו, ל). — ובר  
 הייתי בעיניך. מול המאמר: כל דרך איש ישר בעיניו (משלי כ"א, ז). לא  
 לצד צעיני ישרו דרכי, אלא אף צעיניך, אשר תוכן לצות אתה. וגם אמר צה, אם  
 גם השוד אני לחוטא צעיני בני אדם, אשר יראו רק לעינים, זך אני צעיניך, אשר  
 תראה ללצד. ורמוז נוסר צה על מה שאמר איוב: על דעתך כי לא ארשע  
 (לעיל י, ז). ונדונה לנכר שלעג איוב צה על חזיריו, כאלו היה אמר — מה אני  
 חושש מה שחושצים ריעי ונמני, אם אף צעיני אלוה זכיתי. ועל טענה זו, אין מי  
 שהיה יכול לתכוס עליו, להכלימהו ולהשיצ דצרו לבלום, כי מי זולת אלוה יודע מה  
 שיש צונכסן לז האדם. לכן אמר נוסר: ואולם, מאחר שתלית הדצר צידיעת האל,  
 מי יתן אלוה דבר. אם גם אין צכא אנוש לדחות דצריך, אולם אל יהדכך, ויוכיח  
 לך טעיתך. ועל זה רמוז אליהוא צוה שאמר להם: פן תאמרו מצאנו חכמה  
 אל ידפנו לא איש (לקיון ל"ז, י"ג).

ה ואולם מי יתן אלוה דבר

ויפתח שפתיו עמך:

ו ויגר לך תעלמות חכמה

כי כפלים לתושיה

ורע כי ישיה לך אלוה מעונך:

(ה) ואולם מי יתן אלוה דבר. מי יתן שיוחס לאלוה ענין הדצור אל האדם,  
 כלומר שתהיה זאת מוודת אלוה לדצר אל האדם כונו שמודצר איש אל רעהו.  
 ויפתח שפתיו עמך. ותהיה תחלת דצרו עונך (כאן רמוז המוליך למוענה  
 השם צדיק).

ואולם יסוד למועלה אל בדרך כתים יחרישו. — דבר ע"ד: לא ידעתי דבר  
 (ירמיה א, ו), והענין דצר עם האדם צכלל.

מי יתן אלוה דבר לעונות המאמר: הרב דברים לא יענה. — ויפתח  
 שפתיו עמך לעונות המאמר: ואם איש שפתים יצדק.

(ו) ויגר לך תעלומות חכמה. להודיעך איך ראוי שיצוא העונש לצני אדם  
 על קצורם ציודע וצושר.

כי כפלים לתושיה. דע כי רחצה התושיה נוסר להשיגה, וחסר אתה  
 צשלימותך.

ודע כי ישה לך אלוה מעונך. ודע כי על כל כנעיד עוד התנסה עונך  
בחסידות, ולא היה נכרע מונך על עוניד לפי רצוים.

כפלים לאו דוקא, אלא הרבה יותר מוים שיש צרכו האדם להשיג. — ודע של  
מוחור הג' חוזר ג"כ למחור הז' — דע כי כפלים לתושיה, ודע כי ישה לך אלוה  
ועונך. — ישה מענין כי תשה ברעך משאת מאומה (דברים כ"ד, י). כלומר  
עוד ילוה לך ואינו נכרע מונך כל חוצו. — תושיה — ישה לשון מוסר על לשון.

י החקֵר אֱלֹהֵי תִמְצָא

אם עַד־תִּכְלִית שְׂרֵי תִמְצָא:

ח גִּבְהֵי שָׁמַיִם מֵה־תִּפְעֵל

עֲמֻקָּה מִשְׁאוֹל מֵה־תִּדְרֶע:

ט אֲרֻכָּה מֵאֲרָץ מִדְּבָר

וְרַחֲבָה מִנִּי־יָם:

(ז) החקֵר אלוה תמצא. האם תגיע עד הגזול של גודל וחכמת אלוה.

אם עד תכלית שרי תמצא. האם תגיע עד עומקו וסוכו.

החקֵר וכו' חוזר למחורו: כי כפלים לתושיה לצארו ציותר. — חקֵר ענינו  
עומק וסוף וקצה של המרחקים שיש לדבר, כמו שזנינו: אשר בידו מחקרי ארץ  
(תהלים ז"ה, ד). וכן: ובחקֵר תהום התהלכת (לקמן ל"ח, י"ו).

(ח) גבהי שמים מה תפעל. מוקציל להמחור: החקֵר אלוה תמצא.

עמוקה משאול מה תדרע. מוקציל להמחור: אם עד תכלית שרי תמצא.

תכס מחור הז' מה תפעל ולא מה תדרע מוכני שצאמת יש לאדם קצת ידיעה  
ומתהלכות הכוכבים, אבל ממה שהוא עמוק משאול אין לו שום ידיעה.

המחורים האלו הם דומים צענינם להמחור: ועמק עמק מי ימצאנו  
(קהלת ז, כ"ד).

חקֵר — תכלית, הז' ענינו ראש, והז' ענינו סוף, דומה להמקרא: מבלי  
אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלהים מראש ועד  
סוף (קהלת ג, י"א).

(ט) ארכה וכו' כללו של דבר, התושיה ארכה ומרחק מדה ומני ים.

מדה כמו מדה, ודומה לו: עבר בשוק אצל פנה (ושלי ז, ס).

י אִם־יִחַלֵּף וַיִּסְגֵּר  
וַיִּקְהִיל וּמִי יִשְׁכְּנוּ:  
יא כִּי־הוּא יָדַע מִתִּי־שׁוֹא  
וַיִּרְאֵ־אֲוֹן וְלֹא יִתְּבוּן:  
יב וַאֲשֵׁשׁ נָבֹב יִלְבַּב  
וַעֲרִיר פָּרָא אָדָם יוֹלֵד:

(י) **אם יחלף ויסגר וכו'.** אם יחלף חלוה על כני חיש ויתנהו צסוגר, ויקהיל עליו חיילותיו, ואין מי שישיצנו לוונר שלא טוע עשה —

(יא) **כי הוא ידע וכו',** זהו מכני שהוא יודע מה שיש צלצ מתי שוא. **ולא יתבונן** ואין צורך לו להסתובב צתחלה צנועשיהם.

**זוכר חונר זה מול מה שאונר חיוצ:** **הן יעבר עלי ולא אראה ויחלף ולא אבין לו — הן יחתף מי ישיכנו,** כאלו יצוא חלוה על הדס צעלילות וצעקיסין, ואונר זוכר — לא כן הוא, חלף כי הוא ידע מתי שוא.

**ויסגר יתן צסוגר.** — **ויקהיל יחסוף חיילותיו, ע"ד:** **הלבז בז הקהלת קהלך** (יחזקאל ל"ח, י"ג).

(השניט המליך כעולי חלה הכעלים מכני שהם צמוצנס, וזהו הכלל צספר, להשתמש צכעלים צלי שנות הכעולים אשר הם מוצגים ווחוות ענוס משאר מוקוונות צתנך. ועוד יש כאן טעם להשוטת הכעולים, והוא רדיכות זה הכתוצ לכתוצ שלחציו, שצא לנתינת טעם עליו. — זוכר צכרט שונר הקצור צלשונ, אשר מכני זה תכס צראש מוענה על חיוצ חודות רוצ דצריו).

(יג) **ואיש נבוב ילבב.** חצל אם חחיש נצוצ וצער יקנה לצ לדעת חת זאת — **ועיר פרא אדם יולד.** חז גם העיר של הכרא יתגדל לחדס. כלוונר כוונ שזה חי חכשר, שיעשה עיר כרא חדס, כן גם רחוק הוא שילצצ חחיש הנצוצ, להצין כי עיוקו מוחצנות חל ווהשיגן.

**נבוב חלול, כוונ:** **נבוב לחות (שנות כ"ז, ח).** — **איש נבוב,** חיש צער שהוא חסר לצ. — **ילבב יקנה לצ.** הכוונה: חיש צער לא ידע וכסיל לא יצין חת זאת, שגדלו מועשי השס, ואס יקרה שיצין, חז גם העיר כרא חדס יולד.

**פרא אדם,** המליך שונ צהנחונר: **והוא יהיה פרא אדם** (צראשית י"ו, י"ג).

II.

יג אִם־אַתָּה הַכִּינֹת לְבָךְ  
וּפָרַשְׁתָּ אֵלָיו כַּפֶּיךָ:

יד אִם־אֹן בִּידְךָ הִרְחִיקָהוּ  
וְאַל־תִּשְׁכַּן בְּאַהֲלֶיךָ עוֹלָה:

טו כִּי־אִזּוּ תִשָּׂא פָנֶיךָ מִמּוֹם  
וְהָיִיתָ מוֹצֵק וְלֹא תִירָא:

אם לא נבער מדעת הנך, הכון לקראת אלוה, ופרוש אליו כפיך, וגם הסר מעמך כל עול, ואז תבטח, כי יטיב לך, ותשכב בטח ושאנן מפחד רעה. ומרוב הטובה שתהיה לך, תשכח גם העמל שקרך, וכמו שאין זכרון למים שעברו, כן תשכחנה מאתך כל צרותיך, ולא תהיה כרשעים שתאבד מהם תקותם:

(יג) אם אתה הכינות לבך. ע"ד: והכינות לבבך לדרוש האלהים (דס"ז י"ט, ג). — הכינות צעזר צנחנית כי אז תשא הצל לתשוצת התנאי.

ופרשת אליו כפיך. לתכלה, ע"ד: ובפרשכם כפיכם (ישעיה א, ט"ז).

(יד) אם און בידך הרחיקהו וכו'. חזל גם השז לצעלים מה שזל לידך ממוונם שלא כדון, כי צללו הכי לא סגי, כמו שנאמר: ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע יריכם דמים מלאו (שס).

(טו) כי אז תשא פניך ממום. לעומת מה שאמר חיו: וצדקתי לא אשא ראשי (לעיל י, ט"ז). — ממום, מחרפה וקלון כמו: ומוכיח לרשע מומו (משלי ט, ז), כלומר לא תפחד שינאף מי צד חיוה מוס ויוכיחך עליו.

והיית מוצק ולא תירא. וסיית חיתן וסזק ולא תירא משובס כי תצוא. — מוצק משרש יזק וענינו סזק, כמו: בצקת עפר למוצק (לקמן ל"ח, ל"ח). — ולא תירא, כי עד עכשיו סיה צפחד, כמו שאמר סוא צענוו: כי פחד פחדתי ויאיתיני (לעיל ג, כ"ה), יגרתני כל עצבתי (לעיל ט, כ"ח), כי סירא ורך סלצז סוא ירא מהעצירות סצידו.

טו כִּי־אַתָּה עָמַל תִּשְׁכַּח  
בְּמִים עֲבָרוּ תִזְכָּר:

יז וּמִצְהָרִים יָקוּם חֶלֶד  
תִּעְפָּה בְּבִקְרָתָהּ:

(טז) **כי אתה עמל תשכח**. לא לזד שלא תכחד מחדשות, אצל גם הראשונות תשכח: ע"ד: **כי נשני אלהים את כל עמלי** (צרחית וו"א, כ"א).

**כמים עברו תזכור**. תזכור ציווי טוצתך העונל שסיה לך מקודס כמו שזכרים המים השוטכים שעצרו, כי אף שהשחיתו לעת השטיפה את תצולת השדה, השאירו אחריהם צרכה אחרי עצרם, צוה ששצחו השדות צרכשם. כונו שאנור הנושורר:

**צרות אשר עברו  
אם ביום טובה נזכרו  
הן שמחות הגה  
כי גיל תרבינה** (לישרים תהלה)

(יז) **ומצהרים יקום חלד**. מעת הצהרים, אחרי ענך חצי יומך, יקום עליוןך. אל תאמר: הגה הגיעו יומי זקנתי, ומה לי עוד לקוות, — אם תכרוש אל חלום כפיך, ותנקה את עליוןך ומטאריך, תשוב ליומי עליוןך, ויתחדשו נעורריך. **חלד** שם נוכל על התצל, כמו **כל יושבי חלד** (תהלים וו"ט, ז). ומה השחל גם כן על זמן חיי האדם, אשר צו יראה עליונו, כונו **וחלדי כאין נגרך** (שם ל"ט, ו).

**תעפה כבקר תהיה**. תכק עכעפי עיניך ותהיה כצוקר, ההולך ואור. ווענין **עשה שחר עיפה** (ענוס ד, י"ג). הנואמר הזה צא להרחצת ציחור וואמר הראשון.

הכעל **תעפה** נגזר מושם **עיפה**, הגרדף לנולת **עפעף**, והוראתו — הצרקת השחר. כי צקיעת השחק צנוצח העולם צעלות ענווד השחר דווה לעכעפי העינים. ונאמר מוכני זה: **בעפעפי שחר** (לעיל ג, ט). והה"א של **תעופה** צא לרנוו על השם שהוא נגזר מונוו, כדי להצילו צענינו ווענין ההתעופפות של שורש **עוף**. וצכתו **התעוף עיניך** (יושלי כ"ג, ה). שהכעל שם הוא ג"כ וזה הענין, רנוו על זה הקרי **התעיף**. והתי"ו של **תעופה** הוא תי"ו אית"ן לנוכח.

וכוונת צוכר צהשתמשו צווליה צו היא לוור לחיוצ, שההצלחה הקרובה לצוא צשו צל השם, תציף לו קיוועה קיוועה, ונננצת וצאה מלישון לילה ואכלה, כונו שינן האור צורחת הצוקר ציודרינות, לאט לאט. צתחלה יעלה ענווד השחר, ואחר זה יתרחצו עכעכיו מעט מעט, והאור היותנון מוציניהם ונושלך זהרי קרניו הוא הולך ויותנצר, עד שיחיר כל כני היוצח, והשינש תנא צנצורתה, והצוקר אור. ע"ד זה הים ג"כ צלדד ונחיוו צאירו: **והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד** (לעיל ה, ז). ונחיוו כזו היא נחיוו איויתית, כי טוב הוא לאדם השרוי צנער להגיע מושכל ונצנו אל רום ההצלחה כעם אחר פעם, כדרך שנוחרים לפני הסווא שצקמו עיניו, שאין ונקרצין לו את האור צכתע כתחום.

יח וּבִטַּחַת כִּי־יֵשׁ תִּקְוָה  
וְחִפְרַת לִבִּי לִשְׁכֹּב:

יט וּרְבִצַּת וַאֲיִן מַחְרִיד  
וְחָלוּ פְּנֵיךָ רַבִּים:

כ וְעֵינֵי רְשָׁעִים תִּכְלִינָה  
וּמְנוֹס אֲבָר מִנֶּהֱמָם  
וְתִקְוָתָם מִפֶּחַח־נַפְשׁ:

(יח) ובטחת כי יש תקוה. ותהיה לך תמיד הצטחון כי יש תקוה. לעומת  
אמורו: ויכלו באפס תקוה (לעיל ז, ו).

וחפרת. ואם גם חסרת ונכלמות מוזנח — לבטח תשכב. — וחפרת  
ווענין וחפרה הלבנה (ישעיה כ, ד).

(יט) ורבצת ואין מחריד. כאריה רוצן ואין מי שיעורנו לזיו מוקומו. ע"ד:  
ורבצו ואין מחריד (שם י"ז, ג).

וחלו פניך רבים. ורבים וגדולים יצקשו פניך, ע"ד: רבים יחלו פני נריב  
(משלי י"ט, ו).

(כ) ועיני רשעים תכלינה. ולא ישיגו תקותם. כל כליון עינים שצמקרה  
זהו הנוכח לראות ואינו משיג, כמו ועיניך ראות וכלות אליהם (דברים  
כ"ח, ל"ג).

ומנוס אבר מנהם. ע"ד: אבר מנוס ממני (תהלים קמ"ג, ה). מנהם  
מהם, כי מהם הוא מן הס, וזא כלן צתשלומו משום מנוס ע"ד לשון נוכל על לשון.  
ותקותם מפח נפש. וכל תקותם היא שיכחו נכסם צמות. ע"ד: נפחה  
נפשה (ירמיה ט"ו, ט), וכן נושא לקוון (ל"א, ל"ט). ונפש בעליה הפחתה.  
ורמוז נוסח זה למה שאמר איוב: ותבחר מחנק נפשי (לעיל ז, ט"ו).

**תשובת איוב.** — תשובת איוב בג' פרשיות הבאות היא כמעט העיקרית בספר. בה  
נראה מצבו לעומת ריעיו וגם מול השם, כי גלה בה כל לבבו, ולא חשך מהביע מחשבתו על  
השתדלות ריעיו והתאמצותם להצדיק דין אלוה עליו, וגם הוציא על שפתיו כל הספיקות אשר  
סערו בקרבו בענין ההשגחה. ואף שרק שנה ושלש רעיונותיו שכבר גלה בתשובותיו הקודמות,  
אכן בתשובה זו הביען בהחלט יותר גמור.

טרום כל פנה אל ריעיו, וכללם יחד במענהו, כי כולמו הסכימו לדונו לכף חובה, ולגנותו על  
תלונותיו ותרעומותיו. אבל הפעם לא דבר אליהם בחרי אף, כ"א שפך לעגו עליהם, על שחשבו  
להקיפו וללכדו בחכמתם. ונתעורר עתה לזאת, מפני שצופר היה הראשון מחכיריו אשר השעין

מענהו על החקירה, ודבר אל איוב כאלו חשבו גרוע ממנו במעלת החכמה. לכן השיב איוב – הנה תהלכו בגדולות ובגפלאות, ותתפארו עלי באיזה ראשי פרקים אשר בידכם מחכמת אלהות, ותחשבוני לאיש בער לא ידע וכסיל לא יבין את כל אלה, – אבל פיעלכם מאפע. אל תדמו מפני שרבים הנכם, כי נתנה לכם לבר החכמה למורשה – גם לי יש חלק בבינה כמכם, גם אזני לקח שמין מעניני מפלאות שרי בטבע, ומעוז ממשלתו בקרב האדם. אף שירדתי פלאים, עד שנהייתי לשחוק לריעי, ושלות רשעים אראה, לא נתעיתי מפני זה באמונתי, ולא שופכו אשורי. כי רבים הם היצורים המלמדים לאדם דעת. בהמות שדי וצפור השמים ודגי הים יחכמוני, כי מי לא ידע בהכינו באלה הברואים, כי יש אלוה בורא ומנהיג. ואם יש לכם אוזן לשמוע וחיך לטעום, האיך תוכלו להוציא ממלי, שתחסר ממני – אשר זקנתי ובאתי בימים – זאת הידיעה, כי עמו חכמה וגבורה.

שמעוני ודעו כי בינותי גם אני הן בטבע והן בקורות ועניני בני האדם. אלהים עושה כל אשר חפץ – יבנה ויהרוס, יעצור וישלח, יהפוך ויגולל הדברים מענין אל ענין, יחשוב לאומים כאפש, ויטול בך מלכיהם שריהם וכנהניהם, מריכם ומשפילם, משגיאים ומאבדם.

הן כל אלה תהפוכות בתכל, המעירות על גבורת אלוה ורוב חכמתו, יודע גם אני כמכם, ואת מי אין די בינה לחקרן ולהבינן. אולם איזה צירוף יש לכל אלה ההשכלות עם סבת רוע מעמדי, והאיך תחליטו מחכמתן, כי כל מי שננעה בו יד אלוה הוא איש אשר חמס נפשו בחטאים, ולמה זה תדברו עלי תועה, לומר דבר בליעל יצוק בי, אף שמעולם לא מצאתם בי שום עול – רק על ראותכם אותי, כי נפונותי ונרכיתי.

אין זאת כי אם זדון לבכם השיאכם לבז ליושר אמרי, ולהפכם לפני אחרים אשר לא עלו במחשבת, על דעתכם כי לא רשעתי, וכי צדקתי בקונני על יסורי. חניפים אתם, ותחפוצו להראות את עצמכם, כאלו תחוסו על כבודו של מקום, ותקנאו קנאתו, להגיד כי ישר הוא ואין עולתה בו, על כן חשבתם בזימות והמצאות המצאות, אשר גם אתם ידעתם שאין בהן ממש. אמנם השם אוהב האמת הוא ומכאס בשקר ותרמית, וחניפים לא יתצבו לנגד עיניו. ראו כי רע יהיה לכם, כי יחקור אתכם, אם בתום לב תצדיקוהו, שאתו תבעת אתכם עד שיהיו זכרונכם משלי אפר. מי יתן שתחרישו מכל וכל, והיתה לכם שתיקתכם לחכמה, כי זאת היא אשר אתם מבקשים.

אולם לא כן עמדי. אמרי נובעים מקירות לבי, ולא אדבר כ"א כמר נפשי, ולא אחפוץ כ"א להוכח אל אל, לו יחפוץ לריב עמי, ולו ישלים התנאים הנתבעים לחקור הדין.

אחרי אלה ההצעות הוא הולך ומרחיב טענותיו הקודמות נגד האל כאמרים עוד יותר חזקים וגמרים.

בתחלת עריכת דינו שאול ישאל את השם – מה הם חטאיו וכמה הם במספר. ואם מעשיו גרמו לו פגיעו, מה ערך יש ביניהם לפשעיו: והאיך תתאים זאת עם כבוד המקום לדלוק אחרי אנוש משול ליעלה נדף וקש יבש: ואם יאות לאל להענישו על עונות שנעשו מבלי דעת ומבלי מרד: והאיך יבקש האל מאנוש ילוד אשה להיות חף בלי פשע ונקי ושלם בכל עניניו, ולמה לא ירגיע מיט הקצר ימים בימי חלרו. גם העין נעלה הוא על האדם, כי העין אם יכרת עוד יחליף, אבל האדם ניוץ – ואין לו יחיה האנוש אחרי מותו, אז קבלתי יסורי באהבה והוחלתי לעת אשר תבסוף למעשה ידי ותרגני. אך אין זה חלק האנוש – אם ישכב לא יקום ואחרי גועו לא יחיה, אבל יישן בקבר ולא יקיץ לעולם. ואלו יכול ההר הנבוה והתלול, והצור יעתק מעל פי השאול – אז יראה כי תקות אנוש נאבדה במותו. ומה הוא יודע ממאורעי החיים אחרי הלכו – ומה גמול יהיה לו א"כ על מעשיו אם לא ישולם לו פעלו בארץ.

תשובת איוב בג' פרשיות הבאות נחלקת לשש מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מפסוק א' פרשה י"ב עד פסוק י"א. במחלקה זו הוא מהתלחכות ריעיו לאמור כי לא פחות הוא מהם במעלת החכמה. ואף שהוא לשחוק בעיני ריעיו,

באשר כן חלק כל צדיק תמים, להיות לבו לגאיונים, ואף שהוא רואה שהשעה משחקת למרגיו אל – בכ"ז לא נטיו רגליו, ולא הלך עקלקלות בעיוניו.

המחלקה השנייה נמשכת עד סוף הפרשה. בה הוא מציע בהרחבה, מה שאזן וחקר הוא מגבורות האל בשבע ובקרב האדם.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק א' פרשה י"ג עד פסוק י"ב. בה הוא מדבר ריבות עם ריעיו על גזרתם כי עונותיו הציקוהו. אך לשאת פני השם תאשימוני, אבל הוא לא יחפוץ בחנפים ואך ימאס בכם אשר תריבון בעדו נגד הסכמת לבכם.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק י"ג עד סוף הפרשה. בה הוא עורך משפטו נגד אלוה. המחלקה החמישית נמשכת מפסוק א' פרשה י"ד עד פסוק י"ג. בה הוא הולך ומונה החסרונות הרבוקות לאנוש – קצור ימיו ואפיסתו אחרי מותו, והוא מתמיה כי לא ינוח האדם בחיי הבלו.

המחלקה השישית נמשכת מפסוק י"ד עד סוף הפרשה. בה הוא ממשל משליו על אברן תקות האנוש במותו.

## פרשה יב

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

### I.

ב אֲמַנִם כִּי אַתֶּם-עֹם  
וְעַמְכֶם תָּמוּת חֲכָמָה:  
ג גַּם-לִי לֵבָב וּכְמוֹכֶם  
לֹא-נִפְּלָ אֲנֹכִי מִכֶּם  
וְאַת־מִי-אֵין כְּמוֹ-אֱלֹה:

לעג איוב על ריעיו, כי חשבם לחכמים בעיניהם, המתיהרים בחכמתם. ממי נעלמה ידיעתכם. גם אני מכיר בגדולת הבורא ואבין בנפלאותיו. רוע הסדר בעולם, שהצדיק הוא לשחוק והרשעים הם בשלוה, לא יתעה אותי באמונתי.

(3) אֲמַנִם כִּי אַתֶּם עֹם. אמות הרצים אתם ושלשתכם תחשצו לעם.

וְעַמְכֶם תָּמוּת חֲכָמָה. ואם תמוותו תהיה החכמה נעדרת וקרב האדם.

אֲמַנִם, יש זהוראת מלה זו חיוצ צנוקצת ושלילה צנוקצת, כפי איזה צחינות הסכיות היווצנות ומהענין. — עֹם קצון אנשים רצים אשר צקרב עדתם כל החכמות תמוצינה, כי מה שנעדר וזה נשלם מההאחר.

(ג) גַּם לִי לֵבָב כְּמוֹכֶם. לי לצד, אף שיחיד אני נגד הרצים, יש לצד להצין כוונכם יחד שלשתכם.

לֹא נָפַל אֲנֹכִי מִכֶּם. אִינִי חֹסֵר מִכֶּם, וְהִנֵּה שֶׁהִשְׁתַּם חֶתֶם צַעֲרִי הַנּוֹדֵעַ לִּי  
נַעֲלָם גַּם מִמֶּנִּי.

וְאֵת מִי אֵין כִּמוֹ אֱלֹהִים. וְעַם מִי לֹא תִהְיֶינָה יָדִיעוֹת כֹּהֵלָה, כִּי גָדוֹל חֲלוֹה וְאֵין  
מִי שִׁחְקָרָנוּ. לֹא לְהַתְכַּחֵר וּלְהַתְגַּדֵּל צַחֲכוֹנֵי אֲנִי חֹנֵן: לֹא נָכַל אֲנִי מִכֶּם, כִּי וְהִנֵּה  
הַשִּׁנּוֹת יֵשׁ צֶדֶק — אֵת מִי אֵין כִּמוֹ חֲלוֹה.

י שִׁחֵק לְרַעְהוּ אֱהִיָּה  
קִרְא לְאֱלֹהֵי וִיעֲנֵהוּ  
שִׁחּוֹק צְדִיק תָּמִים:

ה לִפִּיד בּוֹז לְעִשְׂתוֹת שְׂאֲנָן  
נִכּוֹן לְמוֹעֲדֵי רָגֶל:

ו יִשְׁלִי אֱהִלִּים וְלִשְׁרָדִים  
וּבִטָּחוֹת לְמִרְגְּזֵי אֵל  
לְאִשֶּׁר הִבִּיא אֱלֹהֵי בִידוֹ:

(ד) שִׁחּוֹק לְרַעְהוּ אֱהִיָּה. אֵס גַּם חֲסִים אִישׁ אֲשֶׁר הוּא שִׁחּוֹק לְרַעְהוּ. — גַּם  
לִי לִצַּד כִּימֹכֶם לְהַכִּיר צְדָאוֹת הַצּוֹרֵר, וְאֵף שֶׁאִישׁ אֲשֶׁר הוּא שִׁחּוֹק לְרַעְהוּ אֲנִי — לֹא  
חֲכַשׁ מִכֵּנִי זֶה חֲלוֹה וְנוֹעֵל.

קִרְא לְאֱלֹהֵי וִיעֲנֵהוּ! זֶהוּ הַשִּׁחּוֹק שֶׁמִּשְׁחָקִים עֲלָיו; מִקְלָסִים חֲוֵתוֹ צִהִיתוֹל כֶּשֶׁם  
שֶׁמִּקְלָס הַכְּתוּב מִשֶּׁה וּשְׁנוֹחַל צִהִיתוֹ, שְׁנֹאֵנֵר עֲלִיהֶם: קִרְאִים אֵל ה' וְהוּא  
יַעֲנֵם (תְּהִלִּים ז"ט, ו).

שִׁחּוֹק צְדִיק תָּמִים. כִּי חֲיוֹנִם כֵּן — אֵף הַנּוֹחֲלֵט לְצִדִּיק תִּיּוֹם שִׁחּוֹק הוּא  
לְרַעְהוּ. עַד"ה: הִיִּיתִי לִשִׁחּוֹק כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ לְוַעֲג לִי (יִרְמוּיָה כ, ז).

(ה) לִפִּיד בּוֹז לְעִשְׂתוֹת שְׂאֲנָן. לְנוֹחֲשָׁנוֹת הַשִּׁחֲנָן אֵךְ לִפִּיד צֶדֶק הוּא —

נִכּוֹן לְמוֹעֲדֵי רָגֶל. מִי שֶׁהוּא נִכּוֹן וְיוֹצִיין לְלֹעֵז עַל יָרִיכוֹ וּלְנִכּוֹל. אִישׁ נִכּוֹן  
לְמוֹעֲדֵי רָגֶל, כְּלוּמָר אִישׁ אֲשֶׁר אֵךְ תִּתְחַלֵּינָה רַגְלָיו לְנוֹעֵד, הוּא צִוְּחֶשֶׁת הַשִּׁחֲנָן אֵךְ לִפִּיד  
צֶדֶק. ע"ד: רַבַּת יִשְׁבַּעְהָ לֵה נִפְשָׁנוּ הַלְעֵג הַשְׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאִיּוֹנִים (תְּהִלִּים  
קכ"ג, ד). וְהוּמָה הַכְּתוּב צַעֲרִי לִי שֶׁחֲנִי נַעֲמִים זְנוּרֹת יִשְׂרָאֵל: כִּי אֵתָה  
אִשֶּׁר הִכִּיתָ רַדְפּוֹ (תְּהִלִּים ס"ט, כ"ז).

## איוב — המערכה הראשונה יב

לפיד בוז. נרדף לאור מוצל מאש, והוא שם גזר עץ, הנצער נושא ונשתי קלותיו ותוכו נחר, ויצונו לו כי לא ילח עוד לכל מללכה.

לעשתות. למחשבות. שרשו עשת אשר יכלול צ' הוראות חלה, הא' ענין חזוק, כמו שמנו עשתו (ירמיה ה, כ"ח). הצ' ענין מחשבה, כמו אולי יתעשת אלהים לנו (יונה א, ו), ומה אברו עשתנתיו (תהלים קנ"ו, ד), והחסיר כאן הנון להקל על המצטא.

שאנן תואר לאדם שלא ראה זער ועולם, כמו שאנן מואב מנעוריו (ירמיה מ"ח, י"א).

נכון למועדי רגל, ע"ד: כי אני לצלע נכון (תהלים ל"ח, י"ח). — מועדי, מוט רגל לנכול, כמו לא תמער אשריו (תהלים ל"ז, ל"א).

(ו) ישליו אהלים לשודרים. אם גם ארצה, כי ישליו אהלים לשודרים.

ובטוחות למרגיזי אל. וכי יש משכנות בטוחות למרגיזי אל.

לאשר הביא אלוה בידו. כי ישליו אהלים ויש משכנות בטוחות לאיש הנושא כסלו אשר יסגוד לו צידו כי לא יצעד.

ישליו משרש שלה, והראוי ישליו, ואמר ישליו, להורות על חזק ותמידית הפעולה — ישליו הרצה וישליו צכל עת.

ובטוחות תואר ע"מ עמוקות, וחסר המתואר — משכנות. וחסר שלא להאריך הדלת, וגם מוזן צנקל ממה שזכר אהלים צמחור שלכניו. — ההסך ממה שאמר הנציא: וישב עמי בנוה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחות שאננות (ישעיה ל"ז, י"ח).

לאשר הביא אלוה בידו. זה המאמר צא לצמחור מרגיזי אל. צמה שהם משתחיים למעשה ידיהם הם מרגיזים אל, ע"ד: הם קנאוני בלא אל בעסוני בהבליהם (דברים ל"ז, כ"ג), ונקט בידו צמיד, אף שצמחורים הקדומים נקט צרזים — שודרים, מרגיזי אל, מכני המאמר הנוקצילו צכתוצים הצאים — אשר בידו נפש כל חי.

וזו לורת המוקראים צסיוניהם ככי ענינם והנושכס:

שחוק לרעהו אהיה —

קורא לאלוה ויענהו!

[שחוק — צדיק תמים!

לפיד בוז לעשתות שאנן —

נכון למועדי רגל]

ישליו אהלים לשודרים וכו'

המאמרים הראשיים הם: שחוק לרעהו אהיה — ישליו אהלים לשודדים. המאמרים שנייהם הם ווסגרים. הכעלים זמאמרים הראשיים — אהיה, ישליו הם כעלי התגלי: אם גם אהיה שחוק לרעהו, ואם גם ישליו אהלים לשודדים — כל אלה לא יצללו דעתי, ולא יטוני מארחות המדע, אשר ישיג זמן האדם הכרת צוראו.

וְאוֹלָם שְׁאַל־נָא בְּהִמּוֹת וְתִרְךָ  
וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וַיְגִד־לְךָ:

ח אֹו שִׁיחַ לָאֶרֶץ וְתִרְךָ  
וַיִּסְפְּרוּ לְךָ דְּגֵי הַיָּם:

ט מִי לֹא־יָדַע בְּכָל־אֵלֶּה  
כִּי יִרְיֶהוּהָ עָשְׂתָה זֹאת:

י אֲשֶׁר בִּידוֹ נִפְשׁ כָּל־חַי  
וְרוּחַ כָּל־בֶּשֶׂר־אִישׁ:

(ז) וּאוֹלָם שְׁאַל נָא וכו'. אף שאהיה שחוק לרעהו, ואראה שלום רשעים — לא זאתי מוכני זה לכלל הבכירה, הלא וואלכנו אלוה מונויחותו ומויכלתו, צהנוות ארץ יצחק השמים. אין אנו זריכים לעדות הרחוקים — רום השמים ועווק הארץ — על הכלנת חנוותו, אשר אתה הנעמתי תאמר עליהם: גבהי שמים מה תפעל עמקה מישאול מה תדע, אם תשאל צהנוות, ועוף השמים, והארץ אשר אתה הולך צה, ודגי הים — הווה יורוך נוהנוות השם שהמציאם, וא"כ את ווי אין כונו אלה.

וּאוֹלָם מוושך לרחוק ולקרוב. הוא מושך לווה שאמר לעיל: ואת מי אין כמו אלה. האיד לא ידע כל חנוש, כי אין חקר לגדולתו, הלא אלה הנצראים יורונו על זה. וגם יסוץ לבתיז דכליק ווניה: לא־אשר הביא אלוה בידו, האיד אפשר שיכסלו ויצערו האנשים כ"כ, להציא אלוה צידיהם, הלא אם יציעו אל נפלאות הטבע יכירו וידעו כי אין אלוה ציד חנוש, אצל החנוש וכל היצורים הם ציד אלוה. בהמות על הווין הוא מודצר, כונו ועוף השמים זמאמר שלאחריו, לכן נקט ותורך צלשן יחיד.

ישיח צווי צכלם ישית, וטעונו דבר, כונו ישיחו בכל נפלאותיו (תהלים ק"ה, ז).

לֵארוֹץ קָנָה זִלְשׁוֹנוֹ, וְהִכְוֹנָה — לְרֹנֶשׁ הָאָרֶץ, וְהַזְכִּיר אֶ"כ כֹּל ד' מוֹיִנִי הָיוּ אֲשֶׁר  
 נִזְכְּרוּ זִמְעָשֵׁי זִרְאָשִׁית — זִהְמוֹת, עוֹף הַשָּׁמַיִם, רֹנֶשׁ הָאָרֶץ, וּדְגַת הַיָּם.  
 (ט) מִי לֹא יָדַע בְּכָל אֱלֹהִים. הוּא מוֹאֲמֵר הַמוֹסָגֵר, לְזֹאֵר אֹפֶן הַדְּזוֹר שִׁיּוּחַם  
 לְחַלֵּה מוֹיִנִי הָיוּ, אֵין אֲוֹנֵר וְאֵין דְּזָרִים הַזְטוּיִם זָכָה וְלָשׁוֹן, אֲלֹא זִהְתְּזוֹנִן עֲלֵיהֶם נִכִּיר  
 חֲכֹמֶת זֹרֵאֵס, כְּדֶרֶךְ שְׁאֲמֹר: הַשָּׁמַיִם מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֵל (תְּהִלִּים י"ט, ז).  
 כִּי יָד ה' עָשְׂתָה זֹאת. הַמוֹאֲמֵר הַזֶּה הוּא לְקוֹת מוֹדְזֵי הַנְּצִיף: לְמַעַן יֵרְאוּ  
 וַיִּדְעוּ וַיִּשְׁכַּחוּ וַיִּשְׁכַּחוּ יָחִידוֹ כִּי יָד ה' עָשְׂתָה זֹאת (יִשְׁעִיָּה מ"א, כ).  
 (ו) אֲשֶׁר בִּירוֹכּוֹ. וְזֶה אֲשֶׁר יוֹרֵךְ, יַגִּידוּ לָךְ וַיִּסְפְּרוּ לָךְ: אֲשֶׁר בִּירוֹכּוֹ נֶפֶשׁ  
 כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר אִישׁ.

י' הֲלֹא-אֲזַן מִלֵּין תִּבְחֵן

וְחִיךְ אֲכָל יִטְעִם-לוֹ:

יב בִּישִׁישִׁים חֲכָמָה

וְאַרְךְ יָמִים תִּבְנוֹנָה:

(יא) הֲלֹא אֲזַן מִלֵּין תִּבְחֵן. הַאֲזִינִי הַשּׁוֹמַעַת תִּזְכֵּן הַדְּזָרִים לְהַצִּינֵם עַל זֹרִיִּים.  
 וְחִיךְ אֲכָל יִטְעִם-לוֹ. וְהַחִיךְ יִטְעֵם הַמוֹאֲכִלִים לְדַעַת תִּכְוֹנָתָם — אֲוֹלֵס אִתָּם  
 לֹא תִזְכְּנוּ מוֹלִי, לְהַצִּין מִתּוֹכָם דַּעַתִּי, וְתַחֲלִיטוּ עַל כֵּן, שׁוֹמֵה שְׁאֵנִי זֹעֵק עַל יִסּוּרֵי  
 הוּא לְהִיּוֹתִי זִלְתִּי מִכִּיר גְּדוּלַת הָאֵל.

(יב) בִּישִׁישִׁים חֲכָמָה וְכוּ'. הֲלֹא הִיא לְכֵס לָשׁוֹן עַל לֵז, שׁוֹמֵה שְׁהוּא נִיכָר  
 לְכָל, וְדֹאֵי גִלּוּי וַיִּדְּעוּ הוּא לִישִׁישִׁים, כִּי כָל שְׁמוֹזְקִינִים הַאֲנָשִׁים, דַּעַתָּם נִתְּוֹסַכַת עֲלֵיהֶם,  
 וְאֵנִי זָקֵנִתִי וְהִאֲרַכְתִּי יוֹמִים, וְזִינוּתִי זִינוּתִים הַמּוֹלְמִידִים לְאִדָּם דַּעַתִּי, וַיִּדְּעִתִּי כִּי —  
 עֲמוֹ חֲכָמָה וְגִבּוֹרָה.

## II.

יג עֲמוֹ חֲכָמָה וְגִבּוֹרָה

לוֹ עֲצָה וְתִבְנוֹנָה:

יד הֵן יִהְיֶה רוֹס וְלֹא יִבְנֶה

יִסְגֵּר עַל-אִישׁ וְלֹא יִפְתָּח:

טו הֵן יַעֲזֹר בַּמַּיִם וַיִּבְשֹׁ

וַיִּשְׁלַחֵם וַיִּהְפְּכוּ-אָרֶץ:

במחלקה זו המליץ איוב על יכולת האל, להראות לרעייו, כי אינו איש נבוב, ולא נופל הוא מהם ידיעותיהם לא נעלמו גם ממנו, ואין תלונתו על השם מחוסר ידיעתו, אבל מה שהוא מכיר מגדול חכמתו וגבורתו היא מחייבת לו התלונה.

(יג) עמו חכמה וגבורה. נוסף על החכמה נוצאת גם גבורה עונו, וזיכלתי לעשות כל העולה על רצונו.

לו עצה ותבונה. ונוי ה' כ' שיצנו — אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (מולי' כ"ה, ל). מליצה זו נוסדת על הכתוב: לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה (שם ה, י"ד).

(יד) הן יהרום ולא יבנה. לא יבנה המוקם ההרום, צולת רצונו. עד"ה: יהרסם ולא יבנם (תהלים כ"ח, ה).

יסגר על איש ולא יפתח. עד"ה: וסגר ואין פותח (ישעיה כ"ז, כ"ז).

(טו) הן יעצר במים ויבשו. עד"ה: חרב אל מימיה ויבשו (ירמיה נ, ל"ה).

וישלחם ויהפכו ארץ. ישלח המים צהכלגת הרצוי עד שיסחיתו הארץ. הנה הוא האחד כועל שני הככיים יחד.

הן יהרום — הן יעצר. הן צחצח האנושי, הן צטצע, אין נוי שיונעהו מעשות חכמו.

טו עמו עז ותושיה  
לו שגג ומשגה:

י מוליך יועצים שולל  
ושפטים יהולל:

יח מוסר מלכים פתח  
ויאסר אזור במתניהם:

(טז) עמו עז ותושיה. עמו עז לעשות כוראות, ותושיה לצע נזמותיו.

לו שגג ומשגה. הוא נזר על גוי ועל אדם יחד שיהיו נתעים, והנותעים חותם בשליחיתו הם צאים ועושים כך. (צכתוצים הצאים הוא נורחיצ ענין זה הנואמר וכירטו לכרטיז).

(יז) מוליך יועצים שולל. מוליך שולל העורכי הדין לכני הדיינים, ומפיר ונוצטל ענתס.

ושופטים יהולל. וממילא הוא מערצצ ומצלצל דעת כוסקי הדין.  
שולל ערצצ השכל וחסרון דעת, כמו אשתוללו אבירי לב (תהלים ע"ו, ו). —  
יהולל יסכל דעתס, ע"ד: מפר אותות ברים וקוסמים יהולל (ישעיה מ"ד, כ"ה).  
(יח) מוסר מלכים פתח. הוא מפתח ומוסרות אסירי המלכים.

ויאסר אזור במתניהם. וחוגר חלציהם של האסורים ומזרזם עד שאזרו חיל.  
מוסר ויאסר, ע"ד: פתחת למוסרי (תהלים קט"ז, י"ו). מוסר — ויאסור  
ע"ד לשון נוכל על לשון. במתניהם, ע"ד ומתני מלכים אפתח (ישעיה מ"ה, ח).

יט מוליך כהנים שולל

ואיתנים יסלף:

כ מסיר שפה לנאמנים

וטעם זקנים יקח:

כא שופך בוז על נריבים

ומזיח אפיקים רפה:

(יט) מוליך כהנים שולל. מוליך כהנים, אשר על כיהם יצאו ויצואו למלחמה,  
שולל וערוס מדעת.

ואיתנים יסלף. והגזורים, המונהגים על כי ענת הכהנים הנצורה, יתעקמו  
בדרכם, עד שתאצד גזורתם, ויגזרו עליהם לוויזהם.

(כ) מסיר שפה לנאמנים. מסיר שפת צעלי הלשון הנאומים נאום לחזון  
הנכשלים.

וטעם זקנים יקח. וגם הזקנים, אשר צטוצ טעמוס יחזיקו הרפי ידיס, הוא  
לוקח טעמוס מהם.

נאמנים שס לדוצרי נחות, נגזר מן וינאמו נאום (ירמיה כ"ג, ל"א) על משקל  
רחמנים. — טעם דצרים עריצים על חזון שומעת, כי חזון מולין תצמן וחיך אוכל  
יטעם לו, וכן מצינו: טוב טעם ודעת למדני (תהלים קי"ט).

(כא) שופך בוז על נריבים. כלל אחר הפרט, וצכן הוא שוכך צוז על כל  
הנדיצים אשר להם להדריך את העם. (המאמר הזה לוקח ממזמור ק"ז).

ומזיח אפיקים רפה. וזכן הוא מורכב מזור הגזורים והתקופים.  
מזיח. מזיח, כונו ולמזח תמיד יחגרה (תהלים ק"ט, י"ט). רפיון האזור  
הוא לנשל על חלישות כה, כי הגזורה היא צומתנים.

כב מגלה עמקות מניח־שך  
ויצא לאור צלמות:

כג משגיא לגוים ויאברם  
שטח לגוים וינחם:

כד מסיר לב ראשי עם־הארץ  
ויתעם בתהו לא־דרך:

כה ימש־שור־שך ולא־אור  
ויתעם בשבור:

(כב) מגלה עמקות מני חשך. מוגלה מושגות אותם הנועמייקים עלם  
יעשים צומתן מועשים.

ויצא לאור צלמות. עד שהוא מוסיף לחור חף מה שהוא צורך צלמות, ואין  
להסתיר ויכניו. הכתיב הזה הוא לנתינת טעם על מה שהוא צומתן ונומולת השם,  
שהוא מכיר עזת גוים ונומולתם תועה כחכמו וכרצונו.

(כג) משגיא לגוים ויאברם. פעם מוגדיל גוים ומורוים אותם, וכעם הוא  
יחזקם וינחיתם.

שוטח לגוים וינחם. פעם הוא וינחם למורח, וכעם הוא וינחם צגולה.  
שוטח כוטח כונו: וינחם לינחם. — וינחם צגולה, כונו שונונו: וינחם  
בחלח וחבור (יו"צ י"ה, י"ג).

(כד) מסיר לב ראשי עם הארץ. ראשי עם הארץ אשר צרוח צלם ינחמו  
את עם הארץ, והוא צרונו מוכיר צלם, כענין יאבר לב המלך ולב השרים  
(ירמיה ד, ט).

ויתעם בתהו לא דרך. ויתעם וינחם ללכת צתהו יליל ישימון, שחן שם דרך  
לציא חל עיר. — וינחם זה הוא הינחור השני של הכתיב צתהלים ק"ז הוותחיל:  
שופך בו על נדיבים. הינחם שיש צזה הכתיב ליסד עליו מולינתו, וחלקו לשני  
ינחוריו, שהרצום כפי צרכו.

(כה) ימִשְׁשׁוּ חִשְׁךְ וְלֹא אֹר. צֹא לַהֲרַחֵצַת צִיּוֹר שֶׁל הַמִּלְאָמֹר הֵא' זִמְקֵרָא  
שֶׁלִּפְנֵיו.

וַיִּתְּעַם כְּשִׁכּוֹר. אֲשֶׁר יִלְאֶה לְמוֹצֵא הַדֶּרֶךְ אֵלַי אִם אֹר לוֹ. הַמִּלְאָמֹר הַזֶּה צֹא  
לַהֲרַחֵצַת צִיּוֹר שֶׁל הַמִּלְאָמֹר הַזֶּה צִמְסוֹק הַקּוֹדֶם. וְנִתְקַן עַד"ס: וַהֲתַעֲוּ אֶת מִצְרִים  
בְּכָל מַעֲשֵׂיהֶם כִּהְתַּעֲוֹת שִׁכּוֹר בִּקְיָאוֹ (יִשְׁעִים י"ט, י"ד).

אלה הכתובים, אשר סדר בהם איוב תארי המקום. נתקנו על מתכונת השיר לזמר בפני עצמו  
הנחלק לג' מחלקות, והיו סדורין:

### I עֲמוּ חֲכָמָה וּגְבוּרָה

לו עצה ותבונה: —

הֵן יֵהָרוּם — וְלֹא יִבְנֶה  
יִסְגּוֹר עַל אִישׁ — וְלֹא יִפְתַּח  
הֵן יַעֲצֹר בְּמִים — וַיִּבְשׁוּ  
וַיִּשְׁלַחֻם — וַיִּהְפְּכוּ אֶרֶץ:

### II עֲמוּ עֹז וְתוֹשִׁיָּה

לו שוגג ומשגה: —

מוֹלִיךְ יוֹעֲצִים שׁוֹלֵל  
וְשׁוֹפְטִים יְהוֹלֵל  
מוֹסֵר מַלְכִּים פֹּתַח  
וַיֵּאֱסֹר אֶזְרוֹר בַּמִּתְנִיָּהִם  
מוֹלִיךְ כֹּהֲנִים שׁוֹלֵל  
וַאֲיִתָּנִים יִסְלֹף  
מִסִּיר שִׁפָּה לְנֶאֱמָנִים  
וְטַעַם זִקְנִים יִקַּח  
שׁוֹפֵךְ בּוֹז עַל נְרִיבִים  
וּמְזִיחַ אֲפִיקִים רִפָּה:

### III מְגַלָּה עֲמוּקוֹת מִנִּי חִשְׁךְ

וַיִּצֵּא לְאֹר צִלְמוֹת: —

מִשְׁגִּיא לְגוֹיִם — וַיֵּאֱבֹרֵם  
שׁוֹטֵחַ לְגוֹיִם — וַיִּנָּחֵם  
מִסִּיר לֵב רֹאשִׁי עִם הָאָרֶץ.  
וַיִּתְּעַם בַּתְּהוֹ לֹא דֶרֶךְ  
יִמִּשְׁשׁוּ חִשְׁךְ וְלֹא אֹר  
וַיִּתְּעַם כְּשִׁכּוֹר:

המחלקה הראשונה היא ההצעה הכללית, ושתי מחלקות האחרונות כוללות הפרטים. הכתוב הראשון ככל מחלקה כולל היסוד של הכתובים הבאים.

במחלקה הראשונה הוא מתאר בכלל פעולות השם כטבע וכחברת האדם. אין בכח מי לתקן מה שיעוות השם בכחו וברצונו, והוא פועל שני הפכיים יחד בדבר אחר.

שתי מחלקות האחרות הן הרחבות הכתוב: **שופך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך** (תהלים ק"ז מ).

במחלקה השניה הוא מרחיב המאמר הראשון של זה הכתוב: **שופך בוז על נדיבים**. השם עושה זאת בסכלו את דעתם ובהפרו עצתם שלא תקום. והוא מונה כל הכחות החשובים הנמצאים בעם וממונים להנהיג המדינה – **יועצים ושופטים ומלכים, כהנים ואיתנים, נאמנים וזקנים**, כי כולמו נכללו בשם התואר **נדיבים**. והבוז ששופך עליהם הוא כמה שתופר עצתם ויוסרו מפני זה מגריכותם מקודם. והתחיל ביועצים כי שלות המדינה בעצה תכון, ותקום ברוב יועצים, אשר על פיהם ישפטו השופטים. ובתעות השופטים גם המלכים יחרדו מככאותם ושמה ושערורה נהיתה בארץ, ונאבדה חכמה מהכהן, והתעותו כל אנשי החיל, וידמו כל נואמי נאום.

במחלקה השלישית הוא מרחיב המאמר השני של הכתוב שזכרנו: **ויתעם בתהו לא דרך**, ואמר לא לבד שלא תעמוד עצתם, אבל גם הם וגם העם שינהיגו יכלו ויאכזרו.

כל אלה יפעל האל, ומי זולתו, המגלה עמוקות מני חשך, יודע מה ראה על ככה. כל מה שנרע הוא, כי לו הגדולה והגבורה, ועושה כל אשר חפץ.

מליצה זו דומה קצת למליצת אליפו במענהו הראשון:

מפר מחשבות ערומים  
ולא תעשינה ידיהם תושיה  
לכר חכמים בערמם  
ועצת נפתלים נמהרה  
יומם יפגשו חשך  
וכלילה ימששו בצהרים:

אך בשתיים תבדלנה זו מזו – בצורה ובכוונה. מה שהיא מענין הצורה, – מליצת איוב היא יותר יפה ושלימה. והמליין השתרדל ליפותה בכל מה דאפשר, בתמונת ההתנגדות, בשיווי הכחות, בלשון נופל על לשון, וכיחוד כמה שהתחיל רוב המאמרים באות מ"ם. – ומה שהיא מענין הכוונה, נבדלה המליצה שלפנינו ממליצת אליפו, במה שכל אחד מהם אחז בשטתו. לפ שטת אליפו כוונת האל בשומו שמות בארץ היא – להשביט איוב ומתנקם, ולהושיע האביון מיד גזלו. אולם לפי דעת איוב כוונת האל היא כמוסה אתו, ושנבה היא משכל האדם מהשינה. וכל אלה הפעולות הנוראות הנראות בתכל רק מעידות על יכולת אלוה – כי גדול הוא ורב כח.

הנה אין ספק, שאלה הכתובים, והכתובים הדומים להם בענין, אשר ידברו על ההריסות והשמות בקרב הארץ, ירמזו על צרות התמהון והערבוב והבלבול בין האומות. ואם נרמה אלה הכתובים עם הרבה מקראים בישיעה מפרשה מ' ולהלן יבורר לנו, שעל ימי מלחמת כורש יגם ככל נאמרו.

## פרשה יג

## III.

א הִן־כָּל־רֵאֵתָה עֵינִי  
שְׁמַעָה אֲזִנִּי וּתְבֵן לָהּ:  
ב כִּדְעַתְכֶם יִדְעֵתִי גַם־אֲנִי  
לֹא־נִפְלֵ אֲנִי מִכֶּם:

כהתימו לסדר בשירו תארי גדולת האל, התגבר והתחזק לדבר בנצחון אל ריעיו, בידעת נפשו מיתרונו ומעלתו עליהם בתמימות ובאהבת האמת.

(א) הן כל ראתה עיני. הן תראו וזוה שסדרתי לכניכם כי כל אלה הדברים ראתה עיני.

שמעה אזני. גם שומעתים זאזני מדורות שהיו לפני. ותבן לה. ואזני הזינה זהם לקחת לה מוסר מהם.

לתשובה על מה שאמר אליהם: הנה זאת חקרנוה כן היא שמענה ואתה דע לך (לעיל ה, כ"ז).

(ג) כדעתכם ידעתי גם אני. כלל הדברים, שזוה אני לכם דעת.

לא נפל אנכי מכם. איני חסר מכם נמעלת החכמה.

ומלית אלה הכתובים נוסדה על הכתוב: הלוא תדעו הלוא תשמעו הלוא הגר מראש לכם הלוא הבינותם מוסדות הארץ (ישעיה מ, כ"א).

המליץ זכר כאן שלשה המקורים של הידיעות הנקנות לשכל האדם — המוחשות, המקובלות, והמושכלות. על אלה המקורים רמז איוב באמרו: ראתה עיני, שמעה אזני, ותבן לה, כדי להשיב אמריו לשלשתם יחד, אשר כל אחד ואחד מהם היה לו דרך לעצמו, ליסר ידיעותיו ושענותיו נגדו. אליפז שפט ממראה עיניו, ובנה יסודותיו על המוחש. הנסיון שהיה לו החזיק אותו באמונת הגמול, כי גומל השם לאיש חסד כמפעלו, ונותן לרשע רע כרשעתו. ובהוכיחו את איוב על כעסו אמר לו — הרבה פעמים ראיתי את זאת, כי יקצור איש מה שחרש וזרע, ומעולם לא ראיתי צדיק נעזב וכלה לגמרי. זכר נא מי הוא נקי אבר — כאשר ראיתי חורשי און וזורעי עמל יקצרוהו. — בלדר תמך יתידותיו על הקבלה. השמועה אשר באה לו מדורות הקרמונים יסרה בלבבו האמונה, כי אל לא ימאס תם ולא יחזיק ביד מרעים, כמו שאמר: כי שאל נא לדור רישון וכוונן לחקר אבותם. — צופר און וחקר יסודי אמונתו מסברת עצמו ומהשכלתו. אמר מי יתן אלוה דבר — יודע אני באמצעות חקירתי מה שיאמר לך. ומה שהאל יחלוק ויסגיר ויקהיל —

כברת עצמי תבינני שזהו, כי הוא ידע מתי שוא. וזה שאמר צופר בהתול: אם האיש נבוכ ילבב גם עיר פרא אדם יולד. אך איש בער לא ידע ולא יבין, אבל יש בכח האדם להתבונן על כל דבר ולקנות לב ולהשיג הידיעה כי רם ונשגב השם, וצופה ומביט לכל דבר ויודע למי ישיב ולמי ידע.

וכנגדם אמר איוב, כי לא נופל הוא מהם באלה ג' יסודי המדע. כנגד אליפז אמר: **ראתה עיני, מה שראית אתה ראיתי גם אני.** כנגד בלדד אמר: **שמעה אזני, מה שהגיע לך מידעת הבורא על פי השמועה הגיע גם לי.** וכנגד צופר אמר: **ותבן לה, מה שהשגת אתה בעיוניך השגת גם אנכי, ולא נפל אנכי מכם בשום ענין מעניני המדע.**

ג **אוֹלָם אֲנִי אֶל־שְׂדֵי אֲדָבָר**

**וְהוֹכַח אֶל־אֵל אַחֲפָז:**

ד **וְאוֹלָם אַתֶּם טַפְלֵי־שָׁקֶר**

**רַפְּאִי אֱלֹל בְּלִבְכֶם:**

ה **מִי־יִתֵּן הַחֲרָשׁ תַּחֲרִישׁוֹן**

**וְתִהְיֶה לָכֶם לַחֲכָמָה:**

(ג) **אוֹלָם אֲנִי אֶל שְׂדֵי אֲדָבָר.** אוֹלָם עִם יַדְעִי כָל זֶה, אֲדַבֵּר אֶל שְׂדֵי, שְׂדֵי יַדְעִי עַל מִה וְיָדְעִי.

**וְהוֹכַח אֶל אֵל אַחֲפָז.** וְגַם לְהַתְּכֹחַ עִמּוֹ אֶחָפֶז, אֵלֹו יִחְסֹן הוּא לְרִיצַע עִם הַנִּשָּׁא.

**שְׂדֵי—אֵל.** זָכַר אֵלֶּה הַכְּנוּיִם, לְרִמּוֹז שְׂדֵי כֻלִּי וְאִמּוֹר צִלְדָּד: **הָאֵל יַעֲוֹת מִשְׁפָּט וְאֵם יַעֲוֹת צָדֵק** (לַעֲלֵל ה', ג'), חֶסֶד אֵינִי לְזָרָר זֹאת צוֹיִכּוֹחִי עִמּוֹ.

(ד) **וְאוֹלָם אַתֶּם טַפְלֵי שָׁקֶר.** אוֹלָם אַתֶּם אֵינְכֶם אֲוֵהֲצִי הַאֲוֹת כְּמוֹנִי, וְנִירְאָה יוֹכְנִיז תִּטְכֹּלוּ עֲלֵי שָׁקֶר.

**רַפְּאִי אֱלֹל בְּלִבְכֶם.** כֻּלְּכֶם שֶׁל דָּבָר, דּוֹנִיִּם אַתֶּם לְרוֹכָאִים שְׂחִין לְהֵם רְכּוּאָה, כִּי כָּכָל דְּצָרִיכְכֶם לֹא תוֹכֵלוּ לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה לִי וּלְנַחֲמוֹנִי.

**טַפְלֵי שָׁקֶר.** דּוֹנִיִּם דּוֹצְרֵי שָׁקֶר לְטִיחַת הַטִּיט עַל הַקִּיר, ע"ד שְׂמִינִי: **וְהִנֵּם טַחִים אֶתְוֹתֶפֶל** (יִחְזָקֵאל י"ג, י) וְהִטִּי"ת וְהִטִּי"ה הֵם וְהַמִּתְחַלְכִּים, וְהַמְּלִיכָה הִיא עַד"ה: **טַפְּלוּ עֲלֵי שָׁקֶר וְזִידִים** (תְּהִלִּים קי"ט). כָּל דָּבָר שְׂחִינִי עִיקָר צְנוּף שֶׁהוּא נִדְּצָק צִי נִקְרָא טַפֵּל, וְנִלְשָׁן הַתְּלִמּוּד — כָּל שֶׁהוּא עִיקָר וְעִמּוֹ טַפִּילָה.

**רַפְּאִי אֱלֹל.** וּלְהָאֵל הִיא נִרְדַּכְתָּ לְנוֹלַת תְּרַמִּית, כְּמוֹ שְׂמִינִי: **וְאֱלֹל וְתִרְמִית לְבָם** (יִרְמְיָה י"ד, י"ד).

הכתוצים ג' וד' הם מזומדים יחדו צאמזעית שתי המלות **אולם** — **ואולם**, צהתנגדות ענינם לענין הפרשה הקדמה, וצהתנגדות ענין הכתוצ השני לענין הכתוצ הראשון. ההתנגדות לפרשה הקדמה היא, צמה שעם הכרתו צגדולת הצורא הוא חפץ להתוכח עמו. וההתנגדות הכתוצים זה לזה, היא ההתנגדות צינו וצין ריעיו צענין התמימות. איוצ אמר לריעיו, אני אדצר כאשר עם לצצי אף נגד אלוה, כי לא ידעתי אכנה. אולם אתם תאשימו אותי, ותדיקו דין אלוה עלי, נגד הסכמת לצכם. ולהורות על התנגדות זו אמר: **אולם אני — ואולם אתם**.

ויש כאן עוד התנגדות שלישית, והיא כוונת דצרי ודצרי ריעיו נגד משמעותם צדעת השומעים. מדצרי איוצ וריצותיו ישפטו השומעים, שהוא כופר צהשגחת אלוה, ונגד זה אמר הוא — לא כן! אין אני מתרעם על מדותיו, אלא רצוני לצרר דיני לכניו, שאדע על מה יריצני. ומדצרי ריעיו ישפטו השומעים, שמרוצ לדקתם ערכו נגדו, כדי לקנאות קנאת השם. ונגד זה אמר — אינו כן! אצל הם חניפים, וטופלים עלי סקר, וצוטים צשפתם מה שהוא רחוק מלצם.

(ה) **מי יתן החרש תחרישון**. הלואי שעמדתם צשתיקה, כמו ששתקתם צשצאתם אלי. שמש צככל לשון **החרש תחרישון** לרמוז על שתיקותם צתחלה, כי ישצו אתו לארץ ואין דוצר אליו דצר.

**ותהי לכם לחכמה**. והיתה השתיקה נחשצת לצם לחכמה. האנשים היו מחזיקים אתכם צשתיקתכם לחכמים הנזהרים צדצריהם ליראתם מן השגיאות.

איוצ אמר זה כלכי צוכר, שגנהו על רוצ דצרי וזהצירהו צזה על מאמר החכם: **ברוב דברים לא יחדל פשע** (משלי י, י"ט). והדריג איוצ עליו צהתולו לוומר שלא היה להם לדצר כלל, והצכירם צזה על המאמר: **גם אויל מחריש חכם יחשב** (שם י"ז, כ"ח).

גם יש להקציל, כדי להכיר ולהצין כל חין ערך מליצה זו, מאמר זה של איוצ למאמר אחר של צוכר. — צוכר אמר צמענהו (לעיל י"א, ג):

בדיך מתים יחרישו  
ותלעג — ואין מכלים:

ועל זה ענה איוצ ואמר:

מי יתן החרש תחרישון!  
ותהי לכם — לחכמה:

י שִׁמְעוּ־נָא תוֹכַחְתִּי  
וּרְבוֹת שְׁפָתַי הִקְשִׁיבוּ:

ז הֲלֹאֵל תִּדְבְּרוּ עוֹלָה  
וְלֹא תִדְבְּרוּ רְמִיָּה:

ח הַפְּנִי תִשְׁאֹן  
אֶם־לֹאֵל תִּרְיָבֹן:

(ו) שִׁמְעוּ נָא תוֹכַחְתִּי. תחת אשר תוכיחו אתם אותי, שמועו עתה תוכחתי לכם.

וּרְבוֹת שְׁפָתַי הִקְשִׁיבוּ. ותחת שתגנו אותי על ריצות שפתי, הקשיבו אותן היטב, למוען תצונו כוונתי, ותדעו לאיזה דד דעתי נוטה.

אחרי רמזו להם צמחור: וְתִהְיֶה לָכֶם לַחֲכָמָה שהיא מחזיקה לאוילים — כי מכלל הן אתה שומע לאי — קרא להם על דרך שקוראה החכמה לכתאים (משלי א, כ"ג).

שני ענינים יש לאלו המחמורים, ואין המחמור השני ככל הענין של המחמור הראשון, המחמור: שִׁמְעוּ נָא לַתּוֹכַחְתִּי יסוד על תוכחותיו צכתוצים הצאים מו' עד י"ג, שערך להם על השתדלותם לזקש זכות לאל המישרו נגד הסכנות להם. והמחמור: וּרְבוֹת שְׁפָתַי הִקְשִׁיבוּ יסוד על דברי הריצות שערך אל אלוה וכתוצ כ' ולהלן.

(ז) הֲלֹאֵל תִּדְבְּרוּ עוֹלָה. האם צעזור האל, כדי ללמד זכות עליו, תדצרו דצרים של שקר.

וְלֹא תִדְבְּרוּ רְמִיָּה, וצצילו תדצרו ההכך מוונה צצלצכס.

עולה — רמיה נרדכים הם לשקר, כמו שווינו: לִישׁוֹנְכֶם עוֹלָה תהגה (ישעים נ"ט, ג), וכן חמר לעיל (ו, ל) הִישׁ בִּלְשׁוֹנִי עוֹלָה. ורמיה מוענין זה מצינו: וַיִּשְׁבִּיָּה דְבָרוֹ יִשְׁקַר וְלִישׁוֹנָם רְמִיָּה בְּפִיהֶם (מייכה ו, י"ג). ונראה שנקראו דצרי שקר עולה ציחם אל ווי שהם נדצרים וועמו, ורמיה ציחם אל ווי שהם נערכים לו אי נדצרים צעזרו. ועל ויה שהרשיעו אותו חמר: הֲלֹאֵל תִּדְבְּרוּ עוֹלָה, האם לצצור האל תעשו לי עול צדצריכם. ועל ויה שהצדיקו את האל חמר: וְלֹא תִדְבְּרוּ רְמִיָּה, האם צדצרי שקר ותרמיות שלכם תחשצו, לרמות אותו ולהתל צי.

(ח) הַפְּנִי תִשְׁאֹן וכו'. האם תחשצו לשאת כניו צזה שתריצו צעדו. — לֹאֵל תִּרְיָבֹן ע"ד: אִם אֱלֹהִים הוּא יִרְבֵּ לֹ (שופטים ו, ל"ח).

ט הטוב כי יחקר אתכם  
אם כהתל באנוש תהתלו בו:

י הוכח יוכיח אתכם  
אם כסתר פנים תשאון:

יא הלא שאתו תבעת אתכם  
ופחדו יפל עליכם:

יב זכרניכם משלי אפר  
לגבי חמר גביכם:

(ט) הטוב כי יחקר אתכם וכו'. הטוב יהיה לכם שיחקור אלוה, אם לזכר מסכים לדרכים, או אם תהתלו בו ותונו אותו, כמו שיהתל איש צרעהו.

השורש התל הוא משני ענינים — לעג ואונאה. מה שהוא מענין לעג זה דגשות צנין הכזב, כמו וַיִּהְיֶה בָהֶם אֱלִיהוּ (מ"א י"ח, כ"ו), ומה שהוא מענין אונאה ורמיה זה צנח תמורת דגש ע"ד נחי עי"ן, כמו כאן וכמו צירמיה (ט, ד) ואיש ברעהו יִהְיֶה.

(י) הוכח יוכיח אתכם וכו'. הטוב יהיה לכם אם הוכח יוכיח אתכם לזרר אם גם כסתר, ולא לזד צגלוי, פנים תשאון, אם לזכרם חושב היות אמת מה שתשאו פניו ותריצו צעדו.

(יא) הלא שאתו תבעת אתכם וכו'. ודאי לא טוב יהיה לכם כי יחקר זאת שתהתלו בו, כי שאתו תצעת אתכם, צקומו לריצ עמכם, ופחדו יכול עליכם —

(יב) זכרניכם משלי אפר. עד שזכרוניכם, הצנינים שצניתם לכם לזכרון עולם, יהיו משלי אפר, כלומר האנשים ישמשו זהם למשלים ודמיונים על דברים המושלים לאפר, ע"ד שאמר: ואתמשל כעפר ואפר (לקמן ל, י"ט).

לגבי חמר גביכם. צניינים הגזוהים והרמיים יהיו נעשים לצדורי חומר. — גב הוא שם צנין גזוה, כמו ותבני לך גב ותעשי לך רמה בכל רחוב (יחזקאל ט"ז, כ"ד), וכן והרסו גבך ונתצו רמתך (שם ל"ט). המאמר הזה זה להרחצת ציבור של מאמר הראשון.

לעומת הלעג שלעגו עליו ריעיו על שהיה מוכחד תמיד, אמר להם איוב, צטוח אני, אם שאתו תצעת אתכם, ופחדו יכול עליכם, כמו שהיה נופל עלי, תשכלו, וגזוהתכם תשח לעפר.

(המוליך ריוז כחן על מה שנאמר צסוף הסכר, שחרה חף השם צריעי חיוז, על שלח דצרו חלוז נכונה).

ער כאן התוכחה שאמר עליה: ששמעו נא תוכחתי.

## IV.

יג הַחֲרִישׁוּ מִמֶּנִּי וְאֶדְבַּרְהָ אֲנִי  
וַיַּעֲבֹר עָלַי מָה:

יד עַל־מָה וְאִשָּׁא בִּישְׂרֵי בִשְׁנִי  
וּנְפִישֵׁי אִשִּׁים בְּכַפִּי:

טו הֵן־יִקְטְלֵנִי לֹא לִּי קִרִּי אֵיחָל  
אֶךְ־דַּרְכִּי אֶל־פָּנָיו אוֹכִיחַ:

טז גַּם־הוּא־לִי לִישׁוּעָה  
כִּי־לֹא לְפָנָיו חָנָף יָבֹוא:

אחרי כלותו תוכחתו להם, בקש אותם עוד הפעם. שיחרישו מהתוכח עמו, וידמו לריבותיו עם אלוה.

(יג) החרישו ממני. החרישו נוטעון כגדי, ואדברה אני, והניחוני שדצר חני — ויעבור עלי מה, ויעצור עלי, לעוגש על זעקתי, וזה שיעצור.

(יד) על מה, יהיה מה שיהיה וזן העוגש שאציה עלי צסצת דצורי, חין חני חושש לזה, אישא בישרי בשיני, חסתכן חת עזווי, ונפשי אישים בכפי, להשליכה וונגד.

ויעבור עלי מה, ע"ד: ויהי מה ארוין (ש"צ י"ח, כ"ג). אישא בישרי בשיני הססתכן חת עזווי דצצורו דווה כחלו הוה נוסח צצרו צשיניו. ונפשי אישים בכפי וכן הוה דווה כחלו היה נושם נכשו צככו, להשליכה וונגד ולחרפה למוות, כיוו שוויניו: וייטם את נפישו בכפו ויך את הפליטתי (ש"א י"ט, ה).

(טו) הן יקטלני לו איחל. הן חס גם יחשוז לי השם דצורי לעון, ויקטלני על זה — לו חיל, לחיתו הקטל חני וויחל ווונכה, כי חוהם חיי.

אך דרכי אל פניו אוכיח. חך חקן חני להוכיח ולצרר לכניו דרכי. כלומר

איני חושש אם חפץ השם להמיתני על זה, אם אך טרם שימיתני אערוך דצרי ועניני נגדו, כדי לזרר זכותי כל עוד שאני בחיים.

הכתוב ומתכרש יותר יפה על דרך הקרי לו איחל צו"ו, ולפי הכתיב לא איחל צאל"ף, זריכים אנו לפרשו כלשון צתמיה: הן יקטלני — האם לא איחל על זה שיקטלני, הלא אחמם נפשי ואזכר למות.

(טז) גם הוא לי לישועה. אצל האמת שלא יחשוז לי השם זה לעון, שאדצר כאשר עם לנצי, אדרצה הוא יהיה לי צעזור זה לישועה.

כי לא לפניו חנף יבוא. אם הייתי עושה כדעתכם להזדיק דינו עלי עם ידיעתי שדקתי, הייתי חנף המדצר אחד צפה ואחד כלצ, והוא לא יחסך צחניפים, אצל הוא אזהר האמת והתמימות. ואם יש לי עוד ישועתה צאלהים, יותר קרוב הוא שאשיגה צתמימותי. — הוא לי לישועה ע"ד: ויהי לי לישועה (שמות ט"ו, 5).

י' שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ מִלְּתִי  
וְאַחֹתִי בְּאֲזִיכֶם:

יח הִנֵּה־נָא עֲרַכְתִּי מִשִּׁפְטִי  
יָדַעְתִּי כִּי־אֲנִי אֲצַדֵּק:

יט מִי־הוּא יִרְיֵב עִמָּדִי  
כִּי־עָתָה אַחֲרִישׁ וְאַנְוֶעַ:

(יז) שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ וכו'. שמוע שמוע צאזיכם מולתי ואחותי. מולת באזיכם נמשכת למעלה למולת שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ. אחותי שם נגזר משורש חוה שענינו הוא צירור הדבר, כמו יחיה דעת (תהלים י"ט, ג), והאל"ף, הוא נוסף, והוא ע"מ אפעה, ונכתח הא' צעזור אות הגרון שלאחריו. לא לצד מלים צעלמא אוליא מפי, אצל אף אחיה דעי.

(יח) הנה נא ערכתי משפטי. הנה ערכתי כלצי הטענות למשפט והן סדורות עמי, כלומר לא אדצר כפי מה שיקרו הדברים צפי, אלא הם ערוכים אחי ויוזומים לסדרם לפני הדין.

ידעתי כי אני אצדק. ידעתי כי אלא זכאי צדין וכי אין הסדרון תלוי צי. לא אמר, שאלוה המכהו לא יצדק, כי לא ידע לאיזה סצה הכהו השם. — מול מאמר צופר: ואם איש שפתים יצדק (לעיל י"א, 3).

(יט) מי הוא יריב עמדי. ווי שיהיה שיחבון לריצ עמי, ויחשוב שיוכל לסתור טענותי, יריצ עמדי, כ"כ אני יודע כי אני אצדק.

כי עתה אחריש—ואגוע. ומוכרח אני לדבר, כי אם אמרתי אשמרה לפי ויחסים ואחריש — אגוע מחזק הכאז הנעכר צקרצי.

כי אני אצדק — מי הוא יריב עמדי. עד"ה: קרוב מצדיקי מי יריב אתי (ישעיה נ, ה). ולהצדיל הענין כאן ומהענין שם, הוסיף כאן מלת הוא. כי שם הענין: קרוב מצדיקי — ווי זה ח"כ אשר יערצ לצו לגשת אלי ולריצ אתי. אצל כאן הוא ענין נתינת רשות. הוא נותן רשות לכל מי שיחבון, שיצוא וינסה אם יש צידו לסתור את טענותיו החזקות, כאיש גזור חיל זועה צרצ כח, אשר יעוז צתקפו ונצורתו ועומד וקורא לכל הנצצים עליו, שיעמוד ווי שירצה להלחם נגדו.

אחריש ואגוע. ע"ד: כי החרשתי — בלו עצמי (תהלים ל"ג, ג).

הכתוצים מתחלת המחלקה עד כאן הם ההצעה לריצות שכתיו אל אלוה, וצג' כתוצים הצאים הוא כונה כלכי מעלה, ונוציע טענותיו הצאות צכתוצים שלאחריהם.

כ אך שתיים אל תעש עמדי

אז כפניך לא אסתר:

כא כפך מעלי הרחק

ואמתך אל תבעתני:

כב וקרא ואנכי אענה

או אדבר והשיבני:

(כ) אך שתיים אל תעש עמדי. אך אלו שתי הרעות שהצאת עלי אל תוסיף לעשות עימדי.

אז כפניך לא אסתר. אז לא אצוץ לקום ולעמוד לכניך, ולא אהיה כיוו הסוטה הוכתיר את עצמו וכניך כי יצוץ ויהטאים שצידו. והוא ע"ד שאמר קין: וכפניך אסתר (צראשית ד, י"ד).

(כא) כפך מעלי הרחק. דויה לאמרו: יסר מעלי יטבטו (לעיל ט, ל"ד). ואמתך אל תבעתני. וכן אמר לעיל: ואמתו אל תבעתני (שם).

אלו הן השמים הרעות אשר הוא שואל עליהן, שיסירן ויעמו, כדי שיוכל לעמוד לפניו צדין — מוכת השחין שהיה מוכה זה, והאיומות אשר נכלו עליו צחיונות לילה, כמו שאמר: וחתתני בחלמות ומחזינות תבעתני (לעיל ז, י"ד).

(כג) וקרא וכו'. אחרי עשותך זאת, מוכן אני לערוך דיני, ולך תהיה הצחירה, או טעון אתה תחלה, ואני אשיב על טענותיך, או אני אתחיל צטעותי, ואתה תשיצני מה שיש לך להשיב.

כג כִּמְהָ לִי עֲוֹנוֹת וְחַטָּאוֹת  
פִּשְׁעֵי וְחַטָּאתַי הוֹדִיעֵנִי:

כד לְמַה־פְּנִיךָ תִּסְתֵּיר  
וְתַחֲשֹׁבֵנִי לְאוֹיֵב לָךְ:

כה הָעֵלָה נִרְף תַּעֲרוֹץ  
וְאַת־קֶשׁ יִבֶּשׁ תִּרְדָּף:

איוב מסדר טענותיו, אשר עליהן קרא אל רייעיו: ורבות שפתי הקשיבו.

(כג) כִּמְהָ לִי עֲוֹנוֹת וְחַטָּאוֹת. מלת כמה זהתול כאמרה, כאלו אמר איוב — אֲכַסֵּר שְׁחַטָּאתִי לְכַעֲמוֹס, אֲצַל אֲמֹר לִי כִמְהָ הֵם צִמְסָר.

פִּשְׁעֵי וְחַטָּאתַי הוֹדִיעֵנִי. מדי שאלו על המספר, הוא חוזר צתוך כדי דבור, ומתקן דבריו והאמר — אִם יֵשׁ לִי שׁוֹם חַטָּא וּפֶשַׁע. איוב טען צזה שהוא צעצמו אינו יודע משום חטא שהיה נכשל צו, לא צגלוי ולא צסתר, ולא צצדון ולא צשגגה. — דוונה ומאמר זה למאמרו: הוֹדִיעֵנִי עַל מַה תִּרְיַבֵּנִי (לעיל י, צ).

(כד) לְמַה פְּנִיךָ תִּסְתֵּיר. מהודיעני על מה שתריצני. אני לא אסתר מפניך, אצל מוכן אני לדבר אתך כנים אל פנים, ולמה לא תכנה גם אתה אלי להתוכח עמי.

וְתַחֲשֹׁבֵנִי לְאוֹיֵב לָךְ. אשר די הוא לצקש תואנה נגדו, ואין נותנים לו דין וחשצון על שרודפים אותו. — ועל זה תכסו אליהוא צאמרו: הֵן תִּנּוּאוֹת עָלַי יִמְצָא יַחֲשֹׁבֵנִי לְאוֹיֵב לִי (לקמן ל"ג, י).

(כה) הָעֵלָה נִרְף תַּעֲרוֹץ וכו'. אִם גַּם תַּחֲשֹׁצֵנִי לְאוֹיֵב לָךְ, הֵאֵם לְכַצּוֹדֵךְ הוּא שְׁתַּרְדֵּפֵנִי, הֵלֵא אֲנִי צַעֲרֵךְ לָךְ אִינִי אֵלֵא עֲלֵה נִדָּף וְקֵשׁ יִצֵּשׁ, ואין גצור מתקנא

חָלָא צַגְזֹר. — כִּתּוּב זֶה דּוּמֵה צַעֲמִינוּ לָמָּה שְׁאִמֵּר דּוּד לְשָׁלוֹל: אַחֲרֵי מִי אַתָּה  
 רוֹדֵף אַחֲרֵי כָלֵב מֵת אַחֲרֵי פִרְעֵשׁ אַחֵד (ש"א כ"ד, ט"ו).  
 הֶעֱלָה נִדְף, עַד"ס: וְרוֹדֵף אוֹתָם קוֹל עֲלֵה נִדְף (ויקרא כ"ו, ל"ו). —  
 תַּעֲרוֹץ תַּשְׁזֵּר, כִּמּוּ בִקּוּמוֹ לַעֲרֹץ הָאָרֶץ (ישעיהו ז, י"ט). — וְקֵשׁ יִבֵּשׁ. ע"ד:  
 וְכָל מִזְרַע יֵאָוֵר יִבֵּשׁ נִדְף וְאֵינָנוּ (ישעיהו י"ט, ז), וְכֵן בִּקֵּשׁ נִדְף קִשְׁתּוֹ  
 (שם מ"א, ז).

כו כִּי־תִכְתֹּב עָלַי מִרְרוֹת  
 וְתוֹרִישְׁנִי עֲוֹנוֹת נְעוּרַי:

כו וְתִשֶּׁם בְּסֵד וּרְגְלִי  
 וְתִשְׁמֹר כָּל־אַרְחֹתַי  
 עַל־שְׂרָשֵׁי רְגְלִי תִתְחַקֶּה:

כח וְהוּא בִּרְקֵב יִבְלֶה  
 כְּבָגֵד אֲכָלוּ עֵשׂ:

(כו) כִּי תִכְתֹּב עָלַי מִרְרוֹת. אִם, וּפְנֵי שֶׁתִּשְׁחַצְנִי לְאוֹיֵב לָךְ, תִּקְצֹץ חוֹן עָלַי,  
 וְתִכְתִּיב צִסְכָּר לְזִכְרוֹן לְכַנִּיךְ, כָּל הַעוֹרֵי וְהַעוֹרֵד שְׁעִיתִי צִיּוּי נְעוּרַי, — (נְעוּרַי  
 צִיּוּמֹר הַצָּא יוֹשֵׁד גַּם לְכַן).

וְתוֹרִישְׁנִי עֲוֹנוֹת נְעוּרַי. וְתִגְלַגֵּל עָלַי כָּל עוֹנוֹת נְעוּרַי, וְתוֹרִישׁ אוֹתָם לִי, כְּדֵי  
 לַגְּזוֹל לִי עֲלִיסָה, —

כִּי כְּטַעַם אִם הַתְנַחֵּי, וְהַעוֹרֵד: עַל־שְׂרָשֵׁי רְגְלִי תִתְחַקֶּה צִכְתּוּב שְׁלֹאֲחֵרִיו,  
 הִיא תִשְׁזַר הַתְנַחֵּי. וְהַעֲנִין: אִם, וְהַחֲדָר שֶׁתִּשְׁחַצְנִי לְאוֹיֵב לָךְ, תִּקְצֹץ וְתִשְׁחָסֵף כָּל  
 וּנְעָשִׂי נְעוּרוֹת שְׁעִיתִי, וְתִכְתִּב צִסְכָּר לְיוֹעֵן לֹא יִשְׁכַּח — אִזּוּ יוֹשֵׁד וּזֶה כֵךְ וְכָךְ.

מִרְרוֹת, מוֹרֵי וּסְרַצְנוֹת, וְהַעֲנִין הַבְּעִים אִפְרִים תִּמְרוּרִים (הוֹשֵׁעַ י"ג, ט"ו)  
 ע"ו זְנוּנִים וְשׁוֹרֵשׁ זָהָב. וְכַסִּיךְ לְיוֹלֵת נְעוּרַי צִיּוּמֹר הַצָּא, כִּי הַעוֹרֵד וְהַעוֹרֵדִים  
 וּנְעָשִׂי נְעוּרוֹת הֵן. — עֲוֹנוֹת נְעוּרַי. כְּאוֹמֵר — אֲנִי יוֹדֵעַ צַעֲמִינוּ כִּי חָף אֲנִי וְלֹא  
 עֵין לִי, אֲנִי אֶתָּה צַחֲסֵדֶךָ אוֹתִי לְאוֹיֵב לָךְ תִּיּוֹנֵף עָלַי תְּנוּאוֹת וְעֲלִילוֹת וְתִזְכּוֹר לִי עוֹנוֹת  
 נְעוּרַי, כְּדֵי לְהַתְגַּלֵּל וּלְהַתְכַּלֵּל עָלַי, ע"ד: חֲטָאוֹת נְעוּרַי וּפִשְׁעֵי אֵל תִּזְכּוֹר  
 (תהלים כ"ה, ז).

ותורישני עונות נעורי. ירושה היא הקנין הנצח לאדם ומורישו, ואמר איוב — ימי נעורי חלפו ואינם, ואני עתה צימי זקנתי אסכול עונותיהם.

(כז) ותשם בסר רגלי. ומחמתן תשם רגלי צמד, עד שיצרו לעדי מלכת, כמו שעושים למורים ומורדים, משנימים צבצלים רגליהם, שלא ילכו אל כל אשר יחפזו ללכת —

ותשמור כל ארחותי. ועוד תוסיף, עם כי סגורים רגלי, לשמור על כל ארחותי שאני הולך, ולארוץ על כל פסיעה ופסיעה שלי —

בסר, עץ גדול שמשנימים צו רגלי האסורים. כלשון ארמי: סדנא צסדניה יתיצ (רש"י).

ותשמור ענין שמר הוא השגחה, לטובה או לרעה, וכאן הוא לרעה, ע"ד עקבי ישמרו (תהלים נ"ו, ז).

על ירשי רגלי תתחקה. כל כבודך צעשותך עמי מעשים האלה יהיה, שתוכל לחקות ולרשום צפסיעותי:

(כח) והוא, שדרכו כפות רגליו צפסיעות אלו, הוא איש אשר כרקב יבלה כבגר אכלו עש.

ירשי רגלי. הדכום הנעשה צעפר הארץ מדריכת כך הרגל קרא המלך ירשי, ויש עוד שנים עדים צספר שקרא כך לרשם הנשאר מאיזה דבר: וירשי דבר נמצא בי (לקמן י"ט, כ"ח), וירשי הים כסה (לקמן ל"ו, ל).

(המלך שמש צאלה המלות — מרות, ירשי רגלי, הנראות צהשקפה הראשונה כזרות, מפני אות הרי"ש המושלת צמלות הראשיות צאלו הכתוצים).

תתחקה, תרשום ותצייר, כמו מחקה על הקיר (יחזקאל ח, י). ושמושו צצנין ההתפעל הוא צהתול, לומר תתחקה לך, להראות צי גדלך ותפארתך.

כרקב — עש. על פי דוגמת הכתוצ: ואני כעש לאפרים וכרקב לבית יהודה (הושע ה, י"צ).

יבלו — אכלו. צדוגמת הכתוצ: כלם כבגר יבלו עש יאכלם (ישעיה נ, ט).

בדמיון זה מפחיתות ערך האדם, נתעוררו בנפש איוב רעיונות ותמונות חרשות ממצב האדם וערכו בחיים, ומחלקו ותקותו אחרי מותו, והמשיל עליהן במשלים וציורים שונים בפרשה הבאה.

פִּרְשֵׁה יֵד

V.

א אָדָם יָלוֹד אִשָּׁה \*  
קָצֵר יָמִים וְשִׁבְע־רָגָז:

ב כְּצִיץ יֵצֵא וַיָּמָל ב  
וַיִּבְרַח כְּצֵל וְלֹא יַעֲמֹד:

ג אֶף-עַל-זֶה פָקַחַת עֵינֶיךָ ג  
וְאֵתִי תִבְיֵא בְּמִשְׁפַּט עֲמֶךָ:

איוב מתמה — אדם להבל דמה וימיו כצל עובר, ואלוה מדקדק עמו כל כך. הוא עלול לחטוא מצד תולדתו וחמרו — ואלוה מביאהו במשפט עמו, ומיסרהו על שגיאותיו, ולא יתנהו הרגיע בחיי הבלו, אף שיגיע בסופו ויחדל לעולם.

(ה) אדם ילוד אישה וכו'. אדם שהוא ילוד אשה, הוא קצר ימים ושבע רגז.  
קצר ימים, איש אשר ימיו הם קצרים. — ושבע רגז. וצימיו הקצרים ישבע רגז, וירוצ העיול שיענוול זהם לזקש לרכיו, ויורוצ הסגעים הצאים עליו. ע"ד  
האיור היושורר: ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה ורהבם עמל ואון (תהלים ז', י).

(ז) כצִיץ יֵצֵא וַיָּמָל. והוא כמו השרח אשר תיכף אחרי לאתו, עוד טרם הניולו, יכרת.

ויברח כצל ולא יעמוד. צורח כצל העוצר צפנות השנוש ואינו מותקיים.  
כצִיץ יֵצֵא. ע"ד: בבקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש (שם ו). — כצל ולא יעמוד. ע"ד: אדם להבל דמה ימיו כצל עובר (שם קו"ד, ד).  
(ג) אף על זה פקחת עיניך. אף על זה, אשר כל תארי החולשה האלי דציקים צי, תכקה עיניך, להשניח צו ולשמוור על כל ארחותיו.

ואתי תביא במישפט עמך. ואותי אף תציא צושכט עונך, כלומר ואותי הוצאת יין הכלל — לדקדק עני עוד יותר ונווה שתדקדק עם שאר האנשים.

אף על זה. לתיווה, ודוויס צענינו לענין הווקרא: ה' מה אדם ותדעוהו בן אנוש ותחשבהו (שם ה). —

במישפט עמך. ע"ד: ואל תבוא במישפט את עבדך (שם קו"ג, ז).

ד מי־יתֵן טהור מטמא  
לא אֶחָד:

ה אִם־חֲרוּצִים יִמּוּ  
מִסֵּפֶר־חֲדָשִׁיו אֶתְךָ  
חֲקוּ חֲקֵי קִרְיָ עֲשִׂיתָ וְלֹא יַעֲבֹר:

ו שְׁעָה מֵעַלְיוֹ וַיַּחֲדֵל  
עַד־יִרְצֶה בְּשֹׁכֵר יוֹמוֹ:

(ד) מי יתן טהור מטמא. מי הוא זה שיכול להוסיף מדבר טמא דבר טהור. לא אחד. אין גם אחד שיכול לעשות זה. ומן הנמנע הוא שאהיה טהור ונקי לגמרי, ושלא יהיה צי שום חסרון, והאיך ח"כ תצא צמשפט עמי, לזקר דקדוק גדול כ"כ אחרי מעשי.

מי יתן. אין ענינו הלוואי, מי יתן שיהיה הדבר כך וכך, כמו מי יתן תבוא ישאלתי (לעיל ו, ח), אלא מי ישים, או מי יעשה, כמו מי יתן לי אבר כיונה (תהלים נ"ה, ח). הענין הלוואי של מי יתן אינו אלא צקשורו עם פעל אחר הצא אחריו.

טהור מטמא. רומז על המקרא: הן בעון חוללתי ובחטא יחמתני אמי (שם נ"א, ח). — לא אחד. ע"ד: כי לא יצדק לפניך כל חי (שם קמ"ג, ז). והוא דומה למקרא: כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ).

(ה) אם חרוצים ימיו. ומאחר שימיו של האדם הם חרוצים — (תשלוס הענין הוא צכתוצ ו).

מספר חדשיו אתך. כי אתה תחרון ותקצע לו מספר חדשיו,

חקו עשית ולא יעבר. ומאחר שאתה שמת לו הגזול אשר אין צידו לעזור —

חרוצים. קצוצים וגזורים, כמו משפטך אתה חרצת (מ"א כ, ו). כאלו היו לו ימיו נחתכים על פי הדין, מה תהיה מדתם, וכמה יהיה מספרם. — חקו עשית. גזוליו עשית. חק משמעו ג"כ גזול, הן גזול וקוס, כמו שמצינו: ופערה פיה לבלי חק (ישעיה ה, י"ד), והן גזול זמן, כמו תשית לי חק ותזכרני (לקמן פסוק י"ג). ותקן המליך המאמר הזה דדוגמת הכתובים: בשמו לים חקו ומים לא יעברו פיו (משלי ח, כ"ט) חק נתן ולא יעבור (תהלים קמ"ח, ו).

(ו) **שעה מעליו ויחדל.** הרכה ממונו, הנח לו והוא כלה מחליו צווא זמנו. **עד ירצה כשכיר יומו.** עד שישלים זמנו הקצוץ לו כמו שמשלים השכיר יומו שהוא שכור צו לצעליו. **ויחדל, יפסוק ויכלה, כמו וחדל לעולם** (תהלים ו"ט, ט). — **עד ירצה, עד** שלים, כמו **אז תרצה הארץ את שבתתיה** (ויקרא כ"ו, ל"ד). **המקרא הזה יש לסרסו ולדרשו:** שעה מעליו עד ירצה כשכיר יומו ויחדל (לעולם).

ז **כִּי יֵשׁ לַעֵץ תְּקוּהָ**  
**אִם יִכְרֹת וְעוֹד יַחְלִיף**  
**וְיוֹנְקֵתוֹ לֹא תִחְדַּל:**

ח **אִם יִזְקֶינָה בָּאָרֶץ שְׂרָשֶׁי**  
**וּבְעֶפְרַיִם יָמוֹת גִּזְעוּ:**

ט **מִרֵּיחַ מַיִם יִפְרַח**  
**וְעֵשֶׂה קִצִּיר כְּמוֹ-גֶטֶע:**

י **וְגִבֹּר יָמוֹת וַיַּחְלֵשׁ**  
**וַיִּגְוַע אָדָם וְאִי:**

(ז) **כִּי יֵשׁ לַעֵץ תְּקוּהָ.** האדם חדל לעולם, כמו הציץ הכורח צענכי העץ, וכמו נצו כל חילק, חבל חין לדיוותו להעץ ענמו, כי יש לעץ תקוה — **אם יכרת ועוד יחליף.** העץ יחליף כחו, ויחזור לקדמותו, לאחר שנכרת. שרשיו של העץ הנשארם נקרקע, אם יכרת, יעשו נחדש פירות וצידים. **ויונקתו לא תחדל.** ויונקתו הצומחת משרשיו לא תחדל ותפסוק.

כי שז ליוולת ויחדל נפסוק ו', כלומר הלא תדוים את האדם להעץ ותראה כי הלא נפול וגרוע מונו. — **יֵשׁ לַעֵץ תְּקוּהָ,** חבל תקות חנוש תחזק, וחזור חיוז זה לעצמות החוזיר של נוכר: **ובטחת כי יֵשׁ תְּקוּהָ** (לעיל י"א, י"ח). — **תְּקוּהָ אִם יִכְרֹת.** מוסד על המקרא: **כִּי אִם יֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתָךְ לֹא תִכְרֹת** (משלי כ"ג, י"ח). — **וְעוֹד יַחְלִיף וְקוֹי ה' יַחְלִיפוּ בָּח** (ישעיה נ, ל"א). — **וְיוֹנְקֵתוֹ** לא תחדל מול שעה מעליו ויחדל.

(ח) אם יזקין בארץ שרשו. ואף אם יזקין שרשו מתחת לקרקע, ותש כמו ונס ליחיו, ונחלש א"כ כח יניקתו —

ובעפר ימות גזעו, ואף אם לא נשאר צהגזע שום לחלוטית ונתיצץ לגמרי ומת — גזעו הכפל של שרשו, ע"ד: ויצא חטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה (שם י"א, ח).

(ט) מריח מים יפריח וכו'. אם רק יריח ריח מים יחזור ויפריח ויעשה קציר כאלו נטעוהו מקרוב.

מריח מים כמו בהריחו איש (שופטים ט"ז, ט). — קציר ענף, כמו תשלח קציריה (תהלים פ, י"ז). — נטע שם דצר ע"מ זרע, והקמץ מכני ההפסק.

(י) וגבר ימות וכו'. אצל כשימות גצר צפתע פתאום, ונצלי אשר חלה מקודם, או שיחלש אדם, ויגוע מתוך חולשתו — והשאל עליו, כשלא יומצאו, יקרא: איז, כי איננו.

יא אֲזָלוּ מִיָּם מִנִּי יָם  
וְנָהָר יִחְרַב וַיִּבֶשׁ:

יב וַאֲישׁ שָׁכַב וְלֹא יָקוּם  
עַד-בֹּלְתֵי שָׁמַיִם לֹא יִקְיָצוּ  
וְלֹא יֵעָרְוּ מִשְׁנָתָם:

(יא) אָזָלוּ מִיָּם מִנִּי יָם וכו'. אם גם יקרה שצרוז הימים וחלף הזמנים, המים יזלו מן הים, ויחדלו מהיות צתוכו, עד שהנהרים יחרצו ויבשו —

אָזָלוּ, הלכו ופסקו, כמו הלחם אָזָל מִבְּלִינוּ (ש"א ט, ז). אָזָל נרדף להלך, ויש גם צעינו כליון והפסק, שנעדר הדצר ומוקומו אשר היה שם מקודם, וההפסק הזה יתהוו צמתינות, לאט לאט צמשך הזמן.

הכתוב הזה לוקח מדצרי הנציא: נִשְׁתָּו מִיָּם מֵהֵיָם וְנָהָר יִחְרַב וַיִּבֶשׁ (ישעיה י"ט, ה), אצל המליך שנה מלת נִשְׁתָּו למלת אָזָל, מכני שהוראת נשת היא נוהירות ופתאומית הפסיקה, מה שלא תסכים לכוונתו כאן.

יִחְרַב וַיִּבֶשׁ. יחרב כי יבצו מימיו, ויצב שלא ישאר שום לחות, כמו שנאמר: וְהָנָה חֲרָבוּ פָנֵי הָאָדָמָה, ואחריו נאמר: יִבֶּשֶׁה הָאָרֶץ (זרעית ח, י"ג — י"ד).

(יב) וַאֲישׁ שָׁכַב וְלֹא יָקוּם. גם צרוז הימים האלה, (כי למקרה כזה, שיאפסו המים מן הים, נדרשו אלפי אלפים שנים) לא יקום האיש אשר שכב ממשכנו צקצר.

עד בלתי שמים. כל ימי השמים על הארץ, עד שיצטלו ממוציאותם ויפסדו לגמרי —

לא יקיצו ולא יערו משנתם. לא יקיצו ולא יעורו משנתם — הנזר המות, האדם הנחלש והנגוע, והאיש אשר שכח.

ואיש שכב ולא יקום ע"ד המזמור: ואשר שכב לא יוסיף לקום (תהלים מ"ה, ט). — עד בלתי שמים כענין ורב שלום עד בלי ירח (תהלים ע"ג, ז). — לא יקיצו ולא יערו משנתם ע"ד: וישנו שנת עולם ולא יקיצו (ירמיה נ"ה, ל"ט).

## IV.

י מי יתן בִּשְׁאוֹל תִּצְפְּנִי  
תִּסְתִּירֵנִי עַד־שׁוֹב אֶפְךָ  
תִּשִׁית לִי חֶק וְתִזְכְּרֵנִי:

יד אִם־יָמוּת גִּבֹּר הַיְחִיָּה  
כָּל־יָמֵי צָבָאֵי אֵיחָל  
עַד־בּוֹא חֲלִיפָתִי:

איוב עומד וקורא: בחרתי. מסבול יסורי הנפלאים והנאמנים. היותי צפון בשאול עד יעבור הזעם. אך האיך אבקש הנמנע — היחיה האנוש אחרי מותו. לו יחיה — אז קבלתי יסורי באהבה ונשאתי פגעי יחיל ודומם. — אולם אף ימוטו ההרים והצורים יעתקו ופור תתפורר הארץ עד שיראו עמקי שאול ויגלו מוסדותיו — ותקות האנוש איננה. ובבניו אחריו מה יחוש. הלא נעתקה ידיעתו מהם, ולא ישמח בשמחתם ולא יתפעל ממקריהם הרעים. הרגשתו אינה עמו רק כל עוד בחיים חיתו.

(יג) מי יתן בִּשְׁאוֹל תִּצְפְּנִי. הלואי שתצפני צעת כעסך צעוקי שאול.

תסתירני עד שוב אפך. תסתירני שם וסניך עד שישוב אפך.

תשית לי חק ותזכרני. תשית לי זון שיהיה זכון שם להסתר וזענוך, כדרך שזוים החוטא הענוש צצית הכלל לזון קצוץ, ואח"כ תזכרני להושיאני נושם ולהשיצני לאחר החיים.

מי יתן. הלואי, כענינו בכל מוקום כשצא אחריו כעל אחר. — תצפנני. שורש צפן ענינו שוירה לשעה, כמו ותצפנהו שלשה ירחים (שמות ג, ז).

הצפנני — תסתירני. אלו שתי מלות הן לקוחות מהכתוב: כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני (תהלים כ"ז, ה). איוצ צנור נכשו קרא — הלואי שיהיה השאל לי לסוכה ולסתר צימיו רעתי! —

איוב שאל זה בהתול מר. כמלעיג על אותם הממחכים לקץ, שיחיו ויקומו, ויעמודו לגורלם לקץ הימין, שאל דבר זה, לגלות דעתו שהוא מחזיקו לדבר הנמנע, ושאינו מאמין בתחייה. (כאמרם ז"ל: איוב כפר בתחיית המתים).

(יד) אם ימות גבר היחיה. אצל האם זה נחזקו הנריאה, שינולט גצר נכשו ניד שאל אחרי ירדו לשם וישאר שם נחיים.

כל ימי צבאי איחל. אלו היה הדבר כך, שיחיה האדם אחרי מותו, אז לא הייתי נועק על יסורי, אצל נשאתים כל ימי נצאי יחיל ודוונם —

ער בוא חליפתי. עד צוא העת שחלוק ואלך לי מכאן.

אם ימות גבר היחיה. שנוש המליך צמלינת המאמר: מי גבר יחיה ולא יראה מות (תהלים ע"ט, נ"ט) והפכה כנאות לנרכו, כאלו היה לוונר. זהו ודאי — מי גצר יחיה ולא יראה מות, אצל האם נוכל לוונר ג"כ נהסך: מי גצר ימות ולא יראה חיים.

צבאי. זמן חיי האדם כנה איוצ צס צבא על שהוא קצו ומונצל. חליפתי. זמן המיתה, עת יחלוק האדם וילך לו אל צית עולונו. ונקראים צני האדם מפני זה בני חלוף (ונשלי ל"ה, ח).

טו תקרא ואנכי אענך  
למעשה ידיה תבסך:  
טז כי-עתה צערי תספור  
לא תשמור על-חטאתי:  
יז חתם בצרור פשיעי  
ותטפל על-עוני:

(טו) תקרא ואנכי אענך. אם אז — אלו יצויר שיחיה האדם אחרי מותו — תקראני שחובים דצרי לכניך, אענך — רוונז לאמרו: וקרא ואנכי אענה (לעיל י"ג, כ"ג).

למעשה יריך תכסוף. עלי תשוקתך, ולא כאשר קוננתי וקצלתי עליך:  
הטוב לך כי תעשוק כי תמאס יגיע כפיך (לעיל י, ג). אז קצלתי  
היסורים צלהזה, כי אמרתי — לא לרעתי הוכחתני, כ"א לזרעני.

(יז) כי עתה צערי תספור. אם עתה, מעכשיו והלאה, תספור צעדי —

לא תשכר על חטאתי. לא תהיה כוונתך לשמור על חטאתי, כמו שאמרתי:  
ידעתי כי זאת עמך — אם חטאתי ושמרתני (שם י"ג — י"ד).

(יח) חתם בצרור פשעי. כשעי הצרור צרור כצר חתום הוא, שלא יהיה עוד  
נגד עיניך, ולא יעלה על זכרוןך.

ותטפל על עוני. וגם טחת עוני צטיט, לכסותו מעמוך, וכצר רצית את מעשי.

בצרור פשעי. ע"ד: צרור עון אפרים (הושע י"ג, יז). דימה המליך  
שמונה האל כשעי חדם ומשיוס צרור להשתמר, ככסף הונוי ומושם צרור  
שלא יאבד, ומושם נכרעים נחתם הצרור שהשעים הם צרורים זו, ע"ד שמונינו:  
לכלא הפשע ולחתם חטאת ולכפר עון (דניאל ט, כ"ד). וכן אמר נעים  
ומירות ישראל: אשרי נשוי פשע כסוי חטאה (תהלים ל"ז, ה).

ותטפל. השורש טפל נמנע הרצה צתלמוד מענין טוח ומירוח, כמו טופלות  
אותן בסיד (שנת כ), אין טופלין אותו בחרסית (ציה ל"ד). ודומה הוא  
ה"כ לענין כפר אשר הורחתו הראשית היא ג"כ כסה, כי על כל פשעים תכסה  
אהבה.

יח ואולם הר-נופל יכול

יצור יעתק ממקומו:

יט אבנים ישחקו בים

תשטף ספיחיה עפר-ארץ

ותקנות אנוש האבדת:

(יח) ואולם הר נופל יכול. ואולם חף שיכורר לחלקים דקים הר חרוך  
ורחצ, הונתכשט להרכו ולרחצו על בני שטח רצ של הארץ.

יצור יעתק מכקומו. וצור, חנן כנת התבל, יעתק ויסור ממוקומו.

(יט) אבנים ישחקו בים. אם הוים אשר תשטף צהם ספיחיה (רגציה של)  
עפר ארץ שחקו וכתשו חזנים, (עד שיראה השחול מתחת).

ותקות אנוש האברת. והאנוש אשר ירד שאלה לא יראה, כי איננו.

ואולם, ישוץ לכסוק י"ד: אם ימות גבר היחיה — והכתוצים צינתיים הם מוסגרים. והכוונה לומר כי לא כן הוא, ואין תקוה לשוץ אחרי מותו.

הר נופל השורש נפל נמצא צאיזה מקומות צתל"ך מענין חנייה והתכשטות, כמו על פני כל אחיו נפל (צראשית כ"ה, י"ח), ותרנומו: על אפי כל אחיו שרא, ורש"י פירש שם: נפל, שכן, כדכתיב לעיל — ועל פני כל אחיו ישכון (שם ט"ז, יז).

והרמז"ן מפרשו הר גזוה ותלול מלשון הנפלים היו בארץ (צראשית ו, ד). — ונראה שלפ"ז ענין נופל הוא מענין נפלא צארמית שהוראתו היא כוכב, כי תרגום עשה כימה וכסיל הוא: דעבר עש נפלא. וצתלמוד מצינו: אימת אתי בר נפלא (סנהדרין ז"ו) לכנוי למשיח ע"ש הכתוב: וארו עם ענני שמיא אתה הוה (דניאל ז, י"ג). ונקראו הענקים נפלים ע"ד גזומא והכללה, אכשים אשר צגוצה קומתם יגיעו ממעל לעצ, ומטעם זה ג"כ נקרא הר גזוה הר נופל.

יבול, יצלה ויפסד, כמו אבלה נבלה הארץ (ישעיה כ"ד, ד). — נופל יבול. לשון נופל על לשון. וצור יעתק ממקומו. ענין צור כאן הוא — צור שהוא מוסד הארץ. ונמצא מאמר זה ג"כ לקמן (י"ח, ד) ומלת צור זו משתמשת לכפל של מלת ארץ צמאמר שלפניו.

אבנים שחקו מים. הנושא צזה המאמר הוא מים, והכעול הוא אבנים, וחסר סימן יחס הכעול, מכני שאין כאן מקום לטעות, כמו שמינו: מים תבעה איש (ישעיה ס"ד, א). וצא הנושא אחר הכעול לקשורו צמלת תשטף כי הענין הוא, מים אשר צהם תשטף.

ספיחיה, רגזיה, מענין ספחני נא (ש"א ז, ל"ו), לשון חצור ודצוק, כי הרגזים יסוכחו ויתלכדו יחדיו. ושמש צמלה זו מכני שהיא שוה צהצרת הכ"ל לשאר המלות צמאמר: תשטף ספיחיה עפר. — ספיחיה עפר ארץ, ספיחיה של עפר ארץ.

ותקות אנוש האברת. ותגלה כי האצדת תקות אנוש צמותו, מאחר שיכתחו אז שערי שאל לעינינו — והאנוש איננו.

זהו ההמשך של צ' המקראים האלו וענינם: מים — תשטוף ספיחיה עפר ארץ — שחקו אצנים, והר נופל יצול, וצור יעתק ממקומו, — ותקות אנוש האצדת. והענין הוא תנאי, והפעלים הם פעלי התנאי, והכוונה היא: אלו הר נופל יצול, וצור יעתק ממקומו, כי היו המים, אשר תמטיר ותשטוף צהם ספיחיה עפר ארץ, יורדים ומתגזרים

צעזו שטף עד שהיו שחקים חזנים — אז חגלחי מלתא למוכרע כי תקות חנוס האזנת. — והשלים חיוצ צזה מאל העץ אשר נשא על חוסר תקות האדם.

שחקו צעזר, צצחית הזמן של הסעל יבול. והסעל יעתק, כי מסצת שחיקת החזנים יצול הר נוכל, ויעתק צור מווקומו. תשטף צעתיד, מכני שהשחיקה נעשית צמשך זמן השטיכה. האברת צעזר, כי נאצדה התקוה כצר קודם שקרו כל אלו הדברים.

ב תתקפהו לנצח ויהלך  
משנה פניו ותשלחהו:

כא יכברו בניו ולא ידע  
ויצערו ולא יבין למו:

כב אך בשרו עליו יכאב  
ונפשו עליו תאבל:

(כ) תתקפהו לנצח ויהלך. תחזק ותאחז צו לעולם אחרי שהלך לו, משנה פניו ותשלחהו. כשהיה נושנה פניו ואתה שלחתהו.

תתקפהו, תחזק ותאחז צו, כמו ואם יתקפו האחר (קהלת ד, י"ז). — ותשלחהו עד"ס: הנני משלחך מעל פני הארמה השנה אתה מת (ירמיה כ"ה, י"ז). שלח צצנין הכדה, שלח ואינו חוזר. ענין הכתוב צהושכו הוא זה: תתקפהו לנצח, חיוותי — ויהלך, אחר שהלך לו. וחיוותי הלך, — ותשלחהו, אחר ששלחתהו. וחיוותי שלחתהו — משנה פניו, כשהיה נושנה ווראס חיו פניו. וכן יוסף להשתנות ונורה אל צורה עד שיכסד לגמרי.

(כא) יכברו בניו ולא ידע. ירצו צניו צנוסכר וצעזר, והוא לא ידע זאת.

ויצערו ולא יבין לבו. יועטו צונין וצכצוד, והוא לא יצין לנוו, ולא ירגיש צעניס.

חיור חיוצ זה להשיצ לצוען: חף שחין תקוה לחנוס לחזור לחיים אחרי מוות, הלא יקומו צניו תחתיו, — וצזה על זה תצוצתו: ונה חכנו צצניו אחריו, חס ירצו, או חס יועטו, היא לא ידע ולא יצין, כי הוותים חנים יודעים מהחווה.

מלצה זו מוסדה על הכתיב: והרבתיים ולא ימעטו והכבדתיים ולא יצערו (ירמיה ל, י"ט).

(כב) אך בשרו עליו יכאב. חף כל צין שצשרו עליו היא יורגיש כאצ וצער.

ונפשו עליו תאבל. ואך כל עוד שנשמתו נקרבו הוא דואג ונותחל על רוע עניניו.

(קוטצ כל הפרשה הוא פסוק ו': **שעה מעליו ויחדל**. הכתובים שלכניו ושללחריו יסוצו עליו ומצארים אותו צהרצזה יתירה. צכתוצים שלכניו, הוא מזייר קוצר יוני האדם, ורוצ עונלו, ועלולו לחטאים, אשר מכני זה קרא: **שעה מעליו**. למה לא תתנהו הרגיע צימיו המועטים שקצצת לו. והרציצ אח"כ על אמרו: **ויחדל** אשר ענינו הוא, שתכסד מציאותו לגמרי, ויכסוק לעולם מלהיות. והראה צמשלים ודמיונים כי כן הוא, כי צאמות יחדל האדם לעולם, ונעדר הוא אחרי מותו מכל תקוה. יש לעץ תקוה אם יכרת — ועוד יחליק, חלל האדם יגוע — חיו. ואם תאמר, שיקין לאחר זמן — חללו מים מני ים, ואיש שכצ ולא יקום. ואם תאמר, איכשר שהשאל צית מנוס לו — הר נוסל יצול וכו', ותקות אנוש האצדת. ואם תאמר, תקותו היא שילחיו צניו — מה חכצו צצניו אחריו, אם יכצדו לו ילערו, הוא לא ידע ולא יצין למו. ומאחר שנכרתה תקותו אחרי מותו, למה לא ירגיע כל עוד צחיים חיתו. — צאלה הציע חיוצ כל ספיקותיו, ולא חזר חליהן עוד).

**תוכן המערכה הראשונה.** — העולה מהויכוח שהיה עד כאן בין איוב וריעים, אינו כ"א שינוי תכונת ריעותם אשר היו בה נפשותיהם נקשרות יחד מקדם. תחלת פגישתם היתה נסבה מאהבת הריעים שמשלה ביניהם. בשמוע שלשת ריעיו את כל הרעה הכאה עליו, התוערו יחדו לבוא אליו, להשתתף עמו בצרתו, ולהקל מעמו סבל יגונו בניחומיהם. אכן בבואם אליו וראותם גודל שברו, לא היתה מלה בלשונם, וישבו אתו לארץ משמים ודומם שבעת ימים ושבעת לילות. ואיוב לא יכול אז להתאפק עוד מתת אומר להרגשות המרות אשר סערו בקרבו, בהבינו משתיקת ריעיו, כי נסתר מעיניו כל נוחם, וכי אין תרופה למכתו. שתיקתם הציקתהו לשפוך לבובקנה ונהי. וברוב שיחו וכעסו לא חדל מהפריז על המרה, ומהביע בשפתיו אמרים אשר לא יכוננו, ואשר יחשבו למרד ומעל, כי המצער אינו שוקל אמרו במאזנים כאיש אשר רוחו גהה, ואינו שומר פיו ולשונו מדבר דברים בלתי הנונים, אשר מפני זה אמרו חכמינו: **אין אדם נתפס בצערו**. אולם לא כן דימו הריעים בלבבם, — הם השתוממו על שאנותיו בלי מעצור, ופחדו ודאגו, כי יסיר לבבו מאחרי השם, ואז גם נפשו תלך לאברון. לכן השתדלו להתגבר עליו בטענות ותוכחות, למען הציל נפשו משחת הכפירה, ולהשיבה לתמימותה מקודם.

**אליפו** היה הראשון אשר נסה במענהו, לגשת אליו ולדבר על לבו. והוא הניח היסוד למעני ריעיו, אשר באו אחריו, וזהו: **האנוש מאלוה יצדק**. כי ברעתו היה שריר וקים, שמקרי האדם ימשכו אחרי מעשיו. ובהמית מיעיו על ריעו המדוכא, וברוב חמלתו עליו, לא חשך מגלות אזנו על היסוד הזה, למען יתעורר בו לתשובה, אשר תחזירהו למצבו הראשון.

וגם מעני **בלדד וצופר** נבעו ממקור זה. אף שבקצת עיין בדבריהם נראה כי נבדלו זה מזה, הן בראיותיהם שהביאו, והן בסגנון הלשון שהשתמשו בו, בעיקר הדבר — לא נבדלו. כולם יהי הסכימו, כי אך פרי מעלליו יאכל האנוש, וכי איוב, אשר הפליא השם להכותו, ודאי אינו חפשי מכל חטא. וגם הם חשבו, כי אהבת הריעים מטלת עליהם החוב, להוכיחו על פניו, ולהטות לבבו לשוב אל השם.

אולם איוב **נכר** כל אלה. בעוזו הסתעירות נפשו בקרבו, חסרה לו הצלילות הדעת, להבין כי אך לטובתו נתכוונו, והשיב מפני זה על מעניהם בחרפות ונאצות. כמו שהם נתעו בדבריו,

להחזיקו לאיש מט באמונתו, כן נתעה גם הוא בדבריהם, להחזיקם לאחים בוגדים, אשר באו, אך להכעיסו ולהרעמו.

ובכן נראה, כי אך נרכתה המבוכה ביניהם במרוצת הויכוח. הם קרבו יותר להכרעה, שמעשיו גרמו לו מקרי הרעים, והוא נתחזק יותר בהנחתו, כי בגדו בו ריעיו, והרשיעוהו נגד הסכמת לבם. רק למען נשוא פני אלוה, מיראתם שיפגע גם בהם.

ולתיר זאת המבוכה. הוכרח המליץ לערוך עוד מערכה שניה אשר ישובו בה להתוכח יחדו. ולשנות הפעם המקום אשר משם יערכו מלחמת ריעותיהם. אולי ממקום אחר, או הוא יתקוף על ריעיו. או הם יתקפו עליו.

ועוד הכרח אחר היה להמליץ להמהדורא השניה של הויכוח – ההכרח להתיר המבוכה שנתעוררה במרוצת הויכוח בלב הקורא. הנה שמענו בתחלה עדות שוכן שחקים על איוב, שאין בתמימות כמהו בארץ, ושהוא יחזיק בה אף בכל הרעות שתקרנה לו, – ובכ"ז נדמה לנו בחלונותיו על השם, כאלו נטיו רגליו מדרך האמונה, ושופכו אשוריו. מה היתה א"כ תומת איוב אשר התפאר בה אלוה כ"כ. משאלה זו, המרחפת על שפתי הקורא, יצא ההכרח להמליץ, להוביל המתוכחים שנית על במת המחזה, להגיענו לסוף דעתו של איוב, אשר, כפי הנדמה לנו עד כאן, היה נלחם – בעד אלוה נגד אלוה.

## המערכה השניה.

הויכוח בין איוב ובין ריעיו במערכה הראשונה לא בא עיר גבול ההכרעה – עם מי הדין והנצחון ביד מי. גם לא השיגו הריעים כוונתם, להשקיט סערת לב איוב לדממה, בהורותם אותו דרכי התשובה אשר תעביר ממנו את רוע הגזירה. אך בקצת נשתלמה כוונת המוכח – להגדיל ולהרבות נסיונות איוב, ולהוסיף צערו הפנימי, כמה שתקפו עליו ספיקות עצומות בהנהגת אלוה, וכיעור האדם להשיג האושר הראוי לו כפי תכונת נפשו, וכמה שנתמוטטה ג"כ אמונתו בישרת לב ריעיו. כי זאת המטרה אשר הספר כונן עליה, שתתרכינה מבוכות איוב, כדי שיבחן פנימי וחצוני. ולמען התיר המבוכה אשר עור נשארה בלי התרה, נפתחה לפנינו המערכה השניה הנכבדת בתכונתה מהראשונה באלו הענינים:

הא כמה שהרחיב המליץ כמה שיבוא, הענין האישי לענין כללי. במערכה הקדמה הלך הויכוח סובב סובב על גוף איוב לבדו. אולם במערכה הבאה כחרו להם הריעים פינה חדשה למלחמותיהם נגד איוב, בשנותם הענין הפרטי – מצב הרע של איוב – לכלית מין האנושי – גורל הצדיקים וגורל הרשעים בכלל. אם יצליחו הם בטענותיהם, להוכיחו כי תחסר להרשעים ההצלחה האמיתית יען כי דורשי השם לא יחסרו כל טוב – אז בלי ספק יודה איוב שנצחוהו חבריו, ויחפוש דרכיו, וישוב אל השם וירחמיהו. ואם יוכיחם הוא מההיפך, כי הרשע מכתיר את הצדיק – אז ישובו הם להאמין בישרת לבבו, ויכושו מפחזותם לחייבו, ויפתוהו וירצוהו.

הבי במערכה הראשונה עור לא דברו יעמו קשות כ"כ, ותוכחתם אליו היתה קצת מסותרת. אליפו יגנהו כמעט אך רכות, ותוכחותיו היו מעולטות ביותר, ובלדד וצופר דברו יעמו פעם קשות ופעם רכות, ודנהו יותר בהדיא לכף חובה. אבל במערכה הבאה הרבו כולם יחד לדבר אתו קשות, ובהתקצפם עליו ועל דבריו, הניפו עליו שבת פיהם, וגשאו עליו משל הרשע כאז"א כפי דרכו. ותחת אשר מתחלה אך חשדוהו, הרשיעוהו מעתה בבירור ובהחלט. כי נאצותיו היו להם לראיות נכוחות שמכבר נצצה רוח הכפירה בקרבו, יען כי הנקי ובר לבב לא ישית בשמים פיהו, ולא יתריס נגד מדותיו של האל. ואף לא סיימו מפני זה מעניהם בנחמה, כמו שסיימו מעניהם הראשונים.

הג' וגם הוא שינה לשונו מעתה נגד האל, כי אחרי שהביע כל ספיקותיו, אשר רעשו בקרבנו, נתקררה דעתו, ולבו נח מועפו. אך נתן אומר לבקשתו, שיובנו דבריו היטב, ושתגלה זכותו לעיני בני גילו כל עוד בחיים חיתו.

**מענה אליפו.** — גם המערכה השניה נפתחה במענה אליפו, וכמו שמראשית הויכוח הוא הניח היסוד לכל המענים, כן גם עתה בחזירת הויכוח הוא הראש המדברים, והמורה לחבריו המקום חחדש, אשר מהוא והלאה יערכו משם מלחמתם נגד איוב. והמקום הזה הוא החוק הכללי בהנהגת הבורא — לגמול לאנוש כפי מעשיו, כמו שהוא נראה לעין בעיני הרשע העריץ, אשר הוא בפחד תמיד משודדים כי יבואו עליו ואשר בסופו בחושך ידמה.

מענה אליפו נחלק לשתי מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת הפרשה עד פסוק י"ט. במחלקה זו גנה אליפו את איוב על התפארו על ריעיו בחכמתו, ועל חוסר יראתו נגד האל.

המחלקה השניה נמשכת מפסוק כ' עד סוף הפרשה. בה הציג מול עיני איוב ציור שלם ממקרי רשע עריץ הבוטח בגבורתו ולא ישים אלוה מעוזו. הראהו האין הרשע הזה אשר לא ירא אלהים, הוא תמיד מלא יראה ורעד כי יושד כהתימו שודר, ומגורתו גם תבואה, כי ילך משוא אל שוא, עד שבאחריתו ישאר שומם ושדוד מכל אשר לו.

והיתה כוונת אליפו בנשאו משלו על תהלוכות העריץ, שיראה איוב בדוגמתו עניני עצמו, לאמור: אני הוא האיש שקרה לו כך — ואז יכנע לבבו הערל, וישוב וירצה את עונו.

## פרשה טו

א וַיַּעַן אֱלִיפַז הַתִּימְנִי וַיֹּאמֶר:

### I.

ב הַחֲכַם יַעֲנֶה דַּעַת־רוּחַ  
וַיִּמְלֵא קָרִים בִּטְנוֹ:

ג הוֹכַח בַּדָּבָר לֹא יִסְבֹּן  
וּמַלִּים לֹא יוֹעִיל בָּם:

הנך, איוב, מתהלל בחכמתך, וברוב דבריך תראה, כי נעדר מעמך גם הראשון מסימניה — הדבור הנכון והמועיל. ולא די שתענה לנו דעת רוח, אף תפר יראה ותדבר שיחה גרועה לפני אל. פִּיךָ יַעֲנֶה בך ויאמר לכל, כי חוטא אתה. האם נוצרת ראשון לכל, אשר תחת שהיה לך לשאול לדור ראשון, תחשוב שאנחנו נשאול חכמה מפִּיךָ. וחכמתנו היא בזויה אצלך, אף שכמוך הארכנו ימים גם אנו, וקנינו לנו נסיון הרבה. ואם תנחומותינו נקלות הן בעיניך, ומעט לך דברינו אליך בלט ונחת — מה תחזה ותוציא מהן, אשר מסכתן תתריס גם על אלוה, הלא הורעתין כבר מה שנגלה לאוזני: מה אנוש כי יזכה בעיניו.

(3) הַחֲכַם יַעֲנֶה דַּעַת רוּחַ. הכי מי שהולך חכם יעסוק בדעת של רוח והכל.

וימלא קדים בטנו. וימלא צה בטנו צרוח קדים עזה, דהיינו נחשצות ודיעות גרועות וכחצות —

(ג) הוכח בדבר לא יסכון וכו'. להתוכח צענין אשר לא יסכון, וצמלים אשר לא יועיל צם.

החכם. מוכני שדצר חיוצ להם צלוכן כאלו עדפה חכמותו ומחכמותם, חומר חליכץ — האם זה נודרך החכם, לתור אחרי דיעות צטילות, ולהרצות חוורים רקיס.

יענה. מענין נתן אלהים לבני אדם לענות בו (קהלת א, י"ג), עסוק והשתדל צמחצנה וצעיון צחיה דצר.

קדים. ענינו רוח יותר עזה נורוח סתם. צרוצ עסקו והשתדלותו צדעת של רוח תתגצר הרוח צצטנו עד שתתהוו צו רוח עזה הכורצת לצאת החוצה.

רוח — קדים. ע"ד: אפרים רעה רוח ורורף קדים (הושע י"ג, צ) הוכח. למוען הוכח.

דבר לא יסכון. הענין אשר חתה נודצר עליו הוא ענין זולת הנחה ותועלת. ומלים לא יועיל במ. והמלים אשר חתה נשתמש צהם לגלות דיעותיך, הם מלים אשר יש צם וצעצמותם לא יועיל, כלומר דצר הנותואר כך. מלות לא יועיל נשתמשות למושג אחד, כנוו שמוצינו: ועמי המיר כבודי בלא יועיל (ירמיה צ, י"א).

ד אף-אתה תפּר יראָה  
ותגַרע שִׁיחָה לַפְּנֵי-אֵל:

ה כִּי-יֵאָלֶף עֲנֹנְךָ פִּיךָ  
וְתִבְחַר לְשׁוֹן עֲרוֹמִים:

ו יִרְשִׁיעֶךָ פִּיךָ וְלֹא-אֲנִי  
וְשִׁפְתֶיךָ יַעֲנוּ-בְךָ:

(ד) אף אתה תפר יראה. ולא די שתערוך חלינו מלים לא יועיל צם, אלא שצרוצ דצריך תכר חתה ג"כ חוק יראת האל.

ותגרע שיחה לפני אל. הלא על הכחות לפני אל היה לך למועט השיחה.

הכתוב הזה הוא על דרך שגחור: אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים כי האלהים בשמים ואתה על הארץ על כן יהיו דבריך מעטים (קהלת ה, א).

(ה) כי יאלף עונך פיך. כי עונך נודריך את פיך ומאלכסו שיחות גרועות, ותכר ותכסיד צהן מדת היראה, שמתוכן ילמדו ההמונים לדבר לפני האל צלי מורה והכנעה. — מול חמורו: אדברה ולא איראנו (לעיל ט, ל"ה).

ותבחר לשון ערומים. והיה לך לצחור לשון ערומים (רש"י). — ערומים חכמים הנזהרים בדבריהם. ותכס צולת ערומים, מול וזה שגנה חיוז אותם ואמר: ולו תדברו רמיה (לעיל י"ג, ז), כלומר שאינם נודצרים האמות כלצם, השיצ לו אליכ — הלא טוב היה לך לשמור פיך ולשכך, נודצר כל וזה שזדון לצד ישים צפיד.

(ו) ירשיעך פיך ולא אני. חלל ירשיעך פיך ולא חרשיעך אני. (מכני שעדיין לא האשימו אליכ צהדיא, ועתה נשמטה נוכי וולת עונך, קרא: — כאלו היה נרתע לאחריו מנושכטו אשר חרץ עליו — ירשיעך פיך ולא אני!) וישפתיך יענו בך. שפתיך מעידים על מה שצנך.

נקט הפעל הנמשך על שפתיך צלשון זכר, לפי שהוא מוסב על מה שהוא מוזן צולת שפתיך, והענין — שפתיך הן העדים אשר יענו צך. כמו שזנינו: דעת שפתיך ינצורו (משלי ה, ז), שהמוזן הוא שפתיך הן הנוטרים אשר ינצורו דעת, וענין הוולייזי של הכתוב הוא — פיך הוא השופט המרשיעך על כי שנים עדים — שפתיך אשר יענו צך.

י הראישון אדם תולד

ולפני גבעות חוללת:

ח הבסוד אלוה תשמע

ותגרע אליך חכמה:

(ז) הראישון אדם תולד. האם נולדת רישון לאדם הראשון, וחכמת אז יותר מכל הדורות הראשונים שהיו לפנינו, ולא תשגית מכני זה על מה שקצלנו מהם. ולפני גבעות חוללת. ואם לחכמה אתה, האומרת מעצמה: לפני גבעות חוללתי (משלי ח, כ"ה).

(ח) הבסוד אלוה תשמע. או התעמוד בסוד אלוה, ותשמע נוכי דעת ותצונה —

ותגרע אליך חכמה. ואף החכמה עצמה נחשצת למעטה וקלה צעיניך.

המאמר הא' של מקרא זה נוסד על המקרא: כי מי עמד בסוד ה וירא וישמע את דברו (ירמיה כ"ג, י"ח).

בשאלות האלו הוכיח אליפז את איוב על שהרחיב את כיהו לדבר על עניינים הנעלמים ומשכל האדם — קץ ואחרית האנוש ותקומו אחרי מותו. — צעמינים כאלו יש לנו למושך אחרי הקצלה, כי תמול אנחנו ולא כדע.

ט מה־יִדְעַתָּ וְלֹא גִדַּעַתָּ  
תִּבְיִן וְלֹא־עֲמַנּוּ הוּא:

גַּם־שָׁב גַּם־יִשִּׁישׁ בָּנוּ  
כְּבִיר מֵאֲבִיךָ יָמִים:

(ט) מה ידעת ולא גידעת. איזה ידיעות נקנו לך בנסיון שלא כדע גם אנחנו — תבין ולא עמנו הוא. עד שתצין ותוליד ונהן מה שאינו עוננו, ומה שהוא כפלא ומכסה ומנו.

(י) גם שב גם ישיש בנו. הלא יש צינינו גם שז גם ישיש — (בנו, צתוך קהל המאמינים). כביר מאביך ימים. אף ישיש אשר הוא כציר ימים יותר מאצריך. אם היו הצרי איוב יותר זקנים יצוא כפשוטו, ואם לאו יאמר זה כנגד מלמדיהם שמועו ומהם כסורי דורות שעזרו ושראו צעיניהם (רש"ז).

שב וישיש. נרדכים לזקן, כמו שמונינו: ואני זקנתי ושבתי (ש"א י"ז, ז), וכן ולא חמל על בחור ובתולה זקן וישיש (דה"ז ל"ו, י"ז). אליפז אמר כל אלה מויל מה שאמר איוב: ביישישים חכמה וארך ימים תבונה (לעיל י"ז, י"ז).

י"א הִמְעַט מִכֶּךָ תִּנְחֻמוֹת אֵל  
וְדַבֵּר לֹאֵט עִמָּךְ:

י"ב מִה־יִּקְחֶךָ לִבָּךְ  
וּמִה־יִּרְמֹזֶיךָ עֵינֶיךָ:

י"ג כִּי־תֵשֵׁב אֶל־אֵל רוּחָךְ  
וְהִצֵּאתָ מִפִּיךָ מִלִּין:

(י"א) המעט מכך תנחמות אל. הגם שיועט ויוויד תנחומות של אלה (צלדד וזכור), ודבר לאט עמך. ויועט וכחות לך הדבר אשר ערכתי אני אליך צנחת וצחשאי,

(יג) **מה יקחך לבך.** מה עוד יאלץ אותך לנך, ומה ירזמון עיניך. ומה הוא  
הרז והסוד אשר תחזיקה עיניך מדדרינו —

(יג) **כי תשיב אל אל רוחך.** כי לא די לך לצוז לשכל מלינו, אצל גם תשיב  
רוחך אל אל, והוצאת מפיד מלין. ואף הוצאת מפיד מלין, לתכוס על דרכיו  
ולדבר עליו תועה. ע"ד: ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים (קהלת  
ה, א). כלומר אם גם יש צלצל שום הרהור וערעור על מדותיו של השם, יש לך  
עכ"כ להזהר שלא להוציאם על שפתיך, כי האלהים צשמים ואתה על הארץ.

**תנחומות אל, מענין רק לאנשים האל** (צראשית י"ט, ח). — **לאט, מענין**  
**לאט לי לנער** (ש"צ י"ח, ה). רמז אליכז צזה לפתח דצרי: **הנסה דבר אליך**  
**תלאה** (לעיל ד, א), כי אליכז היה זהיר מאוד דצדרי, ודבר אל איוצ צנחת וצמתינות,  
כאלו היה מתירא שיכאיצו צהם ויוסיק צלערו עוד יותר.

**ירזמון. רזם** הוא פעל מיסוד רז צארמוית, אשר ענינו דבר סתר, כמו  
ובל רז לא אנס לך (דניאל ד, ו). ואפשר כי רמז צתלמוד הוא הספד  
של רזם.

יך **מה־אנוש כי־יזכה**  
**וכי יצדק ילוד אשה:**

טו **הן בקרושיו לא־יאמין**  
**ושמים לא־זכו בעיניו:**

טז **אף כי־נתעב ונאלח**  
**איש־שתה כמים עולה:**

(יד) **מה אנוש כי יזכה** צעיני אלוה, וכי יצדק לכניו מי שהוא ילוד אשה.  
לפי הנחת הנגינה כירושו של הכתוב הוא: מה אנוש ילוד אשה כי יזכה וכי יצדק.  
(טו) **הן בקרושיו לא־יאמין**, שיטארו צתמימותם עד יום מותם, וישמים לא  
זכו בעיניו, כי יועצו לפעמים, עד שיש לו להעציר רוחו עליהם כדי לטהרם.

(טז) **אף כי מוכש"כ, כי נתעב ונאלח** צעיניו איש שתה כמים עולה, איש  
אשר עשיית העולה קלה היא לו כמו שתיית המים.

**אמר: בקרושיו לא־יאמין**, מפני שהם צעלי צחירה ורצון, ואפשר להם לשנות  
את מנהגם, כאמרו צ"ל: אין הקצ"ה מיוחד שמו על הצדיקים צחייהם. ואמר:

ישמים לא זכו, ווכני שהם מוכרחים לעשות רצון קונם, ולא ישנו תפקידם, ואך לבעמים יתקדו צעזים עד שתעזור הרוח ותטהרם.

נתעב ונאלח, ווענין דהתעיבו עליה — הכל סר יחרו נאלחו (תהלים י"ד). ישתה כמים עולה. צמליה זו שוש גס אליהוא: מי גבר באיוב ישתה לעג כמים (לקמן לד, ז).

חליכו חזר כאן והזכיר לחיז מה שאמר לו כצר צוענשו הראשון (לעיל ד, י"ז) — י"ט) צחיזה שינויים. לעיל דצר על האנוש בכלל, וכאן רמז לחיז כי חליו ציחוד הוא מוכון צושלו, — הוא הגצר אשר שטה כמים עולה. וגם שוש כאן צוואמר חיז צענמו: אדם ילוד אישה (לעיל י"ד, ח), והכך הוא הצנית, ואמר — הנך מתייחס על חליה, שהוא כוקח את עינו על האדם ילוד אשה — תמה על עצמו, שאנוש ילוד אשה יחזיק את עצמו לך וישר, ויערצ את לבו לנולל מולין לצד עילאה.

י אחור שמע לי

וזה חזיתי ואספרה:

יח אשר חכמים יגידו

ולא כחרו מאבותם:

יט להם לברם נתנה הארץ

ולא עבר זר בתוכם:

(יז) אחור שמע לי. אני אחור דעת לכן שמוע לי. ונול וואמר חיז: שמוע שמוע מלתי ואחותי באזניכם (לעיל י"ג, י"ז).

וזה חזיתי ואספרה. ויה שראיתי, ווכני שראיתיו אני צענמו, אספרה —

(יח) אשר חכמים יגידו ולא כחרו, ויה שספרו והגידו לנו החכמים צלי מניעה והעלמה, שמועו הם מאבותם. — ולא כחרו תואר הפעל של יגידו, כליוור לא יחשכו צהנדתם, ווכני שמועזים הענין אשר צאה עליו ההגדה לענין יקר וגבד, הראוי ליכרו לדור אחרון. הווקרא הזה נוסד על הווקראים צתחלת ונצוור ע"ה. רמז חליכו לחכמי ארנו, כי יושגי תימן — וודינה צארן אדום — היו ווכורסוים ציווי קדם לחגשים חכמים, כונו שווינו: האין עוד חכמה בתימן אברה עצה מבנים נסרחה חכמתם (ירמיה ו"ט, ז).

(יט) להם לברם נתנה הארץ. אשר להם לצדס נתנה הארץ, וראויים הם ווכני כה לסיווך על סבוריהם, כי לא נכסקה שלשלת קצלתם וועת היותם צארן.

ולא עבר זר בתוכם. לא צלו ציניהם עניים אחרים, ולא נתלכלכו עם שאר האומות, ומשנתם נשארה קצ ונקי, כלתי ונעורצת דדיעות זרות וכוזבות.

המאמר הא' של זה הכתוב נוסד על המאמר: לנו היא נתנה הארץ למורשה (יחזקאל י"א, ט"ו). והמאמר הב' נוסד על המאמר: וזרים לא יעברו בה עוד (יואל ד, י"ז).

צאלו המאמרים כיון אליכז ג"כ להתל צארצו של איוב — ארץ בני קדם — ולומר כי אין לתמוה שלא צאה לידו הקצלה מדורות הראשונים, יען כי בתוכם עזרו זרים לעתים שונים, ונאצדו מהם הספורים המאומתים מזמנים הקדמונים. (עיין לעיל הפירוש על ארץ עון).

## II.

כ כל-ימי רשע הוא מתחולל  
ומספר שנים נצפנו לעריץ:

כא קול-פחדים באזניו  
בשלוש שודר יבואנו:

כב לא-יאמין שוב מניח-חשך  
וצפו וצפוי ק' הוא אלי-חרב:

כג נדר הוא ללחם איה  
ידע ובינכון בידו יום חשך:

כד יבעתהו צר ומצוקה  
תתקפהו כמלך ועתיד לפידור:

עתה בא הספור אשר היה לאליפו מפי השמועה ואומת לו בראיית עצמו. זהו, ציור גורל הרשע אשר לא ישים אלהים מעויו ויבטח ברוב כחו. אין שקט לו כל מיני הפחדים יפחידוהו תמיד. פעם יראה השודר יבואנו, עד שלא יבטח, כי עוד ישוב מני חשך, פעם יראה החרב מעופפת על פניו, עד שהוא נודד מפניה לבקש טרפו. יודע הוא בעצמו, כי יומו, יום חשך ואפלה, אשר יבעתהו בו הצר, והמצוקה תתקפהו, הוא מוכן ומעותר לו, כמו המלך שהוא אזור וחלוץ לבא בכרור להלחם עם אויבו.

על כי רם לבבו והתגבר אל שרי, ואמר בגאווה ובוז, אלכה ואשכונה ערים נכחדות, אשר בחמת אלוה עליהן התעתדו לגלים, ואני אקומם אותן מערימותי, ואעשיר ואמצא און לי. כי אארבה שם ככפיר במסתרים על העוברים ושבים ואחמסם, עד שבכרוב חילי אטה ואפרוץ בארץ.

אולם לא יפק זממו. לא יעשיר, וחילו לא יתקיים בידו, ולא ישוב, ולא יטה משם לארץ. אך בחשך דימה, עד שתאכל האש פרי מעללו, והוא יסוף ויכלה מנשמת אלוה ומרוח אפו.

לכן אל יבטח התועה מדרך הישר בדברי שוא והבל. השוא מוליד שוא. בלא יומו, שימלא צמחו, ישיר פירותיו, כמו הנפץ והוית המשליכים בסרס ונצתם. כי כן החוק בעניני ומקרי האדם: ערת חנף הולכת ומתמעטת, עד שהוא, החנף, נשאר גלמוד, ואש תאכל אהלי אנשי זמה אשר ימינם מלאה שוחד. כי יש גמול — הלידה לפי ההריון, והמקרים לפי המעשים.

(כ) **כל ימי רשע הוא מתחולל.** זהו מה שהגידו החכמים ומה שחזיתי אני צעזעיני, כי אמת הוא: הרשע דואג הוא צכל עת שלא יסאר צסלותו. **מתחולל.** שרשו חול וענינו רעד ודאג מוכחד פתאום ומשואה כי תצול.

**ומספר שנים** אשר נצפנו לעריץ. המחמור הזה נמשך למוקרא שלאחריו. — **נצפנו באזנו.** כל זמון לעתיד נקרא זכון, וכפי שאינו גלוי ונראה חלף לזכנו, כמו מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים ל"א, כ).

**רשע — עריץ.** בדוגמת המחמור: ראיתי רשע עריץ (תהלים ל"ז, ל"ה), ונכרדו כאן לשני וואמורים.

(כא) **קול פחדים באזניו.** נמשך להמחמור שלפניו להשלים ענינו: **ומספר שנים נצפנו לעריץ קול פחדים באזניו.** צנים המועטים אשר נקצצו לעריץ תזילנה אזניו וקול פחדים שונים, כחד אחר פחד, מווקרים רעים שיגיעוהו — שוד, חרצ ורעצ. ע"ד: **קול חרדה שמענו פחד ואין שלום** (ירמיה ל, ה).

**בשלום שורד יבואנו.** צעת שהעולם שרוי צלום הוא מתירא מושד כי יצול. העריץ המולסטם את הצריות ידאוג תמיד כי יושד כהתימו שוד.

(כב) **לא יאמין שוב מני חשך.** עד שלא יאמין ולא יצטח, לשד מועולם ממוקום המושך שהוא מוסתתר צו לארצ ולחטוף, ומאחר שאף צעת שלום הוא צפחד מושודים שיצולו עליו. — ע"ד: **ופחדת לילה ויוםם ולא תאמין בחיך** (דברים כ"ח, ס"ו).

**וצפו הוא אלי חרב.** וגם קול פחד זה צאזניו, שאף שצמושך סתרו נראה הוא חלי חרצ כי תעצור צאך. — **צפו פעול מושד צפה ע"ו צנוי וון צנה, ונחסר** היו"ד להקל על המצטא, כמו העשו לבלי חת (לקוון וו"ה, כ"ה).

(כג) **נורד הוא ללחם איה.** עד שהוא נודד חנה ואנה מוכני החרצ לצקס לחמו — איה יונציהו. או הכירוש: צכו הוא חלי חרצ עת נודד הוא ללחם.

הציר הזה נוסד על המושך צערצ (ישעיה כ"א, י"ג — י"ו), אשר נצא שם הנציא על מוכלת צני קדר ואמור: **בלחמו קרמו נורד — כי מפני חרבות נדרו.** וצלי סכק ראה חליצו הרצה נודדים כאלה, אשר נדדו מוכני חרצות ונעו ללחם, ואמור חליצו עליהם, שנתהוו להם כל חלו יען כי שכחו חל וצטחו צהצל לא יועיל.

ידע כי נכון בידו יום חשך. ומה שהוא מתחולל ומכחד תמיד זהו, מפני  
שהוא צעזעמו יודע שמוזמן הוא יום החושך לצוא צידו,  
(כד) יבעתהו צר, אשר יצעתהו צו הצר, ומצוקה תתקפהו, והמצוקה תאסר  
צו צתוקף ועצמה ולא תרכנו.

כמלך עתיד לכידור. נכון צידו יום חושך, כמו המלך שהוא אזור וחלק  
לסגור צמחנהו וחילו את אוציו אשר הוא נלחם צו. — נכון בידו. מוזמן לצוא צידו,  
כלומר אליו ועמו (רש"י). — כענין ערוך כאיש למלחמה (ירמיה ו, כ"ג).  
יום חשך. משל הוא על עת רעה, כמו שמינו: יום עברה היום ההוא יום  
צרה ומצוקה יום שאה ומשואה יום חשך ואפלה (נפניה א, ט"ו).

יבעתהו צר. מחון יצעתהו הצר הצורר אותו, כלומר יסתכן את עצמו  
לנכול ציד הצרצ צהניחו מקומו. ומצוקה תתקפהו. וצצית תאסר צו מצוקת  
הרעצ והעוני, — ולחון הוא א"כ מכל עצריו. עד"ה: מחוץ תשכל חרב  
ומחדרים אימה (דברים ל"ג, כ"ה).

המאמר הזה: יבעתהו צר ומצוקה תתקפהו הוא מאמר מוסגר, וצא להרחצת  
ציאור של יום חשך.

עתיד. ענינו: הכנס ומוון, כמו להיות עתידים ליום הזה (אסתר ו, י"ד).  
לכידור. לכדור, מענין וחניתי כדור אליך (ישעיה כ"ט, ג), וצא הנח  
תמורת הדגש. והוא כינוי להעגול הנעשה מוחנה אנשי החיל החונים סציו לעיר  
אויצם, ומקיפים וסוגרים אותה מכל צד להציאה צמור ולהלחם עליה.

ה' כתוצים אלו מכ' עד כ"ד משולצים הם איש אל אחיו. כל מאמר צ' של מקרא  
אחד צריך לתשלום ענינו למאמר הא' שלמקרא שלאחריו. וצו צורתם כפי ענינם והמשכס:

כל ימי רשע הוא מתחולל —

ומספר שנים נצפנו לעריץ

קול פחדים באזניו:

בשלוש שודד יבואנו

לא יאמין שוב מני חשך;

וצפו הוא אלי חרב

נודד הוא ללחם — איה?

ידע — כי נכון בידו יום חשך

(יבעתהו צר, ומצוקה תתקפהו)

כמלך — עתיד לכידור:

(מליצה זו דומה צענינה לנצואת ירמיה ו, כ"ד — כ"ו).

הקורא ירגיש באלו הכתובים צלצלי שמע הברותיהם אשר השכיל המליץ לערכן יחד באופן היותר נעים וערב לאוזן שומעת :

כל ימי, מתחולל — מתחולל ומספר — ומספר שנים נצפנו — נצפנו  
לעריץ — ומספר, נצפנו, פחדים — פחדים באזניו — בשלום שורד —  
יאמין שוב כני חשך — חרב, ללחם — איה ידע — ידע, בירו — נכון,  
חשך — צר ומצוקה — ומצוקה תתקפהו — תתקפהו כמלך — כמלך,  
לכידור — עתיד לכידור.

גם יראה ויבין הקורא, כי שיווי ההברות, ששמר המליץ בספר, אינו כדוגמת מלאכה זו בשאר הלשונות — להתחיל המלות בדלת באותיות דומות, אלא לסמוך האותיות הקרובות זו לזו במוצאי המבטא, ולהציב הדומות במקומות שונות.

כה כי־נטה אל־אל ידו  
ואל־שדי יתגבר :

כו ירוץ אליו בצואר  
בעבי גבי מגניו :

כו כי־כסה פניו בחלבו  
ויעש פימה עלי־כסל :

כח וישכון וערים נכחדות  
בהים לא־ישבו למו  
אשר התעתדו לגלים :

(כה) כי נטה אל אל ידו. לכתוח וללחוץ עינו ולהתקומם נגד עלתו.  
ואל שדי יתגבר. ודינוס נכסשו שיתגבר אליו, וישלים חסכו נגד רזונו של  
ויקיס.

(כו) ירוץ אליו, כי ירוץ אליו בצואר עתק, בעבי גבי מגניו, צעני הצער  
והסוון שעל גוצם עמויו, אשר יחשסם הוא למוגינים לו נגד חני שדי.

כי לנתינת טעם על שנסשו היא מוקלעת מיוחד אל אחד. — נטה אל אל ידו  
ע"ד שחזור : נטה בכידון אשר בידך אל העי (יהושע ח, י"ח). — ואל שדי  
יתגבר. ע"ד : על אויביו יתגבר (ישעיה נ"ג, י"ג), ונקט כאן אל תמורת על,

דרך כבוד כלפי מעלה. — ירוץ. ע"ד: וירוצו כנשות ידו (יהושע ח, י"ט).  
וכן וירץ אליו בחמת כחו (דניאל ח, ו). — בצואר ע"ד: אל תרימו למרום  
קרנכם תדברו בצואר עתק (תהלים ע"ה, ו).

הענין של אלו הכתובים הוא — הרשע צועט צלום צנחמו צצריאותו ותוקף עצמו,  
ע"ד שנאמר: וישמן ישרון ויבעט (דברים ל"ג, ט"ז).

(כז) **כי כסה פניו בחלבו.** כי זהו שעשה: כסה פניו צחלצו, כדרך היוצא  
למלחמה המכסה פניו צומחת נחושה להגן צעדו וחצי המורים.

**ויעש פימה עלי כסל.** ויעש צחלצו הרצ פיות עלי כסל, כמו הנלחם החוגר  
חרצו על יריכו. (קוטי השומן ומכלי הצער על כסלים עצים ושונים נראים  
כפיות).

**פימה וגזרת והיתה הפצירה פים** (ש"א י"ג, כ"א), והה"א הנוסף לסיומן  
הקצון כדרך הספר.

הכתוב הזה נוסד על המקרא: חלבמו סגרו פימו דברו בגאות (תהלים  
י"ז, י).

גם שמש המליך צמלית לא קם כמוהו צשירת האזינו: **שמנת עבית כשית** (דברים  
ל"ג, י"ז), וחלקה לג' מאמרים. מתיצת **שמנת** תכן המאמר: **ירץ אליו בצואר,**  
כי הצואר העתק הוא מוקף צחליות של שומן, והמאמר: **בעבי גבי מגיניו תכן**  
מתיצת **עבית**, והמאמר: **כי כסה פניו בחלבו מתיצת כשית.**

וכל הענין נאמר צהתול. תפס הנושל צדרך הנלחמים, וצייר הרשע, השם צשר  
צרועו ומתקומם נגד אלוה, צדוגמת איש חיל היוצא למלחמה — לצוש שריון קשקשים  
ומעוטר צצנתו ומצויין צכלי נשקו. כן גם הרשע אשר יעוז צרוצ כחו — מכסה פניו  
צחלצו, ועצמו הס אפיקי ומגיניו, והפס על כסליו הוא חרצו על יריכו. כי הרשע  
צמורדו הוא דומה כאלו היה נלחם נגד אלוה, נשען על כחו ועוצס ידו. וצכתוב הצא  
הוא מצאר ענין מרידתו ועל מה הוא נלחם.

(כח) **וישכון ערים נכחדות.** צטוח צעצמות גוכו הלך לרשת ערים נכחדות  
וישכון סס בתים לא יישבו למו, כי ישארו נח מצלי יושב, אשר התעתדו לגלים.  
ונאחר שמוקדם היו מעותדים ומוכנים להיות לתל עולם. (ירמיה ט, י. כ"א, ל"ז).

צצוונים הקדמונים יראו האנשים לצנות הערים החרצות והשוממות, צחשצס כי  
קללת אלוה עליהן אשר החריצן צחמותו. אולם הרשע העריך אשר אין אלוה כל מומותיו  
אומר צנאזה וצגודל לצצ, אלכה ואצנה אלו החרצות, ואקומס אותן מערימות עפרן,  
ואעשיר ואשיג חיל.

כט לא־יעֲשֶׂר וְלֹא־יָקוּם חִילוֹ  
וְלֹא־יָטָה לָאָרֶץ מִנָּלָם:

ל לא־יִסּוּר מִנִּי־חֶשֶׁךְ  
וְיִנָּקְתוּ תִיבֵשׁ שְׁלֵהֶבֶת  
וְיִסּוּר בְּרוּחַ פִּיּוֹ:

(כט) לא־יעֲשֶׂר, לא ישיג חכמו למוצא שם הון ועושר, ולא יקום חילו, ואף חילו וקודם לא יתקיים צידו.

ולא יטה לארץ מנלם. ולא יסור ויחלה המוקומות לארצות היישוב.

הענין — שם לא יעשר, והוא מוכרח לנוע לטרף, ומשם לא ישוב — מפחד מפני החרצ. כענין שאמר לעיל: **יבעתהו צר ומצוקה תתקפהו**, כלומר מגור לו מסכס — וחדרים ומוחק. צוקיו חשך הוא שם וולחמים חותו העוני והנוחסור, ואם יסית עיניו לנטות לארץ, הוא מוסתכן את עצמו לנכול ציד צר.

**יטה.** העצרי ושוש זשרש זה על ההסרה מווקוס לווקוס, כמו **ויט אליה אל הדרך** (זראשית ל"ח, ט"ז) וכן **ובארח נטה ללון** (ירמיה י"ד, ח).

**מנלם.** וולה מורכבת משתיים, **מן להם** צחסרון הה"ח, ע"ו **מנהם** צמאור: **ומנלם אבר מנהם** (לעיל י"ח, כ). והמלה שזה אל המאור: צתים לא ישצו לבמו.

(ל) **לא יסור מני חשך.** המאור זה צא להרחצת ציאור של המאור הקודם, — לא יטה לארץ, כי לא יסור מני חשך, כלומר וון מוקומו אשר הוא ווקוס חשך, ווקוס שמה ושחיה ונצלי יושצ.

**ינקהו תיבש שלהבת.** עד שהלהבת תיבש כירותיו שעשה שם, ותשחיתם צעודם צאצם.

**ויסור ברוח פיו.** והוא צעניו יסור וון העולם, ויכלה צרוח פיו של אל אשר נטה חליו ידו.

כחן גלם הצור וועניי הרשע הדואג תיווד על חצוד דוניו ויוניו. והחליט חליפן צום ההכך ויניה שאור חיו: **"שליו אהלים לישורדים ובטחות למרגיו אל"** (לעיל י"ג, ו). וצכתיבים הצחים הוא עווד ונוזהיר שאל ישים התועה ונצטחו צשא.

איוב — המערכה השניה טו

לא אל־יאמן בִּישׁוֹ חֶסֶד אֶנְתֶּעָה  
כִּי־שׂוֹא תִהְיֶה תְּמוּרָתוֹ:

לב בְּלֹא־יוֹמוֹ תִּמְלֹא  
וְכִפְתּוֹ לֹא־רַעֲנָנָה:

לג יַחֲמֹס כְּנֶפֶן בְּסֵרוֹ  
וַיִּשְׁלַךְ כְּזִית נִצָּתוֹ:

לד כִּי־עֲרַת חֲנָף גִּלְמוֹד  
וְאִשׁ אָכְלָה אֶהֱלִי־שָׁחַד:

לה הִרְהַ עֵמֶל וַיִּלְד אֹן  
וּבִטְנָם תִּכְיֶין מְרֻמָּה:

(לא) אל יאמן בישו נתעה. הנתעה והאוצד, המזקש מנוס ועזרה, אל יאמן ויצטח צתוהו ושוא.

כי שוא תהיה תמורתו. הסרי שינמח לו חלף עצודתו יהיה ג"כ שוא, דצר ריק והצל אשר אין מועיל צו.

(לב) בלא יומו תמלא. צעוד לא צא יומו של זה הנתעה הצוטח צשוא, שתמלא ותתצשל תמורתו,

וכפתו לא רעננה. וכסת עליו וענכיו עוד לא התחילה להיות רטוב —  
(לג) יחמוס וכו'. והוא נושיר פירותיו כמו הגפן וכמו הזית המושירים צסרס ונצתס טרס הגמלס.

כפתו שס קצון לענכיס ועלס צראש האילן, כמו כפה ואגמון (ישעיס ט, י"ג).  
יחמס. נרדף לכעל וישלך צמאמר שלאחריו, כי הסרי הנופל שלא צזמנו הוא כעוסק דצר שלא צמשפט. כמו ויחמס כגן שכו (איכס צ, ו).

בסרו. פרי הגפן שאינו מוכן להגמל נקרא בסר. — נצה. מוענין כפרחת עלתה נצה (צראשית ו, י). — בסרו — נצה ע"ד: ובסר גמל יהיה נצה (ישעיס י"ח, ה).

דיווח האדם לען השדה, ואמר — אך הגזר אשר שצרו על אלוה יתן כריו צעתו, אצל האיש הצומח צמח משר כירותיו קודם ציטולס. כענין זה אמר ג"כ בלדד: **ערנו באבו לא יקטף ולפני כל חציר ייבש** (לעיל ח, י"ג). ורמוז צאלו הכירות על השכר שצא לאדם חלק עצודתו, והכוונה לוור, כי אין שכר לרשע צעמלו. וגם רמוז על יוצאי ירכו של הרשע, ואמר צזה, שהצנים נתכסים צעון אצותם.

(לד) **כי ערת חנף גלמוד**. עדת חנף מתנועטת עד שגשאר החנף גלמוד. מול מה שקרא חיוצ את ריעיו חניפים, אמר אליכז — סוכך מוכיח על תחילתך, הגם גשארת אתה גלמוד וצודאי חנף אתה אשר זה חלקו.

**ואש אכלה אהלי שוחר**. אהלי אנשי הצנע הלוקחים שוחד, או הצנוים מומוון של שוחד. — **שוחר** הוא שם כללי לכל מומוון הצא שלא צושכט.

(לה) **הרה עמל וילד און**. הלידה היא לפי ההריון, כלומר המוקרים הם לפי המועשים.

**ובטנם — תכין מרמה**, וצטנס, של אלו הנזכרים, תכין מרמה, לכן ג"כ יולדו שקר.

כל הענין מוסד על הכתיב: **בטוח על תהו ודבר שוא הרו עמל והוליד און** (ישעיה נ"ט, ד). התחיל ההזהרה שלו צמליצה מוסדת על מואמר הא' של זה הכתיב, והשלימה צמאמר הצ'. והוסיף עוד המואמר: **ובטנם תכין מרמה**, לסיים צדוגומא שכתב: **ויכלא קדים בטנו**, לרמוז לו כי אלו כיון צציוורו של הרשע אשר הוא מתחולל כל יויו.

הכפור מכתוב כ' עד ל', וההזהרה מל"א עד סוף הפרשה, נערבו במתכונת השיר, אשר היה נהוג בפי החכמים מקדם. למשל ולהתול על העריין התקף, אשר יגיע וייעף בדי ריק, לקומם שוכמות, ולרשת משכנות לא לו. וזו היא צורת השיר הזה בסימניו ומחלקותיו:

כל ימי רשע הוא מתחולל —  
ומספר שנים נצפנו לעריין  
קול פחדים באזניו:  
ביטלום — יטורד יבואנו  
לא יאמין שוב בני חישך;  
וצפו הוא אלי חרב  
נורד הוא ללחם — איה?  
ידע — כי נכון בידו יום חישך  
(יבעתהו צר, ומצוקה תתקפהו)  
כמלך עתיד לכידור:

כי נטה אל אל ידו  
ואל שדי יתגבר  
ירוץ אליו בצואר  
בעבי גבי מגיניו:

כי כסה פניו בחלבו  
ויעש פימה עלי כסל  
וישכון — ערים נכחדות —  
בתים לא ישבו למו  
אשר התעתדו לגלים:

לא יעשר ולא יקום חילו  
ולא יטה לארץ מנלם:  
לא יסור מני חשך —  
יונקתו תיבש שלהבת  
ויסור ברוח פיו:

אל יאמן בשו, נתעה!  
כי שוא תהיה תמורתו:  
בלא יומו — תמלא —  
וכפתו — לא רעננה  
יחמס כגפן בסרו  
וישלך כזית נצתו;  
כי ערת חנף — גלמוד  
ואש — אכלה אהלי שוחר  
הרה עמל וילוד און!  
ובטנם — תכין מרמה:

בענין זה היה ג"כ מענה בלדר. גם משלו, מישל הגומא בלא בצה, שנשא על אחרית שוכחי אל (לעיל ח) הוא שיר שהיה נהוג בפי הקרמונים, וחזק א"כ אליפו בתפסו בדרך זו דעת בלדר שיש לנו לסמוך בעניני חכמה ומוסר על הקבלה. אלא שהוא, אשר לקח לו המוחשות למקור עיוניו, הוסיף מפני זה עוד לומר: וזה חזיתי ואספרה. וכן רמז אליפו במענהו כאן, שישרו בעיניו דברי צופר שהראה לאיוב כי האנוש הוא מוגבל בשכלו. שאלת אליפו: הבסור אלוה תשמע היא דומה בעיניה לשאלת צופר: החקר אלוה

**תמצא.** וכמו שהראה אליפו שהוא היה מסכים עם ריעיו, כן גם הם, כמו שנראה במענים הבאים, הראו שהסכימו עמו. אף שהיתה לכל אחד ואחד שטה המיוחדת לו.

והיתה זאת, שרמזו בדבריהם על הסכמתם, מכוונת מהמליץ, כדי להגביר הנסיון על איוב, שיטעה הוא בנפשו, ויחשוב שודאי טעות הוא בידו, להחזיק את עצמו לגקי המיוסר על חנם, באשר שלשתם יחד מסכימים נגדו בדיעה אחת, והאחד מאשר ומקיים מה שטוען האחר – אף שבאו ממקומות רחוקים זה מזה, כן גם הם שונים בדרכי עיוניהם וסגנוניהם, והיה לו א"כ לבטל דעתו מפני דעתם. ובכ"ז לא נטעה איוב בנפשו, אבל היה נשאר בכל טענותיהם והוכחותיהם עומד על מכונו ומשמרתו, חזק ומוצק בדיעת תומתו, ונלחם נגדם בכל עוז, לסתור דיעותיהם הנוסדות על אדני תהו ושוא, ולא הטה אוזן לעצתם: להצדיק דין אלוה עליו – נגד הסכמת לבו.

**תשובת איוב.** גם איוב שינה מעתה סגנון ויכוחו. חדל מזעוף על השם ומהטיל ספיקות בצדקתו. אך פנה את עצמו בהתוליו נגד ריעיו. גינה אותם על חורם חלילה עוד הפעם בדברים אין מועיל בהם. שמע רבות כאלה, והיו עליו לטורח ונלאה נשוא אותם. וגם שפך עליהם לעגו על חוסר הבנתם לרדת לסוף דעתו. בכל קנותיו אשר תפרוצנה על דלתי שפתיו, לא תגרע יראתו, ולא ינזבתהו תומתו על צרת נפשו, כ"א אך נתוספה עוד בקרבו, אף שהוא להשתומם שקרוהו כל אלה על לא חמס עשה. והישרים בלבותם גם יתמהו על זאת, כי כצדיק כרשע מקרה אחד להם, ובכ"ז לא תמוט רגל הצדיק, ואך יוסיף אומץ בתומתו וישרו.

אך חלל לב איוב בקרבו, על שחשדהו ריעיו, ושנו ושנו באולתם, להאשימו על יגונותיו ושאגותיו. נפשו השתוחחה עליו, וחבלתהו בתחבולות וכדאגות, כי ירמו ויריעו אויביו עליו, אם יגיע בעניו, לאמור כי באשמיו הוכה ונגזר מארץ חחיים.

הן – זעק איוב במר נפשו – קרוב קצי, ימי יעופו גז חיש, ויכלו כמו הגה, ואם בימי חלדי לא אִבְחָה, ולא ישים אלוה אות חיש מהר, להוציא זכותי לאור, למען ידעו ויכירו ריעי, כי לא עונותי השיגוני. – אז ישבו בסוד משחקים, וידברו מהתלות בי בלעגי מעוג, ותמיד אהיה מגנינתם. כי זה דרכם ככל למו, לחשוב איש מכאובות וידוע חולי לאיש מחולל מפשעיו ומדוכא מעונותיו. לכן זה כל ישעי וחפצי, שיחיש אלוה לברר דיני, ולהוציא כאור צדקתי כל עוד בחיים חיותי.

ועל ענין החדש שתפס בו אליפו בתשובת המהרורא – להראות מהו גורל הרשע בכלל, לא ענה איוב הפעם. לא יכול איוב להעלות על ריעיו שיחשוב אליפו באמת שהרשע יאכר על רשעתו, מאחר שהוא מעשים בכל יום כי ישליו השודדים. ואליפו ודאי לא כיון בציורו אלא להקניטו ולומר לו, כי הוא זה הרשע האובר ברשעתו. לכן חדל עתה איוב ליכנס בחקירות כאילו. אולם אחר שגם בלדד וצופר נשאו עליו משליהם מאבדן הרשע, הבין כי כולם יחד בערו וכסלו בענין זה, ונתן להם מפני זה תשובה כוללת (להלן כ"א) סותרת דברי כולם.

תשובת איוב בשתי פרשיות הבאות נחלקת לארבע מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת פרשה ט"ז עד פסוק י"א. במחלקה זו התמרמר איוב נגד אליפו על שובו שנית רק להלאותו.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק י"ב עד סוף הפרשה, בה הוא טוען כי לא לעד היה אלוה נגדו, אבל העיר עליו חמתו. והוא מוסר דינו ביד אל, שיכנס עמו לדין בעורו בחיים, למען יהיה נוכח את כל בני גילו.

המחלקה השלישית נמשכת מתחלת פרשה י"ז עד פסוק י". בה הוא אומר, שמה שמטרידי ומחבלו ביותר ברוחו הוא דואגו, שאף אחרי מותו ירגנו האנשים אחריו, ויחברו עליו שירי התולים.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק י"א עד סוף הפרשה. בה הוא מדבר מרדיפות ימז ומאפיסת תקותו בחיים.

פרשה טז

\* וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

I.

ב שִׁמְעֵתִי כְּאֱלֹה רַבּוֹת

מִנְחָמִי עֲמַל כָּלִכֶּם:

ג הִקֵּץ לְדַבְרֵי־רוּחַ

אוּ מִה־יִּמְרִיצֶךָ כִּי תַעֲנֶה:

מה חדשת בדבריך, שתחזור פעם שנית להתיצב במערכה נגדי. כדברים האלה שמעתי פעמים רבות, ונחומים הם עלי לטורח. האם יהיה מעתה קץ לדברי רוח שלך, או איזה רוח מליצה תפעמך. לענות ולהלאותני בדבריך עוד פעם שלישית. האם נהגתי גם אני כמוכם אלו הייתם אתם במקומי. אני השתדלתי להאמיצכם במלי, ואז שתקתי, באשר לא הרוחתי בדבורי, ובשתיקתי לא הפסדתי כלום. — אך עתה התחיל הדבר להלאותני, שעוררת נגדי עדת ריעי, והשארתיני גלמוד, כגזרך — שהיה האל המכה אותי לעד בי. לא! לאיוב היה לי וישטמני, וטרף אפו, ושרק לי צרי, אשר ילטוש עיניו לי, ויכסוף לבלעני.

(3) שִׁמְעֵתִי כְּאֱלֹה רַבּוֹת. כדברים האלה שמעתי פעמים רבות.

מִנְחָמִי עֲמַל כָּלִכֶּם. הנכם ונחומים שהם דדצריהם לעמל ולטורח על שומעיהם. לנחומי אתיתו ונעורי קא ונערוני לי.

כְּאֱלֹה רַבּוֹת. חסרו המותארים — כדברים האלה, פעמים רבות, — דרך ציון, להורות על ריקותם, שאף לא יוכלו לקרות מליהם דצרים, ואינם ראויים לשום כינוי, כי אין זהם מוש.

מִנְחָמִי עֲמַל. מול מה שאמר אליכ: המעט ממך תנחומות אל (לעיל ט"ו, י"א).

(ג) הִקֵּץ לְדַבְרֵי־רוּחַ. האם יש עתה קץ לדברי רוח שלך, — ולא תוסיף עוד להוגיעני צמעך.

או, אם לא תעשה קץ למליך, מִה־יִּמְרִיצֶךָ, מה יעורר אותך ויזרוך, כִּי תַעֲנֶה עוד פעם שלישית. — יִמְרִיצֶךָ, כיוו יווליצך צחלוק לנ"ד וריש, וזהתול תכס צולה זו.

ד גַּם אֲנֹכִי כָכֶם אֲדַבֵּר  
 לוֹ יֵשׁ נַפְשְׁכֶם תַּחַת נַפְשִׁי  
 אַחֲבִירָה עֲלֵיכֶם בְּמַלְאִים  
 וְאֲנִיעָה עֲלֵיכֶם בְּמוֹ רֹאשִׁי:

ה אֲמַצְכֶם בְּמוֹ-פִי  
 וְנִיד שְׁפַתִּי יַחֲשֹׁךְ:

ו אִם-אֲדַבֵּרָה לֹא-יַחֲשֹׁךְ בְּאָבִי  
 וְאַחֲדָלָה מִה-מְנִי יִהְיֶה:

- (ד) גם אנכי ככם אדברה. הגם הנכי הייתי מודצר כמוכם, לו ייש נפשכם תחת נפשי. אלו הייתם אתם צוקווי. אחבירה עליכם במלים. האם הייתי נועה עליכם צראשי ללעג, צתוויה. ואניעה עליכם במו ראשי. וכי הייתי נועה עליכם צראשי ללעג, צתוויה.
- גם וולה זו ננינו הרצה כעווים צתחלת הנוחור לתיווה, כווו גם את הטוב נקבל (לעיל צ, י).
- אחבירה. ההכעיל ושרש חצר הוא צודד צוקרא, ווווה שאנור במלים צצי"ת השווה ווכה שהוא ווענין אכצירה, כליוור ווחצר וולים הרצה עד שהוא ווכציר צהם על השווה.
- ואניעה. תנועה צראש היא לסיוון לעג וקלס, כווו כל רואי ילעיגו לי יפטירו ביניפה יניעו ראש (תהלים כ"ג, ח).
- במו ראשי. וולת במו תחת צי"ת השווה, לתבחרת הווליה, וגם להורות על חזוק הכעולה.
- הכתוצ הזה הוא צעל ד' ווחורים, ולא נחלק לשני כתוצים, כדי שלא יטעו לוור שציוחור הנ' צא ההכך של ווחור הא', אצל הוא ג"כ ווענין השחלה, וצא להרחצת ציחור של ווחור הא', וההכך צא צכתוצ שלאחריו.
- (ה) אאמצכם במו פי. אנוי אף האוולתיכם צדצרי פי, וניד שפתי יחשוך. ואחר זה יחשוך אכילו ניד שפתי, ואשתוק, שלא להלכות אהכס צרוז דצרים. — ניד תנועה קלה ורכה.
- (ו) אם אדברה לא יחשך באבי. כי צהוסיכי לדצר, לא יחשך צזה כאצי.

ואחדלה מה מני יהלך. ואם אחדול מלדצר לכס, מה אז יהלוך ויחסר מוני.  
ומאחר שלא ארויח צדצורי, ולא אכסיד צשתיקתי, למה זה אדצר רק להלאותכם.

מני צסם אחריו, הוא מן צתוסכות יו"ד לתפארת הווליזה, אזל כאן שאין אחריו  
סם ענינו ממני, ולא נקט מוני מכני שתכצד על המצטא לומר מה ממני.

י אַךְ-עַתָּה הִלָּאֲנִי  
הַשְׁמוֹת בְּלִעְדָּתִי:  
ח וְתִקְמָטְנִי לְעַד הִיָּה  
וַיִּקָּם בִּי כַחֲשֵׁי בִפְנֵי יַעֲנָה:

(ז) אך עתה הלאני. אכן, עתה צשוצך שנית צמועך, הלאה אותי דצרך אלי.  
שאלת צפתס דצריך: הנסה דבר אליך תלאה (לעיל ד, א), ואני שמועתי אומיך  
צלי ליאות, אזל עתה לצסוף — ללאיתי נשוא.

השמות כל עדתי. כי עוררת כל מתי סודי, אשר היו לי מוקדם לעדה,  
להשתומם עלי על שאחזיק את עזמי לנקי.

ותקמטני. ותכריתני מועדת קרוצי ומיודעי, עד שנשארתני גלמוד, צלי אוהצ  
וריע אשר יעמוד עומדי להעידני.

לעד היה. צגורך, שהוא אשר הכני הים לעד על אשמותי. — ויקם בי. ויקם  
מוכני זה נגדי.

כחשי בפני יענה! אלו הים כדצריך — יענה לעונות פני כחשי וסקרותי,  
ויודיעני כשעי וקטאתי.

אך, כטעם אכן או אמנה, כמו ואמר אך טרף טרף (צראשית וו"ד, כ"ח).  
השמות, מענין כאשר שממו עליך רבים (ישעיה כ"ג, י"ד).

עדתי, מענין בעבור תהיה לי לעדה (צראשית כ"א, ל). כי חציריו וכל אשר  
היו נועדים אתו מלכנים היו מעידים על תוונתו, כמו שאמר: ועין ראתה ותעידני  
(לקמן כ"ט, י"א).

ותקמטני, ענינו כריתה, כמו קמטו ולא עת (לקמן כ"ג, י"ז).

עדתי — לעד, ע"ד לשון נוסל על לשון.

ט אִפּוֹ טָרַף וַיִּשְׁטַמְנִי  
חָרַק עָלַי בְּשֵׁנָי  
צָרִי וַיִּלְטוּשׁ עֵינָיו לִי:

פָּעֲרוּ עָלַי בְּפִיהֶם  
בַּחֲרָפָה הִכּוּ לַחִי  
יָחַד עָלַי יִתְמַלְאוּן:

יִסְגִּירָנִי אֵל אֵל עֹוִיל  
וְעַל־יָדַי רָשָׁעִים יִרְטָנִי:

(ט) אִפּוֹ טָרַף וַיִּשְׁטַמְנִי. אֵין הדָּגֵר כְּאֹמֶרֶךְ: לַעֲד הִיּוּ וִיקֶס צִי. אֲזַל אִפּוֹ טָרַף וּכְנִי שְׁהוּא שׁוּטֶס חֹותִי וּנוֹטֵר לִי חֵיזָה צִלְצָצוֹ. — נוֹשֵׁא הַנוֹחֹמֵר הוּא אֵל הַנִּזְכָּר בַּכְּתוּב י"ח.

חָרַק עָלַי בְּשֵׁנָי. וְקָרָא עָלַי בַּחֲרִיקַת שֵׁנָי צָרִי — יִלְטוּשׁ עֵינָיו לִי, שִׁלְטוּשׁ וַיִּחַדֵּד עֵינָיו לִי, לַהֲסַתְכֵל צִי וּלְשִׁמּוּחַ צָרַעְתִּי.

אִפּוֹ טָרַף. הַעִיר חֲנוּתוֹ, ע"ד: וַיִּטְרַף לַעֲד אִפּוֹ (עֲמוּס א', י"ח). וְכֵן וַיָּחַר עָלַי אִפּוֹ (לִקְנוֹן י"ט, י). — אִפּוֹ טָרַף וַיִּשְׁטַמְנִי. ע"ד: וּבִאֵף יִשְׁטַמּוּנִי (תְּהִלִּים נ"ה, ד). — חָרַק, ע"ד: יִשְׁרָקוּ וַיָּחַרְקוּ שֵׁן (אִיכָה ג, י"ו). אֲזַל נִזְדַּל הוּא צִעֲנִינוּ כֹחֵן מִשֶּׁס, כִּי שֶׁס הַכּוֹנֵנָה לוֹמֵר, שֶׁהַחֵיזָה הוּא שׁוּמַת צָרַעְתּוֹ שֶׁל הַנוֹקוֹן, וְכֵן הַחֲרִיקָה הִיא הַסִּיּוֹן שֶׁנֶּתֶן הָאֵל לָזֶרֶם שֶׁל חֵיזָה, שִׁיזָּא חֲלִיו וַיִּלְטוּשׁ עֵינָיו לוֹ, כִּי הוּא נוֹסֶרֶם צִידוֹ. וְהוּא ע"ד שְׁנֹאמֶר: וַיִּשְׁרָק לוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ (יִשְׁעִיָה ה, כ"ו). — צָרִי. כַּעֲשׂוֹל שֶׁל חָרַק, וְעֲנִינוֹ, מִי שֶׁהוּא. וְגַם רִמּוֹז צָזָה עַל אֲלִיכָז.

(י) פָּעֲרוּ עָלַי בְּפִיהֶם. וְכוֹלֵס כְּתָחוּ כִּיהֶם עָלַי לְרוּחָצ. — כּוּנוּ וּפָעֲרָה פִּיהָ לְבִלִּי חָק (שֶׁס י"ד). — בְּפִיהֶם צִצִּי"ת, כִּי לֹא לְצִלְעוֹ כַּעֲרוּ כִּיהֶם, כ"א לְשׁוֹחַ צוֹ, כּוּנוּ שֶׁהוּא מִנְחָר צִיחֹמֵר הַצָּא.

בַּחֲרָפָה הִכּוּ לַחִי. צָא לַהֲרַחֲצַת צִיחֹר שֶׁל הַנוֹחֹמֵר שֶׁלִּכְנִיו, וְהוּא ע"ד: יִתֵּן לְמַכְהוֹ לַחִי יִשְׁבַּע בַּחֲרָפָה (אִיכָה ג, ל).

יָחַד עָלַי יִתְמַלְאוּן. הֵם חָשׁוּר יִתְחַסְכוּ עָלַי יָחַד. הַיּוֹחִימֵר הַזֶּה הוּא הַנוֹשֵׂא שֶׁל הַיּוֹחִימֵרִים שֶׁלִּכְנִיו, וְהַעֲנִין: הֵם, חָשׁוּר יָחַד עָלַי יִתְנוּלְחֹון, כַּעֲרוּ עָלַי בְּכִיהֶם

בחרפה שהכו זה לחיי. — יתמלאון, לשון אסיפה, כמו אשר יקרא עליו מלא רעים (ישעיה ל"א, ד).

מוליכה זו מוסדה על הכתוב: פצו עליך פיהם שרקו ויחרקו שן אמרו בלענו (איכה 3, י"ו). וכדי לשגז המוליכה זכר כאן אלו ראשי האיצרים שצראש, אשר חרון אף של השונא, והקלם של המצייש, והנזשת של המותצייש נכרים זהם ציותר: אפו — בשניו — עיניו — בפיהם — לחיי.

וענין המוליכה זהמשכה הוא: האל טרף אפו עלי מוכני שטם אותי, ולא מוכני שקם צי לעד. והוא, צאפו אשר החרה עלי, חרק עלי צשניו לסיוון, שילטוש צרי עיניו לי. וכולם יחד, אשר נוסצת חריקה זו נקצצו עלי, כערו עלי צפיהם — בחרפה שהכו זה לחיי. — ורמוז צזה על אליכז ושני ריעיו, ותכס צנסתר, לכלול גם אחרים עומהם, אשר נאסכו עליו.

(יא) יסגירני אל אל עויל. הנה מוסרני אל ציד עויל, אשר לא ידע צגשת ולא יתשוב למושפט ולדק. — עויל שם עושה עול צמשפט.

ועל ידי רשעים ירטני. ועל ידי אנשים רשעים, אשר רחמיהם אכזרי, הוא רודה אותי צאף ומוכני מכת צלתי סרה. — שוכטי עויל ושוכרי רשעים!

יסגירני, יוסרני, מוענין לא תסגיר עבר אל אדניו (דברים כ"ג, י"ו).

ירטני כמו ירדני משרש רדה צחלוף טי"ת ולדי"ת. ותכס צחלוף זה לחזוק הענין, כדי לתת למלה זו ג"כ הוראת מרט ורטט, ועל אופן זה מתרגם ג"כ הכשדי: מומרט יתי.

צציאור מלה זו יש פנים שונים להמפרשים, ונציג אותם הנה, כדי להראות המדה הנכונה, אשר יוכרע על פיה צספר זה על הפירוש היותר נאות ומקובל על הדעת:

רש"י: לשון רטייה, רטיית תנחומיו, ורכוואתי מוסר לרשעים שאינם אלא מוקיטיס. ד"א: ירטני כמו ירטני, לשון רצוי ותנחומים.

רשב"ץ: לשון נטייה וסטייה מן הדרך, כמו כי ירט הדרך לנגדי (צמדצר, כ"ג, ל"צ), אף על פי שזה שרשו רטה, וזה שרשו ירט. או יהיה שרש ירטני ג"כ ירט, והיה ראוי להדגיש כרי"ש להצלעת יו"ד השרש, אלא שאין כרי"ש נדגשת, והוא ע"מ ויסרני מלכת (ישעיה ח, י"א), וכן ובמקבות יצרהו (שם מ"ד, י"צ), שהיו"ד יו"ד אית"ן, ויו"ד השרש נצלעת צדגש.

ספורנו: מגזרת ורטט החזיקה (ירמיה מ"ט, כ"ד).

ואין ספק שעל ההכאה דצר כאן, כי המאמר כולו הוא מוקציל להמאמר: בחרפה הכו לחיי, ע"ד הכתוב: גוי נתתי למכים ולחיי למרטים (ישעיה נ"א, ו). וממה שהתחיל צהכאת הלחי, ודאי כיוון כאן על הכאת כל הגוף, ונקט לזה שרש רדה

המורה על זה, ושינה הדלי"ת לטי"ת, לנלות על קריצות ענין הוולה לענין מלת למורטיס.

כל כעלי העתיד צאלו הכתוצים מתיחסים על הכעל חרק ע"ד סנה ומוסוצ ומוקדם ומחיר: חרק עלי צשניו — צרי, שילטוש עיניו לי, למוען יסגירני אל עויל ועל ידי רשעים ירטני.

## II.

יב שְׁלֹו הִיִּיתִי וַיִּפְרַרְנִי  
וְאַחֲזִי בְעַרְפִּי וַיַּצְפֹּצֵנִי  
וַיְקִימֵנִי לוֹ לְמַטְרָה:

יג יִסָּבּוּ עָלַי וַרְבִּי  
יִפְלַח בְּלִיּוֹתִי וְלֹא יַחְמֹל  
יִשְׁפֹּךְ לְאַרְצִי מִרְרָתִי:

יד יִפְרֹצֵנִי בָרֶץ עַל־פְּנֵי־פָרֶץ  
יֶרֶץ עָלַי כְּגִבּוֹר:

איוב מצייר עתה בפרוטרוט מלחמת האל נגדו, להראות במשל ודמיון כי באפו ובחמתו הכהו, ולא לענות בו סרה. ותפס במשל בעלי החצים. ובציירו רוע מעמדו אשר בסבתו נחשד בעיני רייעיו, נתפעל בקרבו כ"כ, עד שקרא לארץ לגלות עונו, וחלה פני אלוה שיוכח חיש מהר תמימותו וישרו, כי אך קט — ויחדל ולא ישוב עוד לחיים.

(יב) שְׁלֹו הִיִּיתִי וַיִּפְרַרְנִי. יושב הייתי לנצח, צלי דאגה שיכול ווי עלי — וכתע, צלי הזהרה והתרחק, היה כורר חותי. — ע"ד: שְׁלֹה הוֹיִת בְּבֵיתִי (דניאל ד, ח).

וְאַחֲזִי בְעַרְפִּי וַיַּצְפֹּצֵנִי. והוא צא וואחורי, ואחז חותי צערפי, והשליכני ארצה גכח, עד שגרצנו חיצרי וגכונו הגה והנה.

וַיְקִימֵנִי לוֹ לְמַטְרָה. ואחר כל חלה הקים וקיים חותי לוטרה לו, להסנויד צי יריית חציו.

שְׁלֹו הִיִּיתִי. ע"ד שחזור: קומו עלו אל גוי שְׁלֹו יושב לבטח (ירמיה ו"ט, ל"ח). — וַיִּפְרַרְנִי, מוענין פור התפוררה ארץ (ישעיה כ"ד, י"ט). — וַיַּצְפֹּצֵנִי, רצון לשחית, כיוו ובפטיש יפוצץ סלע (ירמיה כ"ג, כ"ט). וגקט חלה השרשים כור וסון צכסוליס, לחזק הענין.

ואמר איוב זה לרציה על אמרו: **אפו טרף**. אלו צאו עלי הנוכות על ג' העוגש, היה לו להתרות אותי בתחלה, אצל אני הייתי שלו, כי לא חששתי שום אשמה צי, ואלו קם צי לעד, לא היה אותי צערפי, אצל היה נצץ למוולי לענות כחשי צפני.

(יג) **יסבו עלי רביו**. קיים אותי למוען יסצו עלי צעלי חציו. (רמוז צזה על ריעיו, אשר לדעתו צאו אליו להכעיסו. כי היה זה מנועשי הנסים שהיה עוד צחיים אחר שלא נשאר צו מתוס, ודימוה צנפשו, כאלו קיימו השם ושומר נפשו לכך, שיטתו ריעיו סצצו עליו ויוסיכו להמרותו).

**יפלח כליותי**, ולא יכסוק לירות על ידי המורים חציו צי, עד שיפלה צהם, אחרי שנפוצו ליצרי החנונים, גם כליותי צקרצו. **ולא יחמל אל חן עד ישפך לארץ מררתי**.

**רביו**, תואר לצעלי החנים, כמו שנונינו: **השמיעו אל בבל רבים כל דרכי קשת חנו עליה סביב** (ירמיה נ, כ"ט). — **יפלח נרדף צקע**, כמו **פולח ובוקע בארץ** (תהלים קמ"א, ז). — **יפלח כליותי**, ע"ד: **עד יפלח חץ כברו** (משלי ז, כ"ג). ותפס כאן **כליותי**, מפני שיווי המלה צאות לו"ד לשאר מלות הדלת. — **ולא יחמל**, מענין **אל תחמלו אל חץ** (ירמיה נ, י"ד). — **מררתי**, המרה שלי. — **ישפך לארץ מררתי**. ע"ד: **ושפך לארץ כברי** (איכה ג, י"א). ותפס **מררתי**, מפני שיווי המלה צאות רי"ש למלת **לארץ** שקדומה ולמלות המקרא הצא.

מליצה זו נוסדה על ג' מקראים אלו צאיכה פרשה ג'.

**בלה בשרי ועורי שבר עצמותי.**  
**דרך קשתו ויציבני כמטרא לחץ.**  
**הביא בכליותי בני אישפתו:**

והל **בלה בשרי ועורי** אמר כאן: **ויפרפרני**, ומול **שבר עצמותי** אמר: **ויפצפצני**, ומול **ויציבני כמטרא לחץ** אמר: **ויקימני לו למטרה**, ומול **הביא בכליותי בני אישפתו** נקט המאמר: **יסבו עלי רביו יפלח כליותי**.

גם שם המליץ ליסוד מליצתו הכתוב: **וימררהו ורבו וישטמהו בעלי חצים** (צראשית מ"ט, כ"ג), והרחיז כל מלה של זה הכתוב למאמר אחד שלם, והחל צסוכו וכלה צתחלתו:

**וישטמהו — אפו טרף וישטמני.**  
**ורבו — יסבו עלי רביו.**  
**וימררהו — ישפך לארץ מררתי:**

(יד) 'פרצני פרץ על פני פרץ. צוואר זה הוא חוזר הענין שלוועלה על דרך כלל: לא לצד כרכרני, אלא גם כככני, ולא די שהוא כולח כליותי אלא חץ הוא שוכך לארץ מורתי.

ירץ עלי כגבור. כי ירון עלי כגבור הזר על עיר ללכדה, ורץ צהמות כמו אל החומה המוקפת אותה, לכרוך צה כרעים.

וכל הענין נאמר נגד ציור הרשע של אליפז. אליפז אומר: כי נטה אל אל ידו (לעיל ט"ו, כ"ה), ועל זה השיב חוץ: 'שלו הייתי, יושב הייתי צדיקי שוקט וצוטה, לא נלחמתי עם אלוה, ולא היה לי דבר עם מי, ולא הלכתי למרחצי ארץ לרשת משכנות לא לי. ומוזל מה שאמר אליפז: 'ירון אליו בצואר (שם כ"ו) אומר חוץ — מהסוך הוא, לא אני ארון אליו, אלא הוא ירון עלי.

טו שֶׁק תִּפְרַתִּי עָלֵי גִלְדִּי

וְעִלְלַתִּי בְּעֶפְר קֶרְנִי:

טז פָּנֵי חֲמִרְמִרָה חֲמַרְמְרוּ קְרִי מִנִּי־בָבִי

וְעַל עֲפַעְפִּי צִלְמוֹת:

יז עַל לֹא־חֲמִס בָּבִי

וּתְפִלְתִּי זָכָה:

(טו) 'שק תפרתי עלי גלדי. צכ"ז לא הייתי וותרעם, אך לצדתי שק להתאונן על שצרי.

ועללתי — בעפר קרני! והריוותי קולי צזעק ויללה: כצודי ויקרי הם וושלכים צעבר.

גלדי. צצרי הגנלד ונקלק. ותכס תפרתי, ולא לבשתי או חגרת, לוור שהיה תכר השק על גוכו תחת העור שהיה נגרד וועל צצרו, כונו שתוכרים הנוטלית על הקרעים צצנד.

ועללתי, ענין קנה ויללה, כיוו שווינו: עיני עוללה לנפשי (איכה ג, כ"ה).

(טז) פני חמרמרה בני בבי. עד שורוצ הצכי הושחרו וגכווצו בני.

ועל עפעפי צלמות. ותשכו הרוואות צארכות ונרוז יללותיהן אשר עוללו  
לנפשי.

פני חמרמרה. ע"ד: מעי חמרמרו (איכה א, כ).

(יז) על לא חמם בכפי. וכל אלה קרוני על לא חמם, וחנם נכונותי ונדכיתי. —  
ע"ד: על לא חמם עשה (ישעיה כ"ג, ט).

ותפלתי — זכה. ותפלתי שאערוך ודאי זכה היא, כי אין שום עול צי לעכור  
אותה.

רנוז איוב צזה אל דצרי נוסכר:

אם אתה הכינות לבך  
ופרשת אליו כפיך

אם און בידך הרחיקהו (לעיל י"א, י"ג — י"ד),  
אשר הם נוסכים על דצרי הנציא:

ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם

גם כי תרבו תפלה אינני שומע

ידיכם דמים מלאו (ישעיה א, ט"ו).

על זה השיב איוב: ותפלתי זכה, וצלתי נכסדת וועול ואון.

הכתוב הזה הוא כסנוך צענינו לכתוב י"ד, ופסוקי ט"ו וט"ז הם מוסגרים.

מה מאוד נשגבה המליצה באלו הכתובים, המציירת פנעי ופצעי איוב, לא לכר ברמיונים  
ומשלים שונים, אלא גם באותיות אשר בכח הברותיהן הטבעיות משברות ביותר את האוזן  
הענין שהיא מדברת עליו. אלו הן אותיות פ"א, צד"ק ורי"ש אשר הושמו למושלות בציור  
שלפנינו, וביחוד באותם המאמרים המדברים מפירוק ורצון איברי איוב. כי אלו האותיות  
תשמיענה לאזנינו קול וכח הפירוד והשבירה:

אפו טרף — חרק — צרי — פערז בפייהם בחרפה — ויפררני — אחז  
בערפי ויפצפצני — ישפך לארץ מררתי — יפרצני פרץ על פני פרץ —  
בגבור: ולמען רצות אותיות פ"א, נדי"ק, ורי"ש נקט שרשי פור ופון צככולים.

וירגיש הקורא כי הרך המליץ אלו האותיות וערבן באותיות רכות בכתובים האחרונים  
המדברים מכניעתו: שכן תפרתי — עלי גלדי — ועוללתי — בעפר קרני — פני  
חמרמרה — על עפעפי — לא חמם בכפי — ותפלתי זכה.

יח אֶרֶץ אֱלֹהֵי תַכְסִי דָמִי  
וְאֵלֵיהִי מָקוֹם לְזַעֲקָתִי:

יט גַּם־עַתָּה הִנֵּה בִשְׁמַיִם עָרִי  
וְשֹׁהֲרִי בַמְרוֹמִים:

כ מְלִיצֵי רַעִי  
אֶל־אֱלֹהֵי דָלָפָה עֵינִי:

כא וַיּוֹכַח לַגִּבּוֹר עִם־אֱלֹהֵי  
וּבֶן־אָדָם לִרְעָהוּ:

כב כִּי־שָׁנֹת מִסֶּפֶר יֵאָתִיו  
וְאֶרֶח לֹא־אָשׁוּב אֶהְלֵךְ:

(יח) ארץ אל תכסי דמי. אם יש חנום צכפי וידי דוים וולאו, אשר צסצתם תכלתי איננה זכה, אל תכסי, ארץ, הדם ששפכתי ונאשונתי צו.

ואל יהי מקום לזעקתי. ואל יהי יסוד ופתחון כה לזעוק עלי. כ"כ אני צטוח שלח רעתי תיכרני, עד שאקרא לארץ, שתגלה עוונתי, ויזעקו קול דווי הרוגי וון האדומה.

לזעקתי. ווענין זעקת סרום ועמורה כי רבה (צראשית י"ח, כ), אשר ציחורו הוה: זעקת האנשים והעשוקים, אשר תעלה שויונה על הארצות האלו, רצה וגדלה נחור.

היוקרא הזה נוסד על הנוקרא: וגלתה הארץ את דמה ולא תכסה עוד על הרוגיה (ישעיה כ"ו, כח) ווענין זה חנור חנור ג"כ לקנון: אם עלי ארמתי תזעק (ל"ח, ל"ח).

(יט) גם עתה, שצרה חנכי, וכפי הנראה הכל וועידים נגדי — הנה בשמים ערי וסהרי במרומים, ואף שהאל חנום חותי, לא יקום צי לעד חנום.

הנה בשמים ערי וול לעד היה ויקם בי.

וסהרי במרומים. סהר צארויות נרדף לעד צעצרת. כ"ו שנככל צנוקרא הענין ציולית שונות, ויחסר הככל לעצרי, צא הא' צעצרת והצ' צארויות.

(כ — כא) מליצי, רעי! האם על ריעי אצטט שיהיו נוילי להסוך צזכותי ולהמליך צעדי! — אל אלוה דלפה עיני! עיני תדמיע אל אלוה מומעל, ויוכח לגבר עם אלוה, שיוכח ויזרר מה לגזר (איוב) עם אלוה, ובן אדם לרעהו. והאיך הוא מנהגו לרעהו. (כלומר אלוה יזרר מעשי לשמים ולצדיות).  
ויוכח, מענין את עניי ואת יגיע כפי ראה אלהים ויוכח אמש (צדאשית ל"א, מ"ג).

(כג) כי שנות מספר יאתיו, יצאו ויקרצו לעת קצם, וארח לא אשוב אהלויך, והאלך אורח אשר לא אשז עוד ונונו. — ואם לא עכשיו חיותי.

### פרשה יז

#### III.

א רוחי חבלה ימי נזעכו  
קברים לי:

ב אם לא התולים עמרי  
ובהמרותם תלן עיני:

לא על קוצר ימי אני רואה, אבל אשית עצות ותחבולות בנפשי: אם לא גם במותי ישארו התולי חבירי עמרי, ועיני תישן המות במקרים שהם ממרים עלי. אלו יתבע אלוה עירבון מהם, שלא יעשקוני, ולא ירגנו אחרי — מי הוא שיתקע לידי. כי ברוב אולתם יחשובו כי זה חלקי על כי כשלתי בעוני, וישיחו בי מפני זה, ויציוגוני למשל, ער שאהיה לסחי ומאוס בעיני האנשים, כדוגמת התופת מקדם. הן ישרי לב, בפנותם בי, ישתוממו על רוב צערי, ועל תקפי בתמימותי — אולם חבירי, אף אם ישנו וישלשו לבוא בויכוח עמי, לא יחכמו להבין דברי ולהכיר זכותי.

(א) רוחי חבלה. רוחי נשחתה מרוצ התחבולות שהיא מתהככת זהן: ימי נזעכו. יווי הולכים לדעוך, קברים לי, גם קרוצים ומוכנים לי קצרים —  
(ג) אם לא התולים עמרי. אם לא ישארו עומדי ההתולים, שונגנים עלי ריעי, אף צמותי. (רמוז לשיר ההתול של אליכז).

ובהמרותם תלן עיני. ואם לא תישן עיני שינת המות צעוד עומדי המרותם. חבלה, נשחתה, כמו וחבל את מעשה ידיך (קהלת ה, ה). ותכס צשורש חבל, מכני שהסצה של השחתת רוחו היא ההתהככות צתחבולות.

נועבו נרדף לכדעכו, כי הדלי"ת והזי"ן הם ונתחלכיס צעזרית וארמוית. והענין, כזה אורס. — קברים צרזים על גז ההכלגה. — התולים, שם התואר ע"מ ערמונים.

ובהמרותם, מענין למרות עיני כבודו (ישעיה ג, ח). הוולין יסד על מחזור זה מליצתו כאן, והענין — וזהמרותם עיני תלן עיני.

תלן עיני. הענין לינה צקצר, כמו נפשו בטוב תלין (תהלים כ"ה, י"ג). שהכירוש הוא, כשינוח וישכז צקצר תנוח ככשו צטוצ.

ג שימה נא ערבני עמך

מי הוא לידי יתקע:

ד כי לבם צפנת משכל

על-כן לא תרום:

(ג) שימה נא ערבני עמך. עשה נא זאת חיכו, שאל עירצון. צצילי, להצטיחך שלא יהתלו צי —

מי הוא לידי יתקע. ווי הוא זה ווריעי שיתקע ככו צצילי, ויצטיח על זה, לדונני לכך זכות.

(ד) כי לבם צפנת משכל. כי סגרת וטוונת חת לצ חצירי ווהצין, שלא יושכו הווקרים אחרי הוועשים, וגם התווימים יוסרו צארץ.

על כן לא תרום! על כן, שצכנת לצם וושכל, חין לך להתגאות ולהחזיק גדולה לעניןך, כי חין זה וון הכלא כ"כ, לסכל דעתם של חלו. — צהתול —

ערבני עמך. ע"ד: ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים (תהלים קי"ט) וכן עשקה לי ערבני (ישעיה ל"ה, י"ד).

ערבני — יתקע. ע"ד: אדם חסר לב תקע כף ערב ערבה לפני רעהו (יושלי י"ז, י"ה). וחזור חיוז — אל יעלה על דעת ווי, שהם חיוס חסרי לצ ולכן יוונעו וותקיע כף, חלל חללם הוא ההכך, ווסני שחסרי לצ הם לא יתקעו ככס צעזורי, כי לצם — צכנת וושכל.

ענין חלל הכתוצים הוא להראות, כי לא לחסם היה דואג, שיקראו ריעיו אחרי וולל, ולא יכסכו וולסכר צגנותו חף אחרי וויותי, כי צוגדים הם, וחיוס וואותם ריעים הנאמונים אשר נולדו לחיים לצרת חוהצם.

ה' לַחֲלֹק יִגִּיד רַעִים  
וְעֵינֵי בָנָיו תִּכְלִינָה:  
י' וְהִצִּיגְנִי לְמִשְׁלַל עַמִּים  
וְתַפַּת לְפָנִים אֶהְיֶה:  
ז' וְתִבָּה מִכַּעֲשׂ עֵינִי  
וַיִּצְרֵי כָצֵל כָּלָם:

חוזר לענינו למעלה לאמרו: אם לא התלים עמדי ובהמרותם תלן עיני, והולך  
מבאר מה זה שישוחו ויהתלו בו.

(ה) לחלק, צעד חלק שיקח, יגיד, יענה כל אחד ואחד מהם עד שקר צאיש  
רעים.

ועיני בניו תכלינה. אף אם בניו של זה אשר הוא מעיד נגדו תכלינה.  
דומה לאמרו צתשצתו על מענה הראשון של אליפז: אף על יתום תפילו ותכרו  
על ריעכם (לעיל ו, כ"ז).

יגיד, מענין אם לא יגיד (ויקרא ה, א). וכן כי שמעתי רבת רבים מגור  
מסביב הגרונגידנו (ירמיה כ, י). — נוסד על המקרא: חולק עם גנב שונא  
נפשו אלה ישמע ולא יגיד (ויקרא ה, א). רעים, תואר, וחסר המתואר, והענין  
איש רעים.

(ו) והציגני למשל עמים. ואותי יציג, צדצתו אשר יגיד, למשל ולשנינה  
צעמים, אשר יאמרו צצוא רעה על מי, שקרה לו כך על מעשיו הרעים כדרך שקרה  
לאיוצ.

ותפת לפנים אהיה. עד שיהיה לסחי ומאוס כדוגמת התכת צומנים  
הקודמים. — תפת המקום הידוע שהשליכו שם הדוון והסגרים (ירמיה ז, ט), והיה  
ע"כ התכת למשל לכל מי שהיה נצזה ונמאס צעיני האנשים מכני תועצותיו וגלוליו. —  
לפנים, צימי קדס, כמו לפנים בישראל (ש"א, ט, ט).

והציגני — אהיה, מתיחסים זה על זה ע"ד סצה ומסוצצ, לכן הא' צעצר,  
והצ' צעתיד.

(ז) ותבה מבעש עיני. ועל זאת, שישימוני ריעי למופת לרצים, כהתה עיני.  
ויצורי כצל כלם. והאורות לנגדי כדמו לי כצל. — משרש צור ע"מ יקום.

מבעש עיני. ע"ד: עששה מבעם עיני (תהלים ו, ח).

ח יִשְׁמוּ יִשְׂרָאֵל עַל־זֹאת  
וְנָקִי עַל־חֲנָף יִתְעַדָּר:

ט וַיֵּאָחֲזוּ צְדִיק דְּרָכָו  
וַטְהַר יָדָיו יִסִּף אֲמִץ:

וַאֲלֵם כָּל־מַשְׁבּוֹ וַבָּאוּ נָא  
וְלֹא־אֲמַצָּא בָכֶם חָקִים:

(ח) יִשְׁמוּ יִשְׂרָאֵל עַל זֹאת. הישרים כללותם חָךְ ישתוונו ויתכללו על הרעה שתצאם.

ונקי על חנף יתעורר. ואחר ההשתוויות והתמהון יתעורר וירומם הנקי את עצמו על החנף. יתווה על החפץ, אצל לא תאזד מעונו הידיעה, כי יקר הוא בתווינותו צעוני האל והחנף — כי לא לפניו חנף יצא. (ונומה שאמר: וטהר ידים בכתוב שלאחריו מוכח, שהנקי כאן הוא תם וצר לצד).

(ט) וַיֵּאָחֲזוּ צְדִיק דְּרָכָו. ועם השתוויותו על המוראה, יאחז ויחזיק הצדיק בדרכו, ולא יאמר שוא עצוד אלהים.

וטהר ידים יסיף אמיץ. וטהר ידים אשר אין עול צכפיו, עוד יוסיף אומץ צסורו מרע. (לא תכס ונקי, מכני שמוש צמלה זו בכתוב שלכפיו).

יתעורר, יתנשא, כענין התעוררי קומי ירושלים (ישעיה כ"א, י"ז). והענין כאן — הנקי צהידו צוז יצוז לעצת החנף, ולא יחניף את אלוה לוור: צדיק אתה על כל הצד עלי, כי כשלתי צעוני. אצל יתאושש ויתגצר לעמוד צעד טוהר נכשו מול החנף, הושגדל להדיחו, צחלק שכתיו, וותווינותו. ונצינו שורש עור ווענין זה: ועוררתי בניך ציון על בניך יון ושמתיך כחרב גבור (זכריה ט, י"ג).

נקט אלה הכפולים — ישרים ונקי, צדיק וטהר ידים מול ד' תארי השליוות הוויחסים לאדם השלם — תם וישר, ירא אלהים וסר מרע. וזכר תחלה ישרים משים שיווי צחית השי"ן לי שמו. ותכס הראשון צרצים והאחרים צייד כדרכו צספר. וצעטנותו תכס צנסתר חף שדצר וועצווי. כי כוונתו היא — הנה אשתומם על הרעה הצזה אלי, אצל לא אסיר מוכני זה וותוותי, לחייצ את עצמי ולהצדיק דין אלוה עלי נגד הסכיות לצי, כיוו שאתם מוצקשים ומווני, וגם אשנוור את דרך השם ועוד חוסף חיוון, להרחיק את עצמי מן העצירה.

(י) ואלם כלם תשבו ובאו נא. ואולם אתם אף אם תשובו לצוא עוד פעם אחרת —

ולא אמצא בכם חכם. ועוד לא תחכמו להצין ענייני ומדברותי, כי זכנ אלוה לזכם משכל.

ואלם כלם, אמר כלם ולא כלכם להשוותו לאלם. וגם אין זאת נגד דרך הלשון, כמו שמינינו: **שמעו עמי כלם** (מיכה א, ז).

**תשבו ובאו.** רמז חיוז למה שאמר צתשובתו הראשונה לאליפז: **שובו נא אל תהי עולה ושובו עוד צדקי בה** (לעיל ה, כ"ט), ואמר עתה — הנה שצתם וצאתם צמהדורא שניה, ועוד לא מצאתי זכם חכם, וצטוט אני כי לא תחכמו אף אם תשלשו לצוא.

#### IV.

י"א **ימי עברו זמותי נתקו**  
**מורשי לבבי:**

י"ב **לילה ליום ישימו**  
**אור קרוב מפני חשך:**

עתה הוא חוזר לענין קלות ומהירות ימיו בסוף פרשה הקדמה, ומראה לריעיו כי קורי עכביש ארגו, במה שהבטיחוהו כי יש תקוה. אך משאות שוא ומרוחים חזיתם לי. הנה אנכי הולך למות, ואיה איפו תקותי. אני הסחתי דעתי מחיי החלד ומתיאש אני מכל טובה. עיני רק לשאול תצפינה. שם ביתי ומקום תחנותי, ומשכן הורי וילדי. ותקותי בקבר — רמה.

(יא) **ימי עברו,** ימיו חיי כצר חלפו ועצרו, ולא אתן עוד את לצי לחשוב עליהם. **זמותי נתקו,** המזמות והמועלות, שזוגה צהן האנוש, להשיג יקר ואושר, נעקרו ונעתקו ממני.

**מורשי לבבי.** הרעיונים שנשארו ממזימותי לירושת לזני —

(יז) **לילה ליום ישימו.** שמים עתה כל דצר להכוכו, וחושצים ליל המות ליום החיים.

**אור קרוב מפני חשך.** מאת כני החשך צקצר קרוב האור לצוא. — המאמר הזה צא להרצת ציאור של מאמר הא'.

עד"ה: **שמים חשך לאור ואור לחשך** (ישעיה ה, כ).

יג אִם־אֶקְוֶה שְׁאוּל בֵּיתִי  
בְּחֶשֶׁךְ רִפְרִיתִי יְצוּעִי:

יד לִשְׁחַת קִרְאֲתִי אֲבִי אֶתָּה  
אֲמִי וְאַחֲתִי לָרֶמָּה:

טו וְאִיהָ אֶפֹּתֶקוּתִי  
וְתִקּוּתִי מִי יִשׁוּרְנָה:

טז בְּדִי שְׁאֵל תִּרְדְּנָה  
אִם־יִחַד עַל־עֵפֶר נָחַת:

(יג) אם אקוה שאול ביתי. מאחר שאקוה שיהיה השאול ציתי, — (תשובה המאמור היא כסוק ט"ו, והמאמרים צינתיים הם מוסגרים).

שאול ביתי. נתקן והמאמור: דרכי שאול ביתה (משלי ז, כ"ז).

בחשך רפריתי יצועי. ויודוע אקוה לזה, ויכני שכזר הצעתי ילדי בחשך.

(יד) לשחת קראתי אבי אתה. וכן קראתי כזר לשחת חזי, גם אמי. ואחותי קראתי — לרמה.

יצועי, צנים הנולדים צכוריא. — לשחת קרא חז ואם, כי נעשו לעכר שגזלל צעכר השחת. וקרא לריוס אחותי, כי הריוס נולדת וינצר חז ואם. ואם הוא צכלל אחות, ותכס צאחות ויכני שהיא סנווכה לאם.

(טו) ואיה אפותקותי. אשר אמרתם כי אם יש תקוה.

ותקותי — מי ייטורנה. ואם יש תקוה לאחר זיון, ווי יראה אותה ויציט זה, שתגלה זה זכותי על הרץ.

(טז) בדי שאול תרדנה. חותן הנכסות תרצינה אותה אשר תרדנה ירכתי שאול.

אם יחד על עפר נחת. עת נרד שויה כולנו יחד אשר אנחנו חיים על האדמה.

ברי שאול. ירכתי שאול. וצמדרש מצינו: לצטי התחטונה של שאול.

שאול תרדנה. ע"ד: אך אל שאול תורד אל ירכתי בור (ישעיה, י"ד, ט"ז).

נחת, עמינו ירדה, כמו מי יחת עלינו (ירמיה כ"א, י"ג), והוא א"כ מקביל לזולת תרדנה צמדרש הא'. ונואל עוד צמדרש נכעל: וברגע שאול יחתו (לקמן כ"א, י"ג).

העולה מכל הענין הוא, שבקש איוב מאלוה שיחיש לכרר דינו, כי הזמן קצר, וקצו קרוב לבוא, ואם לא תגלה ותראה זכותו לעין כל במהרה, טרם לכתו האורח לא ישוב, אז גם במותו לא יחבא משוט לשון ריעיו, ומדבתם ולעגם עליו, וישאר נצח למשל בפי האנשים על אכרן הרשע ברשעתו.

**מענה בלדר.** — גם בלדר הבא אחרי אליפו תפס כמוהו בתשובת המהדורא בענין כללי — להראות לאיוב במשל מה שהוא גורל הרשע בכלל. אך כזה הוא שונה מהקודמו, שהוא ברא ברוח דמיונו בריאה חדשה, והציג מול איוב ציור מקרי ועניני רשע מכת אחרת.

אליפו נשא משלו על איש רשע מכת בעלי כח אשר שמנו ועשתו, ואין אלהים לנגד עיניהם. הרשע מכת זו הוא בפחד תמיד, והמורך לא יסור מלבבו. מי שלא ירא אלהים, בחשבו כי מרום משפטיו מנגדו, יחת מפני כל, ויחרד אף לקול עלה נדף, עד שתחסר לו השלוה אף בעתים שהשעה משחקת לו. הוא יגור תמיד, כי כמו שידו בכל, גם יד כל תהיה בו. ובסוף מגורתו גם תבואנו — כהתימו שורד יושד.

אבל בלדר בחר לנושא ציורו איש תככים ומרמה. הרשע מכת זו הוא מתעבר ובוטח, שחכמתו תעמוד לו, ותפלטו מפח יקוש. והראה בלדר בציורו, כי שוא ערמת הערום, ולא תועיל לו ביום עברה. לא לכר שלא תצילו עצתו בבוא כסופה אידו, אבל גם היא בעצמה תפילו. הנוכל יתפס במזמות זו חשב, ורשתו אשר טמן תלכדנו.

גם אחז בלדר בררכו הקצרה, ונתן ציורו במאמרים יותר קצרים, רדופים זה על זה, המציגים לעין הדמיון תכופות הצרות, אשר תבואנה על הרשע בבוא יומו, ותהדופנה אותו מדחי אל דחי. עד השמדו מארץ החיים.

וגם הדריג בלדר על אליפו, ברמזו לאיוב יותר בהדיא, שאליו כיון בציורו.

מענה בלדר נחלק לשתי מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת עד פסוק ה'. והיא ההצעה לעיקר מענהו. בתחלה הוא מזרז חביריו, שלא ישימו קץ לדבריהם, ולא יסוגו אחור מפני טענות איוב. ואח"כ הוא דוחה בלעג דברי איוב המכחישים האמונה בהשארית נפש האדם אחרי מותו.

המחלקה השניה נמשכת מפסוק ו' עד סוף הפרשה. בה הוא נותן עיקר מענהו — ציור תמורות וחליפות הרשע בחייו ואחריתו המרה במותו.

## פרשה יח

\* וַיַּעַן בְּלִדְדָּר הַשְּׁחִי וַיֹּאמֶר:

I.

ב עַד־אָנָּה תִּשְׁמָוּן קִנְצִי לְמַלִּין  
תְּבִינוּ וְאַחַר נִדְבֶר:ג מִדּוּעַ נִחַשְׁבָנוּ כְּבִהְמָה  
נִטְמִינוּ בְּעֵינֵיכֶם:

תחלת דבורו הציע בלדד לרעייו: האם באמת תחשובו לעשות קץ למליכם. אל תחשו יותר מן הזמן הנצרך לעיון כדי להבין מה להשיב על אמריו. למה זה יַעַן בעיניכם לטעון כי נמשל האדם כבהמה, וכמוה ידָּקָה גם הוא כמותו.

אח"כ הוא פונה פניו כלפי איוב ומוכיחו על טרפו נפשו בדיעות נשחתות. האם ישחית השם את הארץ ויהרוס מוסדותיה, למען יהיה השאול ערום נגדך ותראה בעיניך כי יש חיים לשוכני תחתיות, ולא יסוף האנוש אחרי גויעתו. רק לרע אין אחרית, רק הרשע לא יראה אור עד נצח.

(ז) עַד אָנָּה תִּשְׁמָוּן קִנְצִי לְמַלִּין. וּלְמָה שְׁמָוּן חַיִּים: הַקֵּץ לְדַבְרֵי רוּחַ (לעיל ט"ז, ג), שֶׁל חַיִּים אֵת רֵעִיו — הָאֵם זָלוּת תַּחֲשׂוּ, שְׁמָוּן לַגִּיעָתוֹ וְגַם קֵץ לְדַרְשׁוֹ. — תְּבִינוּ וְאַחַר נִדְבֶר. לֹא! אֵךְ תִּשְׁמָוּ עַד שֶׁתִּצְנוּ מִהַ לְהַשִּׁיב, וְאַחַר זֶה נִדְבֶר וַיִּיד צִלִּי שׁוֹם חִסּוֹר.

קִנְצִי. כִּי קִנְיָ, וְהִנּוּ תַּחֲשׂוּת הַדָּגָשׁ. וְהוּא ע"ד לִשׁוֹן חֲרוּמִית. וְאִין כֵּאֵן שׁוֹם זָרוֹת צִיּוּנוֹשׁ וְלֹא זֶה צִיּוּנוֹשׁ, כִּי הוּא הָאֵת הַנּוּ"ן לִאֲוֹת הַשּׁוֹרֶרֶת צָלוּ הַכְּתוּצִים.

תְּבִינוּ. ע"ד צִיּוּי וְהַחֲלָטָה — הַצִּיּוּי, וְצוּדָהּ תִּצְנוּ. — וְאַחַר נִדְבֶר. זֶה גַם אֵת עֲצוּמִי, אֵךְ לֹא כֻלָּל אֵת עֲצוּמִי עוֹהֵם צִיּוּן שְׁמָוּן: תְּבִינוּ, וְשׁוֹם וְאֵל צִיּוּתָךְ אֵל תִּשְׁעֵן.

(ג) מִדּוּעַ נִחַשְׁבָנוּ כְּבִהְמָה. לַתִּינִית טַעַם לִימָה שְׁזָרָם שֶׁלֹּא לַהֲתוֹהֵמוֹהָ צִיּוּעִיָּהֶם. לִימָה זֶה נִשְׁתִּיק לַטַּעַם כִּכְרִיית כֹּחַ שְׁמָוּן הָאֵם כְּצִיּוּנוֹ. נִטְמִינוּ, נִכְרַתָנוּ וְהַחֲיִים. בְּעֵינֵיכֶם. וְכֻלָּ אֵלֶּה הוּא וְעֵץ כִּיּוֹ לִוְוֹר צִיּוּיִכֶם.

נִטְמִינוּ, כִּיּוֹ נִדְוִינוּ צִיּוּלָךְ טי"ת וְדִלִּי"ת. נִדְבֶר עֲצוּמִי נִכְרַתָנוּ, כִּיּוֹ קִיר מוֹאֵב נִדְבֶר (יִשְׁעִי ט"ו, ה). — בְּעֵינֵיכֶם, לִכְרִיכָם. וְדוּעַ צִיּוּיִכֶם נִשְׁמָוּן כְּצִיּוּנוֹ. נִטְמִינוּ. וְלֹא חֲוֹר צִיּוּיִכֶם, אֵךְ שְׁכָלֵל אֵת עֲצוּמִי עוֹהֵם, כִּי לַחֲלֹק כְּצוֹד לַחֲצִירִיו.

מליצה זו נוסדה על הכתוב: אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו (תהלים מ"ט, כ"ח).

י טָרַף נַפְשׁוֹ בְּאָפוֹ  
הַלְמַעַנְךָ תַּעֲזֹב אֶרֶץ  
וַיַּעֲתֶק צוּר מִמְּקוֹמוֹ:

ה גַּם אֹרֶר רִשְׁעִים יִדְעָךָ  
וְלֹא-יָגֵה שְׁבִיב אִשׁוֹ:

(ד) **טרף נפשו באפו.** חוזר אל חיוצ. לך אני אומר, הטורף ומחזל נכשו זאפו ובעסו.

**הלמענך תעזב ארץ.** האם לזמן הרגיע נכשך, ולהשקיט הספיקות אשר תרעשנה נקרצה, תשחת הארץ ותהרסנה מוסדותיה, עד שתזול ותתפורר.

**ויעתק צור ממקומו.** ויעתק ממוקומו הצור המכסה השאול, עד שיהיה פתוח לפניך, ותראה כי יחיו כל יורדי צו.

(לפי שאר המפרשים הענין הוא: האם צעצורך ישתנו סדרי צראשית, ע"ד שמוניו צתלמוד: יחא לך דאפכית לעלמא — תענית כ"ה—).

**טרף נפשו באפו.** מול מה שאמר חיוצ: **אפו טרף וישטמני** (לעיל ט"ז ט), אומר לו צלדד: אתה האיש שטורף נכשו זאפו, שתכעס על הצורא ותאמר עליו דצרים כאדם שהוא מטורף וינא מדעתו (ר' צרחיה הלוי).

**באפו.** האף והכעס ומעיצים זוהר וזוך השכל, עד שלא ישכחו צלדק על עניני האמונה. והספיקות, אשר זאפו וחמתו תלמוחנה נקרצו, טורפות נכשו של אדם ותסירנה מתוכה המנוחה והשקט.

**ויעתק צור ממקומו.** צמאמר זה שמש ג"כ חיוצ (לעיל י"ד, י"ח) ע"ד התנאי — אלו יעתק צור ממוקומו, היה נגלה לעין כל כי תקות אנוש האצדת. ולעג עליו צלדד ואמר — האם לזמן יצורר לך כי יש תקוה, יעתק צמות צור ממוקומו. עניני האמונה הם דצרים המסורים לנפש, ואינם נראים לעין, אך אתה תטרוף נכשך צאפך, ותשלול צזה מאתך האמונה המשקטת לצ האדם, ומפיקה לו עוגג ושלוה.

(ה) **גם אורר רשעים ידעך.** אנוס כן הוא צרשעים, אם ימותו יכצה גם אורר.

ולא יגה שביב אִשׁוּ. וּאִף שָׁצִץ וּנְאֹץ קַל וְדַק שֶׁל אֵשׁ הַגִּשְׁמָה הוּמְחִירָה לָאֵדָם,  
לֹא יִגַּה.

גם. לַאֲמוֹת, כְּלוּמָר זֶמֶה שְׂנוּגַע לְרַשְׁעִים גַּם לְדָקוֹ דְּזָרִיךְ כִּי אֵין תְּקוּהָ. — יִדְעָךְ.  
יִכְזֶה לְנִמְרִי, וְלֹא יִשְׁאָר שׁוֹם רוּשָׁם, כִּמּוֹ דוּעֵבּוֹ כֹּאֵשׁ קוֹצִים (תְּהִלִּים קי"ח, י"ז). —  
שְׂבִיב, נֹאץ, וְרִיעִים לוֹ זְמוּקְרָאֵי אֲרֻמִּית: שְׂבִיבָא דְנוּרָא (דְּנִיחָל, ג, כ"ז), כְּרַסִּיָּה  
שְׂבִיבִין דִּי נוּר (שֶׁס ז, ט).

וּמִלִּינָה זֶה מוֹסְדָה עַל הַמּוֹקְרָא: כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרִית לְרַע נֹר רִשְׁעִים יִדְעָךְ  
(וּמִשְׁלֵי כ"ד, כ). וְנִקְטָ כֹּהֵן אֹר תַּחַת נֹר, מִכְּנִי שְׁמוֹשׁ זְמוּלָה זֶה זְמוּקְרָא  
שֶׁלְאַחֲרָיו.

## II.

י אֹר חִישָׁךְ בְּאַהֲלוֹ  
וְנָרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ:

ז יִצְרוּ צַעְרֵי אוֹנוֹ  
וְתִשְׁלִיכֶהוּ עֲצָתוֹ:

ח כִּי־שָׁלַח בְּרִשְׁתּוֹ בְּרַגְלָיו  
וְעַל־שִׁבְכָה יִתְהַלֵּךְ:

מִצִּיר אֵיכּוֹת מַפְלַת הַרְשָׁע בְּכָל מַדְרֻגּוֹתֶיהָ, עַד כְּלוּתוֹ. — נָרוֹ יִכְבֶּה, וְיִצְרוּ צַעְרָיו, וְרַגְלוֹ תִּלְכֵּר  
בַּפֶּח. — בְּלִהוֹת הַסּוֹבְבִינָה אוֹתוֹ, וְתֹאכְלָנָה מוֹסְרֵי גּוֹפּוֹ, וְתִמְיִתֶּנָּה אוֹתוֹ. — בְּהִנָּתְקוֹ מֵאַהֲלוֹ אַחֲרֵי  
מִיתָתוֹ, תִּשּׁוּמָם וְתַחֲרִב נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמִיחַ. — שְׁמוֹ וּזְכָרוֹ יֵאבְדוּ מִקֶּרֶב הָאֲנָשִׁים,  
וְאֵין שְׂרִיד בְּכַנְזָרָיו. זֶה חֵלֶק הַרְשָׁע — יֵלֶךְ לֹאבְדוֹן וּיְכַלֶּה לְגַמְרֵי, יַעַן כִּי הִנָּקִי, עִם כָּל הָרַעוֹת אֲשֶׁר  
תִּכְצָאֶנָּה אוֹתוֹ, עוֹשֶׂה פְרִי בְעַמְלּוֹ, וּמִשְׁאִיר אַחֲרָיו בְּרַכָּה.

(י) אֹר חִישָׁךְ בְּאַהֲלוֹ. אֹר הַהִלָּחָה יִחַשֵׁךְ זָחָל הַרְשָׁע. —

וְנָרוֹ עָלָיו יִדְעָךְ. וְגַר שָׂכְלוֹ שֶׁהוּא עֵינִי, לַהֲנֻחֹת לֹוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, יִכְזֶה.

חִישָׁךְ — יִדְעָךְ. וְיִתְיַחֲסִים זֶה עַל זֶה ע"ד מוֹקְדָם וּמוֹחֲרָה, וּנְכִיּוֹן שֶׁחֵשֶׁךְ הָאֹר  
זָחָלוֹ יִדְעָךְ עָלָיו נָרוֹ. זֶה־שֶׁסֶק הַלָּחָתוֹ תִּסְתַּלֵּק גַּם חֲכִימָתוֹ וְעֵינָיו.

(ז) יִצְרוּ צַעְרֵי אוֹנוֹ. וְיִוָּחִיּוֹת הַחֲשִׁיכָה נִרְיָךְ לַהֲזֵר וּלְקַנֵּר נַעֲדָיו כִּדִּי שֶׁלֹא תִגּוֹץ  
זִיכְרוֹ רַגְלָיו.

ותשליכהו עצתו. ועלתו, איזה הדרך שיצטר לוי, תעזזהו, או עלתו תטעהו ותשליכהו צמקום שלא יוכל לקום וישם.

יצרו צעדי. ע"ד: בלכתך לא יצר צעדך (משלי ד, י"ז). — אונן. נרדף לכחו, כמו שמוצינו: בחי וראשית אונני (זראשית מ"ט, ג).

(ח) כי שלח ברשת ברגליו. כי צלי דעת שלח צרגליו צרשת, כמוהר נפור אל פח. כלומר צמיעשו גרם לעצמו תפיסתו צרשת.

ועל שבכה יתהלך. והיה ויתהלך, וצלי שחשז שהוא הולך על שצכה אשר תסתצך צה רגלו, צצטחו על חכמתו.

שלח ברשת ברגליו. ע"ד: בעמק שלח ברגליו (שופטים ה, ט"ו).

ט יאחז בעקב פח

יחזק עליו צמים:

י טמון בארץ חבלו

ומלכדתו עלי נתיב:

יא סביב בעתהו בלהות

והפצהו לרגליו:

(ט) יאחז בעקב פח. הפח יאחז צעקצ של הרשע, כי יתהלך על השצכה, יחזק עליו צמים. עד שיחזק עליו צכח הצמים. (צמים. קליעות של הפח).

יאחז בעקב. ע"ד: וידו אוחזת בעקב עשיו (זראשית כ"ה, כ"ו).

(י) טמון בארץ חבלו. אשר חצלו טמון צארץ, לצוד וללכוד צו אותם שהוא אורצ להם.

ומלכדתו עלי נתיב. ואשר וולכדתו היא פרושה על כל נתיב, ללכוד צה הולכי ארחות.

פסוק ט' הוא מושך לפניו ולאחריו. וזהו המושכו לפניו: ועל שצכה יתהלך, עד שפתאום יאחז הפח צעקצו, ויחזק עליו קשוריו צתקפה. והמושכו לאחריו הוא צאונצעית מלת עליו. עליו של זה האיש אשר חצלו תמויד טמון צארץ, ומלכדתו היא צכל עת פרושה עלי נתיב, יחזק הפח צמיו.

כל אלו מיני המוקשים שזכר, הם למשל על הערמוה אשר זה יחסו ללכוד אחרים, והוא צעמו ילכד זה. וזא כאן כל הענין על פי אלו הכתובים:

ברשת זו טמנו נלכדה רגלם (תהלים ט, י"ו).  
 רשתו אשר טמן תלכדו (שם ל"ה, ח).  
 עוונותיו ילכדנו את הרשע  
 ובחבלי חטאתו יתמך (משלי ה, כ"ז).

(יא) סביב בעתהו בלהות. וכשהוא נלכד, יסוצצוהו חיל הצלחות, עד שאין יוכל לו.

והפיצוהו לרגליו. ומונכנות חותו צמקוס שעומדות זו רגליו.

למשל על כל אלה התפלותים הממלשים כחות האדם, ומכריחים אותו לעמוד צוקיו עד שיגיע.

נקט הכעלים בעתהו והפיצוהו צער, ציחם אל אלה הפעולות הנזכרות ככתיבים הצחים, אשר תצאנה צכצת אלה הצלחות.

יְהִי־רַעֲב אֲנִי  
 וְאִיד נִכּוֹן לְצַלְעֹי:

יֹאכֵל בְּרִי עוֹרֹי  
 יֹאכֵל בְּרִי בְּכוֹר מֹות:

יִנְתֵּן מֵאֲהָלוֹ מִבְּטָחוֹ  
 וְתַצְעִירֵהוּ לְמֶלֶךְ בִּלְהוֹת:

(יג) יְהִי־רַעֲב אֲנִי. יסוצ כמו רעב ויחלש ויחסר. (יוסצת הצלחות סצצו, אשר לא תתנינה אותו לצקש לחינו).

וְאִיד נִכּוֹן לְצַלְעֹי. והשצר נכון הוא לדוד, וישאר עמו תוויד, ולא יסור ועמו עד שימות לשחת.

הואצור הזה נתקן והואצור: כִּי אֲנִי לְצַלְעֵי נִכּוֹן (תהלים ל"ח, י"ח), אלא שענין צלע שם הוא צר ושצר, וכאן ענינו צד שצנף.

(יג) יֹאכֵל וכו'. עד שצכור מות יאכל צדי עורו, יאכל צדיו. (עצמותיו).

קרא לעזמות ברים, מכני שהם נושאי ונוסדי הנוף, וגם כי יכל צשרו ושפו  
עזמותיו, הן נראות כצדים.

יאכל בריו. ע"ד: וכלתה בריו ואכלה (הושע י"א, ו).

בכור מות. הוא נמשך לאחור, והוא הנושא של צ' מאמרי המקרא: זכור מות  
יאכל צדי עורו, ויאכל ג"כ צדיו. ומה שחזר ואמר: בריו אחרי אמרו: ברי עורו,  
אף שאין הפרש ציניהם צענין, — זהו, כדי לתקן צ' מאמרים.

דימה המליץ, כאלו היו הפגעים והתחלואים המומיתים צדי המות, הצחים צליחותו,  
והגדול והיותר קשה שזהם הוא זכורו. וזהו השחין הרע, המורקצ גופו ועזמותיו  
של אדם, ומנלה צשרו ועורו עד שהוא נכסד ונשחת לגמרי.

(יד) ינתק מאהלו מבטחו. אח"ז ינתק ויסתלק מאהלו שהיה נצטחו.

ותצעירהו למלך בלהות. ותצעירהו, מי שתצעירהו, להמות שהוא נולך  
הצלחות.

מבטחו, תואר של אהלו, כן קרא צלדד לאהל ולצית אדם גם צמעהו הראשון  
(לעיל ח, י"ד). — ותצעירהו, ותולכסו, והוא כעל סתמי.

למלך בלהות. מות, אשר הצלחות כולן הן משרתיו ושומרי פקודיו, והוא  
ע"ד מליצי.

טו תִּשְׁכֹּן בַּאֲהֹלוֹ מִבְּלִי-לוֹ

יִזְרָה עַל-נֹהוּ גִפְרִית:

טז מִתַּחַת שָׁרָשָׁיו יִבְשׁוּ

וּמִמֶּעַל יִמְלֵךְ קִצְרוֹ:

יז זָכְרוּ-אֲבֹד מִנִּי-אָרֶץ

וְלֹא-יֵשֶׁם לָו עַל-פְּנֵי-חַוִּין:

(טו) תשכון באהלו מבלי לו. אחרי הנתקו מאהלו, תשכון שם מי שתשכון  
ומכל אשר צלי לו.

יזרה על נוהו גפרית. כי יכוזר גפרית על מוגרשי אהלו, ויהיה מוקום חרצ  
ושמם מאין יושב.

תשכון, כעל סתומי, והמונח כל חיתו יער, ע"ד: ושכנו ישם בנות יענה ושעירים ירקדו ישם (ישעיה י"ג, כ"ז), וכן וירשוה קאת וקפור וינשוף ועורב ישכנו בה (שם ל"ד, י"א).

נקט כעלי הסתומי: ותצעידהו, תשכון צנקה, להצדילם משארי הפעלים החיווים על הרשע.

מבלי לו. כל מי אשר האהל הוא צלי לו תשכון צהלו. ואמר לו ולא לה אף שהוא שז אל המושא של הפעל תשכון, להשוותו לנולת באהלו ע"ד לשון נופל על לשון.

יורה – גפרית. ע"ד הכתובים: והיתה בבל – כמהפכת אלהים (שם י"ג, י"ט). ונהפכו נחליה לזפת ועפרה לגפרית (שם ל"ד, ט).

(טז) מתחת שרשיו יבשו וכו'. מוחמת הגפרית הנתכזר על נוסו, ישת המוקס כ"כ, עד שיצאו שרשי הצמחים, ויוולו הקצירים. ע"ד: גפרית מלח שרפה כל ארצה לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב (דברים כ"ט, כ"ז). מתחת שרשיו – וממעל קצירה. עד"ה: ואשמיד פרוי ממעל ושרשיו מתחת (עמוס ג, ט).

יבשו – ימל. ונענין לערב ימולל ויבש (תהלים ז, ו). המולץ הכריד שתי נולות אלו וחלקן לשני מציורי הכתוב, וסומכן לנולות הדומות אליהן בהצורותיהן: שרשיו יבשו – וממעל ימל.

הכוונה צה המושל, לומר שיצא כל אשר לו, ולא ישאר לו שם ושארית על כני האדמה, ושם רשם ונהויתו צעולם לא ינוצח – לא נועמנו ולא נופעולותיו. – וזהו ענין כתוב הצא.

(יז) זכרו אבד בני ארץ וכו'. צווקרא זה הוא נותן המושל של מושל הצמחים צווקרא הקודם. זכרו יסכה, כי לא ישאר אחריו צרכה, יען כי הצדיק יזכר בקרב האדם על רוב טובותיו שעשה ציווי חייו. ושנו של הרשע נועולם לא הגיע על כני חק, יען כי שם הצדיק הוא נורחצ ונותפשט עד שהוא נודע לנורחקים.

זכרו אבד – ולא ישם לו. עד"ה: ותאבד כל זכר לכו (ישעיה כ"ו, י"ד), וכן זכר צדיק לברכה וישם רשעים ירקב (משלי י, ז).

אף שהמקרים לא יכבו בלכתם ולא יבחינו בין טוב לרע. כי גם הצדיק הוא משולח לפנעי וננעי ההבל, וגם אותו המצאניה תלאות רבות והרבה תמורות חולפות בימי חייו, – מ"מ במיתתם יראה ההבדל שבין זה לזה. הרשע במותו יסוף ויחלוף כליל, ויהיה כלא היה. אבל הצדיק עושה פרי במעלליו. וישאר אחריו שרש וענף לזכר עולם. ע"ד שאמר הנביא: וישבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עבד אלהים לאשר לא עבדו. . . אשר לא יעזב להם שרש וענף. (מלאכי ג, י"ח – י"ט).

יח יהרפוהו מאור אל־חֶשֶׁךְ  
ומתבל יְנִידוֹהוּ:

יט לֹא־נִין לוֹ וְלֹא־נִכְד בְּעֵמּוֹ  
וְאִין שְׂרִיד בְּמִגְרָיו:

כ עַל־יָוְמוֹ נִשְׁמוּ אַחֲרָנִים  
וְקִדְמוֹנִים אַחֲזוּ שְׁעָר:

(יח) יהרפוהו מאור אל חשך. האנשים יגרשוהו מאור אל מקום חשך.  
ומתבל ינידוהו. ודוחים אותו וכן התצל לגמרי.

יהרפוהו, יגרשוהו, כמו והרפתוך ממצבך וממעמך יהרסך (ישעיה כ"ג, י"ט).—ינידוהו, נרדף לפעל יהרפוהו, כמו ולא אסיף להניד רגל ישראל מן האדמה (מלכים כ", ח).

הוא חוזר על ציורו, ומתאר תחלת מכלת הרשע וסופו בדרך כלל: האנשים ישאלו אותו על מזמורתיו, ולא יניחוהו להתעכב צניהם. וכן אור הלכתו יחשך ויכזה ותאצד ממונו ענה, אנה ללכת להחיש ומלע לו. כי בכל מקום שתדריך צו כף רגלו, ילכד צרשתו אשר טון, ויתכס צמעשיו הרעים. ונורצו הצרות אשר תכתירינה אותו, ירצה משמן צצרו, וידל ויחלש כחו, עד שיסוף ויתוס, וישנוד וכן האדמה.

(יט) לא נין לו ולא נכד בעמו. עד"ה: והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד (ישעיה י"ד, כ"ג).—ולניני ולנכדי (צראשית כ"א, כ"ג) ת"א: לצרי ולצר צרי.

ואין שריד במגוריו. לא לצד צעמו לא יהיה לו שם ושאר, אף צשאר מקומות שהיה גר שם לא יהיה לו בליט ושריד.

נוסד על הכתובים: ולא יהיה פליט ושריד לשארית יהודה הבאים לגור שם (ירמיה מ"ד, י"ד). תקרא ביום מועד מגורי מסביב ולא היה ביום אף ה פליט ושריד (איכה ג, כ"ג).

(כ) על יומו נשמו אחרונים. על יום אידו משתוממים אנשי זמננו ששמעו ומוכלתי.

וקדמונים אחזו שער. ואותם שחיו בזמנו וראו גודל שצרו, אף אחזו שער לתת את לזם, שלא יצאם ככה. (רמז"ן).

אחזו שער. זה הענין משמש צני כנים: הצירים יאחזו האדם הנזהל, כונו חיל אחזי ייבוי פליטת (שמות ט"ו, י"ד), וזה תחזק הצירים על האדם תמיד, כאלו האדם יאחז הצירים שלא יסדרו ומונו, כונו שמינו: צירים וחבלים יאחזון (ישעיה י"ג, ח). — רד"ק —

נשמו — אחזו שער. כדרך שאמר הנציץ על ופלת כרעה מלך ונזרים: והשמותי עליך עמים רבים ומלכיהם ישערו עליך שער . . . ביום מפלתך (יחזקאל ל"ז, י).

כמה שמש בפעלי עבר: נשמו, אחזו, מוכח שענין הצירוף הוא ספור מעשה שהיה.

כא אך-אלה משכנות עול  
וזה מקום לא ידע אל:

(כא) אך אלה משכנות עול. אכן כאלה הן משכנות עול.  
וזה מקום לא ידע אל. וכזה הוא מקום איש אשר לא ידע אל.  
אך, לא למועט זה כ"א לאמות, וענינו כאן כונו א כן.  
עול — לא ידע אל. רע לצריות ורע לשמים.

בלדר השלים בצירוף את הצירוף של חבירו הקודמו. מה שהרשע של אליפו מפחד שיקרהו לאיזה זמן בעתיד, כבר נגמר ונשלם במקרי הרשע של בלדר. אליפו היה מצייר לב רשע כים נגרש מלא פחד ודאגה עד עת כי יבוא יומו ויחשך עליו שמשו. וסיום צירוף הוא: לא יסור מני חישך.

ובמה דכליק אליפו פתח בלדר: אור חישך באהלו, והוא הולך ומפרט כל עניני האיד והשבר הבאים על הרשע מכיון ששקעה שמש הצלחתו. וכדי לברר זה ביותר נציג הנה מדברי שניהם המאמרים המקבילים, אלו מול אלו.

אליפו: לא יאמין שוב מני חישך.

בלדר: אור חישך באהלו.

אליפו: נורד הוא ללחם איה.

בלדר: יהי רעב אנו.

אליפו: ידע כי נכון בידו יום חישך.

בלדר: ואיד נכון לצלעו.

אליפו: יבעתהו צר ומצוקה תתקפהו.

בלדר: סביב בעתהו בלהות.

ושניהם שמו ליסוד ציוריהם הכתוב :

**כבוא כשואה פחדכם  
ואידכם כסופה יאתה  
(משלי ט, כ").**

המאמר הא' של זה הכתוב הוא יסוד ציורו של אליפז, והמאמר הב' הוא יסוד ציורו של בלדד.

**תשובת איוב.**—בלדד שבא אחרי אליפז, להשלים ציורו ממקרי הרשע, הראה כי הוא החליט במחשבתו את איוב לחוטא גמור. ואיוב שפט ממענה זה בקשור עם מענה אליפז, שמגמת ריעיו מתחלה לא היתה לטובתו. לא באו אליו, לא לנחמו על מכאוביו, ולא להורותו על שגיאותיו, כ"א להוסיף עוד תונה על תונתו ולהשיבו עד דכא.

לכן שינה עתה מצבו למולם, והשקיף על שפלות ערכם מרום סלע תמימותו, אשר היתה לו בעניו ומרודו לסתרה ולמצורת משגבו. תחת אשר עד הנה לעג וגם שחק על גודל אולתם וחוסר חכמתם, הוכיחם עתה על זדון לבם, וחוסר חנינותם וחמלתם על ריעם המחולל והמדוכא. וכרי להראות להם עד היכן אטמו לבביהם וחסרו להם הרגשות הרכות האלו, אשר תתעוררנה בקרב לב איש בראותו את ריעו בצרה,—הפליג לתאר להם שברו בציורים נמרצים, אשר ימסו אף לב יצוק כמו אבן, ויעירו בו רוח החנינה והחמלה.

נגוע אני ומוכה אלהים על לא דבר. הוא נלחם נגדי בכל מאמצי כח. בנה עלי מצודו, וגדר בעדי ולא אצא. שלל מאתי כל מחמדי אשר היו לי מקורם, והרחיק ממני מנחם ומשיב נפשי. אחי ישנאוני, וריעי יעמדו מנגד נגעי. נעזבתי מכל מידועי, וכל רואי יתעבוני. אין מי שיתמכני ויעמוד עמי באידי. אף נבולו עורי ובשרי מעל עֲצָמִי, ונשארתי כעץ רקבון. —הלא בהשכילכם את כל אלה, היה ראוי לכם לחוס ולחמול עלי, תחת אשר תרדפוני בלי חשך.

ובהעלות על נפשו שפלות ערכם ורוע תכונתם השמחים ברעת ריעם, ועל בשתם מגדילים עקב על איש נענה ונכאה לבב:—לבש אומץ חרש, והתרומם והתעלה על גבעת ראש אמנה ואמר: עם כי כל עזבני, לא עזבני בטחון לבי, ואני ידעתי גואלי חי!

אך אתם, אשר תכרו על ריעכם, ותתנו דופי באיש נקי, גורו לכם מפני חרב הנוקמת, מאחר שאתם תדעו נכונה—כי יש דיין ויש דין.

תשובת איוב נחלקת לשלש מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת עד פסוק י"ב. בה הוא מוכיח את ריעיו על שלא יפסקו מבראות אותו במליהם. ומציע צרותיו ומברר מאפנן וממדתן כי לא על פשעיו הוא נפגע.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק י"ג עד פסוק כ'. בה הוא מראה, כי נשאר עזוב מכל קרוביו.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק כ"א עד סוף הפרשה. בה הוא מדבר מבטחונו שלאחר זמן יקום גואלו ויתבע עלבונו ויצדיקהו. אך הוא שואל, שיעשה אלוה זאת בעודו בחיים.

## פרשה יט

א ויען איוב ויאמר:

I.

ב ער־אָנה תְּגִיֵּן נַפְשִׁי  
וּתְרַכְּאוּנִי בְּמַלְאִים:ג זֶה וְעֵשֶׂר פְּעָמִים תִּכְלִימוּנִי  
לֹא־תִבְשׂוּ תִהְיֶינִי לֵי:ד וְאֶף־אֲמַנְסָה שְׁגִיתִי  
אֹתִי תִלֵּן מִשׁוּגָתִי:

איוב כגנה את ריעיו על לא פסקם מהעציבו בדבריהם. אותי תכלימו על לא דבר, ואתם לא תבשו מהכרת פניכם, שהיא עונה בכם, שתחשדוני נגד ידיעתכם. אם גם שגיתי בסתר לבי, כי שגיאות מי יבין, הלא נסתרה היא משונתי עמדי, ומה ידיעה יש לכם בדבר שהוא ביני לבין עצמי. ואם תגדילו עלי, להוכיח מיסורי הרפתי, רעו כי אלוה עותניו כי מדוע, אם לא בעוות עשה עמדי, אינו עונה על שועי, לברר דיני ומשפטי.

(ז) עֵר אָנֹה תְּגִיֵּן נַפְשִׁי. עד מתי תונו חותי, ותרצו תונת נכשי. (במלים צוחקור ז' נושך גם לכאן).

וּתְרַכְּאוּנִי בְּמַלְאִים. שתחזירו עלי.

תְּגִיֵּן, וועגן תונה, ושרשו יגה, וזל ע"נו יחסיון.

וּתְרַכְּאוּנִי, ככל הנוני"ן להורות על חזק הכעולה הנעשית כעס אחר כעס, כמו אז יקראונני ולא אענה (משלי א, כ"ח), אשר הענין, שיקראו קריאה אחר קריאה.

תְּגִיֵּן — וּתְרַכְּאוּנִי. על כי היוחזורים: ויגה בני איש — לדכא תחת רגליו (חזקה ג, ל"ג — ל"ד).

חייז כתח תשובתו על וועגה צלדד כוונתו, צשאלת ער אנה, להכוך החנית: חתה חוור, שאין עת לחיות, — וחתי חוור לכס, ווי יתן תחרישי, כי דצרכס נותנים לי קך עננת, ווודכאים חותי עד לעכר.

בג' מדרגות הדיג איוב את הגנאי שהטיל במעני ריעיו.

במערכה הראשונה גנה אותם, שנעדרת האמת לדבריהם. מה שדנהו לכף חוב הוא רק משפה ולחין הפך ידיעתם. וקרא אותם מפני זה: **טפלי שקר** (לעיל י"ג, ד).

ובתשובתו על מענה אליפו בחזרו חלילה בדבריו, אמר שאין לו קורת רוח בדבריהם, הם עליו לטורח, ונלאה נשוא אותם: **מנחמי עמל כלכם** (לעיל ט"ז, ב).

ועתה אחרי שגם בלדד היה שונה במענהו, אמר שדבריהם הם לתונה לו. **תגיון נפשי ותדכאוני במלים**.

(ג) **זה עשר פעמים תכלימוני**. הנה הכללותם אותי כמה פעמים.

**לא תבושו תהברו לי**. ואתם גם צו לא תצושו ונתת לעצמכם נגדי הכרת פנים וחשיבות.

**עשר פעמים**. עשר פרשיות יש עד כאן (רש"י). ואין צורך לזה, כי אין הכוונה לתת מספר מדויק, אלא לשון רצון הוא, כלומר הרצה פעמים, כמו **וינסו אותי זה עשר פעמים** (צמדזר י"ד, כ"ז), וכן **ואפו עשר נשים** (ויקרא כ"ו, כ"ז), וכן **ויאמרו לנו עשר פעמים** (נחמיה ד, ו).

**תהברו לי**. שרשו נכר, וצנינו הספעיל, כמו תכירו, ונראה צו ה"א של הספעיל, ואות ה"ד תחסר, ע"ו **וידרכו את לשונם** (ירמיה ט, ז). ותקן המולך התיצה צתוונה זו, כדי לתת לה הוראה חדשה, שונה מהוראת מלת תכירו. כי ענין נכר זה הפעיל צממה מקומות הוא — נשוא פני איש, כמו **ואת אחיו לא הכיר** (דברים ל"ג, ט), וכאן היתה כוונת איזו לוור, שהם נושאים את פני עצמם, כאילו היו מוריו ומוכיחיו, והכרת פניהם תענה צם, כי זה כל מנמתם להתנשאות ולהתפאר עליו, כמו שאמר ג"כ אח"ז: **אם אמנם עלי תגדילו**.

**תכלימוני — לא תבושו**. מליצה זו נוסדה על הכתוב: **גם בוש לא יבושו גם הכלים לא ידעו** (ירמיה ו, ט"ז), שהענין שם, שאינם מתציישים מועשיהם הרעים, ומפני זה גם לא ידעו להכלים אחרים על הרע שעושים. ואמר איזו כאן זהתול — ראו כמה גרועים ופחותים אתם, הן לא תצושו מחטאי עצמכם שהם גלויים וידועים לכם, וצ"ז תכלימוני על חטאים שלא נזכרו לכם.

(ד) **ואף אמנם שגיתי**. אלו היה גם כדצריכם, ושגיתי מאמרי אלוה,

**אתי תלין משוגתי**. הלא כמוסה היא אתי משוגתי, ונין חון מוני יודע זאת.

**תלין, תנוח**. — **משוגתי**, משורש שגה, ומשקלו הוא על גזרת נע"ו, ואין צוה שום זרות, כי שרשי ע"ו ול"ה וכפולים הם על הרוב משתתפים צענין.

כתוב זה דומה קצת צענינו לאמרו צתשוצתו הראשונה : ומה שגיתי הבינו לי. מתחלה נקש חיוצ מריעיו, שיהיו מתונים צדין, ואל יצהלו על כיהם, לחרון עליו משפטם לחוצה, צלי ראיות מסכיקות. ועתה אמר להם, מואחר שלא עלתה צידכם, להצין לי צמה שגיתי, למה זה לא תחדלו להכלימני, ולהרשיע אותי על לא דצר.

ה אם-אמנם עלי תגדילו

ותוכיחו עלי חרפתי:

י דעו-אפו כי-אלוה עותני

ומצודו עלי הקיף:

י הן אצעק חמם ולא אענה

אשוע ואין משפט:

(ה) אם אמנם עלי תגדילו. תהכרו לי, מופני שאני מיוסר, ותוכיחו עלי חרפתי. ותצדירו עלי מחרפתי עוני, — הם לא נוואתם צי יותר מזה,

(ו) דעו אפו כי אלוה עותני. דעו אכז מוהוכחות וראיות שאציל אני, כי אלוה עוות משפטי, ולא יסרני כפי הדין.

ומצודו עלי הקיף. וצא עלי צכח, והקיף עלי מוצודו מכל צד, כמו שעושים לחיוצ אשר חין מוצקשים זכותו.

תגדילו — חרפתי. ע"ד: כי חרפו ויגדילו על-עם ה' צבאות (צכניה צ'). נקט צאלה המוקראים ג' לשונות מוענין צושה — תכלימוני, תבישו, חרפתי, ע"ד שגמור: אתה ידעת חרפתי ובשתי וכלמתי (תהלים ס"ט, כ).

ומצודו, מוצר, כמו שמוציא: ובנה עליה מצודים גדולים (קהלת ט, י"ד). — הקיף, ע"ד: בנה עלי ויקף (איכה ג, ה).

הן אצעק חמם — ולא אענה. הן אצעק אל אלוה: חמם! חמם! ולא אענה מואני — ה"כ אלוה הוא שגנעני.

אשוע — ואין משפט. אשוע על השם שיודיעני כשעי וחטאתי, ויעשה משפטי, וצ"ל חין צירור הדין, וצדור ה"כ, שאלוה עותני, ולא החטא גרם.

אצעק — אשוע. ע"ד: גם כי אצעק ואשוע שתם תפלתי (איכה ג, ח). — אצעק חמם (ירמיה כ, ח. — תצקיק ח, צ).

במאמר דעו אפו כי אלוה עותני, הוציא איוב על דל שפתיו, מה שהעלים עד כה, ומנעו בתוך מסתרי לבבו. עד עתה לא היה תולה יסוריו בפרסום באלוה, אף שלא ידע במי זולתו לתלותם. כי לאיזה תכלית יבטא בשפתיו שהקרה אותם לו אלוה, כל זמן שהיה בטוח בנפשו כי לא חלו עליו על צד העונש. הנה ריעיו החליטו את זה, ולשטתם, כי הכהו השם על פשעיו, היה איוב תופס בדבריו ובטענותיו על דרכי השם והנהגתו. כאלו היה איוב אומר להם – לדרכו מוכרח אני להתרים על דרכיו ולהחליט כי לא צדקו, כי לא גמל עלי כפי מעשי. אולם הוא מעצמו לא היה טוען זה, לא אמר כי אלוה הכהו, ולא גזר אומר, כי אלוה עותהו. מנע את עצמו מזה, כדי שלא ליכנס בנסתרות, ולחקור ולתור במה שהיה מכוסה ומופלא ממנו. כי אם יחליט בפירוש שהכריזו עליו ככה מלמעלה, אין להקלט מאחת משתי חלוקות: או שחייב הוא וחטאו גרם, ובדין הוא סובל; או שהוא זכאי, אלא שאין משגיחים מלמעלה על זכויותיו של אדם, ואין שם חק ומשפט. לכן עצר איוב כח למשול ברוחו, ולא להכניס את ראשו בין שני ההרים האלה. אמנם עתה אחרי שלחצוהו ריעיו בטענותיהם אל הקיר, פרצה נפשו המלאה על שפתיו, וקרא במרירות: **דעו אפו כי אלוה עותני!** לא אוכל עוד להתאפק, להביע בפי כי היתה בי יד השם. אכן גם זאת אחליט ולא אירא, כי עוות אלוה משפטי ודיני. וכדי לחזק דבריו בראיות, הציע לפניהם בכתובים הנאים אופן ומדת מלחמת אלוה עליו, אשר הן ידים מוכיחות כי לא עונותיו הוא יסבול.

אלו היתה סבת פגעיו העונש, ותכליתם להחזירו למוטב, אז היו להם לבוא עליו פעם אחר פעם, ולצעוד מקל אל החומר, כדי לתת לו בינתיים פנאי, לפשפש במעשיו ולתקנם. אולם הם באו עליו בפתע, ולא סרו מעמו אף רגע. אלוה הסך דרכו, וגדר בעדו, שפך עליו סוללות, וגדודיו כתרוהו מכל צד, ולא הניחו לו אף חתירה אחת, לברוח דרך שם, ולהחיש מפלט לו. מי לא יכיר בכל אלה, כי בזעם אפו הוגהו השם.

ח אַרְחִי גִּדְר וְלֹא אֶעְבּוֹר  
וְעַל־נִתִּיבוֹתַי חֶשֶׁךְ יִשִּׁים:

ט כְּבוֹדִי מֵעַלִי הִפְשִׁיט  
וַיִּסֶר עֲטֹרַת רֹאשִׁי:

י יִתְצַנֵּי סָבִיב וְאַלְךָ  
וַיִּסַּע כְּעֵץ תִּקְוָתִי:

אחרי אמרו דרך כלל, כי הקיף אלוה עליו מצודו, הוא הולך ומונה פרטי ענין זה, כדי להראות בהם, כי לא כאוהב את אהובו ירצה הוכיחו השם, כי אם נלחם נגדו, כמו שלוחם אדם נגד צריו – בצריה ובזעם אף.

(ח) אַרְחִי גִּדְר וְלֹא אֶעְבּוֹר. גדר ארחי, שלא אוכל לעצור ומוקומי, למוסל מי לעזרה.

ויעל נתיבותי חשך ישים. והוא מחשיך תמיד נתיבותי להשיצני צמחשכים.  
הענין — הנני כאלו איני מושגה מאלתו כלל, ודרכי נסתרה ונעמו, ולכן אצעק ולא  
אענה, אשוע ואין נשכט. ע"ד שאמר המקובן:

גדר בעדי ולא אצא

הכביד נחשתי:

גם כי אזעק ואשוע

שתם תפלתי:

גדר דרכי בגזית

נתיבותי עוה: (איכה ג, ז — ט).

וכן אמר צקנתו שהתחיל זה: לגבר אשר דרכו נסתרה ויסך אלוה בערו  
(לעיל ג, כ"ג).

ארחי גדר — חשך ישים. הפעל הראשון צעזר, כי אחרי השלמות הגדר יד  
הכועל מוסתלקת וועליו, חונם הסשיכה תפסק צסור כעולת המחשיך.

(ט) כבורי מעלי הפשיט. צגדי כצודי וועלי הפשיט. רצה לוור, שלל וועמוי  
כל ויה שהיה לי ווקודס לכצוד ולתהלה, וכמו שחני נצזה צעיניו, כן חני נמאס צעיני  
האנשים.

תכס ציושל הכשטת צגדים על ענין זה, כי קוראים למונח מוכצדותא. — וולת  
כבוד ונשתיושת על עושר וקשיצות האדם, כמו לא ירד אחריו כבודו (תהלים  
ו"ט, י"ח).

ויסר עטרת ראשי. ויסר וואתי נשיאות כני ווקדס. כענין אמרו: בעפר  
קרני (לעיל ט"ז, ט"ו).

עטרת ראשי. ע"ד: נפלה עטרת ראשנו (איכה ה, ט"ז).

(י) יתצני סביב — ואלך. גדר ארחי והפשיט כצודי, לווען שיתצני סביב ווכל  
נד עד שאלך ואינני.

ויסע כעין תקותי. וצכן הסיע ועקר תקותי, כמו שמוסיעים ועוקרים העץ  
יון הארץ שהוא נשרש זה.

ויסע. ענין נסע ווענין נסת, כמו גפן מניצרים תסיע (תהלים כ, ט).

ע"ד: גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושריך מארץ חיים  
(שם ל"ז, ז).

יא וַיַּחַר עָלַי אָפוּ  
וַיַּחֲשֹׁבֵנִי לוֹ כְּצִרְיוֹ:

יב יַחַד יִבְאוּ גְדֻדָּיו  
וַיִּסְלּוּ עָלַי דִּרְכָם  
וַיַּחֲנוּ סָבִיב לְאַהֲלִי:

(יא) ויחר עלי אפו. והוא עושה לי כל זה, נוכחי שהחרה והקדיח עלי אפו. כענין אמרו: אפו טרף וישטמני (לעיל ט"ז, ט).

וַיַּחֲשֹׁבֵנִי לוֹ כְּצִרְיוֹ. וחשבי כאחד מצריו. כענין אמרו: ותחשבני לאויב לך (לעיל י"ג, כ"ד). כלומר הוא מנתנה עומי, כמו שמתנהגים בני אדם עם זריהם, אשר צרות אדם הם אינם נותנים לז לחשוז, אם הם רודפים אותם כדין או שלא כדין.

יַחַד יִבְאוּ גְדֻדָּיו. וצראותם כי שונא הוא לי, צאו יחד כל גדודיו. כענין אמרו: יחד עלי יתמלאון (לעיל ט"ז, י).

וַיִּסְלּוּ עָלַי דִּרְכָם. ועשו להם דרך כצושה וסלולה עלי, שלא יכשלו צמרותם, ויהיה נוח להם לצוא חלי, ולהלחם אתי.

וַיַּחֲנוּ סָבִיב לְאַהֲלִי. ויחנו עלי מחנה סביב לאהלי, שאני כלוא בו. ויסלו, מענין סלו המסלה (ישעיה ס"ז, י).

## II.

יג אֲחִי מֵעַל הָרְחִיק  
וַיִּדְעֵי אֶךְ-זָרוּ מִמֶּנִּי:

יד חָדְלוּ קְרוֹבִי  
וּמִי־דַעִי שְׂבָחוֹנִי:

טו גְּרִי בֵּיתִי וְאַמְהָתִי לְזֶר תַּחֲשֹׁבֵנִי  
נִכְרִי הָיִיתִי בְּעֵינֵיהֶם:

טז לַעֲבָדִי קִרְאתִי וְלֹא יַעֲנֶה  
בְּמוֹפִי אֶתְחַנֵּן-לוֹ:

ובלחץ הזה אשר בו הוא הכרח עצום לאדם להיות שני לו להקימו ולהחזיקו. שמי שומם וגלמוד והרחיק ממני אוהב וריע — אחרי זכרו ענין זה על דרך כלל. הוא הולך ופורטן על סדר בעלת הקורבה, ואחרון אחרון יותר קרוב.

(יג) אחי מעלי הרחיק. הרחיק ומוני ריעי, אשר דרכם לעמוד עם אהוביהם צעה צרה, כי אם לצרה יולד.

ויודעי אך זרו ממני. ואלו אשר הם שאר צער לי, נעשו לי זרים.

אחי, תואר זה משתמש בהרצה מקומות צתנ"ך על איהז וריע צכלל. ונונא בהיראה זו צסכר: אחי בגדו כמו נחל (לעיל ו, ט"ו).

ויודעי, תואר לשאר צער ולצני ושפחה אחת, כמו הלא בעז מודעתנו (רות ג, צ).

אך זרו. לשון אכזר (רש"י). — המולין חנה תיצת אכזר לשתיים, וענין אך הוא לחמת, כמו אך עצמי ובשרי אתה (צראשית כ"ט, י"ד).

סוף ענין כתוצים האלו לענין שלמעלה ע"ד תמונת ההתנגדות: יחד יצאו גדודיו, ואחי מעלי הרחיק. וגם סוף כתוצ זה למה שקדם גם צאות החי"ת, אשר השונה כאן להיות השוררת. ויחר — ויחשבני — יחר — ויחנו — אחי מעלי הרחיק, — כדי להעלות על זכרון הקורא מלת חמם שהתחיל זה זה הענין, כאלו צכל מואמר ומואמר הים חוזר וצועק: חמם! חמם!

(יד) חדלו קרובי. שכיני, אשר צשלתי צקרו צהיכלי, חדלו עתה לצוא אלי ולצקרי.

קרובי, שכיני, ע"ד שגאמר: טוב שכן קרוב מאח רחוק (ושלי כ"ז, י).

ומידעי שבחוני. וחצירי שבחוני, עושים עצום כאלו לא ידעו אותי. (על פי תמונת ההתנגדות).

ומידעי, חצירי, כמו ואתה אנוש בערכי אלופי ומיודעי (תהלים כ"ה, י"ד). (טו) גרי ביתי. סיווכים הם לשכנים, כמו שגאמר: משכנתה ומגרת ביתה (שמות ג, כ"צ).

לזר תחשבוני. הנריס נעשו לי לזרים. צכעל תחשבוני יתחדו סיווני שני מיינים — מין נקצה צתחלתה, ציחוסו על ואמהותי, וצכוכו מין זכר, ציחוסו על גרי ביתי. ויש הרצה כעלים צווקרא וורכצים על חוכן זה, כמו ומשובותיך תוכיחוך (ירמיה צ, י"ט), ותקרבו עצמות עצם אל עצמו (יחזקאל ל"ז, ז).

נכרי הייתי בעיניהם. הלמ"ד של לזר צמאמר הקודם נושך גם לכאן —  
לנכרי הייתי צעיניהם. וענין הייתי אינו כמו על הרוץ ענין מציאות, אלא שמו  
והתפכות דבר אל דבר, כמו יהי לתנין (שמות, ו, ט). ורצה לומר — הכירוני  
מלכנים, וקצלו כמה טוונות מומני צימני עשרי, אך עתה צימני עניי נחשצתי להם לזר,  
ונהייפי לנכרי צעיניהם. — נכרי הוא יותר רחוק מומני שהוא זר. גם התושב יקרא  
זר, כל זמן שאין לו חלק צחקי איזה חצורה, אצל נכרי הוא הצא מדרך רחוקה.  
(טז) לעברי מקודם, קראתי, אקרא, ולא יענה, אך אם כמו פי אתחנן לו  
קראתי — אתחנן. צא הכעל קראתי צעזר, צצחינה לכעל אתחנן, כי  
הקריאה תקדם להתחינה.

י' רוחי זרה לאשתי  
וחנותי לבני בטני:

יח גם עוילים מאסו בי  
אקומה וידברו בי:

יט תעבוני כל־מתי סודי  
וזה־אהבתי נהפכו בי:

כ בעורי ובבשרי דבקה עצמי  
ואתמלטה בעור שני:

(יז) רוחי זרה לאשתי. כלומר תקון נפשה צי.  
וחנותי לבני בטני. וגם זרה רוחי לאותם אשר חנותי לגדלם צציתי, כאלו היו  
צני צטני.

זרה, כמו זרא. — וחותי, מענין וחותי את אשר אחן (שמות ל"ג, י"ט).

(יח) גם עוילים מאסו בי. גם נעירים לימים נצזים ומזלזלים אותי צפני.

אקומה, אחפז לקום ולהרחיק את עצמי מהם, — וידברו בי, והם מדברים  
צגותי.

על דרך זה אמר ג"כ לקמן:

תעבוני — רחקו מני

ומפני — לא חשכו רק (ל, י).

גם, איין ענינו כאן להוסיף על הראשונים, כי מה חדש יש צוה, אחר שכל קרציו ומיודעיו רחקו מומנו, אלא צא להוראת ההשואה, ויש לכופלו צוקרא שלאחריו: גם עוילים מאסו צי גם תעצוני כל מתי סודי.

עוילים, מענין ישלחו כצאן עויליהם (לקמן כ"א, י"א).

(יט) תעבוני כל מתי סודי. גם כל מתי סודי תעצוני.

וזה אהבתי, וכל מי שאהבתי, נהפכו בי, נהפכו לצס לשנא אותי.

מתי סודי. אנשי חזרתי, שהמתקתי סוד עמהם, כמו בסוד ישרים ועדה (תהלים קי"א, ט).

הכתוב הזה צא ע"ד כלל אחר הכרט. והיסוד של מליצת אלו הכתובים הוא הכתוב:

הרחקת מיודעי ממני

ישתני תועבות למו (תהלים כ"ח, ס"ט).

ותקן הכתוב הראשון: אחי מעלי הרחיק מול חלק הא' של הכתוב הזה: הרחקת מיודעי ממני. והתם: תעבוני כל מתי סודי—מול חלק הצ' של זה הכתוב: ישתני תועבות למו.

וגם השתנוש המליך צאלו המוקראים:

הרחקת ממני אהב ורע

מיודעי מחשך (תהלים כ"ח, י"ט).

אוהבי ורעי מנגד נגעי יעמודו

וקרובי מרחוק עמדרו (שם ל"ח, י"ז).

מוזר הייתי לאחי

נכרי לבני אמי (שם ס"ט, ט).

(כ) בעורי ובבישרי דבקה עצמי. לא נשארתי צלתי עם גויתי, אך עניני נשארתי אשר דבקה בעורי וצצרי.

ואתמלטה—בעור ישני. והקיים את עניני וחילט את נפשי צוה שלעום צהיכי שני, כי—צטלו הטוחנות.

## III.

כא חֲנָנִי חֲנָנִי אֶתֶם רַעִי  
כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים נִגְעָה בִּי:

כב לָמָּה תִרְדַּפְנִי כְּמוֹ־אֵל  
וּמִבְּשָׂרִי לֹא תִשָּׁבַעוּ:

אחרי גמרו ציור מצבו הרע, דפק בחנון על דלתות לבב ריעיו לעורר חמלתם עליו שיחרלו מרדפו במליהם אשר יתנו לו עצבת, ואך יוסיפו בצערו. אמנם אל תחשובו כי אבקש זאת מעמכם בתורת חסד, שתחפו עלי, לבסות באהבתכם על פשעי, הלואי יכתבון בספר מלי, וגם בצור יחצבו בברזל, ויוחקו בו בעופרת, למען יעמדו ימים רבים — ובטוח אני, כי חי גואלי, שיתבע עלבוני, ואם לא עכשיו, לאחר זמן יקום על עפר, ויצדיקני לעין כל. כי מי שיקרא אלה הדברים מל הספר, יכיר בזכותי, וידע נכון, כי נפנעתי על לא חמס בכפי. — אך זאת תהיה ככלות בשרי ושארי, וגופי כבר יהיה נרקב בקבר, אולם אני אחפוץ לחזות מבשרי אלוה, שיראה עניי ויוכח מעשי ועניני. כליותי כלו וגם נכספו, שעיני תראינה בירור זכותי ולא זר, וכי תאמרו אתם, בעוד יש שום רושם ממני במציאות: על מה הוא נרדף! — מה שנוגע לי לעצמי, אין שום סבה, שאפחד מחמתה איזה עונש, אך אתם, אשר תתנו דופי בריעכם, יש לכם לגור מפני החרב הנוקמת של גואלי, אשר ידרוש דמי מירכם, — באשר ידעתם נכונה, כי הכל נדון, ויש דין ודין בעולם.

(כא) חֲנָנִי חֲנָנִי אֶתֶם רַעִי. מאחר שעזזוני כל קרוצי ומיודעי, התנהגו אתם עומדי צודת החניכה, אתם רעי!

כִּי יִרְאֶה אֱלֹהִים נִגְעָה בִּי. ואם גם ראוי אני לעונש, הלא זה די, כי הכני השם.

(כב) לָמָּה תִרְדַּפְנִי כְּמוֹ־אֵל. שז אל האוהבים והקרוצים שזכר צכתוצים הקודמים (סעדיה).

וּמִבְּשָׂרִי לֹא תִשָּׁבַעוּ. ואינכם שצעים מוצרי שתאכלו ותכלו. — מי שמכאיז ומעליז את חצירו צדצרי לוואה נדמה כאלו הוא אוכל את צצרו אשר יכחש וירחש מחמתם.

אֶתֶם רַעִי. אמר אתם להתנגד אל הריעים שזכר, כאלו אמר, מה שרחקו האחרים ממני אין כ"כ זר בעיני, כי אך העושר מוסיף ריעים.

רבים יחלו פני נדיב  
וכל הרע לאיש מתן:

היו לי אוהבים רבים כל זמן שהייתי עשיר — אולם

כל אחי רש שנאהו

אף כי מרעהו רחקו ממנו (ושלי י"ט, ו — ז).

אך אתם אשר בטחתי בכם, וחשבתים לנאמני רוח, היה לכם להראות עתה כי אוהבים נאמנים אתם, אשר לא תחליף ולא תמיר אהבתם, ונגזרת בעת צרת אהובכם ובשעת דחקו יותר מבשעת הריוח. כמו שאמר החכם:

כל עת אהב הרע

ואח לצרה יולד (שם י"ז, יז).

אתם הלא תראו כי בצרה גדולה אני, כי יד אלוה נגעה בי, וצריך אני לחנינות הריעים.

כג מי־יתן אִפּוֹ ויִכְתְּבוּן מִלִּי

מי־יתן בִּסְפָר ויִדְּחֵנִי:

כד בְּעֵט־בְּרֹזֶל וְעִפְרָת

לְעֵד בְּצוֹר יִחְצְבוּן:

כה וְאֲנִי יָדַעְתִּי נֶאֱלִי חִי

וְאַחֲרוֹן עַל־עֹפֶר יָקוּם:

(כג — כד) חֵן ויוקדם ומאוחר צ' כתוצים אלו, ויש לסרסם ולדרסם, — וזהו סדור מלותיהם לכי הענין:

מי יתן אִפּוֹ ויִכְתְּבוּן מִלִּי בִּסְפָר

מי יתן בְּצוֹר יִחְצְבוּן ויִדְּחֵנִי

בְּעֵט בְּרֹזֶל וְעִפְרָת — לְעֵד:

דרך חוֹצֵי חֹתִיּוֹת צוֹר, להתיך עופרת צחלולי החקיקות, לתת להאֹתִיּוֹת מוראָה שחרורית, להכירם, ולנוען יענווד הכתצ ימים רצים.

מי־יתן. הלוֹאִי! — אִפּוֹ, לתקון הלשון. — בְּעֵט בְּרֹזֶל. מושך אל יחצבון. — ויִדְּחֵנִי. ההכעל נושר חקק, והקו"ף הוא רפה, להקל על המוצא.

ויִכְתְּבוּן — ויִחְקוּ — יחצבון. אף שאלו הכעלים אינם נרדפים, אצל מוכני שהם משתתכים צענין עשיית רשוי חֹתִיּוֹת וזורות, הם מושגים זה לזה לכפל. כמו שחז"ל: הוּא הַחֲקִיקִים חֲקִיקֵי אֹן וּמִכְתָּבִים עֵמֶל כְּתָבוֹ (ישעיה י, א).

חצבי מרום קברו חקקי בסלע מי־שכן לו (שם כ"ז, י"ו).

ומה שלא נסדרו המלות צאלו המקראים לפי הענין, מפני שהמליך שומר יותר סקי המליצה מחקי ההגיון, והמליצה תוצעת שתקלנה מלותיה על המצטט ותערצנה על סוזן שומעת.

וענין אלה המקראים בקצורו הוא: הלוואי יכתצו כל דצרי, למען יעמדו ימים רבים! עד"ה: עתה בוא כתבה על לוח אתם ועל ספר חקה ותהי ליום אחרון לעד ער עולם (ישעיה ל, ח).

(כה) ואני ידעתי גאלי חי. מכיון שתעשה זאת, לצי ככון וצטוח כי גאלי חי, יגלה לאיזה זמן מן הזמנים, ויצוא להריצ ריצי ולהצדיקני.

ואחרון על עפר יקום. הגם שאחרון על עפר יקום.

מלת ואני נקשר עם הקודם ע"ד ההמשך, כלומר מפעולת הכתיבה יושך, שמיד אדע כי גאלי חי. ופני דציקות הקשור של מקרא זה למקרא שלפניו, ננקד אות הצדי"ק כתיבת יחצבון צשו"א צסוף הפסוק.

גאלי. העצרי מכנה גואל את מי שידרוש דם קרוצו מיד רודכיו, וגם נוי שיתצע עלצונו להסיר חרפתו מעמו.

ידעתי — חי — יקום. הפעל הא' צעצר, צצחינת הזנן של פעל הג', והפעל הצ' צציוני, מפני שחיות הגואל והידיעה מונה תצמחנה יחדיו צדמיון המדצר. מכיון שיכתצו מליו גואלו חי צדמיונו, אעפ"י שלא כולד עדיין.

כו ואחר עורי נקפו־זאת

ומבשרי אחזה אלוה:

כו אשר אני ואחזה־לי

ועיני ראו ולא־זר

כלו בליתי בחקי:

כח כי תאמרו מה־נרדף־לו

וישרש דבר נמצא־בי:

(כו) ואחר עורי נקפו — זאת. אך זאת, שיריז גואלי ריצי, תהיה אחר שיהיה גוכי נכדת מוארץ החיים.

ומבשרי אחזה אלוה. אצל לצי חפץ לחזות אלוה מתוך צשרי, כלומר צעודני צחיים, וצשרי עוד עלי, וגוכי לא נקף עוד משרשיו.

ע"ד שאמר צתשצתו על מענה אליכו: אל אלוה דלפה עיני (לעיל ט"ז, כ).  
עורי. גובי. עור וצער יחדיו הם גופו של אדם, וחלקם המליץ כאן לפני  
מחמרים.

נקפו. הפיעל משרש נקף, וענינו ענין כריתה וקליטה, כמו ונקף סבכי היער  
בברזל (ישעיה י, ל"ד). וצא צדצים לרמוז על רודפיו האוכלים צהר ומחשים  
השחתת גובי. ואמר צמרירות, אך אחרי שזלחו מהללי לנקף גופי משרשיו, תהיה  
זאת, שתצרר זכותי.

(כו) אישר אני אחזה לי. אשר אני צעמני אחזה לי, כי קרוצ מזדיקי, לזאת  
כלו כליותי בחקי.

כלו כליותי. מענין תזוקה, וע"ד לשון נופל על לשון.

כסיוק זה צא להרחצת ציפור של המחמר צוקרף שלפניו: ומבשרי אחזה אלוה.  
(כה) כי תאמרו. לנען שתאמרו: מה נרדף לו למה זה נרדף אותו צצטויינו,  
הלא הוא חף ונכשע, ושריש דבר נמצא בי, כל עוד שנמצא צי, צנופי, אשר חפיו  
רעתי יאכזבו לנקבו, אך שרש דק וקטן אחד.

מה נרדף לו. צא לו תמורת אותו, כמו שמוצינו: וירדפו אל מדין (שופטים  
י, כ"ה). והוא מענין שאמר לעיל: למה תרדפני כמו אל, וכלתה נכשו שתצוא  
העת שהם צעמום ישאלו כך זה לזה.

וישריש דבר. איזה רשע המציאות. ומפני שאמר לעיל נקפו, ודימה את עצמו  
לעץ, אשר הניכו עליו ומשחזו הגרון לכרתו, איור עתה, שהוא נשתוקק, שיצדק צעיני  
האגסים עד שלא יקצן לגמרי ונגזעו, וישאר לו עוד שרש.

כט גורו לכם מפני חרב  
קייחמה עונות חרב  
למען תרעון שריון קרי:

(כט) גורו לכם מפני חרב. אתם יש לכם לגור, שתצואכם החרב, לעונש על  
כי תרדכוני, ותוניון נכשי, ותדכאוני צוללים.

כי חמה, העלות חיות הצרו צדצרי ענץ, עונות חרב, היא ועונות הנעשות  
בחרב, ודוניה היא לשכיבות דוניה. (כאדם האומר ליווכיחו: עד שאתה איור לי,  
טול קיסם וצין שניך, — טול קירה וצין שניך).

למען תרעון. ואחר שאתם תדעו, שנדונים אני האדם על מעשיהם, ודאי יש לכם לגור שתענשו על חטאות פיהם.

חמה, המוצן — העלות חמה, ע"ד: מענה רך ישיב חמה ודבר עצב יעלה אף (משלי ט"ו, ח). — ונקט חמה ולא אף, מכני שיווי צלות חי"ת לנולת חרב.

עונות חרב. ע"ד: יש בוטה כמדקרות חרב (שם י"ז, י"ח). והעונש הראוי על עון זה הוא החרצ — על פי הכלל המונח צדיקים: מדה כנגד מדה.

שדון. אשר דון. והוא הציוני הסעול והקל, וענינו כמו נדון, — האדם נדון לפי מעשיו.

ויש אם למסורת: שדין כתיב, כלומר, יש דין צעולס! (רש"י).

ענין פסוק זה הוא דומה לאמרו:

הטוב כי יחקר אתכם . . .  
הלא שאתו תבעת אתכם  
ופחדו יפל עליכם (לעיל י"ג, ט — י"ח).

אלף שהוסף כאן לומר, שתשיגם החרצ, כדי לגמור משל הגוף שאתם. כי זה משפט גואל הדם, לנקום צהרצ נקמת דם קרוצו השכח.

ישגו המבארים המכריעים מפסוק זה, שרצה איוב לגלות כאן אמונתו בגמול ועונש, וגם החטיא בזה מטרת הספר. כי לא להורות על מה שהאמין איוב ומה שלא האמין בא הספר, כי אם להראות תוקף איש ירא אלהים ושלם במדת התמימות. וגם לא היה איוב מתוכח עם ריעיו בעניני האמונה, אלא היה טוען שהוא אינו נוטה בדבריו מקו האמת והיושר, וכי כל מה שהוא מדבר הוא מדבר בתוכו, בלי איזה פנייה — לא להתרים על אלוה, ולא להכעיס את ריעיו ולהרעים.

אך מה שהיה נוגע עתה בענין גמול ועונש, לא היה כ"א לצחק בריעיו, אשר כפי דבריהם היו מתנהגים במעשיהם על פי אמונה זו, והיו מפני זה מוכיחים אותו ומרבים בגנותו, על כי נדמה להם שהיא גערה ממנו. ואחר שהיה מצייר להם עניו ומרדו, והיה מראה להם כי עם זה לא סר מתומתו, אבל הוא עומד על משמרתו כעמוד ברזל וכחומת נחשת, וגם נכון לבו ובטוח. כיקרוב מצדיקו, — עברה עליו רוח הטהור, והתלוצץ בחביריו, שמראים את עצמם כמאמינים, אבל לא — כנאמנים, ואמר להם כמלעיג על תכונתם ואמונתם: למה זה תזהירו אותי כ"כ, ותפחידוני תמיד בהעונש, אשר יקרני על כעסי ושיחי, הלא לכם יותר יש לגור ולרעד מהעונש, באשר אתם תדעו ותאמינו, כי יש משפט על כל מעשה. לכם היה א"כ להזהר בדבריהם, ולא לתת חככם לחטא, ולרדוף איש נגוע ונענה ונכאה לבב למות.

וגם רצה לרמוז להם בהזהרה זו – וגם זאת לא בלי התול – שהוא חפץ לפטור אותם, שיניחו לו מעתה, ולא יגזעוהו עוד במעניהם.

**מענה צופר.** – גם תשובה זו, המלאה לה קשות ורכות, חנונים ותוכחות, הזהרות והתולים, לא הספיקה לעורר חמלת הריעים על איוב, ולהשתיק אותם מעליו. לא רוע מעמדו, המתואר בה בכל אפניו ופרטיו, לא חנוניו אליהם, להרפות מאתו כמדרקות בטוייהם, ולא תוכחתו והזהרתו מפני החרב המתוחה עליהם עיבור חטאת פיו, ולא הילעג ששפך עליהם – יכלו לפעול איזה שינוי במחשבתם אודות יראתו ותומתו, כ"כ היתה הדיעה נשרשת בקרבם כי נכונו שפטים לאיש לפי מעלליו. לכן לא נרתעו מפניו, ולא שמו לב לא לגערותיו ולא לחנוניו. וגם האיך יוכלו זאת – להחשות לגדופים כאלה, שעוותהו אלוה והמר לו על חנם, הלא אין חולקים כבוד במקום שיש חלול השם. – לכן התאזר עתה גם השלישי מחבורתם עוד הפעם, לקנאות קנאת האמת, ולהלחם בעדה בכל עוז. גם **צופר** קם נגדו מזוין במשליו על המתקומם נגד אלהיו, וגם הוא ערך עליו מלחמתו ממצב החדש שבחר לו אליפו בשוכו שנית במענהו, והציג גם הוא לעיני איוב ציור מבהיל ומרעיד מהרשע ביום פקודתו.

אכן שונה הוא מאליפו וגם מבלדר הקודמו במין הרשע אשר נשא עליו משלו. הוא הוביל על כמתי המחזה אחר מכת הבוטחים ברוכ חילם. איש עושק דלים, ורוצץ אביונים, ובוצע בצע רע לכיתו, לשום במרום קנו. והראה צופר כציורו כי לא יאריך זה בעשרו. פתאום יתהפך הגלגל, והוא מושלך מרום העלחתו ארצה, ויאבד נצח.

המליץ, אשר נפח רוחו בלב שלשת ריעים האלו, ושם בפייה משליו על רשעים שונים זה מזה בערכם – העלה על רעיונו דברי הנביא:

**אל יתהלל חכם בחכמתו  
ואל יתהלל הגבור בגבורתו  
אל יתהלל עשיר בעשרו (ירמיה ט, כ"ז).**

אלו הם אותם אשר דרכם לסור מאחרי השם, ולפנות אל רהבים ושטי כזב. זה ישום בשר זרועו, זה יבטח בחכמתו, וזה יתנאה בעשרו. אך באחריתם יראה לעין כל, כי קורי עכביש ארגו, ושמו שקר מבטחם. כי גבורת אנוש תנשה, ועצתו תופר, ועשרו – התעיף עיניו בו ואיננו. ומי א"כ יותר מאלה יצלח למופת, כי אחרית רשעים נכרתה. לכן בחר המליץ כאלה שלשה הסוגים, והשכיל מאוד, להעריך לכל אחד ואחד מהריעים חלקו הראוי לו ומסכים לתכונתו.

**אליפו** אשר מצאנוהו איש משכיל ונבון דבר, אשר גדלהו הנסיון לאיש מעורב עם הבריות המתנהג עמהם בנחת, ונותן אמרי שפר – נשא משלו על מין אדם אשר בחלה נפשו בו ביותר: פרא אדם השוכן בערים נכחדות, לירות שם במו אופל לעוברי ארחות.

**בלדר** הכרנוהו איש ישר הולך, הנושא לבבו על שפתיו, ולא יכחיד הגיוניו תחת לשונו, ולא יעטה אותם בשפה רכה, ואך נותן הדברים כפשטם, ולא יכנה ולא ישא פני איש – שם למטרת חציו השנונים הערום והנוכל, הבאים על האנשים הנופלים בעצומיהם בעקמימות ועקיפין.

וצופר אשר שגבה נפשו בעיונים, ויקרה לו תושיה מעל כל הון — המליץ על המתאווים לעושר, ובגודל צמאונם לרוב חיל, לא יחשובו חקי הצדק והיושר, וגזולים ממון הבריות, ועושקים אותם, כדי להרבות הונם, ולמלאות בתייהם זהב וכסף.

מענה צופר נחלק לשלש מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת עד פסוק י"א. — בה צופר מתנצל על שובו עור הפעם במענהו. ואח"כ הוא מדבר מפתאומית ההתהפכות של הצלחת הרשע ע"ד כלל.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק י"ב עד פסוק כ"א. — בה הוא ממשל משלים על התמורות החולפות אשר תעבורנה עליו.

המחלקה השלישית נמשכת מפסוק כ"ב עד סוף הפרשה. — בה הוא נותן עניני ופרטי הפורענות, ומה שתהיה אחריתו המרה.

## פרשה כ

א וַיַּעַן צוֹפֵר הַנֶּעֱמָתִי וַיֹּאמֶר:

### I.

ב לֵכֶן שְׁעִפִּי יִשִּׁיבוֹנִי  
וּבְעֶבֶר חוֹשִׁי כִּי:

ג מוֹסֵר כְּלִמָּתִי אֲשַׁמֶּעַ  
וְרוּחַ מִבִּינָתִי יַעֲנֵנִי:

בהצעת המענה צופר בא בהתנצלותו על שובו שנית. איני עונה למעני, וגם אין שום סבה מצדי לענות על דבריך. הזהרתך, לגור על תוכחותינו אליך מפני החרב, לא תפחידני. שעפי משיבים ומשקיטים אותי על זה. ומצד חושי בי והרגשתי בקרבי, אשמע מוסר כלימתי מפך וארום. אך רוחי מבינתי תציקני לענות, ולהורותך המדה הנהוגה מני עד. הצלחת הרשע מתחלת מקרוב ונמשכת אך רגע. מרום הצלחתו יושלך הרשע, וירד פלאים. רואיו ישגיחו אליו ויתמהו ועשרו יאבד בעגין רע.

(3) לֵכֶן — שְׁעִפִּי יִשִּׁיבוֹנִי. למה שהוא כן — שתצאנו החרצ על דצרינו — סעיפי יסקיטו אותי.

ובעבור חושי בי. צעזור כח המרגיש צקרצי —

(ג) מוסר כלמתי אִשְׁמַע. הייתי שומע מוסרך אשר הוא לכלמתי, ולא עֲבִיתִיךָ דָּרָה.

וְרוּחַ מִבִּינָתִי יִעֲנֵנִי. אֶזַּל רוּחַ מִצִּינָתִי וְעוֹרֵרֵנִי לַעֲנוֹת.

לִבִּי. מלה זו צתחלת הכרשה, לא תורה על המאמר המוסרני מהקודם. אֶזַּל הִיא שָׁמָּה אֵל מִה שֶׁאִמַּר אִיוֹב צִיּוֹן צִיּוֹן תִּשְׁמָעוּ: גִּירוּ לָכֶם מִפְּנֵי חֶרֶב. על זה עֲנֵהוּ זִכָּר — מִה שֶׁנוֹגַע לָהּ, אִין שׁוֹם כֹּחַ בְּלִצְנִי, אִף כִּי אִמַּת הַדָּר שֶׁדוֹן הָאֵדָם עַל מַעֲשָׁיו.

(צִיּוֹן זֶה יֵשׁ לִכְרַשׁ ג' כִּי הַמֵּאֲמָר: לִבִּי כָּל הָרֶג קִין שְׁבַעֲתִים יָקָם) (צִרְאֵשִׁית ד', ט"ו), עַל מִה שֶׁהִיא קִין וּמִכַּחַד שִׁיהֲרָגֶהּ כָּל מוֹלָאוֹ, הַצִּיּוֹן הַשֵּׁם: לִמֵּה שֶׁהוּא כָּן, אִין לֶךְ לִירָא, כִּי כָּל הָרֶג קִין שְׁבַעֲתִים יָקָם. — וְעוֹנֵן זֶה ג' כִּי לִבִּי הִיא צִפְסוֹק צ' שֶׁמִּוֹלָא א' כִּרְשָׁה כ"ח.)

שְׁעִיפִי. הַרְעִיּוֹנִים וְהַהֲרָהוּרִים הַמִּסְתַּעֲפִים וְהַמִּסְתַּצִּים כְּמוֹ סַעֲיִי הַאִילָן, וְעוֹנֵן בְּשַׁעֲפִים מַחְזִיוֹנוֹת לִילָה (לַעִיל ד', י"ג). אֵלוֹ הַרְעִיּוֹנִים וְהַהֲרָהוּרִים יִתְהוּוּ וְיִתְעוֹרְרוּ צִקְרָה הָאֵדָם עַל וּשְׁכָצוֹ צִלִּלוֹת וּמַצַּעֲתִים וּמִכַּחֲדִים אִוְתוֹ, צִיּוֹד, אִם לָצוֹ מוֹקְסוֹ עַל אִיהָ חֲטָא שְׁצִידוֹ. — יִשִּׁיבֹנִי. מַעֲנִין יִשִּׁיב חֲמָה (מַשְׁלִי ט"ו, א'). — כָּאֵלֹ אִמֹּר זִכָּר — וּמִדָּאָה מִדָּר שֶׁאֵלָשׁם צָךְ עַל כִּי אִוְכִיחֶךָ, לֹא תִכְעַס רוּחִי, וְלֹא תִדָּד שְׁנֵתִי מִעֵינִי.

חֲרִישִׁי. כִּינִי לַהֲרָגָהּ הַכִּינִיּוּיִת, נִגְזַר וְהַכְפֵּל הַנִּמְנָא צִקְהֵלֶת: וְכִי יַחֲוֶשׁ חוּץ מִמֶּנִּי (צ', כ"ח).

מוֹסֵר כְּלִמָּתִי. מוֹסֵר שֶׁהוּא לְכִלְמוֹתִי. אִף מוֹסֵר כֹּזֵה אֲשׁוּעָה, וְלֹא אֲשִׁיז וְאֲעֵנָה חוֹרְכֵי דָּרָה, אִנִּי וּן הַעֲלֹצִין וְאִינֵם עוֹלָצִין.

וְרוּחַ מִבִּינָתִי. רוּחַ הָעוֹלָה וְצִינָה שִׁישׁ צִי. וְלֹא אִמֹּר, רוּחַ בִּינָתִי, מִכִּי שֶׁהִיא נִרְאֶה כָּאֵלֹ הִיא וּתִכְאָר שִׁנְחָה עֲלִיו רוּחַ צִינָה, אֶזַּל אִמֹּר מִבִּינָתִי וְאֲשׁוּעָה, וְעוֹנֵט הַצִּינָה שֶׁחֶלֶק לִי אִלֹּה.

יִעֲנֵנִי. מַעֲנִין הַכְפֵּיל, וְעִנֵּנוּ יַעֲוֹרֵרֵנִי וְיִכְרִיחֵנִי לַעֲנוֹת. כִּדְרָךְ שֶׁאִמַּר אֵלִיהוּא: הַצִּיקָתִנִּי רוּחַ בִּטְנִי (לִקְיוֹן ל"ג, י"ח).

לֹא לִכְבֹּד עֲצוּמִי, לַהֲסֵר נִעְלִי חֶרֶפָה וְצוֹ, כִּי אִם לִכְבֹּד הַנּוֹקָם, וְנִוְאֶהֱצֵנִי הָאִמַּת, אֲעֵנָה וְאִוְיֹר:

י הַזֹּאת יִדְעַת מְנִי־עַד  
 מְנִי שֵׁים אָדָם עַל־אָרֶץ:  
 ה בִּי רִנַּנְתָּ רִשְׁעִים מִקְרֹב  
 וּשְׂמַחַת חֲנָף עַד־רִגְעַ:  
 י אִם־יַעֲלֶה לַשָּׁמַיִם שִׁיאוֹ  
 וְרֹאשׁוֹ לַעֲב יִגִּיעַ:  
 י בְּגִלְלוֹ לַנֶּצֶחַ יֹאבֵד  
 רֹאיוֹ וְאִמְרוּ אִיוֹ:

(ד) הזאת ידעת מני עד. הידעת כי זאת, מה שקרה לך, היא המדה הנהוגה מני עד.

מני שים אדם עלי ארץ. מעת שימות אדם עלי ארץ לעזדה ולשמרה.

הזאת ידעת. הידעת זאת. ורמוז צזה על מה שקרה לחיוז, והוא כענין יישמו ישרים על זאת (לעיל י"ז, ה). — ידעת צעזר, כמו ויאמרו אליו הידעת (מ"ז 3, ה), כלומר האם צזה לך הידיעה.

גם נראה שרמוז צמלת זאת על מה שאמר חיוז צהתול: למען תרעון שרון, ואמר לו צוכר על זה: הידעת כי זאת היא ג"כ צאמת נכונה מחז.

מני שים אדם. ע"ד: למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ (דברים ז, ל"ז). ואמר שים ע"ד: וישם שם את האדם (צראשית 3, ה). וצא זה המאמר ליותר ציחור של מני עד. כלומר מעת שהושם האדם על הארץ, הושם גם החק שיהיה האדם נדון לפי מעשיו.

(ה) כי רננת רשעים מקרוב. כי ההצלחה של הרשעים אשר תרנין את לצם, התחלתה היא מוזמן קרוב.

ושמחת חנף עדי רגע. ושמחת חנף צטוצו ורצ חילו אינה נמשכת אך עדי רגע.

הצלחת הרשע תקום רק לזמן מועט, — תחל כתאום ותכלה כתאום.

כי, לנתינת טעם על החלטתו, שהמדת הדין היא מדה המותהלכת על כני כל הדורות.

מקרוב. וזמון צעזר שהוא קרוצ לזמן של עתה כענין ומסתמול, כונו חרשים בקרוב באו (דברים ל"ג, י"ז).

רננת — ושמחת. הראשון צפה, והשני צלל. וסמוך רננת למלת רשעים, ומלת ושמחת למלת חנף, על כי החק של שיווי ההצרות. חלק הרשע הוא ההסך של גורל הצדיק, אשר עליו נאמר: וצדיק ירון ושמח (משלי כ"ט, ו). וכן אמר הנצי"א:

הנה עברי ישמחו ואתם תבשו

הנה עברי ירנו משוב לב ואתם תצעקו מכאב לב

(ישעיה ס"ה, י"ג, י"ד).

רשעים — חנף. הוציא אחד מן הכלל, כדי לשמש צאצא המאמרים אשר יסנו על נושא הענין צלשון יחיד. (עיין לעיל עמוד כ"ד).

מהרוב — ערי רגע. אך וזמון קצר העשירו, ומקודם לא היו נודעים כלל צין האנשים, כי נצזים היו וצשכל יצצו. אך כתאום צאנצעית עשקס הצריות, צצרו להם הון, ונתעשרו, אצל לא יאריכו צעשרם — פתאום רכשו ופתאום גם רשו.

צופר הוסיף על חבריו להפליג בציורו מאבדן הרשע, בציורו הפתאומית של אסיפת נוגה הצלחתו. ויסר הוא מליצתו על המלות כישואה, כסופה בפסוק:

בבוא כישואה פחרכם

ואירכם כסופה יאתה

אליפו המשיל על הפחד, ותארו בכל עניניו עדעת בוא האיר; בלדד התחיל במקום שהפסיק שם אליפו, להשלים הציור, והמשיל על התחלת האיר, ותארו בכל פרטיו עד התום והרשע יכוף ויכלה; וצופר חבר שתי הקצוות יחדיו, ואמר כי ימהרו הפחד והאיר להשיגו, כי כרובה היא הפורענות בעקבת ההצלחה, וקרובה לבוא.

(ו) אם יעלה ליטמים שיאו. אם גצהו, גוצה הצלחתו, יעלה עד רום שמים,

וראשו לעב גיע. וקרנו וכצודו ירומו ומאוד —

(ז) בגללו לנצח יאבד. כאשר יתגלגל ויסוב אך מועט — לנצח יאבד. — עלייתו

היא ירידתו.

ראיו יאברו איו. צחיכן שרואיו יאמרו חיו, כי לא יונצחו בו זמנו.

שיאו. גזהו, משרש כשא, ע"מ שיג (מ"א י"ח, כ"ז), משרש נישג. — כגללו. דימה העושר לגלגל חוזר, וכאשר יתהכך, ירד כתאוס העשיר — ואינו. — ראיו. אשר השגיו צו והתפללו על רוממותו.

מליה זו דומה להמשל על מלך צל: ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה . . . על במתי עב . . . ראיך אליך ישגיו . . . (ישעיה י"ד, י"ג — י"ד).

ח כחלום יעוף ולא ימצאהו  
וידר כחזיון לילה:

ט עין שזפתו ולא תוסיף  
ולא עוד תשורנו מקומו:

י בניו ירצו דלים  
וידיו תשבנה אונו:

יא עצמותיו מלאו עלומו עלומיו קרי  
ועמו על-עפר תשקב:

(ח) כחלום יעוף ולא ימצאהו. נדמה הוא ליודעיו כחלום אשר צהקין אדם משנתו, גז חיש ויעוף, ולא ימצאוהו כי יחששו אחריו.

וידר כחזיון לילה. ויודד למרחוק מאת פני רואיו כחזיון לילה.

המליך לקח המשלים שמש צהם צכתו זה מהמאמר: כחלום חזון לילה המון כל הגוים (ישעיה כ"ט, ז). ותקן מאמר הא' ממלת כחלום, ומאמר הצ' ממלות כחזון לילה, וצנטייתו לשפה רכה, השם מלת כחזון להמלות שלפניה ושל אחריה, והוסיף צה אות יו"ד.

(ט) עין שזפתו — ולא תוסיף. אך לזמן קצר שזפתו עין רואיו, כמתפללת על שיאו, — ולא תוסיף עוד לראותו.

ולא עוד תשורנו מקומו. ולא תשורנו עוד העין צמקומו.

שזפתו. לשון הצטה, כמו ששזפתני השמש (שה"ש א, ו). ואפשר שנקט מלה זו, לרמוז על עין השמש שזפתו צעלות שיאו לשמים, ואמר: פעם אחת צרחה לו השמש — ולא תוסיף.

מקומו. חסר צי"ת השמוש, והענין, במקומו לא תשורנו עוד העין.  
 מליצה זו נוסדה על המקרא: שמש זרחה ונודד ולא נודע מקומו אים  
 (מחיס ג, י"ז).

שמש זרחה — עין שזפתו.  
 ונודד — וידד כחזיון לילה.  
 ולא נודע מקומו — ולא עוד תשורנו מקומו.  
 אים — ראיו יאמרו איו.

(י) בניו ירצו דלים. צניו יתרכסו לנקש רגון דלים.  
 וידיו תשבנה אוננו. וידיו של הרשע תשכנה אוננו אשר גזל לצעליו.  
 ירצו. ונצנין הכצד מנחל"ה, ומענין ובמה יתרצה זה אל ארניו (ש"א כ"ט, ד).  
 ע"ד: ונוע ינועו בניו ושאלו (תהלים ק"ט, י).  
 (יא) עצמותיו מלאו עלומיו. עוד עצמותיו הן מלאות כח ימי נעוריו, כלומר  
 עידו צענס תומו ונתקכו —  
 ועמו על עפר השכב. ועלומיו תשכב עמו על עפר. (תכס צנקס יחידה  
 כעל המוסכ על הקצקן עלומים, כדרך שזנינו: תתחדש כנשר נעורכי —  
 תהלים ק"ג, ה).  
 עלומיו. לשון נעורים, כמו הקצרת ימי עלומיו (תהלים כ"ט, ו"ו).  
 ובכן יאבר עשרו בענין רע.

## II.

יב אִם־תִּמְתִּיק בְּפִי רָעָה  
 יִכְחִידֶנָּה תַּחַת לְשׁוֹנִי:  
 יג יִחְמַל עָלֶיהָ וְלֹא יַעֲזֹבֶנָּה  
 וְיִמְנַעֶנָּה בְּתוֹךְ חֲבוֹ:  
 יד לֶחֱמוֹ בְּמַעֲיוֹ נִהְפֹּךְ  
 כְּרוֹרֶת פִּתְגָּמִים בְּקִרְבּוֹ:  
 טו חֵיל בָּלַע וַיִּקְאֶנּוּ  
 כִּבְטָנוּ יִרְשָׁנוּ אֵל:

אחרי תארו ע"ד כלל קוצר הצלחת הרשע ופתאומית מפלתו, הוא מראה במשל ודמיון כי  
 מעשיו היו בעוכריו. דימה החומס לרעבתן המתאוה בתאוה, וממלא כרשו מעדנים אשר  
 יהפכו בקרבו לראש ולענה.

(יג) אם תמתיק בפיו רעה. אם תערצ לו הרעה, כלומר, כשיהיה ההון אשר גזל נחמד לו. — ע"ד: מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם (משלי ט, י"ז).

יבחירנה תחת לשונו. עד שמרצ מתיקותה יעלים אותה תחת לשונו, כלומר, יסתיר גזילתו ויטמון אותה מעיני האנשים.

(יג) יחמל עליה ולא יעזבנה. כי יחוס עליה שלא תאצד ממונו, ולא יעצזנה מכני זה.

וימנענה בתוך חבו. ויעצרה וינצרה בתוך חבו, כלומר, מאן ימאן להשיצ את הגזילה —

(יד) לחמו במעיו נהפך. אז נהפך צמעיו לחמו שהיה מתוק לו צמיו.

מרורת פתנים בקרבו. ונעשה צקרצו למרורת פתנים.

ענין כתוצ זה דומה למאמר החכם:

ערב לאיש לחם שקר

ואחר ימלא פיהו חצין (משלי כ, י"ז).

(טו) חיל בלע ויקיאנו. ומחמת הארס אשר צקרצו הוא מקיא החיל שבלע.

מבטנו יורישנו אל. האל יורישנו ויגרשנו מצטנו צעל כרחו. מוכרח הוא להשיצ את העושק ואת הגזל, אם ירצה או אם לא ירצה.

כענין זה אמר הנצי"א על צל צצל: והוצאתי את בלעו מפיו (ירמיה כ"א, מ"ד).

אם, לתנאי. ותשוצתו צכתוצ י"ד. — רעה, כולל כל הרעות שעשה כדי להרצות הונו.

זכר כל אלה פעלי המניעה והעכוב — יבחירנה, ולא יעזבנה, וימנענה — להורות על הכלגת התאמונותו, להחזיק צמומונו ולא להחזירו.

מרורת פתנים. ארס של מין נחשים המכוניס פתנים.

חיל. עושר הרצה, כמו חיל בי ינוב אל תשיתו לב (תהלים ס"ז, י"א).

כמו המאכל הבוגד הזה אשר ארס המות בו, ושעמו מתוק הוא, ערב הוא בפיו של האוכל וינעם ללשונו ולחכו, אך בבואו אל קרבו ימאנו בו מעיו ויפליטוהו ויקאווהו, כן תבואות בלא משפט, מתוקות ועריבות הן בתחלתן, אבל אחריתן מרה כלענה, ותמותת כמרורת פתנים.

מליצות אלו דומות הן בכל פרטיהן לנבואות שנתנבאו אל בבל אל ארץ כשדים, כי כתארי ומקרי בבל, כן תארי ומקרי הרשע של צופר. גם בבל עלתה פתאום לרום ההצלחה, וגדולתה היתה מקרוב, וכן גם מפלתה באה פתאום.

ישעיה אמר על ראשית ממלכה זו:

הן ארץ כשדים זה העם לא היה (כ"ג, י"ג). ועל זה אמר חבקוק:

כי הנני מקים את הכשדים הגוי המר והנמהר (א, ו).

זה העם לא היה אני מקים לפתע משפל מצבו, למשול על גוים, לרשת משכנות לא לו, ולאסוף כחול שבי.

ועל מפלתה באחריתה נשא ישעיה המשל:

איך נפלת משמים הילל בן שחר  
נגדעת לארץ חולש על גוים (י"ד, י"ב).

ובנבואת ירמיה נאמר:

כי תעלה בכל השמים  
וכי תבצר מרום עזה  
מאתי יבאו שדרים לה (נ"א, ג).

וכן נאמר:

בת בבל כגרן עת הדריכה  
עוד מעט ובאה עת הקציר לה  
אכלני הממני נבוכדנצר מלך בבל  
הציגני כלי ריק בלעני כתנין  
מלא כרשו מעדני הדיחני (שם ל"ג – ל"ד).

ואמר הנביא אח"כ:

ופקדתי על בל בבבל  
והוצאתי את בלעז מפיו (שם מ"ד).

ובנבואת חבקוק על הכשדים נאמר:

ואף כי היין בוגד גבר יהיר ולא ינוה  
אשר הרחיב כשאול נפשו והוא כמות ולא ישבע  
ויאסף אליו כל הגוים ויקבץ אליו כל העמים  
הלא אלה כלם עליו מישל ישאו ומליצה חרות לו ויאמר  
הוי המרבה לא לו  
ומכביד עליו עבטיט (ב, ה – ו).

טו ראש־פִּתְנִים יִינֵק  
תִּהְרָגְהוּ לִשְׁוֹן אַפְעָה:

יז אֶל־יֵרָא בַּפִּלְגּוֹת  
נִהְרִי נַחֲלֵי דְבִשׁ וְחִמָּאָה:

יח מִשִּׁיב יִגַּע וְלֹא יִבְלַע  
בְּחִיל תִּמּוֹרְתּוֹ וְלֹא יַעֲלֶם:

(טו) ראש פתנים יינק. הנזהל להון ועושה עושר צלל משפט הוא כאלו יינק ראש פתנים, ומי שיינק ראש פתנים, תהרגהו לשון אפעא.

צעודו יונק ראש הפתן, תהרגהו לשונו, פתן ואפעא אחד הם (רש"י).

הכתוב הזה הוא נקשר עם הכתוב שלפניו ע"ד נתינת טעם. למה חיל צלע ויקיאלו — מפני שזה הוא המק: ראש פתנים יינק תהרגהו לשון אפעא.

ראש פתנים. ארס של פתנים. ע"ד: וראש פתנים אכזר (דברים ל"ג, ל"ג), והוא שם הכפל של חמת תנינים.

(יז) אל ירא וכו'. עומד ונוזהר, — אל יתן איש עיניו צרצוי השפע של עושי עולה, כי כוזב ומדומה הוא. יערצ לו מתחלה, אזל צאחריתו נגלה, כי אך ראש פתנים יינק, ושומר הוא לרעתו.

אל ירא. אל יתן עיניו ויתאזה. — בפלגות. נאות השדה אשר יעצורו צהן פלגי וינלי מים, כמו בפלגות ראובן גדולים חקקי לב (שופטים ה, ט"ז).

נהרי נחלי רביש וחמאה. אין כאן סמוך על סמוך, אלא סרום המלות. כי נהרי יסמוך על דש, ונחלי על חמאה, כלומר נהרי רביש ונחלי חמאה. והם למשל על רצוי השפע.

הכתוב הזה נקשר עם הכתוב שלפניו נתקנו על כי המליצה:

אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו  
יתהלך במישרים  
אחריתו כנחש ישך וכצפעוני יפרש

(משלי כ"ג, ל"א — ל"ג).

החליק הרצה משלוי לחזוק הרעיון — שהרע הנוח לאדם זראשיתו יכסידהו זאחריתו, ולקחם מכל מוקים צתנ"ך שמואלס שס.

(יה) משיב יגע וכו. סרס הכתיב ודרשהו:

משיב יגע כחיל תמורתו  
ולא יבלע ולא יעלם

והענין: יגע של הרשע משיב לו תמורתו כחיל לרצו, אך הוא לא יבלע ולא יעלם, כלומר לא יהנה ממונה, ולא יתענג זה.

משיב. מענין התאמין בו כי ישיב זרעך (לקמן ל"ט, י"ז). — יגע. קנין ורכוש, כמו ותעזוב אליו יגיעך (שס). — כחיל. כשיעור הכח והעצודה. — יעלם. כמו יעלז.

יט כִּי־רִצִּין עֹזֵב דָּלִים  
בֵּית גֹּזֵל וְלֹא יִבְנֶהוּ:

כ כִּי וְלֹא־יִדְרַע שְׁלֹו בְּבִטְנֹו  
בְּחִמּוֹדוֹ לֹא יִמְלֹט:

כא אֵין־שָׁרִיד לְאִכְלוֹ  
עַל־כֵּן לֹא־יִחִיל טוֹבוֹ:

(יט) כי רצין עזב דלים. כי רצן הרשע אותם אשר עזבם דלים.

בית גזל ולא יבנהו. גזל צית איש, והוא צעזעמו, אם הצית צריך לתקון, לא יבנהו אצל כוסה הוא את הנגזל אשר עזבו צחוכר כל, להכין לו הצית ולתקנו.

כי, נקשר עם על בן צוהמור צ' של כסוק כ"ה, מולשון דהא, וצא לנתינת טעם על הוזהמור: לא יחיל טובו. מוכני שהרשע עושה כל אלה הנועשים הנוונים צהוזהמורים הצחים — על כן לא יחיל טובו.

רצין. ענינו לכבד את ווי תחת ידו ולהעצידו עצודת עצד, כמו שמוכח מוזה שחמור: ושלח רצוצים חפשים (ישעיה נ"ה, ו). וזה ענינו צכל מוקוס שהוא צא לככל של עשק, כמו העשקות דלים הרצצות אביונים (עיווס ד, ח). סנוך עשקות לדלים, ורצצות לציונים, כי הציון אין לו מזהוזה ואין לעשוק מוזהוזה, אצל הן מושעצדין טכו.

המאמר הצ' של הכתוב זה הוא להרחצת ציאור של מאמר הא'. ליותר ציאור של עזב דלים אחר בית גזל, וליותר ציאורו של רציץ אחר ולא יבנהו.

ודומה כתוב זה צעינו לענין המקרא :

וחמדו שרות וגזלו ובתים ונשאו  
ועשקו גבר וביתו ואיש ונחלתו (מייכה 3, 3).

וכענין זה אחר ג"כ אליפז צמעהו הראשון :

אשר קצירו רעב יאכל ואל מצנים יקחהו (לעיל ה, ה).

(כ) כי לא ידע שלו בבטנו. ומה שמוציאו לזה לעשוק גזר וציתו, זהו מפני שאינו מסתפק צוה שיש לו, וצטנו תמיד תחסר.

בחמדו לא ימלט. איש לא ימלט את עצמו צמודו שגזל מומנו הרשע הזה. לא די לו צמומו של הנגזל, אלא מצקש הוא גם את גופו.

(כא) אין שריר לאכלו. הוא אוכל ומלקך את כל אשר סביבותיו, ולא ישאיר שריד. —

על כן לא יחיל טובו. על כן לא ינוצ חיל צטוצו, ולא יתקיים צידו.

כי לא ידע. לנתינת טעם למה שקדם. — שלו בבטנו. ע"ד: ובטן רשעים תחסר (משלי י"ג, כ"ה).

בחמדו. תואר לקנייני האדם אשר הם יקרים ונחמדים לו. ואם יתן העשוק חמדו לכופר נפשו, לא ימלט את עצמו. ע"ד: וחמודיהם בל יועילו (ישעיה מ"ד, ט). — לא ימלט. הפעול — את עצמו, או כפשו, מוצן צכס הפעל, כמו שמוצינו: וקל ברגליו לא ימלט, ומאמר אח"ז: ורכב הסוס לא ימלט נפשו (עמוס 3, ט"ו). וכן וברב חילו לא ימלט (תהלים ל"ג, י"ח).

אין שריר. המלך שמש צהמאמר: ולא ימלט להם פליט (עמוס ט, א). והתקין מומנו המאמר הצ' של הכתוב הקודם, ומאמר א' של כתוב זה. — לאכלו. צכמה מקומות צתכ"ך מצינו ענין האכילה למשל על העושק והמרצה.

לא יחיל. מענין יחילו דרכיו בכל עת (תהלים י, ה).

ראשי המאמרים של ג' כתובים אלו הם המאמר הא' של כתוב י"ט, והמאמר ה' של כתוב כ"א, והמאמרים זינתיים צאים ליותר זימור של המאמר המתחיל, וכל מאמר מאוחר הוא ליותר זימור של מאמר הקודמו, והוא סדורם לפי הענין:

כי רצין עזב דלים —  
 (בית גזל ולא יבנהו)  
 כי לא ידע שלו בבטנו  
 בחמודו לא ימלט  
 אין שריד לאכלו  
 על כן לא יחיל טובו:

## II.

כג במלאות יתיר ו' ספקו יצר לו  
 כל יד עמל תבאנו:  
 כג יהי ו' למלא בטנו  
 ישלחבו חרון אפו  
 וימטר עלימו בלחוקו:

כהשינו הכלית העושר, ואוצרו ימלא מבצע רע אשר בצע לביתו, יתהפך גלגל הצלחתו. לבו יחיל בקרבו, כי יתאספו עליו עשוקיו לקחת העושר מידו, ויהיה למשכותו למו. ועת יחשוב כי עתה יתענג על הונו אשר צבר, וישבע משובו, ילחמו מן השמים עליו, עד שיהיה לחוץ מצריו כביביו. ואוצרותיו אוצרות חשך תתגלינה, ונחפשו ונבעו מצפוניו, והאש הבוררת בלב משנאיו תאכלם, עד בלתי השאיר לו שריד.

(כג) במלאות שפקו יצר לו. צהתמולאות תאות לצו די, אז יצר לו (רש"י) —

כל יד עמל תבואנו. כי יד כל עמל וזר נפש תצוץ לכנוע צו ולנקוס מויני.

שפקו. די זרכו, כיוו אם ייטפק עפר שמרן (ו"א כ, י). — יצר לו. יתחיל להטות ויזר ודחף, כיוו ויירא יעקב כיאר ויצר לו (זראשית ל"ז, ה). — עמל, מענין למה יתן לעמל אור (לעיל ג, כ).

ענין הכתוב הזה דומה למה שנאמר על צל:

הלא פתע יקומו נשכיך ויקצו מזעזעך  
והיית למשסות למו (חזקוק ז, ז).

וכענין זה אומר ג"כ אליפז:

קול פחדים באזניו  
בשלוש שוורד יבואנו (לעיל ט"ו, כ"א).

אך שזכר חזר שני הראשים יחד וסמך האיד אל הפסד, כמו שנראה צכתוב הצא.  
(כג) יהי למלא בטנו. כשתצוא העת אשר יאמר אל לבו — אתענג עתה על  
עמלי, ואמלא צמני כי יש לי רצ —

ישלח בו חרון אפו. אז ישלח צו האל חרון אפו ויכחידהו.

ע"ד שנאמר: הבישר עורנו בין שניהם טרם יכרת ואף ה' חרה בעם  
(צמדצר י"א, ל"ג).

וימטר עלימו ויומטר על קניינו — אונותיו הטמונות לגלותן להעשוקים המחפשים  
אחריהם, ותצואות שדותיו לשטוף ולהגיר אותן.

בלחומו, צהלחמו אתו, כמו שהוא הולך ומצא.

ישלח, המשלח הוא האל ית', ואם לא נזכר, כי ידוע הוא, וישנן אל המאמר:  
מבטנו יורישנו אל (רש"י).

וימטר. הפעול צא צמאמר צ' של פסוק כ"ח: נגרות, והשמיטו כאן והרחיקו  
כ"כ, כדי לתת ריוח צינתיים להרחצת ציאור הענין של בלחומו.

עלימו, על כל מה שיש לו. ומוי שלא תנוח דעתו צפירוש זה, ויפרשו על גופו  
אז נאמר שתכס עלימו על היחיד ומכני לחומו ע"ד לשון נופל על לשון, ומכני שיווי  
צאות המי"ס לשאר מלות הדלת.

בלחומו, צהלחמו אתו (רד"ק). ונותן ענין מלחמה זו צכתוצים הצאים. — מלה  
זו נדרשת על פי המדה מסידור שנחלק (מדה י"א מל"צ מדות של ר' אליעזר צנו  
של ר' יוסי הגלילי) להמקראים שלאחריה: בלחומו — יברח מנשק ברזל וכו'.  
זכר דצר כאן על ג' ענינים — א' אצדן גופו של הרשע, ועל זה אומר: ישלח בו  
חרון אפו; צ' שידות אונותיו, וג' השחתת יצול ציתו, וצ' ענינים אלו נכללו צמלת  
עלימו. וצכתוצים הצאים הוא מצארים לפרטיהם.

כד יִבְרַח מִנִּשְׁק בְּרֹזֶל  
תַּחלֶּפְהוּ קִשְׁת נַחוּשָׁה:

כה שְׁלַף וַיֵּצֵא מִגֹּה  
וּבָרַק מִמֶּרְתּוֹ  
יִהְיֶה לָּךְ עָלְיוֹ אֲמִים:

כו כָּל־חֲשֵׁךְ טָמֹן לְצַפֹּנָיו  
תֵּאֱכָלְהוּ אִישׁ לֹא־נֶפֶחַ  
יָרֶע שָׂרִיד בְּאַהֲלוֹ:

א אברן גופו במלחמת עשוקיו עליו.

(כד) יברח מנישק ברזל. כאשר יצרח זהלחמו מנשק של ברזל ויכנה עורף אל הרודכו נחרצ —

תחלפהו קשת נחושה. תחלף על כניו ותקדמוהו קשת של נחושת.  
כענין שנאמר: כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדב (עמוס ה, י"ט).  
מנישק ברזל. כלי זין של ברזל, חרצ לו חנית, כונו והשיקו בנשק ומגן (יהזקאל ל"ט, ט).

קשת נחושה. לוקח מהמקרא: ונחתה קשת נחושה זרועתי (תהלים י"ח, ל"ה).

תחלפהו. תקדמוהו ותעוכף על כניו, מענין ורוח על פני יחלף (לעיל ד, ט"ו). ואין לוור שהיא מענין וחלפה רקתו (שופטים ה, כ"ו), כלומר שיחלפו החצים שתזרוק הקשת את גופו לעצור מעצר אל עצר (רש"י), כי על ענין זה נא הכתוב שלאחריו, היולידנו כי הקשת וגם החרצ תשיגינה אותו.

ברזל — נחושה. שם היולץ הכלי זין של ברזל ונאחריו של הנרדף, והנחושה יוול כניו, ע"ד הכתוב: וגיד ברזל ערפך ומצחך נחושה (ישעיה נ"ח, ד). וזכר כיון צום להשיג על מה שאמר איוב: ואחז בערפי ויפצפצני ויקימני לו לכטרה (לעיל י"ו, י"ג),

(כה) שלף. עד שחם ישלף השולף — יהיה נוי שיהיה — ויצא הנשק מגוה, מעייתו ומוגבו של הנרדף, וברק, והאז יצא מבררתו. מורה שני. יהלך עליו אמים,

כי רודפיו המאיימים ומפחידים אותו יהלכו סביביו, ועוטרים אותו מכל עזריו, ולא יתנו לו מקום לזרוח.

הענין — גם הנשק מאחור ישיגהו וגם הקן מפנים. ויפלסוהו הקן וישפוך לארץ מוררתו.

**שלף ויצא.** נוסד על המקרא: **כי לא שלף החרב מבטנו ויצא הפרשדונה** (שופטים ג, כ"ז).

**מגוה.** מן הגויה, והחסיר היו"ד, כדי לכלול זו ענין גו, ולומר שיגא מגזו, כי שולפים הכלי זיין כדרך שנתקע זו.

**וברק.** זה הקן, ע"ד: **ויצא כברק חצו** (זכריה ט, י"ד). והוא מדרך המליצה לכנות המושג צס דצר שהוא כדמה לו צמסל.

**ממררתו.** מן המרה שלו. והענין וצרק יגא ממררתו. מול מה שאמר חיוז: **ישפך לארץ מררתי** (לעיל י"ו, י"ג).

**יהלך עליו אמים.** לחמויו אשר יפגעו זו הולכים סביביו. מול יסבו עלי רביו (סס). ותפס הפעל יהלך ציחיד, כמנהג הלשון שהפעל אשר יקדם לנושאו לא ישמור המספר, כמו שמונינו: **מצפון יבוא לה השורדים** (ירמיה כ"א, מ"ק).

ב' שרירות אוצרותיו.

(כו) **כל חישך טמון לצפוניו.** כל אור חשך אשר הוא טמון ושמור לצניו אחריו —

**תאכלהו אש לא נפח.** תשחיתהו האש היוקדת צאכס עזים וצלי מפוס. (אש החמה אשר תגא מעשוקיו, כי תתגלה להם האור הטמון, ויקחוהו להם או ישחיתוהו).

**ירע שריד באהלו.** עד שירע וירונן האש כל אשר צאהלו, ולא ישאיר זו שריד. — **אש משמש לשון זכר ולשון נקבה.**

**כל חישך.** המוצן כל אור חשך, ע"ד: **ונתתי לך אוצרות חשך ומטמני מסתרים** (ישעיה מ"ה, ג). כי דרך האוצרות להטמן צמקום חשך.

**טמון תואר למלת אור המוצנת.** — **לצפוניו.** לאותם שצפון להם חילו, והם צניו, כמו ויתיעצו על צפוניך (תהלים פ"ג, ד).

**טמון לצפוניו.** ע"ד לשון נופל על לשון צענין, צדוגמת המאמר: **ושפני טמוני חול** (דברים ל"ג, י"ט).

תאכלהו. מהקל, וננקד האל"ף, להרגישו ולהשוות המלה צהצרת זאת האות למלת איש. או מהכיעל, והת"ג ת' הדגש מכני שחציצות להמליץ המלות הרכות.

איש לא נפח. לא איש מזרף אשר יונת להנתיך, ע"ד שנאמר: לפחת עליו איש להנהיך (יחזקאל כ"ג, כ) ונשאיר נטילי כסף והעז — אלא איש אשר ירע שריד צאכלו, ולא ישאיר כלום. (וענין איש זה נלמד מהכתובים שנוסדה מליצה זו עליהם).

מליצה זו נוסדה על כתובים אלו:

איך נחפשו עשו נבעו מצפניו (עוזדיה כסוק ו).  
והיה בית יעקב איש ובית יוסף להבה  
ובית עשו לקש ודלקו בהם ואכלום  
ולא יהיה שריד לבית עשו (שם י"ח).

כו יִגְלוּ שָׁמַיִם עֲוֹנוֹ  
וְאָרֶץ כְּתֻמָּה לוֹ:

כח יִגַּל יְבוּל בֵּיתוֹ  
נִגְרוֹת בְּיוֹם אָפוֹ:

ג' השחתת תבואות שדותיו.

(כו) יגלו שמים עונו. מן השמים יוצאו לאור מעשיו צמחשך, ויכרסונו לעין כל.

וארץ כתקומכה לו. הארץ תזעק עליו ותענה זו.  
ע"ד: פקד עונך בת אדום גלה על חטאתיך (איכה ד, כ"ג).  
מול מים שאזור חיוצ:

ארץ אל תכסי דמי . . .  
גם עתה הנה בשמים ערי (לעיל י"ז, י"ח — י"ט).

(כח) יגל יבול ביתו. וצכן יגלה מונו הון ציתו וקנינו —

נגרות ביום אפו. כי ימטר עליו האל גשם שוטף, כונים הנגרים צמורה, ציוס אשר ישלה זו חרון אפו.

## איוב – המערכה השניה ב

יגל, עתיד הקל מנחל"ה, וטעמו – יסור ויעתק, כמו גלה כבוד (ש"א ד, כ"ז).  
יגלו – יגל. ע"ד לשון נוסל על לשון.

נגרות. ענינו שוטפות, כמו כמים מגרים במורד (מזכא א, ד).

כט      זֶה חֵלֶק אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים  
וְנַחֲלַת אִמְרוֹ מָאֵל:

(כט) זה חלק אדם רשע מאלהים. זה חלק אדם אשר הוא רשע לפני אלהים.

ונחלת אמרו מאל. ונחלת אדם אשר לא לו האמור ונגזר עליו ומאל.

רשע מאלהים. ונענין ולא רשעתי מאלהי (תהלים י"ח, כ"ז).

ונחלת. אדם במאמר הא' נמשך גם לכאן.

אם נחזור על המשלים והדמיונים אשר שמשו בהם חבירי איוב בציוריהם מעניני ומקרי הרשע – נמצא כי הרריגו במליצותיהם זה על זה, וכי מליצת המאחר תעלה במעלה, הן בשלימות הענין הן ביופי הציורים, על הקורמו. בלדד בערכו אל אליפו הוא בערך היתרון. וצופר הוא בערכו לשניהם בערך ההפלה. כי בכלל דבריו דבריהם.

אם ראשית כוונתם היתה, לאלף לאיוב דעת מה שהוא על הרוב למוקש לאדם, ומכשילו ומביאו לידי אלה המעשים המגונים המפסידים ומשחיתים אותו בהחלט, מבלי את גופו, ומבלי את נפשו כלה ונחרצה, והמשיל לזה האחר על הגבורה, והשני על החכמה בדרך עקש – אז גבר עליהם צופר בתפסו בענין, אשר עליו יכוננו הגבור בגבורתו והחכם בחכמתו בהשתמשם בהן שלא כהוגן. כי הגבורה והחכמה הן בידי כל שוכחי אל רק האמצעיים להשגת העושר.

ואם זאת היתה המטרה אשר שמו להם, לצייר ציור דומה בכל עניניו ופרטיו לעניני ומקרי איוב – מי לא ירגיש כמעט בכל מלה ומלה במענה צופר, כי ציורו הוא היותר קרוב ודומה לו. ואלו היה איוב החוטא אשר חשבוהו רעיו, אז לא היה יכול להמלט מראות את עצמו בתבנית הרשע אשר הציג צופר לעיניו – הוא העשיר מלפנים וגדול מכל בני קדם אשר הורד פלאים לפתע מרום הצלחתו.

גם עולה הוא על רעיו בסגנון לשונו. בהשתדלותו לצייר פתאומית מפלת הרשע אף במלותיו, הוא עוצר ומקצר בהן בכל מה דאפשר. לא לבר שאין גם מלה אחת בפרשה זו באותיות נוספות, אבל גם שמש במלות היותר קצרות, והשמיט האותיות השמוש ומלות היחס אשר תושלמנה בנקל ברעיון הקורא. גם החסיר תיבות שלימות הנדרשות לענין, או מפני

שכבר זכרן ותוכלנה להמשך ממקומן להמקום שהן נתבעות שם, או מפני שענינן יתפוש ממקום אחר בכתבי הקדש.

ובכן נמצא בפרשה זו, תוארים בלי המתוארים, סומכים בלי הנסמכים, ופועלים בלי הפעולים. וגם נפגוש במאמרים אשר עלינו לחזור על נושאייהם לאיזה כתוב מלמעלה, ולמשוך להם הנשואים ממקראים שלמטה.

והמענה כולו נאמר ונסדר באופן, כאלו התרוצצו הרעיונים בקרב האומרו, ואיש את אחיו דחקו, לצאת ממסגרותיהם החוצה, עד אשר יצאו על שפתיו רחופים ומבוהלים.

גם ציורו הוא אמת על פני כולו. אין בו קו ונקודה אשר לא לוקחו מתהלוכות החיים. כאשר תאר חלק הרשע מאל כן הוא. כי כן ארחות כל בוצע בצע רע לביתו. כל היום יתאוה תאוה, ועינו לא תשבע עושר, ויכסוף לטרופ ככפיר במסתרים—ולא ידע כי בנפשו הוא. כל ימי הנבהל להון מכאובים, ועמל וכעס ענינו. בדמי ימיו, בעוד מוח עצמותיו ישוקה, יעמול ויאסוף יכנוס ויצבור כחול כסף; ובגודל צמאנו להעשיר, אף לא יחשוב צדק ומשפט, ויחמוד ויגזול ויעשוק. —אכן כבוא היום אשר חכהו, וחרריו מלאו הון, ותבואות רב לו, והוא אומר בלבבו: אחרוך עתה צדי, ואמלא בטני שובע—לא ישלטנו האלהים בעמלו, ויהיה כאשר יחלוס הרעב והנה אוכל והקיץ—וריקה נפשו. כי לבו יהגה אימה, שהעשוקים אשר עזבם דלים ורצוצים, ינקמו נקמתם מאתו. ומגורתו גם תבואנו. כי רבים הם המקרים, אשר יתפרסמו כהם חטאיו, ויכירו בו האנשים, ויכוזוהו בלבם וישטמוהו על מעשיו הרעים—וכבדו יגלה. וגם תועק אבן מקיר ביתו אשר בנה בעוֹלָה, ותענה על גזילותיו אשר נאצרו באוצרותיו, ויחשפו מצפוניו, ומטמוני מסתרי יגלו—ויקבצו עליו עשוקיו, להשיב גמולו בראשו, ויעשו לו כאשר עשה להם.

ככל זאת לא עלתה ביד צופר לאיים את איוב בדמיונו. לב איוב נשאר בכל אלה חזק כחלמיש, כי מצא אומץ בדיעתו כי נאמנה רוחו עם אל, וכי מעשיו לא יכניסוהו תחת סוגי אלה הרשעים אשר נשאו עליהם ריעיו משליהם.

**תשובת איוב.**—אחרי אשר התחזק איוב במעוז בטחונו כי יבקש אלהים את הנרדף ומשפטו איר יוציא—נתקררה קצת דעתו, ולא התמרמר עוד. גם לא נסה עוד כפעם בפעם להוכיח את ריעיו מישרו. כי למה זה הבל ייגע, הלא ראה למדי כי כל השתדלותו והתאמצותו לנקות את עצמו בעיניהם, ולהטות לבבם אליו, היו ללא הועיל. הן ערלו אזנם מבחון יושר אמריו, ואך בוז לשכל מליו.

אבל תפס עתה גם הוא בהענין אשר העמידו עליו ריעיו דבריהם במערכה הנוכחית—ענין טוב ורע בעולם בכלל—והראה להם כי שנב ענין זה מדעת האדם, עמוק עמוק הוא מי ימצאנו, ואין בדינו לא משלות הרשעים ולא מיסורי הצדיקים, כי אלוה רמים ישפוט.

עד כה מניע איוב בביוון לתת דעתו כמה שילאה שכל האדם למצוא פשר לו. האין יִהְיֶה השכל החלוש לעלות מרומי החקירה, ולחרוץ משפטו על החוקים אשר על פיהם יעריך הבורא

המקרים לבני האדם, במקום שהנסיון יעזבם, ולא לבד לא ינחם, אבל גם יבלבלם. הלא אין לדין אלא מה שעניו רואות, ועינינו תחזינה כי אין סדרים לתמורות בתבל, והמקרים לא יבחינו בין טוב לרע, והיה כצדיק כרשע.

אולם ריעיו בהסכמתם בציוריהם מאחרית הרעה של הפוחזים ופחותי המדות לחצוהו לתת אומר לספיקותיו ותמיהותיו בענין הנבון הזה. הם תמכו יתירותיהם ויסודי אמונתם בגמול ועונש על איזה מעשים אחרים אשר נאדעו, או בימיהם או בזמנים שקדמו להם. גם הם לא נטו בכיוון מדרכי האמת, ולא בדאו ציוריהם ומשליהם מלבם, אבל רמזו בהם על איזה אנשים מיוחדים אשר חיו בימיהם או לפנים, והיו נודעים למרחוק על מה שקרה להם — גודל הצלחתם עשרם וכבודם מקודם, ומפלתם הנפלאה בסוף, עד שהיו בסבה זו למופת לרבים. — אלה בעלי בשר ואנשי זרוע אשר עם עזו גבורתם פחדו ורהו תמיד שיתנפלו עליהם עשוקיהם, והיו בסבת הפחד הזה מנוטלים ומנושאים כל העת ממקום למקום, עד אשר נדרו מפני החרב ממקומות היישוב, והלכו לשכון ערים נכחדות, ונשארו ונדמו שם בחשך — היו למופת כי לא בכח יגבר איש. — אלה אשר העזו בחכמתם, ואמרו ערמתנו אתנו, מי אדון לנו, והציבו משחית אנשים ילכודו, ולבסוף נוקשו הם בעצמם בעצתם, ונלכדה רגלם ברשת זו טמנו — היו למופת לכל מכיריהם, ולכל אשר שמעו מגדולתם בתחלה ומפלתם בסוף, כי ילכדו חכמים בערמם ויפלו ממועצותיהם. — ואלה אשר בעושק וגזל צברו הון וגדלו והעשירו, ואבר אחר כך עשרם בענין רע, וירדו פלאים לפתע — היו למופת לאנשי דורם כי עושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבונו. מעשים כאלה נאדעו הרבה פעמים בקורות העמים, ודנו מהם ריעי איוב על הכלל, ובנו בנין אב למקרי כל חוטא, וגזרו אומר כי ישלם השם לאיש אל חיקו כפי פעלו. הצדיק ישבע פרי מעלליו, והחוטא יתסר, ואם יציץ ויפרח לפעמים הרשע, הוא רק להשמדו ערי עד. ומאחר שקרה גם לאיוב כמקרה הרשעים האלו, החליטוהו גם אותו לחוטא וחומס נפשו.

וכראות איוב כי כולמו יחדיו שגו ופקו פליליה, לא יכול עוד להתאפק לתפוס בענינים, ולגלות התמיהות אשר עברו מצפוני לבבו על רוע הסדר בעולם. אין אני בשיחי האחד בבני האדם. כל לב ישתומם ויתמה על החפץ הנראה בתבל. דרך רשעים צלחה, ושוכחי אל ישגו חיל; ויש צדיקים וזכי לבב והם נגועים כל היום, ונפשם חסירה מכל טובה. — ואחרי דברו ברחבה על המעשים בכל יום המביאים את החוקר להכחיש בגמול ועונש, חזר איוב על כל הצדדים, להשיב להם על כל מה שיעלה על הדעת שיוכלו הם לטעון נגדו. אם תאמרו, כדי לחזק הבנין הרעוע אשר הצבתם על אדני איזה פרטים אשר בידכם, כי לאיזה זמן מאוחר ישיג אלה הפחותים העונש הראוי להם — אשאלכם: כמה נר רשעים ידעך, מתי יהיה הזמן הזה, וכמה יהיו במספר. אם תאמרו כי יפקדו בניהם אחריהם על עון אבותם — מה יחושו הם לזאת, אם אך הם בעצמם בעודם בחיים ישליו ויתענגו על כל טוב. ואם תשאלוני: מה איפו המדה אשר ינהיג בה הבורא לכל הברואים — אענכם: מי ילמד לאל דעת, והוא רמים ישפוט, ולא נשיג ונבין דרכיו בקוצר שכלנו, הלא תראו מעשים בכל יום כי המקרים אינם נערכים לפי המעשים. ואם תאמרו האין נדע ערך האנוש הנדיב הוא או נבל, ואין לנו לדון על ערכו ותכונתו כ"א ממקרי — הלא נודעים מעשי האנוש ומדותיו לכל עוברי אורח. ואם תאמרו כי עת תבוא פקודתם תהיה מבוכתם, כי אז יכלו ויאבדו ויתמו ויסופו מן הארץ — מה עונש יש בזה, הלא זה כל אדם, סופו לקבר יוכל כצדיק כרשע, כמות זה כן מות זה, יחד על עפר ישכבו. ובכן בטלים הם כל דבריהם, אין בהם נוחם ואין בהם ממש.

תשובת איוב נחלקת לשתי מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת עד פסוק ט"ז. אחרי ההצעה אשר בה הוא מעורר כוונת ריעיו על הענין שהוא הולך לדבר עליו, הוא שואל ומתמיה על סבת הצלחת הרשעים אשר יחילו דרכיהם בכל עת.

המחלקה השניה נמשכת מפסוק י"ז עד סוף הפרשה. בה הוא חוזר על כל תשובות הטוען וסותרן. ותחלק מחלקה זו לחמש מחלקות קטנות, ואלו הן התחלותיהן:

- א כמה נר רשעים ידעך
- ב אלוה יצפון לבניו אונו
- ג הלא ילמד דעת
- ד הן ידעתי מחשבותיכם
- ה כי ליום איד יחשך רע

ובסיום תשובתו אמר כי תנחומותיהם הבל, ולא נשאר מהן מה שתהיה בו שום ממשות, חוץ מהבגידה שהם כוגדים בו.

## פרשה כא

א וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

### I.

- ב שָׁמָעוּ שְׁמוֹעַ מַלְאֲכֵי
- וַתְּהִי־זֹאת תַּנְחוּמֵי־יָכָם:
- ג שָׂאוּנִי וְאַנְכִי אֲדַבֵּר
- וְאַחֲרֵי דִבְרֵי תִלְעִיג:

איוב קורא לריעיו שיקשיבו היטב לדברו, ותחשב לו זאת כאלו נחמו אותו. — האם אני האחר למין האנושי בשיחי. כי אזכור כמה הם השופכים שיחם לפני השם, אשתומם ואבהל. — מדוע רשעים יחיו ויזקינו וישגו חיל. זרעם כשתילי זתים סביב לשולחנם, ואף יראו בנים לבניהם. אין פחד כמגוריהם, וגם אין להם שום סבה לפחוד פחד, כי שבט אלוהלא יבוא עליהם, ובעמל אנוש אינימו. מקניהם מאלפים, ולא יִשְׁבְּלוּ. ישימו כצאן משפחות, וילריהם ירקדו כאלים. ישאו קול זמרה בתוף וכנור, ויבלו ימיהם בטוב, ובכוא קצם, ידרו שאולה כרנע, מבלי אשר הוכחו כמכאובים, וינוחו בשלום על משכבותם. — אף כי קרבת אלהים לא יחפוצו וימאנו דעת דרכיו. כי יאמרו מה שדי כי נעבדנו, ומה בצע כי נערוך אליו תחנונים. — הן אלו יהיה כדבריכם שלא יתקיים טובם בידם, אז לא אבין לעצתם, לסור מאחרי השם, עם ראותם כי ישיגם על זה העונש באחריתם.

(ג) **שמעו שמוע מלתי.** שמעו היטב וצקצק רצ מלתי צענין שדצרתם עליו.

ותהי זאת תנחומתיכם. זאת שתטו אוזן לדצרי, תהיה הנחמה שתתנו לי צעניי. נחמה אחרת לא תוכלו לתת לי, וגם לא תצקשה מפיכם.

**שמעו שמוע.** המוקד צקשור עם הצווי לחזק. וגם לוור שמוע דווקא — רק לשמוע שמעו, ולא להשיצ. כאומר מי יתן מעתה החרש תחרישו, ולא תענו לי עוד.

**מלתי.** יש קצת התול צתיצה זו, כאומר הנה שמעתי עד כה מלת כאו"א מכם צמה שהוא חלק רשע מחללים, כולכם הצגתם לעיני ציורכם — שמעו נא עתה מלתי צענין זה. — וצתיצה זו גם סיים תשובתו צסוף פרשה כ"ד: **מי יבזיבני וישים לאל מלתי,** כי כל דצרי איצ מכלן עד הסיום הזה תשובה אחת אריכתא הם.

המאמר הזה: **שמעו שמוע מלתי,** מוצא גם צתשובתו צסוף המערכה הראשונה (י"ג, י"ז), ולעיל מזה אומר: **מי יתן החרש תחרישו** (שס ה). צכל פעם שהגיע לסוף המערכה, אומר להם שמתו היא המכרעת ואין עליה שום תשובה, ואין צורך להם לטרוח את עצמם, לחזור חלילה ולטעון נגדו.

**ותהי וכו'.** לא רצה לוור שתהיה שמיעתם לו צאמת לנחמה, אלא שהוא יחשצה לכך מאחר שהם אינם מצינים לנחם צאוכן יותר מתקצצ על הלצ, וצשמיעה זו לצדה יצאו ידי חובתם.

(ג) **שאוני ואנכי אדבר.** ואם כצדים עליכם דצרי, שאלו משא זה עליכם.

**ואחר דברי תלעיג.** ואם לא יכונו לכם דצרי, אצי הרשות ציד כל אחד מכם להלעיג עלי. אם אך תתנוני לגמור דצרי עד תומם, לא אחוש עוד ללעג שלכם.

**שאוני.** סצלוני, מענין נלאיתי נישוא (ישעיה א, י"ד). וצהתול אומר להם זה. אחר שרמוז להם פעם אחר פעם, כי חזקו עליו דצצריהם, והם עליו לטורח ולמשא: **מנחמי עמל כלכם** (ט"ז, צ), **ער אנה תגיון נפשי ותרכאוני במלים,** והם לא חשו לזה, והוסיכו צמעניהם — אומר להם עתה, הלא יותר נאות היה לכם לשאת ולסצול דצרי המודצ צצר רוחו.

**ואנכי אדבר.** ואדצד אנכי לצדי. לכם אין שום סצה לדצד, הלא אתם חפשים אתם מכל צער ויגון, אצל לי אני הרצה יש לדצד, כי רצות אנהותי ולצי דוי.

תלעיג. לשלשתם אמר כן, זהגיע תור כל אחד ואחד, הרשות צידם להלעיג עליו כהכנס. ותכס צלשון יחיד, כי לא ישיצו לו צנת אחת, אלא זה אחר זה. — וי"א שאמר זה לזכר שקדמו, וי"א לחליפז שיצוא אחריו אמר זה.

ד האנכי לאדם שיחי  
ואם מדוע לא תקצר רוחי:

ה פנו אלי והשמו  
ושימו יד על פה:

ו ואם זכרתי ונבהלתי  
ואחז בשרי פלצות:

(ד) האנכי לאדם שיחי. האם אנכי האחד למין האדם זשיחי (כי תלעיגו על וזה שדצר צרוצ שיחי וכעס).

ואם מדוע לא תקצר רוחי. ואלו גם הייתי האחד, מדוע גם אז לא תקצר רוחי (צידעי כי חסכול על לא חום צככי).

האנכי לאדם. הלז"ד יתחצר עם השם לסיוון ההתיחסות, האנכי וואדם, כונו בעשא בן אחיה לבית יששכר (ו"א ט"ו, כ"ז), אשר הענין מבית יששכר, וכן אלף למטה (צמודצר ל"ה, ד). — שיחי. זשיחי, וחסר צי"ת השנוש.

ואם. ואם גם יהיה כך, שאנכי האחד ונצני האדם אשר ישות ויהמה. — חצור וולה זו צחיוציעת המוקף עם המלה שלאחריה אינו להורות על כוונת הענין, כ"א לתכחרת הקריאה ולהשוות הדלת הצ' להדלת הא' צמוספר הנגינות. וזה וושפט המוקף צכל ווקוס.

(ה) פנו אלי והשמו. פנו אלי לשמוע מולתי מושית הרצה צני אדם על רוע הסדר צהנהגת העולם — והשתומו.

ושימו יד על פה. והחרישו כי אין פשר וכרתון לענין זה.

והשמו. הציווי ונצנין הכעל, מוכני שהשתומוות לא תצוא צרנון המשתומוס, אלא היא צאם מאליה וצעל כרחו של המורעיד והנצהל.

הואמור הזה דומה צצירתו להואמור: פנו אלי והישעו (ישעיה וו"ה, כ"ז).

ושימו וכו'. מליצה על ענין דומה. ע"ד: החרש שים ירך על פיך (שופטים י"ח, י"ט), וכן ישימו יד על פה אזניהם תחרשנה (מכה ז, ט"ז).  
ודומה לזה המאמר: וכף ישימו לפיהם (לקמן כ"ט, ט). וכן ידי שמתי למו פי (לקמן מ, ד).

(ו) ואם זכרתי ונבהלתי. ומדי אזכר זאת הנני נבהל, ואחז בשרי פלצות. פלצות נרדף לרעד. — מלת ואחז שז אל בשרי, וזא ע"ד: צירים וחבלים יאחזון (ישעיה י"ג, ח), כי הלשון לא יקפיד צין שיאחז האדם הרעד או הרעד יאחזנו (רש"ז).

ומלת כתוב זה הן לקוחות מהמאמרים: צירים אחזוני... נבהלתי מראות... פלצות בעתתני (ישעיה כ"א, ג — ד).

ז מדוע רשעים יחיו  
עתקו גם גברו חיל:  
ח זרעם נכון לפניהם עמם  
וצאצאיהם לעיניהם:  
ט בתייהם שלום מפחד  
ולא שבט אלוה עליהם:

זהו שיח ושאלת כמה מבני אדם.

(ז) מדוע רשעים יחיו. יאריכו ימים. עתקו. שמונו עשתו. גם גברו חיל. גם ירצו הון ועושר.

עתקו. מלת עתק תורה על הרצוי וההכלגה הן צחיים, כמו ועתיק יומין (דניאל ז, ט), הן צבא, כמו תדברו בצואר עתק (תהלים ע"ה, ו), והן צעושר, כמו הון עתק (משלי ח, י"ח).

גברו חיל. ע"ד: הנה אלה רשעים ושלוי עולם השגו חיל (תהלים ע"ג, י"ז).

(ח) זרעם נכון לפנייהם עמם. זרעם נכון וקיים לפנייהם כל ימיו חייהם, והם תמיד עמם, ולא נוע ינועו. — ע"ד: וזרעם לפניך יכון (שם ק"ז, כ"ט).

וצאצאיהם לעיניהם. וגם לאֵלֵי זרעם הם לעיניהם, כי ירצו ימים ושנות  
חיים עד שיראו בנים לצניהם. — על דרך שגמור כי יצורך גזר ירא ה':

בניך כשתילי זתים סביב לשלחנך.

וראה בנים לבניך (תהלים קכ"ח, ג, ו).

זרעם עמם — וצאצאיהם לעיניהם. ע"ד: כי זרע ברוכי ה' המה  
וצאצאיהם אתם (ישעיה ס"ה, כ"ג).

(ט) בתיים שלום מפחד. צתיהם הם צלום מכל פחד. — ולא שבט  
אלוה עליהם. ואלוה לא יפקוד צצצט פשעם. — לא יצואם לא הפחד ולא  
האידי.

הכתובים האלו נוסדו על המלצה:

מדוע דרך רשעים צלחה

שלו כל בגדי בגד

נטעתם גם שרשו

ילכו גם עשו פרי (ירמיה י"ז, ח — ז).

י שורו עבר ולא יגעל

תפלט פרתו ולא תשכל:

יא ישלחו בצאן עויליהם

ולדיהם ירקדון:

יב ישאו בתף וכגד

וישמחו לקול עוגב:

יג יבלו בטוב מייהם

וכרגע שאול יחתו:

(י) שורו עבר. הזכר נזקקיהם נועזר את הנקבה, ולא יגעיל, ולא ישחית  
הזרע.

תפלט פרתו את הולד, ולא תשכל את הולד צלח עת.

עבר. נולדו התלמוד. — יגעיל. נועזן כי שם נגעל מגן גבורים (ט"ז  
ח, כ"ח).

ומפני ג' טעמים תפס כלשון יחיד: הא' שלא להכזיב המאמרים צמלות ארוכות, כי המליצה אזהרת קלות המצטא. — הצ' כך הוא דרך המקרא לדבר מקיני האדם כלשון היחיד ולרמוז על המין, כמו ויהי לי שור וחמור (בראשית ל"ז, ו). ואגב הקינים נקט גם הכינויים הרומזים על הצעלים כלשון יחיד. — הג' לפי שהפעולות הנזכרות לא תעשינה מכולם צצת אחת, כ"א מכל אחד ואחד צומנו. (והטעם האחרון הוא הכלל צספר).

(יא) **ישלחו כצאן עויליהם.** ישלחו עולליהם הרכים חפשים לרעות צנאות דשא, צלי שמירה והשגחה, כמו שמשלחים אילי האץ. כלומר קל הוא להם לגדל טפיהם, כי הם כצעירי האץ אשר צנאתם מרחם החוזה כן ירצו.

**וילדיהם ירקדון.** צלי שום פגע ומכשול.

**ישלחו. מענין מי שלח פרא חפשי (לקמן ל"ט, ה). — עויליהם.** צעיריהם מענין ולשון עול ימים (ישעיה סה, כ). צערצי צוחין לינוקא עווילא.

(יז) **ישאו קול זמר ורנה בתוף וכנור, וישמחו כל ימיהם אף צוקנותם לקול עוגב,** מה שאין רוצ צקנים נוחים צזה. — כמו שאמר צרצילי הגלעדי: **אם אשמע עוד בקול שרים ושרות (ש"צ י"ט, ל"ו).** ואיוצ מקונן לקמן: **ויהי לאבל כנרי ועגבי לקול בוכים (ל, ל"א).**

(יג) **יבלו בטוב ימיהם.** מתחלתם עד סופם יצלו ימיהם צטוב.

**וברגע — שאול יחתו.** וצצוא קצם ירדו פתאום שאולה, וצצלי שיוכחו צמוכאוצ על משכצם.

**יבלו.** שרש צלה צקל ענינו הפסד מרוצ צקנה, וצפיעל ענינו שנושאו יצקין כ"כ עד שהפעול יצלה ויפסד, כמו ומעשה ידיהם יבלו בחירי (ישעיה ס"ה, כ"צ). ולקמן אמר: **יכלו ימיהם בטוב (ל"ו, י"א)** כי שם הוא מדבר על אותם שהיו מקודם אסורים צציקים, א"כ אין לומר שיצלו כל המשך צמן חיותם, אלא שיגמרו וישלימו יתר ימיהם צטוב.

**וברגע.** פתאום, או ענינו מרגוע, לשון מנוחה ונחת, וכן תרגם הכשדי: וצמרצועא לצי קצורא נחתין.

**יחתו.** העתיד וצצין הנפעל משרש נחת וענינו ירידה, ושמש צהנפעל, כי לא ירדו שם מעצמם.

י' וַיֹּאמְרוּ לֵאלֹהֵי סוּר מִמֶּנּוּ  
וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חָפְצֵנוּ:

טו מֶה־שְׂדֵי קִי־נַעֲבֹדְנוּ  
וּמֶה־נֹּעִיל כִּי נִפְגַּע־בּוֹ:

טז הֵן לֹא בִידֶם טוֹבָם  
עֲצַת רִשְׁעִים רַחֲקָה מִנִּי:

(יד) וַיֹּאמְרוּ לֵאלֹהֵי סוּר מִמֶּנּוּ. והאנשים האלה אשר יחילו דרכיהם זכל עת  
מזעטים זהלל ואומרים לו סור ממנו.

וְדַעַת דְּרָכֶיךָ לֹא חָפְצֵנוּ. לא נחפון לדעת דרכיך. המאמר הזה נוסד על  
המאמר: וְדַעַת דְּרָכֶיךָ יִחְפְּצוּן (ישעיה נ"ח, 3).

(טו) מֶה־שְׂדֵי קִי־נַעֲבֹדְנוּ. כי צמח נחשז הוא שדי, ומה יכולת זידו שנעצדנו.  
וּמֶה־נֹּעִיל כִּי נִפְגַּע־בּוֹ. ומה תועלת נקצל ונעמו כי נערוך אליו תחנונינו  
(לא ייטיב ה' ולא ירע).

נִפְגַּע־בּוֹ. לשון תכלה, כמו יִפְגַּעוּ נָא בְּה' צְבָאוֹת (ירמיה כ"ז, י"ח).  
המקראים האלו נוסדו על דברי הנצי"א:

אמרתם שוא עבד אלהים  
ומה בצע כי שמרנו משמרתו  
וכי הלכנו קדרנית מפני ה' צבאות:  
ועתה אנחנו מאשרים זדים  
גם נבנו עשי רשעה  
גם בחנו אלהים וימלטו:  
(מלאכי ג, י"ג — ט"ו).

מכאן נראה ברור כי לא ברה המליין ציוריו מלבנו, אלא לקחם מתהלכות החיים. רבו כמו  
רבו בימי אנשים אשר התפרצו אל השם, והתפקדו וכפרו בעיקרי האמונה, ופרקו מעליהם עול  
חקי המוסר והיראה.

(טז) הֵן לֹא בִידֶם טוֹבָם. הן היה הדבר ככי הכרעתכם, ולא יתוויד הטוב  
זיד הרשעים —

עֲצַת רִשְׁעִים רַחֲקָה מִנִּי. אז רחקה וזהשגת שכלי עזת רשעים לסור וואחרי  
השם וליועול זו.

איוז היה משצח צעזצו שראה אותם ולא נמנה עמהם (רש"י). — זהו כוונתו האומר: רחמנא ליצלן מהאי דעתא! (רש"י). ולא קצלתי הכירושים האלו וכפי שאינם עולים כפי ההמשך. אבל אפשר הוא שכיוון האומר גט לזה, לוור שאף שהוא יתונה על החפץ לראות שלום רשעים וכל טועם צידם, עכ"ל אינו מאשר הזדים והרשעים, ואינו הולך צעזצו. — כי כן דרך המליצה: נודצרת אחת — ושמים זו שמענו.

ובכן נשלם ציור איוב המתנגד לציורי ריעיו, ומראה ההפך ממה שהכריעו הם בעניני הרשע. לא יפקוד אלוה על הנסוגים מאחריו, אבל הם קופאים על שמריהם שקט ושאנן מפתח רעה ורעם יכון לפניהם. ומקניהם יפרצו לרוב, והצלחתם מתמדת ומתקיימת עד עת בוא קצם. — על איזה יסוד איפו תבנה ותכונן שירת האמונה בגמול ועונש. — ובכתובים הבאים הוא חוזר בחמש חלוקות על כל הצדדים, וסותר כל מה שיחשב, שיוכלו המאמינים לטעון נגדו כדי לתמוך ולחזק מבנה אמונתם — כי ישולם לאיש כפעלו.

י בָּמָה וַיִּגְרֵרְשָׁעִים יָדְעָךְ

וַיָּבֹא עֲלֵימוֹ אִידֶם

חֲבָלִים יַחֲלַק בְּאַפּוֹ:

יח יִהְיוּ כְּתֵבָן לִפְנֵי רוּחַ

וְכַמִּיץ נִגְבְּתוּ סוּפָה:

א. — הטענה הראשונה שיש להמאמינים לקיים אמונת שכר ועונש אף נגד המראה כי ישליו העושי רשעה היא — הרשעים תחלתם שלווה וסופם יסורים. כמאמר החכם: **כִּי לֹא תִהְיֶה אַחֲרִית לְרַע נֹר רִשְׁעִים יָדְעָךְ** (משלי כ"ד, ב) — מאמר אשר יסר עליו בלדר מענהו ולעיל י"ט). וטענה זו סותר איוב בשאלתו — כמה מן הזמן יעבור עד שידעך נר רשעים, וכמה הם אותם אשר ידעך נרם.

(יז) **כמה נר רשעים ידעך**. מתי ידעך נר רשעים, וכמה הם צומסר אשר תשקע להם שמש הללחתם. (רצום מהם מאריכים צאשרם, ורצום מנצלים צטום ימיהם ולא תצואם הרעה כלל).

וַיָּבֹא עֲלֵימוֹ אִידֶם הָרָאוּי לָהֶם —

חֲבָלִים יַחֲלַק בְּאַפּוֹ. צמצלים אשר אלוה צאכו יחלק להם כפי מדת מעשיהם הרעים שעשו, עד אשר —

(יה) יהיו כתבן הסדף לפני רוח, וכמץ אשר לרוז קלותו וגבתו סופה  
חזרה.

ככה. מלת השללה לקצץ הזמן, כמו אדני כמה תראה (תהלים ל"ה, י"ז);  
ולקצץ המספר, כמו כמה לי עונות וחטאות (לעיל י"ג, כ"ג).

חבלים. מענין ובירו חבל מרה (זכריה ג, ח). ואין לוור שהוא מענין  
צירים וחבלים (ישעיה י"ג, ח), מכני שהוא סמוך לבעל יחלק. וחסר צי"ת  
השמוש וענינו צחלים. (ונשמטה האות השמוש ונמלה זו מכני האות השמוש של  
באפו, שלא להכזיר ולהכזיר המאמר זהרזה שמושין).

חבלים יחלק. נתקן ע"פי המאמר: ואדמתך בחבל תחלק (עמוס ז, י"ז).  
באפו. ציוס אכו.

יהיו וכו'. הכתיב הזה נוסד על המוקראים האלו:

יהיו כמץ לפני רוח (תהלים ל"ה, ה).

ורודף כמץ הרים לפני רוח

וכגלגל לפני סופה (ישעיה י"ז, י"ג).

יט אֱלֹהִים יִצְפֹּן לִבְנֵי אָוֶן  
יִשְׁלַם אֱלֹהֵי וִידֹעַ:

כ יִרְאוּ עֵינָיו עֲוֹנוֹ קִרֵּי כִידוֹ  
וּמִחֲמַת שֹׁדֵי יִשְׁתַּה:

כא כִּי מֵה־חִפְצוֹ בְּבֵיתוֹ אַחֲרָיו  
וּמִסֵּפֶר חֲדָשָׁיו חֲצָצְרוֹ:

ב. — שוב יטענו הכאמינים בלי הבין, כדי להעמיד דעתם בענין הגמול, כי ישמור אלוה העונש  
הראוי לאבות לבנים, ועל זה הוא משיב: היתכן אז דרך אדני — האבות חוטאים והבנים לוקים!  
למה זה לא ישלם אל חיק הרשע עונו. העונש השמור לבניו לא ימנעו מעשות הרע, כי מה  
היא חישש למה שיקרה לביתו אחריו, ולמה שתארע בעת אחרי שעפּו כחץ חדשיו הקצובים  
לגיע אלי ארץ.

(יט) אֱלֹהִים יִצְפֹּן לִבְנֵי אָוֶן. אם תחיוורו כי יצפון אלוה העונש הראוי לו על  
מעשיו לבניו — העגכס:

**יְשֻׁלָּם אֱלֹהֵי וִידַע.** הלא יותר נודק הוא שישלם כלום להחוטא בעצמו, למוען ידע כי נשפט הוא על דרכיו.

**יִצְפּוֹן לְבָנָיו.** דיעה זו תלצ למאמיני הגמול צין ההמונים, האוחזים צלי השכל צלמונות המקוצלות, מהכתוב: **פֶּקֶד עוֹן אֲבוֹת עַל בָּנִים** (שמות כ, ה). ועליו יסד המליך היודע צטיצ ההמונים ומוצין אל רגשי לצם התשוצה הצאה צכתוצים האלו. ויאמר **יִצְפּוֹן** ולא נקט יפקוד, מפני שענין פקד הוא הצאת העונש על הראוי לו. כי בעשרת הדצרים הכתוב מדצדד מוצנים שאוחזים מועשי אצותיהם צדיהם, כמו שנאמר שם צסיפא דקרא: **לִשְׁוֹנָאִי**. ומה שלא נענשו אצותיהם הוא צעצור שעדיין לא נתמלאה סאתם, ואך צמה שאחצו הצנים צמועשי אצותיהם נשלם עונם על ידי הצירוף. (עיין מנודת דוד יחצקאל י"ח, י"ט). אצל כאן הוא מדצדד צרשע גמור שנתמלאה סאתו, לכן נקט **יִצְפּוֹן** שענינו הוא, שמור לצנים מה שכצד היה ראוי להאצ. — מצינו צהרצה מוקומות השרש לצן מענין שמירה לעתיד, כמו **אִשֶּׁר צַפְנָת לִירָאִיךְ** (תהלים ל"א, כ), וכן **וַצְפּוֹן לְצַדִּיק חֵיל חוּטָא** (משלי י"ג, כ"צ).

**אונו.** מענין **וַיֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם אֵת אוֹנָם** (תהלים צ"ד, כ"ג).

**יְשֻׁלָּם אֱלֹהֵי.** עד"ס: **וּמִשְׁלָם לִשְׁוֹנָאִיו אֵל פָּנָיו לְהֵאבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לִשְׁוֹנָאוֹ אֵל פָּנָיו יְשֻׁלָּם לוֹ** (דצרים ז, י). וצמלות **אֵל פָּנָיו** שמש לקמן (פסוק ל"א).

**וִידַע.** כי יש דין ויש דיין. ולא זכר זה צהדיא, מפני שהוא מוצן מעצמו, כי מצינו צהרצה מוקומות אשר שם ההצהרה מפני העונש שנכתצ טעם זה צצדו. המליך תכס צמדת **מִדְּרַךְ קִצְרָה** (התשיעית לל"צ מודת של ר"א צנו של רי"ה) צכל ווקוס שהענין מוכח או מהסמוך לו או ממוקם אחר.

(כ) **יֵרָאוּ עֵינָיו כִּידוֹ.** עיניו של הרשע צעצמו יראו הכידון אשר אלוה נטה עליו (הכינוי צצ אל אלוה צראש כתוב י"ט, או יסוצ אל **יְשֻׁרִי** צמאמר הצ).

**ומחמת חצי ישתה הוא בעצמו.**

**כִּידוֹ.** כיד וכידון סד הם, ונגזר האחד מהאחר כמו איש ואישון. ולרצו המצצרים ענינו סצד, והוא נררף לאיד וכיד. אך אחצתי אני צהוראת כידון, מפני שהמאמר שלאחריו מוכיח כי תכס כאן המליך צמשל המלחמה, ונטיית הכידון היא לסיומן לפתוח המלחמה (עיין לעיל עמוד קס"א פסוק כ"ה).

**ומחמת ישרי.** המוצן חצי שדי, כדרך שאמר: **כִּי חֲצִי יְשָׁרִי עֲמָרִי אֲשֶׁר חֲמַתָּ שְׁתֵּה רוּחִי** (לעיל ו, ד).

הכתוב הזה צא להרצנת ציאור של המאמר: **יְשֻׁלָּם אֱלֹהֵי.**

(כא) כי מה חפצו בביתו אחריו. הוא אינו מזקש כי אם טונת ענווה, ולסת היא לו אם יכזבו בניו או ילערו.

ובספר חרשיו חצצו. ומה חפצו ומה הוא חושש למה שיקרה צעת שתצא אחרי כלות חדשיו הקלוצים לו.

בביתו אחריו. ע"ד: למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו (זרעית י"ח, י"ט).

חרשיו חצצו. נכסו מן החיים כמרוצת הסך. וכן ענין ויצא חצץ כלו (משלי ל, כ"ז) כלומר מהיר זהליכתו כמו הסך (ר' זרעיה הלוי).

המחזיר הזה יתכרש היטב על ז' כנים: או חדשיו עכו כמו שיעופו החצים הנזרקים מן הקשת; או כלו חדשיו כחצים הללו שכלו מותוך האשכס. — והצומר יצמר. — ועל כי דינמוה זו יצוהר ג"כ על נכון הכתיב: מלך אין לארבה ויצא חצץ כלו (משלי ל, כ"ז), כלומר אף שחין מלך לארבה להנמינו ולהצניא, הוא יוצא ערוך ומתיקן לנצחיותו כחיל מורי חצים. על דרך שהמשיל הנציא על הארבה: כגבורים ירצון כאנשי מלחמה יעלו חומה (יחזקאל ז, ז).

טעם הכתיב כטעם הלא אם שלום ואמת יהיה בימי (מ"ז כ, י"ט).

### כב הלא ילמד דעת והוא רמים ישפוט:

ג. — עתה תפס איוב על עיקר הנמול שאחזו בו ריעיו משני ראשיו — הטוב להאחד והרע להאחר. אלו היה העולם מתנהג על פי מדה זו, אז כמעט נראה שהיה הצורך ללמד לאל דעת, להורה ובאורח משפט, ולהודיעו כי הוא הראוי לשכר ומי לעונש, כי הוא רמים ישפוט, ולא יבקר בין טוב לרע. המקרים חולפים ומשתנים בקרב בני האדם בלי השקפה על ערך מדותיהם, אם מעולות או גרועות הן. זה יחיה המיד בהצלחה מופלגת מאוד, וזה לא יראה בטובה כל ימיו, ובסופם יחד על יצר ישכבו, וכמית זה כן מות זה.

ולא אמר איוב כל אלה כמהרהר אחרי מדותיו של המקום, אלא להראות לריעיו שטותם לחשוב שהם מכינים דרכי האל והנהגתו. לריק הוא כל עמל האנוש לחקר זאת, מדוע יוחן האחד וידוכא האחר. כי קצרי שכל אנו, ואין אתנו יודע עד מה. אכן ריעיו לא ירדו לסוף דעתו.

(כג) הלאֵל יִלְמַד דַּעַת. האֵם יֹאמֶת לֹאֵל שִׁלְמַד אֹתוֹ הָאֵדָם דַּעַת (לִוְוֹר לוֹ — זֶה תִּשְׁכִּיל וְזֶה תִּרְיִם).

וְהוּא רַמִּים יִשְׁפּוּט. וּמִכִּי שִׁנְרָאָה כִּי הוּא יִשְׁכּוּט אֶת צִנִּי הָאֵדָם וּנְגוּזָה שִׁחְקוֹ (וּנְזִלִּי אֲשֶׁר יִשְׁקִיף עֲלֵיהֶם לְהַעֲרִיךְ לָהֶם הַמּוֹקְרִים כְּפִי וּמַעֲשֵׂיהֶם).

יִלְמַד דַּעַת. מֵאִמֹר זֶה נֹסֵד עַל הַכְּתוּזִים הָאֵלֹוּ :

אֶת מִי נֹעֵץ וַיְבִינֵהוּ וַיִּלְמַדְהוּ בְּאַרְחַ מִשְׁבֹּט  
וַיִּלְמַדְהוּ דַּעַת וּדְרֶךְ תְּבוּנוֹת יוֹדִיעֵנוּ (יִשְׁעִיה מ, י"ד).  
הַיִּסֵּר גּוֹיִם הֵלֵא יוֹכִיחַ  
הַמִּלְמַד אָדָם דַּעַת (תְּהִלִּים ז"ד, י).

עֵינִן הַכְּתוּזָה הַזֶּה הוּא — הָאֵל הַמִּלְמַד אָדָם דַּעַת וּדְלִי יוֹכִיחַ וַיִּזְרַר מִחֲשָׁבוֹת וּמַעֲשֵׂי אָדָם, וַיִּדַּע לִמִּי יִיטִיץ וּלְמִי יִרַע. וְאִמֹר אִיּוֹץ כְּמִתְנַגֵּד לָזֶה — כִּי אֶתְצוֹן לְתַמּוּרוֹת צִתְצֵל נִרְאָה הַהֶכֶךְ, כֹּאֵלֹו הִיֵּה הַהֶכֶרֶס לְאָדָם לְלַמֵּד דַּעַת לֹאֵל, וּכְצִיכּוֹל לְשַׁכֵּל אֶת יָדָיו וּלְוֹמֹר לוֹ, לֹא כֵן אֵלֹוִה, כִּי זֶה הַנְּקִי וְרֹאִי לְשֹׁכֵר, וְזֶה הַרְשָׁע וְרֹאִי לְעוֹשֶׁה.

רַמִּים. הַשְּׂמִיִּם הַרְמִיִּם, כְּמוֹ שֶׁנִּזְכָּר: וַיִּבֶן כְּמוֹ רַמִּים מִקְרִישׁוֹ (תְּהִלִּים ע"ה, ס"ט).

רַמִּים יִשְׁפּוּט. נֶגֶד הַמִּגְבִּיָּהִי לִשְׁבַת הַמִּשְׁפִּילִי לְרֹאוֹת (תְּהִלִּים קי"ג, ו—ז). הוּא לֹא יִשְׁכִּיל עֵינָיו עַל רַמִּים, לְהַשְׁקִיף עַל צִנִּי אָדָם לְרֹאוֹת הַיֵּשׁ מִשְׁכִּיל.

כג זֶה יָמוֹת בְּעֵצִם תָּמוּ

בָּלֹו שְׁלֹאֲנָן וְשִׁלְיוֹ:

כד עֲטִינְיוּ מִלֵּאוּ חֶלֶב

וּמִחַ עֲצֻמוֹתָיו יִשְׁקָה:

כה וְזֶה יָמוֹת בְּנִפְשׁ מֵרָה

וְלֹא אָכַל בְּטוֹבָה:

כו יִחַד עַל־עֶפֶר יִשְׁכָּבוּ

וְרָמָה תִּכְבֶּסֶה עֲלֵיהֶם:

(כג) זה ימות בעצם תמו. האחד ימות בתוקף שלימותו (כלומר הוא עומד בחזקו צריך חילס עד יום מותו).

כלו ילאנן ושליו. נשאר כל ימיו שאנן ושליו.

בעצם תמו. שם עצם הושאל מהעצמות צגוף האדם שהן חזקו וקיומו על כל דבר העומד צעיקרו ותקפו ונשאר כמו שהיה.

יאלאנן. כמו שאנן, ומוספה האות הלנו"ד, להשוות המלה צלות זו לשאר המלות בדלת. ע"ד שמינו מוטעם זה סרעפותיו נכתוב: ותרבינה סרעפותיו ותארכנה פארתי (יחזקאל ל"ה, ה).

(כד) עטיניו מלאו חלב. כל כליו שיש לו לחסוף החלצ זהם הם תמיד מלאים — (למשל על רוצ השכע שיש לו).

ומח עצמותיו ישקה. ומוח שצצמותיו ישקה מרוצ החלצ אשר צכליו (ותשארנה עצמותיו ונכונות עד זקנה ושיצה).

עטיניו. לכי רוצ המוצארים הוא מענין מעטן (שם כלי צית קצול) צלשון המושג. — מלאו — ישקה. כעלים אלו מתיחסים זע"ז על דרך סיצה ומסוצ.

עצמותיו ישקה. כענין ושקוי לעצמותיך (משלי ג, ח).

(כה) וזה ימות בנפש מרה מרוצ יגון ומכאוב, ולא אכל בטובה וימיו.

(כו) יחר על עפר וכו'. ולאחר מותם שניהם שוים, יצועס עפר ומכסיהם רנוה. (ע"ד: תחתית יצע רמה ומכסית תולעה (ישעיה י"ד, י"א).

זה — וזה. נוי שיהיה לדיק ארשע. הם יקחו את חלקם צחיים ואלוה כפי הקרי וההצדוק, ולא לתשלום גנוול על מועשיהם.

לכי כירוש רש", שתי חלוקות אלו זה — וזה הן מוסצות על שתי הכתות של צני האדם, והענין הוא: זה הרשע וזה הצדיק. ותלוגת איוצ היתה לכ"ז: מופני וזה לדיק ורע לו ורשע וטיוצ לו, צאשר לאחר מותם אין ניכר לצדיות, נוי הרע ונוי הטוב, כי כזה כן זה יחד על עבר ישכצו.

ולכי היצודות, אלו החלוקות הן מוסצות רק על הרשעים. אף צרשעים ימות האחד בתוקף שלימותו והאחר צנכש מרה מן קושי המול.

אצל לכי ההיושד, נראה היותר נכון, שדיצר איוצ על המורעות צעולם צכלל אשר הן מותהות בהצדוק, צלי הצחין צין טיוצ לרע, כי הכל כאשר לכל — מוקרה אחד ללדיק ולרשע, לחוטא ולאשר איננו חוטא.

# איוב — המערכה השניה כא

כז הִנֵּן יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם  
וּמִזְמוֹת עָלַי תַּחֲמָסוּ:

כח כִּי תֹאמְרוּ אֵיהָ בֵּית־נָדִיב  
וְאֵיהָ אָהֶל מִשְׁכְּנֹת רִשָּׁעִים:

כט הֲלֹא שְׁאַלְתֶּם עֹבְרֵי דֶרֶךְ  
וְאַתֶּם לֹא תִנָּכְרוּ:

ד. — איוב נכנס לתוך מחשבתם של ריעיו, וגילה מה שעוד להם לשעון נגד תמיהתו על בלבול הסדר בעולם. אם תטענו — כדי להחזיק החלטתכם שחטאי גרם — מי יודע היכן הוא נזה הצדיק והיכן נזה הרשע, עד שנוכל לגזור אומר שאין הבדל במקריהם, וצריכים אנו על כרחנו לומר, כי אך המקרים שבאים על האדם מוכיחים על מעשיו — אין זו טענה! כי העוברי דרך היודעים בטיב האנשים אשר הם עוברים עליהם, יתנו עליהם עדותם ואותותם, אשר בהן יודע ברור, מי שהוא נוח לבריות ומי שאינו נוח להן. ואם נבחינה בקורות ותמורות האנשים ההם, נמצא כי קצתם יתסרו וקצתם יעשירו, בלי הבדל אם רצויים מעשיהם או אינם רצויים.

(כז) הִנֵּן יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם וּמִזְמוֹת אֲשֶׁר עָלַי תַּחֲמָסוּ (יודע אני שעוד יש לכם טענות נגדי ולא תודו על האמת. כי תתנגדו לי כ"כ, עד שתחשבו צמזמות ותמלילו המנלות והמתללות שונות — אך שהיה לכם ההכרח לחמום אותן — כדי לחייבני ולומר כי צעוני זאתני הרעה).

(כח) כִּי תֹאמְרוּ אֵיהָ בֵּית־נָדִיב וְאֵיהָ אָהֶל שֶׁל מִשְׁכְּנֹת רִשָּׁעִים (כלומר צמה כדע איזה צית נדיב ואיזה צית רשע, אם לא נשפוט על ערכם ותכונתם ממה שיקרה להם צסוף — כי צית גאים יסח וזה לדיקים יצורך).  
על זאת אענכם:

(כט) הֲלֹא שְׁאַלְתֶּם עֹבְרֵי דֶרֶךְ. האם לא שאלתם עוזרי דרך המתהלכים צורך ועוזרים צוודינות ויודעים האנשים ותכונותיהם —

וְאַתֶּם אֲשֶׁר יִתְּנוּ הֵם וּתְכֹנֹת הָאֲנָשִׁים שֶׁעָצְרוּ עֲלֵיהֶם, לֹא תִנָּכְרוּ, לֹא תֻכְּלוּ לְהַרְחִיק וּלְהַכְחִישׁ.

העוזרי דרך יתנו עדותם ויאמרו — זה ציתו פתוח לרוחה, וזה אונס אונס מזעקת דל; זה אספנו אל ציתו וכלכלנו לשוע, וזה פטר אותנו צלי לוייה וצלי מים ומזון. —

ורמז חיוז צה על עזמו אשר היה ציתו כמות לרוחה, כמו שאמר לקוון: בחוץ לא ילין גר דלתי לארח אפתח (ל"א, ל"ז). ועם וותרנתו ונדינתו גלה כבודו וירד מטה מטה.

כותבי דברי הימים בדורות ההם אשר קצת סכריהם אללנו, כתבו הנהגת הדורות אלל עוזרי דרך (סכורנו).

אתהם. המוכתים והסימנים שנותנים העוזרי דרך לאמת סכוריהם מזה לשנח ומזה לנגלי.

לא תנכרו. ענין נכר הוא הפך ההכרה, לחשוז חיוז דצר לזר ולרחוק, כמו פן ינכרו צרימו (דברים כ"ז, כ"ז).

ואמר חיוז: אם לא תאמינו לי — איתותם וודאי לא תנכרו, כי צרורים הם צאונתם ומקווינים וכונים.

### ל כי ליום איר יחשך רע ליום עברות יובלו:

ה—עור טענה אחת שגורה בפי המאמינים רפי הדעת—תקות רשעים עברהו אף אם לא תבוא ריעת הרשע לשעתה, שמורה היא לו לעת מועד. כי הנה היום בא, יום עברת השם אשר בו יוכלו למשפט כל זדים וכל עושה רשעה, ואז יעשן גם בואף השם וקנאתו, ורכזה בו כל האלה הנכונה לו, ושמו ימחה מתחת השמים. — על טענה זו משיב איוב בדעת ובהשכל: אם כך המדה—לענוש את הזר ולשלם שכר לעושה הישר — אז היה ראוי להכדיל היחיד החוטא מכלל האדם, ולהגיד על פניו דרכו, ולשלם לו לעצמו הרעה אשר עשה הוא. — אבל הוא ישחק ליום מותו, כי זה דרך כל הארץ.

(ל) כי ליום איר יחשך רע. אם תאמרו (אחרי שנזכר לכם ומסכורי עוזרי חורב כי יללח הרשע ציוני) האיש הרע הוא נחשך ונוצנע ליום איר.

ליום עברות יובלו. דהיינו לעת שיוצלו, ווי שיוצלו, ליום עזרות. —

יחשך. יונגע ונחשך ונרעה, והוא שמור ליום הקצוע לחידו, כמו אשר חשכתי לעת צר (לקוין ל"ט, כ"ג). — רש"י —

רע. הנותאר המונח ועזמו הוא איש, כלומר איש רע.

ליום עברות. ענין עברה הוא זעם וזרה. ודברי הנביאים נזכר יום זה ארצה: יום עברתה, והוא יום שהוכן לדן אשר יפקוד זו אלוה על רשעים

עונס. — ושמש כאן צרצס עברות, לכלול צמלה זו כל התארים הקשים שנאמרו על אותו היום.

**יובלו.** יוצאו. — ומי שהם אותם אשר יוצאו לדין ליום עצרות, כלמוד מדברי הנביאים. ועליהם סמך המליץ, וקיצר צלשונו, כדרכו לקצר צכל מקום שהענין מוכח ומקום אחר.

המאמר הצ' צא ליותר ציאור של ליום איד צמאמר הא'. איזהו יום איד של הרשע — עת ליום עצרות יוצלו, ויהיה הוא אז כדון צכלל הכדונים.

לא מי יגיד על פניו דרכו  
והוא עשה מי ישלם לו:

לב והוא לקברות יובל  
ועל גרש ישקור:

לג מתקו לו רגבי נחל  
ואחריו כל אדם ימשוך  
ולפניו אין מספר:

התשובה לסתירת טענה זו:

(לא) מי יגיד על פניו דרכו. אם ליום עצרות יחכה לו השם — מי יגיד על פניו דרכו, כל זמן שהוא צחיים, כי מה יחוש הוא לעתיד לצוא.

**והוא עשה — מי ישלם לו.** הלא הוא היחיד עשה הרע, וראוי הוא שיוצדל צענשו מן הכלל, וישולם לו, לו לעצמו צפרט.

לא לסתור ענין יום עברת ה' בא איוב, ולא לתפוס על הנביאים שנבאו עליו. דבריהם במקומם הם עומדים, מאומתים ונכונים וקיימים. הם הבישו למרחוק, לזמן העתיד, כי יבוא השם לשפוט הארץ, ותכלה כעשן כל הרשעה כולה, ויתמו חטאים ורשעים — עוד אינם. ותקוה זו היא נטועה ותקועה בנפש כל הישרים בלבותם, כי היא שלובה ואחוזה באמתת חקי הצדק והיושר.

אך איוב העביר תחת שבט בקורת שכלו ענין גמול הפרטי שהחזיקו בו ריעיו. ואחרי עברו בבחינתו רוב חלוקי ענין זה אשר חשב כי יעלו בדמיונם לחזוק דיעותם — הוסיף ואמר: אם גם טענה זו תעלה על רוחכם שִׁמְשֵׁךְ עונש הרשע ליום עברות וכי מה לא תעלה על רוחכם, ואיו תחבולה וטענה לא תמצאו להעמיד החשד שהטלתם עליו) יש לי שתי תשובות נגדה. חרא: מי יגיד על פניו דרכו יום ההוא ירחק חק, ובריחוק זמנו. יאריך הרשע ברשעתו, ויתמיד כל ימיו באילתו, וימות לבסוף באין מוסר; והיה א"כ מן הראוי כי עתה תהיה מבוכתו. — ועוד: והוא עשה הרע — מי ישלם לו. לפי דעת הגמול הפרטי, היה העונש ראוי לבוא לכל רשע ורשע בזמנו ולו לעצמו. אבל הנסיון מוכיח כי אינו כן. החוטא ישבע ימיו בנעימים, ולא שבט אלוה עליו.

על דרך שאמר הנביא:

**יום מצפיך פקדתך באה!**

**עתה תהיה מבוכתם! (מיכה ג. ד.)**

ויענין גמול פרטי לא יובן לנו על בוריו ואמתתו. עד אחרי שיסודרו לפנינו כל המענים, נשמע לבסוף מה ידבר האל).

(לג) והוא — לקברות יובל. אך הוא ימות צקו, ויוצל לקצר טרם יצוא יום עצרת ה'.

ועל גדיש יִשְׁקֹוד. ואף יִשְׁקֹוד על קצרו כמו ששוקד צעל השדה על גדישו.

לקברות יובל. מול ליום עברות יובלו.

וי"ו של המאמר הא' לה תנגד — אך; וי"ו של המאמר הצ' להוסיף — אף.

ועל גדיש. וכמו על גדיש. צדוגמא שאמר אליפז:

**תבוא בכלח אלי קבר**

**בעלות גדיש בעתו (לעיל ה, כ"ו).**

לקברות יובל — גדיש יִשְׁקֹוד. שזים הפעלים צהצרותיהם להצרת השמות שהם וותיחסים עליהן. ואמר לא לצד יובל שלא נודעתו, כ"א גם יִשְׁקֹוד צחקו וצרכו.

(לג) כתקו לו רגבי נחל. ונתקו לו הרגזים אשר יכסוהו צמקוס הקצרות צמחו שם על ויחכמו, וערצה עליו שנתו. (נייחא ליה המיתה צמונה).

ואחריו — כל אדם יִמְשֹׁךְ. ואין הוא האחד שנות, גם צדורות שיצאו אחריו ימותו האנשים.

ולפניו — אין מספר. וצדורות שהיו לפניו אין מוסבר לאותם שהיו נושכים לאותו דרך. רצים שתו רצים ישתו.

רגבי. זרורות עפר. ונמלל עוד כעס אחת צספר: ורגבים ידבקו (לקמן ל"ח, ל"ח).

נחל. עמק.

ימשוך. ילך, והוא כעל עומד, כמו שמינו וימשך הארב (שופטים כ, ל"ז). ואמר ימשוך ולא נקט ילך, כי לא ילכו וימותו כל הדורות צצת אחת, אלא יהיו נמשכים דור אחר דור.

כדוגמת מליצה זו מינו גם צקהלת:

אין קץ לכל העם לכל אשר היה לפניהם  
גם האחרונים לא ישמחו בו (ד, ט"ז).

לר ואיך תנחמוני הבל  
ותשובתיכם נשאר מעל:

(לד) ואיך תנחמוני הבל. ומאחר שהוא כן כי אין יתרון צחיים לנקי על החוטא, ולצסוף הכל הולך אל נקום אחד — איך תנחמוני צתנחמוים של הצל, לומר כי יש תקוה אם אשצ.

ותשובתיכם — נשאר מעל. ומכל תשצותיכם נשאר רק מעל — הצגידה צחק ריעים.

תנחמוני הבל. חסר השם, והראוי תנחמוני ת נחומי הצל (רצ"ז). — עד"ה: הבל ינחמון (זכריה י, צ).

ותשובתיכם. חסר מי"ם השמוש, וענינו ומתשצותיכם. והחסרון הוא מוכח ממה שאמר נשאר. ונקט נשאר, מפני שהוא צסוף המערכה, ורמז להם שלא יוניעוהו עוד צמעניהם.

או ענין מעל הוא מעל צהשם, כאלו אמר להם: מאי אית לי גצי נחמתא דיככו דיכוכא היא. כי לדעתו היו מחניכים לאלוה, ודצרו מן השפה ולחון נגד הסכמות לצס.

תוכן המערכה השניה. — הויכוח במערכה השניה הוסיף על ריחוק הלבבות שנתהווה בין איוב ובין ריעיו בויכוחם מקודם. גם ריחוק הדיעות ביניהם בענין הנהגת העולם.

הנה ענין זה – על פי איזו מדה הבורא מתנהג עם האדם – נכבד הוא להחוקרים, כי נוגע הוא לא לבר להמוסר, כי אם למין האנושי בכללו. ואין כאב גדול מכאב שנרגיש בקרבנו כי נזכור עומקו של ענין זה והעלמו מעין שכלנו. לב כל דורש שלות מין האנושי יודה על זאת, כי המקרים – לפי מראית העין – אינם נערכים לאנוש כפי מדותיו ומעשיו. מול השאלה: מדוע לא ישולם לאיש דרכו, לצדיק כצדקתו ולרשע כרשעתו – עומדים אנו כולנו יחד במקום ומצב איוב, וכמיהו גם אנחנו נכאב ונעצב בנפשותינו על התמורות העוברות בחלד על האנוש בלי הבחן בין טוב לרע. בשומנו לנגד עינינו המראה הנפלא הזה, כי לא לבר שמקרה אחד לכולם בסוף, אבל על הרוב גם יגבר הרשע ומכתיר את הצדיק – כמעט נטינו בנפשותינו לאשר הזדים ולארח לחברה עמהם.

לכן תלו עינינו במרוצת כל המערכה השניה, אשר ידובר בה על הענין הזה, בשפתי המדברים ואזנינו הקשיבו למליהם בקשב רב. כי צפינו שיאורו לנו, ויודיעונו דרך תכונות באמונת ההשגחה. וביחוד הוחלנו לדברי איוב. אם הוא, הגבר ראה עני, יתפעל בנפשו כ"כ ממיפתי ריעיו, עד שיבטל דעתו מפני דיעותיהם, ויודה להם כי בראיותיהם ראה אור לו, ונפשו באה אל המנוחה – אז גם נפש הקורא תנוח ותרוח, ותעמוד מחקור עוד יותר על הדבר. כי אך זאת אנו מבקשים, למצוא פתרון מספיק במסתרי ההנהגה – פתרון אשר תשקוט בו נפש הנענה.

הנה הריעיים בבואם זה אחר זה בציוריהם מאחרית המרה של איש המרי, כמעט הצליחו בכח מליצותיהם להוכיחנו שיש חקים מוסרים ומוצקים לתהלוכות החיים. כי כן גם נרגיש בעמקי נפשיותנו: הזדון לא יעשה פרי; הרע הוא כרוך ואחוז בעקבו. ההצלחה האמתית לא תושג מהרשע גם כי ינוב חיל. גבורתו תעוכהו לעתות בצרה; עצתו תכשילהו ותוליכהו תועה; ועשרו שמור לו לרעתו, להפליג מפלתו בסופו ולהצמיתו עדי עד. – אולם אנחות איוב ויללותיו המרות אשר צללו בין הפרקים באזנינו, כי על חנם הוא נלקח; ובפרט תשובתו הכוללת באחרונה המבררת על פי עדות הנסיון ההפך מכל אלה – הקדירו מחדש זהר נפשותינו בחשכת הספקות.

כי בזה יכרל איוב מריעיו – שהוא לא יחליט מה שהוא סותר לעדות החושים.

הריעיים נטואחרי דמיוניהם. הם השלימו קוצר וחוסר השגת האדם ברוחב כח הדמיון אשר אין כספר וקצה לסרעפיו, ויחשוב לראות ברור גם בדבר שהוא נתעלם מן העין.

הם יראו צדיק ורע לו. – החוקר יתמה על החפץ: זו יראה וזו שכרהו הצדיק אובר בצדקו – אך הם יענו ויאמרו: וודאי חטא זה בסתר לבבו, והאל הבוחן לבות וכליות הענישו מפני כך – ופרסם בזה חטאו.

הם יראו רשע וטוב לו. – ישומו ישרים על זאת: מדוע דרך רשעים צלחה – אך הם יאמרו מלתם: אין ממש בהצלחה זו, והיא אך מרומה וכזבת, כי היא לא תתקיים עמו עד סוף. רשעים תחלתם שלווה וסופם יסורים.

אמנם איוב לא יעבור גבול הנסיון, ולא יכריע כ"א על פי המוחש בלי הוסיף נופך ממה שיעלה על רוח הדמיון. הוא מחזיק בהכלל: אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. הוא אומר: זהו שתחזינה עיני בקורות בני האדם – זה יעשיר וזה יעני, זה ישבע בנעימים וזה לא יראה בטובה; והסכה לחלוף זה – לא אדע.

היוצא מזה שערן לא בא הויכוח לתכליתו – להפריד בגורל בין העצומים, ולגזור הנצחון עם מי. גם לא נגלתה לנו עדיין הפינה אשר נוסדו עליה חקי הצדק והיושר, ואשר תמכה עליה תומת איוב. ויראתו שנתפאר בה מראש – עוד לא נדע מה היא, ותמיהתנו במקומה עומדת: האִיךְ יתואר ירא אלהים מי שהוא קוצץ בנטיעות האמונה וכופר בעיקריה. – לכן הוכרח המליץ לשוב ולהחזירם חלילה בויכוחיהם.

## המערכה השלישית.

המערכה הנפתחה לפנינו בפרשיות הבאות איננה כי אם ההשלמה של הענין המדובר עליו במערכה הקודמת.

הריעים הראו לאיוב במעניהם כי לא סרו מפני טענותיו ממעמדם, וכי הם עודם מחזיקים באלו העיקרים אשר נמסרו להם לעיקרי האמונה. על תשובותיו עליהם לא יחושו. הם מאמינים – מפני שהם מאמינים. – ומאחר שלא באו לחדש, גם לא האריכו למעניהם. גם נתק מעתה החוט המשולש. לא ענהו כ"א אליפו, ובלדר רק השלים עליו במאמרים אחרים, וצופר שתק. – ובוה גילו הריעים, שידעוהם בעצמם, כי רפתה בס רוחם, ולא יוכלו עוד לעמוד נגדו.

ואיוב ג"כ מנע מנגוע בענין חדש, והשלים רק ציורו מעיוות הסדר, בהרחיבו לדבר על החמס במדינות ועל רמעת העשוקים אשר אין להם מנחם. – אך בראותו כי נדמו ריעיו מפניו ולא ענו עוד, לבשתהו רוחו אומץ אשר שאב מידעת נפשו בתומתה, והוסיף לשאת משלו, והכיע אמריו כמעין המתגבר אשר יפרצו מימיו על שפתו, להורות דעת האמונה אשר תנהלהו, ואשר היא לאבן מוסדות ליראתו ולתמימותו.

**מענה אליפו.** – במענהו זה האחרון ניהג אליפו ביותר דבורו עם איוב בנחת. לא יסרו למשפט על החטאים שהיה חושרו עליהם מחמת הפגעים שבאו עליו, ולא השתדל עוד למצוא עליו עלילה ולהגיד לו פשעו. אך שם פניו מועדות למה שביקש איוב שילמדהו האל דעת דרכיו בהעריכו המקרים לבני האדם, וביחוד יכרר לו את דינו, ויוריעהו על מה יריבהו. והראה לו אליפו ריקות בקשה זו אשר לא תצלח ולא תועיל, ואך תוסיף עצב ודאגה בלב ההוגה אותה. הקיפו בשאלות להוכיחו כי אין נכון לאדם לערוך בקשה כזו לפני אלוה. לאיזה טעם יחשיבך אלהים כ"כ לגלות לך סודו, ולתת לך דין וחשבון על יושר התנהגו עמך. – האם יש כינך ובין קונך יחס השיווי וההשתתפות, באופן שאתה תהנהו, והוא מפני זה יהנה אותך וישכילך על מנהגיו. – האם יש לו איזה צירוף למעשיך, וצורך לו לצדקתך ותמימותך להרויח בהן ולעשות שכר, עד שמפני זה יחשב קונך עמך כדי לבוא על שכרו. – האם הוא פחות בערכו מעמך, ומראה מנשיאות פניך יבוא עמך לפני הדיינים, וימנה ויפרוט כמה חטאים גדולים ועצומים מצא בך, עד שהיה הדין עמו לנקום מעמך. – הלא רם השם ונשא, וכל היחוסים האלה נשללו מאתו – ועלינו השפלים להיות נכנעים מפניו ולשים מחסום לפניו.

אך אל יטך לב הותל לומר, מאחר שהוא מרום ישכון, גם לא ישגיח עלינו, ולא יבין אל כל מעשינו – הבט מאחריך לדורות הראשונים, ותראה מה שקרה לאלה הזרים אשר הרחיבו את



על כמה פנים. אצל יש לו עם זה הוראה אחת עיקרית וכללית אשר תתחזר עם כאו"א מפרטי הוראותיו השונות. הוראה זו היא: תיקון דברים ומועשים על פי מדה וקצב, צרצון וצנכש חפזים, וצאופן מועיל ומכוון אל התכלית, ורצוי ונוח למי שתיקון זה נעשה בצילוי. וקרוצ קצת שרש זה צענינו לשרשי כון, תכן ותקן. וצניני הפעולים הוא שלילת הענינים האלי. ונמצא צממות לכינוי לצנינים אשר נאספו לתוכם אורות המדינה, ולכינוי לאדם הממונה להשגיח עליהם. ונקרא על פי ענין הפעולים **מסכן** העני אשר יחסר לו כל דבר.

**יסכן.** צמאמר הא' הוא מענין ריעות והתחזרות, וצמאמר הצ' הוא מענין מינוי.

**גבר.** גבר חכם צעור, והענין היסכן מי שהוא גבר מפני זה לאל. ורמז צה על איז.

**עלימו.** על האל ועל הגבר.

**משכיל.** איש משכיל לשכטו דצדרי רצות ולהכריע צין דין לדין.

**יסכן גבר — כי יסכן.** שמש צפעל זה צ' פעמים צמקרא אחד — צמוסצו על גבר וצמוסצו על לאל — ע"ד ההתול, כאומר האם האל והגבר הם ציחם השיווי זה לזה, ומהנים זה את זה צריעותם, כלום יש חזרותא כלפי שמיא.

המאמר הא' הוא מול מה שאמר איז: **הלאל ילמד דעת** (לעיל כ"א, כ"צ). אליכז אמר לאיז: לא על אלוה יש לתמוה, כי דרכיו שגצו וממנו, אצל עליך אני מתמיה — הנכון הוא לאדם לתצוע את קונו לדין, ולצקש מעמו שיכילהו צינה דדרכי הנהגתו.

ג **הַחֲפִיץ לִישְׁדֵי בִי תִצְדֵּק**  
**וְאִם-בָּצַע בִּי-תִתֶּם דֶּרֶךְךָ:**

ב' יחס התועלת.

(ג) **החפץ לישדי בי תצדק.** כלום יש לשדי הנאה כי תעשה הצדק.

**ואם בצע בי תתם דרכיך.** ואם יצויר שיש לו הנאה אם מעשיך הם נאים, מה צע כסף יש לו כי תצור תוס דרך.

מלת חכך תורה על הרצון שיש למי צאיזה מעשה וענין, כמו **החפץ לה' בעלות** ו**זבחים** (ש"א ט"ז, כ"צ), וגם תורה על דבר יקר וחשוב שהכל חפצים בו, כמו

וכל חפציך לא ישוו בה (משלי ג, י"ח), חלל כאן היא מתכנסת על היותר נכון  
 זהירות התכלית שמוכונים ציווי על איזו פעולה שתעשה, כתרנומה: העיסקה  
 (מסחר) חית לשדי. על דרך שמינו: הן ביום צומכם תמצאו חפץ (ישעיה  
 כ"ח ג), וכן עשות חפצך ביום קדשי — ממצוא חפצך (שם י"ג). והוא  
 מנהג האדם לבקוח מעת לעת על עסקיו ולצקר אחרי מעמדם, לצרר הרוח שיש לו. —  
 ותבם אליכו צענין זה לומר על הצירוף שיש לאל צמעי האנוש, מה ריוח יש לו זהם,  
 ואכילו היה כן כמו שתחשוב אתה, שעשית הצדק — מה יתן ומה יוסיף לו זה עד  
 שעל כן יחש צענין קונך. — ומוכני שהטוען יכול לטעון שיש לאל חפץ צדקת אנוש,  
 ויחמר שרצה זה וציוהו עליה, הוא מוסיף ושאל ואם בצע, כלומר מה ריוח מיוון  
 יש לו זה, והוא לא ציוה עליה להנאתו כ"א לטוב לנו.

תתם. ההכעיל מהככולים.

תצדק — תתם. נקט העתיד, לומר מה חפץ ומה צע יהיה לו אם יצורר צדין  
 כי עשית הצדק והיית תמים עמו.

ד הַמִּירָאתְךָ יִכְיֶחֱךָ  
 יָבוֹא עִמָּךְ בְּמִשְׁפָּט:

ה הֲלֹא רָעַתְךָ רַבָּה  
 וְאִין קִין לַעֲוֹנוֹתֶיךָ:

ג' יחס המורא

(ד) הַמִּירָאתְךָ יִכְיֶחֱךָ. האם נחמת היראה שיירא מפניך יצא ויתווכח עונך  
 (רש"י). מיראה כן תדבר עליו סרה שאינו נותנה צדק עם צריותיו, יצרר צד  
 המטאים הראויים לעונש.

יבוא עמך במישפט. לטעון נגדך ולקרוח לך:

(ה) הֲלֹא רָעַתְךָ רַבָּה  
 וְאִין קִין לַעֲוֹנוֹתֶיךָ!

הנחמור: יבוא עמך במישפט זה לגלות על יכחך הנחמור הקודמו, שאין ענינו  
 צרור דברים הדין עם נוי, חלל צרור המטאים שהוא נחייצו עליהם, ואשר העונש  
 חל עליהם מולד הדין.

וצכתוצים הצאים אליפז הולך וכורט אותם החטאים. ולא שהוא היה חושדו עליהם, אלא שהם מאותם אשר לדעת איוז, אלו עשאים, יצדיקו היסורים שצאו עליו.

י כִּי־תַחבֵּל אֶחֱיָה חֲנָם  
וּבְגָרֵי עֲרוּמִים תִּפְשִׁיט:

ז לֹא־מִים עֵיף תִּשְׁקָה  
וּמֶרְעֵב תִּמְנַע־לָחֶם:

(ו) כי תחבל אחיך חנם. תמשכן אחיך אף שאין לך חוז עליהם. ובגרי ערומים תפשיט. ואף תגזה מגלימה דעל כתפי אנשים עד שתניגם ערומים.

לא מים וכו'. הכתוב הזה מתיחס לשלפניו ע"ד זו ואין צריך לומר זו: אם כ"כ תתאכזר עד שתחזול שלמות ריעך אף כי היא כסותו לצדה, מכש"כ שלא תחזיק יד עני וחזיון לקדמם כלום וצומים.

עיף נרדף לזמא, כמו שמצינו: בארץ ציה ועיף בלי מים (תהלים ס"ג, ז).

ח וְאִישׁ זָרוּעַ לוֹ הָאָרֶץ  
וְנִשְׁוֹא פָּנָיו יֵשֵׁב בָּהּ:

ט אֶל־מְנוֹת שְׁלַחַת רִיקָם  
וְזִרְעוֹת יְתוּמִים יִדְכָּא:

(ח-ט) ז' כתוצים אלו הם מתיחסים זה על זה והיו ציבורם:

ואיש זרוע ומאיש זרוע אשר לו הארץ, ונשוא פנים ומאיש נשוא פנים לרוז עשרו, אשר ישב בה יאריך זה צארן ויכרון זה, אלמנות אשר יענו אותן אלה הנזכרים שלחת ריקם מלפניך ולא עשית משפטן, וזרעות יתמים, וריז יתומים עם צעלי זרועות ידכא צער ולא יצא אליך.

ואיש זרוע—וזרעות יתומים. ע"ד זו ואין צריך לומר זו: מאיש זרוע לא הצלת העשוק, מכש"כ מצעלי זרועות.

שלחת—ידכא. נקט הפעל הא' צעצר והפעל הצ' צעתיד, מוכני שהם נסמכים זה על זה ע"ד סיצה ומסוצצ: אלמונות שלחת ריקס, וממילא ריצ יתומים ידכא.—  
ע"ד יתום לא ישפטו וריב אלמנה לא יבוא אליהם (ישעיה א, כ"ג), והפך כאן הסדר, כדי לסיים צחטא היותר קשה.

עַל־בֶּן סְבִיבוֹתֶיךָ פָּחִים  
וַיִּבְהַלְךָ פַּחַד פְּתָאוֹם:  
אוֹחֲשֶׁךָ לֹא תִרְאֶה  
וּשְׁפַעַת־מִים תִּכְסֶּךָ:

(י) על בן, על היות רעתך רצה לעשות כל החטאים האלו, שומתי סביבותיך פחים, ללכודך שלא תוכל להיולט מהם—

ויבהלך פחד פתאום כי יצא.

(יא) או החשכתי עליך חשך אשר לא תראה לך דרך לנרוח—

ושפעת מים תכסך. ושטף מים רצים צאוך עד נפש.

פחים—פחד פתאום. ע"ד לשון נוכל על לשון.

שפעת. לשון הכלגת הרצוי, כמו שפעת גמלים תכסך (ישעיה ס, ו).—  
שפעת מים. ליושל על רוצ הנרות.

כסיק י' ונזיר הכחד, וכסיק י"א ונזיר האיד.

עד כאן דבירו של ווקוס אלו ונדראה נוכני חיוז היה נוכיחו.

אליכו זכר אלה החטאים המוכלגים, אף אוננס ידע שנפש חיוז רחקה וזהם, על דרך ההתיל. כאוור ידעתי גם ידעתי כי גם אם יוכיחך האל שאינך חף מכל פשע, לא היה זה מוכים דעתך כל זיון שלא היה יכול לחייצך ולוור לך: הלא רעתך רבה, ואין קץ לעונותיך! אצל טועה אלה צה, כי כוזה וכוזה חטאים יש שאדם דש צעקציו, ומוכחיתם את ערכו צעיני השם אשר צקדושו לא יאווין ושנוים לא זכו צעיניו.

יב הֲלֹא־אֱלֹהִים גְּבֵה שָׁמַיִם  
וְרָאָה רֹאשׁ כּוֹכְבִּים כִּי־רָמוּ:

(יב) הלא אלוה גבה שמים. הלא אלוה צנוצה שמים ישכון.

וראה ראש כוכבים כי רמו. וראה והתצונן מספר הכוכבים אשר רמו —  
ומוכן שצתו הוא מומעל להם; ואיזו התיחסות א"כ תוכל להיות צינך וצינו.

גבה, חסר צי"ת השמוש וענינו צנוצה.

ראש. מספר, כמו כי תשא את ראש (שמות ל, י"א).

הכתוצ הזה הוא תשוצת המאמר לכל המאמרים שלפניו: האץ יצויירו כל היחסים  
האלו — השיווי עם האנוש, והתועלת מומעשו הטוצים, והיראה מפני צשר ודם —  
מאלו אשר הודו על השמים.

## II.

יג וְאָמְרָת מֶה־יָדַע אֵל  
הַבֶּעַד עֶרְפֵּל יִשְׁפּוּט:

יד עֲבִים סָתַר־לּוֹ וְלֹא יִרְאֶה  
וְחוּג שָׁמַיִם יִתְהַלֵּךְ:

אמנם אתה, לפי הנראה מדבורך, נכשלת בדיעה זו כי רם השם ועל השמים כבודו. תחת  
שתניע אותך דעת רוממות האל להכנע מפניו, היא מביאתך להכחיש השגחתו על התחתונים.  
כי תאמר רם אלוה ולא יראה השפל. האם מן הערפל אשר סביבו ישקיף על בני האדם וישפוט  
עלילותיהם. — אולם כה החליטו ג"כ הרבה בימים הראשונים, ומה היה אחריתם — נצמתו טרם  
עתם, ונשטפו מן העולם. וכמו שקרה להם, יקרה גם לאותם אשר אמרת מהם, שהם אומרים  
לא לאל סור ממנו. תבוא עת מבוכתם, והישרים בלבותם יראו בהם וישמחו.

(יג) ואמרת מה ידע אל. אמנם צצצל כך, על אשר הוא צנוצה שמים, אמרת  
אתה מה ידע אל.

הבעד ערפל ישפוט. האם מוצפנים של הערפל ישקיף ויראה מה שנעשה  
מוצני האדם תחת הערפל וישפוט אותם ויגמול להם כפעלם.

(יד) עבים סתר לו ולא יראה המעשים שנעשו תחת השמים.

וחוג שמים יתהלך. והוא רק מתהלך צחוג שמים, ואינו נותן דעתו להשגיח  
שפלים.

ואמרת. הוי"ו להתנגד — אך אתה אומרת.

הבעד ערפל. כמו וישקף . . . בעד החלון (צראשית כ"ו, ח).

עבים סתר לו. נוסד על הכתוב: ישת חשך סתרו סביבותיו סכתו חשכה מים עבי שחקים (תהלים י"ח, י"ז).

וחוג שמים. גלגל השמים הנוקיף את החלל, ונקרא חוג על עגולו מן ובמחוגה יתארהו (ישעיה נ"ד, י"ג), וכן הישב על חוג הארץ (שם מ, כ"ז).

כל הענין הזה אמר אליכז מול מה שאמר איוב:

הלא ילמד דעת

והוא רמים ישפוט (לעיל כ"א, כ"ז).

וכל המאמרים האלו הם כחזרת דברי איוב נקצת הרחצה לצאר יותר כוונתם להכחיש ההשגחה, ובכתובים האלו הוא משיב לו על זה.

טו האֲרֵחַ עוֹלָם תִּשְׁמֹר

אֲשֶׁר דָּרְכוּ בְּתִי־אֹן:

טז אֲשֶׁר־קִמְטוּ וְלֹא־עַתָּה

נָהָר יוֹצֵק יְסוֹדֶם:

(טו) הארץ עולם תשמור. האם תאחז צארה מעולם. שמור מענין אחז, כמו שזכרנו: וארחות צדיקים תשמר (משלי ז, כ).

אשר דרכו בתי און, שהשחיתו את דרכם והתעיצו עלילה, יוכני שאחז בסלוק ההשגחה, ואיננו עוז השם את הארץ.

(טז) אשר קמטו ולא עתה. אשר הגיעם על זה העונש שנטרדו מן העולם קודם זמנם.

נהר יוצק יסודם. צוה שהיה יסודם ניווה וניזוק לנהר שוטף. (להרחצת יחיד של מאמר הא').

עולם ענינו הכללת האון העבר, כמו שאלו לנתיבות עולם (ירמיה ו, י"ו).

הארח עולם. נוסד על הכתוב: ויכשילום בדרכיהם שבילי עולם  
ללכת נתיבות דרך לא סלולה (שם י"ח, ט"ו). אליפז שאל את איוב זהתול:  
האם הטעוך והכשילוך דרכיך אלה מתי און מעולם, אף אונס תדע כי עונשם היה  
כד מלוד.

לרוב המזכרים כאמר כל הענין על דור המצול ועל הפיכת סדום ועמורה.

י' האמרים לאל סור ממנו  
ומה יפעל שדי למו:

יח והוא מלא בתייהם טוב  
ועצת רשעים רחקה מני:

(יז) האמרים לאל סור ממנו. אך אתה תשאל הלא רצו כמו רצו האומרים  
לאל סור מוננו —

ומה יפעל שדי למו לעונש על כי רחקו מעליו.

גם כאן חזר אליפז על דברי איוב שאמר כותמיה: ויאמרו לאל סור ממנו  
(לעיל כ"א, י"ד) כדי להשיג עליהם.

(יח) והוא מלא בתייהם טוב. וגם אונס כן הוא — לא הענישם אלוה,  
ואדרבה מלא צתיהם צטוב —

ועצת רשעים צאמת רחקה מני.

הכתוב הזה הוא מוסגר וצא לעומת מאמר איוב:

הן לא בידם טובם —

עצת רשעים רחקה מני (לעיל כ"א, ט"ז)

שענינו אלו לא יתקיים טוצס צידם מכני רשעותם — עצת רשעים רחקה מני! כי  
מה ראו לשטות זה, לפשוע צאלוה, צראותם כי רע ומר עזזם את השם. — ואמר  
אליפז: עם זה כן הוא, אין צידם טוצס, והוא מלא צתיהם טוב — ועצת רשעים,  
אשר לא ישכילו זאת, צאמת רחקה מונני, כי תצוא שעתם והצדיקים יראו צמכלתם.  
מה שאירע לראשונים, אשר נדונו צאש וצמיס, יארע גם להם.

יט יִרְאוּ צְדִיקִים וַיִּשְׂמְחוּ  
וְנָקִי יִלְעַג לָמוֹ:

כ אִם־לֹא נִכְחַד קִימָנוּ  
וַיִּתְּרֵם אֲכָלָה אִישׁ:

(יט) יראו צדיקים צמלתם של רשעים וישמחו.  
ונקי ילעג למו. ישא עליהם המשל הזה:

(כ) אם לא נכחד קימנו. עוד לא נכחד המעט צמצומות שיש לנו לקיומנו –  
ויתרם אכלה איש. ואכלה האש המותר שלהם. קימנו. שם קים משרש  
קום נוכל על המאכל המועמיד את גוף האדם ונותן לו תקווה.

כדרך שאמר אליהם לעיל ואיש אכלה אהלי שחר (ט"ז, ל"ד).

ויתרם. ומה זו היא מתנגדת צענינה למלת קימנו שאמר הא', ותורה על מה  
שיש לאדם צקניו יותר ממה שהוא נצרך לו לקיומו. כמו והניחו יתרם לעולליהם  
(תהלים י"ז, י"ד).

המחזור הא' של כסוק י"ט הוא ע"ד: יראו ישרים וישמחו (תהלים  
ק"ז, י"ג).

והמחזור ה"ז של כסוק י"ט הוא ע"ד: אדני ילעג למו (שם ז, ד).

ענין כסוק כ' הוא הלעג של הנקי על הרשעים.

דיעת אליפו הנבררת בכתובים האלו (ט"ז–כ) כי העבר מוכיח על העתיד, ומי שפרע  
מהראשונים יפרע גם מהאחרונים – היא נכונה ומקוימת. אך הזמנים ההווים מראים ערבוב  
ועוות בכדר ההנהגה, כי בזמן הקצר והמוגבל שאנו חיים בו, לא נראה האין יתבררו ויתלכנו  
ויצרפו הדברים לקין הימין – יען כי במשך הימים שעברו והדורות הרבים שחלפו, נודע השם.  
במעשיהם ובקורותיהם, כי משפט עשה. – אולם טעה אליפו במה שהיה דן מזה על איוב  
וחשדו לחוטא כפני הרעה שמצאתהו. אין דבר יותר מוטעה וגרוע מזה, לדון ממקרי האנוש  
על ערכו ולומר כיון דנפל איתרע ליה, ומסבת רשעתו נפגע כל כך. חלילה לנו משפוט כמו  
זה! הלא כי נתבונן במקרי התכל ובמאורעי החיים נראה ברור אישר ייש צדיקים אישר  
כגיע אליהם כמעשה הרשעים ויש רשעים שמגיע אליהם כמעשה  
הצדיקים.

## III.

כא הסִכֵּן־נָא עִמּוֹ וְיִשְׁלָם  
בָּהֶם תְּבוֹאֲתָךְ טוֹבָה:

כב קַח־נָא מִפִּי תוֹרָה  
וְיִשִּׁים אֲמָרָיו בְּלִבְבְּךָ:

כג אִם־תָּשׁוּב עַד־שְׂדֵי תִפְנֶה  
תִּרְחִיק עוֹלָה מֵאַהֲלֶיךָ:

כד וְיִשִּׁית־עַל־עַפְרָךְ בָּצָר  
וּבָצוּר נִחָלִים אוֹפִיר:

כה וְהָיָה שְׂדֵי בָצָרֶיךָ  
וּכְסֶף תּוֹעֲפּוֹת לָךְ:

אחר שהורהו אליפו מהמפורסמות, אשר הראיה מהן חזקה היא כמו הראיה מהמוחשות, כי יש גמול, וכי ימציא אלוה לאנוש כדרכו אם לשבט אם לחסד — התחיל לערוך אליו ניחומים ודברי ריצוי ומועצות דעת והשכל, כאדם הלוקח רשות מחבירו ונפטר מעמו בשלום.

(כא) הסכן נא עמו וישלם. צדקה מונח, הסכן מעתה מעשיך צדקן שיהיו מוסכמים עם דעת הנוקם, והיה שלם עמו צמחצותיך וצעיוניך.  
בהם, צלימות המעשה והעיון שלך, תבואתך טובה, צמח אני שתצא ותחול עליך הטובה.

הסכן. מענין וכל דרכי הסכנת (תהלים קל"ט, ג).  
בהם. צדקרים האלה (רש"י) כלומר צמח צמח שתתקין דרכיך ותשקוט לך. ומנינו מחמר צדונמח זו: בהם עולם ונושע (ישעיה ס"ד, ד).  
תבואתך טובה. כמו שמתמשים צה"ל נוסף צגוכי מ"צ להורות על הסכן והרצון, כן שגש המלך צה"ל הנוסף גם צשאר הנוכחים לכוונה זו, והענין אקום שתצא לך הטובה. ע"ד שמינוי ימהר יחיש... ותקרב ותבאה (ישעיה ה, י"ט).

(כב) קח נא מפיו תורה. מכיו של הנוקם קח תורה, ואל צינתך אל תשען.  
(כי ה' יתן חכמה מכיו דעת וצונח).

וישים אמריו בלבבך. להתצונן זהם, ולישר על כיהם אורחותיך.

מקרא זה נוסד על כוונה מקראים זכרשיות ז' וג' זמשלי, וזא כאן להרחצת זיאור של מקרא שלכניו.

(כנ) אם תשוב עד שדי. אם תשוב עד שדי, ותצטל רצונך ווכני רצוני, ותלכלכל לך כל אשר יעצור עליך — תבנה מחדש, ואז

תרחיק עולה מאהליך. הוי זהיר מאוד שלא תצא עולה אל תוך ציתך.

תשוב עד שדי. ע"ד: וישבת עד ה' אלהיך (דברים ל, ז). — תבנה. עילויך ההרס יהיה צנוי מחדש, וכל ענייך יתוקנו צסדור נכון, ע"ד שווינו: עוד אבנך ונבנית (ירמיה ל"ה, ד).

תרחיק. ויתיהם על תבנה, אם תצנה אז תרחיק, כי אלו זא הצווי על עכשיו היה לו לייור הרחק.

(כד) וישית על עפר בצר. רק שית על עפר כל הין יקר חרון כונו דצר צלתי נחשז הצלך.

בצור נחלים אופיר. ואף זהו אוכיר השלך מונגדך צין צורי הנחלים.

וישית. הוודצר מצייר את עצמו כאלו הוא עומד צזון הצנותו צעתיד, ומשתמש יוכני זה צציווי התיכף.

(כה) והיה שדי בצריך. ואף שדי יהיה לך לונצר.

ובסוף תועפות לך. והוא יהיה לך הבסף אשר יש לו מוצא צתועפות הרים.

בצר כיני להין עתק, אשר צמושית העשיר הוא קרית עוזו וכחומה נשגבה.

אופיר. הסר היותוחר, יען כי נודע הוא אשר שם הזה.

בצריך. הצ"ת הוא וין השרש, וענינו כונו מוצריך.

וילינה זו מוסדה על הוחרור: בא בצור והטמן בעפר (ישעיה ז, י). והוולין שם על בצור וולת בצר וולת בצריך, ועל עפר וולת אופיר, ע"ד לשון מוכל על לשון.

תועפות. היוצן: תועפות הרים, ע"ד: ותועפות הרים לו (תהלים ז"ה, ד). ויורה על הנקיקים צצטן ההרים הנושכים צעצי האדווה כגדים ועורקים ומוסתעכים כענכי הילין, ואשר צתוכם מוולחות הנותכות היקרות. ושרשו העיקרי הוא עף, או עפא, מוענין מבין עפאים יתנו קול (שם ק"ד, י"ז). ומוטעם זה נקראו

גם קרני ראס צסס זה, וענין כתועפות ראם לו (צמדצר כ"ג, כ"ז ; כ"ד, ח) הוּא :  
כקרני ראס הוּא לו.

אליפו הזהיר את איוב : כי תבנה אם תשוב עד שדי, אל תריחך התשוקה להון להביא עולה  
אל תוך ביתך. ושית על עפר בצר ואל תחשוב זהב וכסף. ואל תדאג כי תגורש ורישך יהיה  
למחתה לך, כי השם יהיה לך להון עתק והוא יהיה לך למעוז ולמשגב.

כו כִּי־אֶזְעַל־שָׁדַי תִּתְּעַנֵּג  
וּתִשָּׂא אֶל־אֱלֹהִים פְּנִיךָ:

כז תַּעֲתִיר אֱלֹהִים וַיִּשְׁמַעַךְ  
וַנְּדְרִיךְ תִּשְׁלַם:

כח וַתִּגְזַר־אֱמֹר וַיִּקַּם לְךָ  
וְעַל־דְּרָכֶיךָ גָּנָה אוֹר:

כט כִּי־הִשְׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֹּוֹה  
וַיִּשַׁח עֵינַיִם יוֹשָׁע:

ל יִמְלֹט אִי־נָקִי  
וַנְּמַלֵּט בְּכֹר בְּפִיךָ:

(כו) כִּי אֶזְעַל, צסוצך עד שדי, על שדי תתענג צכל עת. — ע"ד: אז תתענג  
על ה' (ישעיה כ"ח, י"ד).

וּתִשָּׂא אֶל אֱלֹהִים פְּנִיךָ, אשר נכלו, ולא תצוּס. כענין הלא אם תיטיב שאת  
(צראשית ד, ז) — רש"י —

(כז) תַּעֲתִיר אֱלֹהִים, כי תצוּס עליך צרה, וַיִּשְׁמַעַךְ. — ע"ד: אז תקרא וה' יענה  
(ישעיה כ"ח, פסוק ט).

וַנְּדְרִיךְ תִּשְׁלַם. ותצוּס תמיד לכלל מדה זו שתשלם מה שנדרת צעת צרה שלך. —  
ע"ד: נדרי לה' אישלם (תהלים קט"ז, י"ח).

(כח) וַתִּגְזַר אֱמֹר וַיִּקַּם לְךָ, אתה גוזר והקצ"ה מקיים. — וַיִּקַּם לְךָ, כמו  
ויקום לך (רש"י).

ועל דרכיך נגה אור. ע"ד: אז יבקע כשחר אורך (ישעיה כ"ח, ח).  
(כט) כי השפילו, דרכיך ולא נגה אור עליהם, ותאמר גוה, כל זמן שהרחצת  
כיך לדבר גוה.

ושח עינים יושיע. אזל מי שהוא שח עינים ונכנע מכני האל, אותו יושיע השם.  
גוה, גלוה, כמו שמואל ג'ה עלי וי"ו, כן גם יחסר לפעמים האל"ף. וכן מואל:  
במסתרים תבכה נפשי מפני גוה (ירמיה י"ג, י"ז).

ענין כתוב זה נוסד על המקראים האלו:

גאות אדם תשפילנו (משלי כ"ט, כ"ג).  
עיני גבהות אדם שפל  
ושח רום אנשים (ישעיה ז, י"א).  
כי אתה עם עני תושיע  
ועינים רמות תשפיל (תהלים י"ח, כ"ח).

(ל) ימלט אי נקי. ימלט נגזירתך אף הצלתי נקי.

ונמלט, והוא מולט בבר כפיד.

אי נקי, אין נקי, נכפילת הנו"ן מכני כנישת ז' נוני"ן. אליכז נאל ולא ידע מה  
נאל, כי לנפוף מולטו הוא וחזיריו נזכות חיו. ושם המולץ הפלגה זו צפי אליכז נגד  
מה שאמר הנצי"א: והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דנאל ואיוב  
המה בצדקתם ינצלו נפשם (יחזקאל י"ד, י"ד).

**תשובת איוב.** — עיקר כוונת איוב בתשובתו הבאה הוא לגמור ציורו שהחל בו בפרשה  
כ"א מרוץ הכר בכרי בני האדם. אלא שהקדים בפרשה הראשונה של שתי פרשיות הבאות  
להשיב על דברי אליפז במחלקה הראשונה של מענהו בפרשה הקדמה.

בשמוע אליפז תלונות איוב על הכורא אשר בגזירותיו על בני האדם לא יבקר בין טוב לרע —  
היה חרד על איוב, שיפריז בגרופיו על המדה, והיה נבהל מפני זה ליכנס בתוך דבריו, ולגנותו  
על חוסר כניעתו מפני האל, ועל אשר מלאו לבו לתבוע את קונו לדין, כאלו היתה ביניהם איזו  
התייחסות — או יחס החברותא, או יחס התועלת, או יחס המורא למקום מפניו. — לעומת זה היה  
איוב חוזר על בקשתו שגילה כבר, להצטרף לפני אלוה ולבאר אותה בהרחבה. — אף שלא  
יצוירו היחוסים האלו ביני ובין יוצרי, בכ"ז שאלתי ובקשתי: **מי יתן ידעתי ואמצאהו!**  
בטוח אני כי אצא זכאי מלפניו, כי בטוח אני בצדקתי ומאמין אני בצדקתו. — אך על זאת אני

משתומם – כי אין יחס בין מעשי האדם ומקרייו. הוא באחר ואין שינוי רצון לפניו, והוא מנהיג העולם כמנהגו, על פי חוקים קבועים ובלתי משתנים. אם אצדק או לא אצדק, ואם אשוב עדיו או לא אשוב – הוא לא יחליף ולא ימיר חוקי הנקצב לי בגזירתו העליונה, לאיזה טעם גלוי לו לברו, אבל ישרים חוקי, ויכלה בי חציו, ועוד יספה עלי רעות כהנה וכהנה. לכן תחיל לבי בקרבי, כי אפסה ממני כל תקוה. האל אשר הוא באחר בעצמותו ובפעולותיו ולא ישנה ולא יתנחם, הרך לבי והבהילני. אהה, כי לא נצמתי מפני החשך ולא נאספתי מפני הרעה! הלא טוב היה לי העררי מהויתי.

ובפרשה שלאחריה הוא שב לציורו מרוע הסדר בעולם. ולעומת אומר אליפו: **יראו צדיקים וישמחו**, שאל הוא: מדוע לא יחזו יודעי אלוה ועובדיו היום שהוא אשר בו יפקוד אלוה על תבל רעה, להתם הזדון ולכלה החטאה. הלא עינינו רואות כי מאריכים הרשעים ברעתם. ולא לבר שהם בשלוה תמיד והשקט ובטח להם, אבל הם גם מכתירים את עניי הארץ, ורודים בהם בזוזה ובאכזריות, עושקים ורוצצים, גוזלים חומסים ומרצחים דלים ואביונים, יתומים ואלמנות – **ואלוה לא ישים תפלה**. אלו היה כדבריהם, כי ישגיח השם ממכון שבתו על בני האדם, לשלם להם כפעלם – למה זה לא ימחה בידם. הלא הדין היה מחייב שאנשים כאלו יאברו כרגע, למען לא ירעו ולא ישחיתו בעיר וכמדינה, ולא יפריעו שלות היישוב.

ומה שחזיתם אתם כי כמה וכמה הם הרשעים אשר יתמו ויסופו בעונם – הם אלה פחותי הערך אשר במחשך מעשיהם, המגורשים מגו האנשים ועורקים ציה. אמנם האבירים אשר להם הארץ, הם ישלטו כרצונם על עניי העם אשר הם כבושים תחת ידיהם. ובנוא קצם – כפקודת כל האדם יפקד גם עליהם.

הציור הזה מהצלחת הרשעים ומהרעה שתצמח ממנה לחברת האדם – ציור לא ילדו הדמיון כי מאומת הוא בנסיון – היה לאיוב למופת חותך אשר אין לסתרו, על סלוק ההשגחה והגמול. ובהרגישו כי גבר במופתיו על ריעיו, חתם תשובתו בקריאת הנצחון: **מי יכזיבני וישם לאל מלתי!** –

תשובת איוב נחלקת לארבע מחלקות:

המחלקה הראשונה נמשכת מתחלת פרשה כ"ג עד פסוק ט'. בה הוא נותן אומר לבקשתו להתווכח עם אלוה פנים בפנים.

המחלקה השנייה נמשכת מפסוק י' עד סוף הפרשה. בה הוא גוזר ידיעת האל מצדקתו. אך אינו מקוה מפני זה קריעת גזר דינו, כי אין שינוי רצון לפני אלוה.

המחלקה השלישית נמשכת מתחלת פרשה כ"ד עד פסוק י"ב. בה הוא מפרט מעשי העריצים.

המחלקה הרביעית נמשכת מפסוק י"ג עד סוף הפרשה. בה הוא מתאר מעשי ומקרי השפלים והנבזים אשר במחשך מעשיהם, ובחשך שמם יכוסה.

## פרשה כג

\* וַיַּעַן אִיּוֹב וַיֹּאמֶר:

## I.

ב גַּם־הַיּוֹם מְרִי שִׁחִי  
יְדִי כְבֹדָה עַל־אַנְחָתִי:

איוב משיב: מה הועלתם לי ברוב תנחומותיכם מאז דברכם אלי. מרי שיחי ערן בתקפו עומד: יד השם אשר הויה בי כבדה על אנחתי! — עיני נשואות אל היושבי בשמים. אלו יכולתי לבוא יער האלהים — מלפניו וודאי תצא זכותי לאור, כי עיני תחזינה מישרים. הן כ"כ נכספה נפשי אליו, וגוברה התשוקה בקרבי להתווכח עמו פנים בפנים, עד שאחפש אחריו בארבע רוחות העולם — אך מה תועיל לי זאת, אבקשהו ולא אמצאהו.

(ג) גם היום מרי שיחי. אחר כל תנחומין הללו מרי שיחי צוקומו עומד, כי חין תנחום צדריכס (רש"י).

ידי כבדה על אנחתי! ינעתי צאנחתי!

גם היום. חיוז חוזר לסיום תשוצתו הקדושה, לחזק צראים חוורו שם: ותישובתיכם נשאר מעל. כי הכרשה הנוכחית והכרשה שלאחריה כוללות רק ההושך וההשלמה של תשוצת חיוז שהתחיל זה ככרשה כ"ח, וכל הג' כרשיות תשוצה חזת חריכתה הן, רק שנכסקה צוה שהיה חליפז נכנס צתוך דצרי חיוז טרס גוורו ציורו מוריע הסדר צעולס.

ועשה כן חליפז, חף שלח היה נצהל להשיצ, כדי לחשוך את חיוז, אשר לא היה יועצור לרוחי, ויהאשים את נכשו עוד יותר צהתרעונו וצהתקצכו על חלוהיו.

מרי. נושרש מורה, וענינו מורד וסרוצ, כונו אך מרי יבקיש רע (נושלי י"ז, י"ח). יוכני שרעיו חשצו שיחו לוורד ונועל, השיצ להס צהתול: עודני חני עוורד צוורי להריד צשיחי. — ויש מוכרשים שהול ווענין מורירות.

ידי כבדה. ינעתי, כונו וידי מישה כבדים (שוות י"ז, י"ז) — על אנחתי. צכצת חנחתי.

ג מִי־יֵתֵן יִדְעֹתִי וְאַמְצֶאֱהוּ  
אָבּוֹא עַד־תִּכְוֶנְתּוּ:

ד אֶעֱרֹכָה לִפְנֵי מִשְׁפָּט  
וּפִי אֲמַלֵּא תוֹכָחוֹת:

ה אֲדַעָה מַלְּיָם יַעֲנֵנִי  
וְאֲבִינָה מִה־יֹּאמַר לִי:

(ג) מי יתן ידעתי ואמצאהו. הלואי ידעתי איה נוקם כבודו ואוכל למוצאיו —

אבוא עד תכונתו. אף עד מכן שצתו הייתי צא, להתווכח עמו כנים זכנים.

קשור כתוצאה עם הכתוב שלפניו הוא על דרך אמרו:

מליצי רעי —

אל אלוה דלפה עיני (לעיל ט"ז, כ).

כלומר אתם לא תוכלו לנחמני, אבל אלו אמצאהו, אז יעמוד לי רוח והללה מוסדי צמרומים.

(ד) אערכה לפניו משפט. אחסון לערוך לפניו משפט.

ופי אמלא תוכחות. ואלו הגעתי לכך הייתי מומלך כי צתוכחות, ולא הייתי מוגמגם צדצורי כאיש אשר אין לזו כח וצטות צכותו ומתירא שימצא חייצ. — מאמר זה נוסד על המקרא:

ואהי באיש אשר לא שמע

ואין בפיו תוכחות (תהלים ל"ח, ט"ו).

וצא כענין אמרו: אדברה ולא איראנו (לעיל ט, ל"ה).

משפט. הוכחת דברים (רש"י). — והוא צענין זה נרדף למלת תוכחות צמאמר שלאחריו, ע"ד שמינו: ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים (ישעיה 3, ד).

(ה) אדעה מליים יענני. חסן אני לדעת מה יענני על תוכחתי.

ואבינה מה יאמר לי. ורועה אני להצין, אם יקראני הוא תחלה, מה יאמר לי לחייצני, כדי שאשיצ לו על טענותיו כהוגן.

דומה כתוצאה צענינו למה שאמר לעיל:

וקרא ואנכי אענה

או אדבר והשיבני (י"ג, כ"ז).

**אערכה — אדעה — ואבינה.** הה"א הנוסף צאלו הפעלים, מכני שהם חיונם צאים ע"ד ההחלטה, חלף ע"ד החפץ והרצון: נכשו משתוקקת לדעת — כ"כ הוא צטוח צדקתו — מה שיש לו לחלוא עליו, ומה שיוכל להשיצ לו על טענותיו — אצל הפעל **אבוא**, והפעל **אמלא** הם צלי הה"א הנוסף, מכני שענינם הוא ההחלט: אלו יושלם התנאי הזה ואמלא חלוא — אז אצוא צלי שום כחד עד תכונתו; ואם גם הגעתי לכלל מדה זו שנתנית לי הרשות לערוך לפניו משפטי כמו שאחפון — אז אמלא כי תוכחות, ואדצר נגדו ולא אצוש.

י הַבְּרַב־כַּח יִרְיָב עֲמָדִי  
לֹא אֶךְ־הוּא יֵשֶׁם בִּי:

י יֵשֶׁם יִישָׁר נֹכַח עָמּוֹ  
וּאֶפְלָטָה לְנֹצַח מִשְׁפָּטִי:

(ו) הברב כח יריב עמדי. האם מואשר כמו רצ מכחי יריצ עמדי, ויחייצני צלף יושכטי.

לא, לא יעשה כך! אך הוא יישם בי. אך יצרר צאוכן שישכטני:

(ז) יישם יישר נוכח עמו. כי שם ינטדק הישר ויוכח.

יישים. מענין ישים כה נגר אחי ויוכיחו בין שנינו (צראשית ל"א, ל"ז).

נוכח. מענין את כל ונוכחת (שם כ, ט"ז).

מכני שצקשת חיוצ לסדר דינו לכני האל נראית כסתירה למה שאמר כזר:

חכם לבב ואמין כח

מי הקשה אליו וישלם (לעיל ט, ד).

אמר כאן כי אין זה שהאל צועה צרצ כחו אלא פה צארן, אצל שם צטוח הוא שיצטרצ צו כי לדיק ה' צדקות אהצ ישר יחצו פנימו. ע"ד שאמר קהלת: **כי עת לכל חפץ ועל כל המעשה שם** (ג, י"ז). הערצוצ צחקרי האדם וחוסר ההצחנה צין טוצ לרע אינס כ"א תחת השמש לסצה כמוסה עמדו ונעלמה מאתנו.

ואפלטא לנצח משפטי. וחפץ אני צזה שאכלט את עצמי לנצח מכל מי שמצקרים אחרי ומדיינים ושופטים אותי מסצת הפגעים שצאו עלי.

מאמר זה חוזר ע"ד נתינת טעם לאמורו: **מי יתן . . . אערכה . . . אדעה ואבינה**, וכתוצ ו' והמאמר הא' מכתוצ זה הם מוסגרים.

**משפטי. מכל מי ששופט אותי** — מי שהוא. ורמוצ צזה על ריעיו שדנוסו מסצת יסוריו לכף חוצה, ואמר אצקש כל אלה, למען אסולק לנצח מדיניכם ותהיה לי מנוחה מכס.

ה' הַן קִדְּם אֶהְלֵךְ וְאֵינְנִי  
וְאַחֲרָי וְלֹא-אֲבִין לוֹ:

ט שְׂמֵאוֹל בַּעֲשׂוֹתוֹ וְלֹא-אֲחֹז  
יַעֲטֹף יָמַי וְלֹא אֶרְאֶה:

(ח) הַן קִדְּם אֶהְלֵךְ — ואיננו. הן אף קדם, קצה מזרח העולם, אהלך כדי לצוא עד תכונתו — אף איננו שם.

ואחור — ולא אבין לו. וגם לקצה מערצו של עולם אהלך — אף גם שם לא אצין לו.

(ט) שְׂמֵאוֹל בַּעֲשׂוֹתוֹ — ולא אחז. וצנכוכו של עולם, אף שהוא עושה שם נפלאותיו — כי אשא עיני לשם לראותו, לא אחזהו.

יעֲטָף יָמִין — וְלֹא אֲרָאָהּ. ואם מנצחון, וקום עשותו, יעזור עלי להדרוס —  
ויעוטה הוא צעזרו, ולא ארִאָהּ.

הכתיובים האלו צאים צדיות הכתוב:

הן יעבר עלי — ולא אראה  
ויחלף — ולא אבין לו (לעיל ט, י"א).

ענין הן בכל וקום הוא, או לעורר הכוונה, או לראיה על הקודם.

קדם. וזרח, לכי שמשם היא זריחת השמש, ושכנגדו נקרא אחור והוא הנוערצ.  
שִׁמְאֵל היא הנצחון, כי ווי שכניו אל הנוזרח, שהוא כני העולם, יהיה שואלו לצד  
נצחון, ושכנגדו נקרא ימין והוא הדרוס (רש"ז).

שִׁמְאֵל בעֲשֵׂתוֹ. קרא להנצחון וקום הנועשה של האל, לכי שמשם הוא נושא  
הרוח ויווריד הגשם, כמו שנאמר: רוח צפון תחולל גשם (ושלי כ"ה, כ"ג).

וְלֹא אֲחֹז. תרגום של ארִאָה, ותדע שהטעם תחת האל"ף, ואם לשון חִיזָה  
היא, היה טעמו מלרע תחת החי"ת (רש"י). — וענין חִיזָה הוא הצטה למרחוק.

יעֲטָף. יכסה, וכולל צמוצמו יעבור, כלומר יעזור כשהוא מועוץ ומכוסה, ולא  
תשלוט צו העין.

בעֲשֵׂתוֹ — יעֲטָף. ע"ד: כי רוח מלפני יעֲטָף ונישמות אני עשיתי  
(ישעיה נ"ה, ט"ז).

וְלֹא אֲחֹז — וְלֹא אֲרָאָהּ. מכלל לאו אתה שומע הן: לא שהוא היה נצקש  
ללכת לקנות צבון ודרוס, כמו שהיה נצקש ללכת לקנות וזרח ונוערצ —  
כי זאת הי חכמה. אלל היה נוציט לשם — ולא חזה ולא ראה. וצא ע"ד לא זו חף  
זי: לא לצד שלא אחזה חיתו ומרחיק, אלא גם כי יחלף על כני צעזרו ומנצחון לדרוס  
לא ארִאָהּ.

כי הין לצורח וקום שִׁינֵּחַ צו, להורות על שאינו גוף ואינו כשאר הנצרחים  
שיכללם היוקום והשטח ונקרי הזיון, ואמר צתחילה: מִי יתן ואמִצֵּאָהּ, ואחר כן  
אמר, כי כשהוא מותצוין יראה צשכלו, כי לא יצויר לו וקום שִׁינֵּחַָהּ.  
(רש"ז).

II.

י' כִּי־יָדַע דֶּרֶךְ עַמִּדִּי  
בַּחֲנָנִי כִּזְהָב אֶצְא:

י"א בְּאִשְׁרוֹ אַחֲזָה רַגְלִי  
דֶּרֶכוֹ שְׁמַרְתִּי וְלֹא־אָט:

יב מִצֹּת שִׁפְתָּיו וְלֹא אֲמִישׁ  
מִחֲקִי צִפְנָתִי אֲמַרְי־פִּי:

אבקש להראות לפניו ולהתווכח עמו, מפני שהוא יודע הדרך אשר בחרתי, וכי אחזיק בתומתי, ולא ארפה ממנה אף אם יבחנני ביסורים וחלאים רעים. ומה שעם זה יסרני האל, זהו מפני שכך נגזר עלי מלפניו, ואין בו שינוי ותמורה. לכן ימר שיחי — למה לא נגזרתי מארץ החיים, עד אשר חשכה שמי וכאו ימי הרעה אשר אין לי בהם חפץ.

(י) כי ידע דרך אשר עמדי, שמרתי ללכת זה.

בחנני — כזהב אצא. ידע שאלו יצחון אותי, אלא נרוך כזה.

ידע דרך. נוסד על המאמר: כי יודע ה' דרך צדיקים (תהלים א, ו).

בחנני פעל התנאי ומתיחס על הפעל ידע צמאמר הא'.

ידע — בחנני — אצא. צ' פעלים הראשונים צעזר והפעל הג' צעתי, מכני שהם נסמכים זה על זה ע"ד מוקדם ומאוחר.

וזו היא הדרך שבחרתי לי:

(יא) באשרו אחזה רגלי, גם דרכו שמרתי תמיד — ולא אט. ולא אטס מדרכי בכל מה שיעזור עלי.

(יב) מצות שפתיו שמרתי — ולא אמיש מחקי שחקקתי לי. — מלת שמרתי ומאמר הקודם תושך גם למאמר זה.

צפנתי בלבי אמרי פיו — ולא יסורו מקרצי. — ע"ד: בלבי צפנתי אמרתך (תהלים קי"ט, י"א).

אִיֹּב הִיָּה כּוֹרֵט כָּל אֶלֶה מוֹל מֶה שִׁיעֲזוּ אֶלִּיכֹז :

קח נא מפיו תורה

וְשִׁים אֲמַרְיוֹ בַּלְבָּבְךָ (לעיל כ"ז, כ"ז).

כאומר עשיתי כן ולא הועיל לי.

כל הכעלים צהמאמרים האלו הם מתיחסים על הפעל ידע צמאמר הראשון, והענין: האל יודע דרכי, ויודע כי יצחנני—כזה צאא, והוא יודע כי אחזה רגלי צאשורו, וכי דרכו שמרתי וכו'.

כי צראש מאמר הא', להורות שכוונת הכתובים הצאים היא, לתת הטעם למה שהוא צטוח כ"כ שינא זכאי צדינו מאת כני השם.

הכתובים האלו צצירוף עם הענין של מה שקדם נוסדו על המקראים האלו:

מלפניך משפטי יצא!

עיניך תחזינה מיישרים:

בחנת לבי פקדת לילה

צרפתני—בל תמצא: זמתי,

בל—יעבר פי, (ל)—

לפעלות אדם בדבר שפתיך

אני שמרתי ארחות פרייך:

תמך אשורי במעגלותיך

בל נמוטו פעמי (תהלים י"ז, ג—ה).

י והוא באחר ומי ישיבנו

ונפשו אותה ויעש:

יד בי ישרים חקי

וכהנה רבות עמו:

(יג) והוא באחר—ומי ישיבנו. אך הוא האחד צעצמותו וצרונו המנהג שלמו על כי מדה אחת קצועה ומוטצעה—ומי ישיבנו אחר וודעתו (אך כי אזכה צמועשי אין צכחי לגרום צזה איזה שינוי צרונו הכשוט, ולהשיצו אאחדות הנהגתו).

ונפשו אותה — ויעש! הלל כל אשר נעשה, נעשה ונהיה מפני שמראשית כך אותה נפשו.

ורש"י פירש: ומי ישיצנו, לפיכך ונפשו אותה ויעש.

(יד) **כי ישלים חקי.** מי ישיצנו ומחשצנו אשר ישלים חקי שהחזק לי מאתו (להיות משולח אל הפגעים המשתלשלים מסדר הטצוע צטצע).

**וכהנה רבות עמו.** ורעות כהנה אשר הציא עלי עוד רצות עמו.

אם תאמרו — הלל כצר השלים צך חוקך ומה עוד יותר יש לך לפחד, על זאת אענכם: וכהנה רצות עמו, והוא לא ישיצ אפו עד כי יכלה אותן צי.

**והוא.** הו"ו הוא להתנגד למה שהיה להמשך מהקודם.

**והוא באחר.** ענינו אך הוא האחד. מצינו שמש העצרי צאות צי"ת ע"ד הה"א הידיעה להחליט; כמו **כי ביה ה' צור עולמים** (ישעיה כ"ו, ד), וכן **סלו לרכב בערבות ביה שמו** (תהלים ס"ח, ה). — ונראה שהחליף הה"א צצי"ת להקל על המצטא, כי **והוא האחר, כי ה' ה' שמו** לא יצוטאו צנקל ולא ינעמו על האזן. (על ענין צי"ת צמקום ה"א הידיעה עיין ספר הרקמה לאזן גנאל).

צמוצן מלת **באחר** הם שני מושגי האחדות המיוחדים להצורא: א' אחד ואין שני לו; ב' אחד צרצונו, כי אין להחשצ צו שינוי רצון ותמורת המחשצה.

**ומי ישיבנו.** ע"ד שאמר לעיל:

**הן יחתך — מי ישיבנו**

**מי יאמר אליו — מה תעשה** (ט, י"ז).

המאמר **כי ישלים חקי** הוא הפעול של המאמר **ומי ישיבנו**, ומאמר **ונפשו אותה ויעש** הוא מאמר המוסגר, וענינו הוא כענין המאמר:

**כל אשר חפץ ה' עשה** (תהלים קל"ה, ו).

וזורתו היא כדוגמת המליצה:

**כי הוא אמר — ויהי**

**הוא צוה — ויעמד** (שם ל"ג, ט).